

Załącznik Nr 1
do zarządzenia Nr 276.2016
Prezydenta Miasta Skierniewice
z dnia 1 grudnia 2016 r.

Program Rewitalizacji Miasta Skierniewice na lata 2016 – 2022

(wersja zmieniona)

SPIS TREŚCI

SPIS TABEL.....	4
SPIS WYKRESÓW	4
SPIS MAP	4
1. WSTĘP.....	5
2. NAWIĄZANIE DO STRATEGICZNYCH DOKUMENTÓW DOTYCZĄCYCH ROZWOJU PRZESTRZENNO-SPOŁECZNO-GOSPODARCZEGO	11
2.1. NAWIĄZANIE DO REGIONALNYCH I LOKALNYCH DOKUMENTÓW PLANISTYCZNYCH	11
2.2. REGIONALNY PROGRAM OPERACYJNY WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO NA LATA 2014 - 2020 19	
3. DIAGNOZA STANU MIASTA SKIERNIEWICE. CZYNNIKI I ZJAWISKA KRYZYSOWE ORAZ SKALA I CHARAKTER POTRZEB REWITALIZACYJNYCH.	24
3.1. SFERA SPOŁECZNA	24
3.1.1. LICZBA LUDNOŚCI.....	24
3.1.2. STRUKTURA LUDNOŚCI	25
3.1.3. PRZYROST NATURALNY	28
3.1.4. MIGRACJA	28
3.1.5. GŁÓWNE PRZEMIANY SPOŁECZNE I GOSPODARCZE	29
3.1.6. CHARAKTERYSTYKA ZJAWISKA MARGINALIZACJI SPOŁECZNEJ W SKIERNIEWICACH – PROBLEM PATOLOGII SPOŁECZNYCH ORAZ PRZESTĘPCZOŚCI	29
3.1.7. PROBLEMY I WYNIKAJĄCE Z NICH POTRZEBY ZIDENTYFIKOWANE W SFERZE SPOŁECZNEJ	42
3.2. POŁOŻENIE MIASTA I ZAGOSPODAROWANIE PRZESTRZENNE	44
3.2.1. POŁOŻENIE GEOGRAFICZNE I POWIĄZANIA KOMUNIKACYJNE	44
3.2.2. SFERA ŚRODOWISKOWA - ZASOBY ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO	45
3.2.3. TURYSTYKA	47
3.2.4. SFERA PRZESTRZENNO-FUNKCJONALNA	50
3.2.4.1. PODZIAŁ PRZESTRZENNY MIASTA – FUNKCJE MIASTA	50
3.2.4.2. ANALIZA TKANKI MIESZKANIOWEJ MIASTA	54
3.2.5. STREFA OCHRONY KONSERWATORSKIEJ	59
3.2.6. INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA	64
3.2.7. SFERA TECHNICZNA - ZASOBY INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ MIASTA	76
3.2.8. GŁÓWNE PROBLEMY W SFERZE ŚRODOWISKOWEJ, PRZESTRZENNO-FUNKCJONALNEJ I TECHNICZNEJ ORAZ WYNIKAJĄCE Z NICH POTRZEBY	82
3.3. SFERA GOSPODARCZA	84
3.3.1. STRUKTURA DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ	84
3.3.2. OBSZARY AKTYWNOŚCI GOSPODARCZEJ W MIEŚCIE	85

3.3.3. UWARUNKOWANIA BUDŻETOWE REALIZACJI PRZEDSIĘWZIĘĆ INWESTYCYJNYCH	86
3.3.4. PROBLEMY I WYNIKAJĄCE Z NICH POTRZEBY ZIDENTYFIKOWANE W SFERZE GOSPODARCZEJ	87
4. ANALIZA SWOT MIASTA SKIERNIEWICE	90
5. POGŁĘBIONA DIAGNOZA OBSZARU PROBLEMOWEGO.....	95
6. ZAŁOŻENIA PROGRAMU REWITALIZACJI MIASTA SKIERNIEWICE	103
6.1. OKRES REALIZACJI PROGRAMU REWITALIZACJI MIASTA SKIERNIEWICE	103
6.2. ZASIĘG TERYTORIALNY REWITALIZOWANYCH OBSZARÓW.....	103
6.3. OBSZAR REWITALIZACJI	105
6.4. UZASADNIENIE WYBORU OBSZARU REWITALIZOWANEGO ORAZ REALIZACJA ZASADY PARTNERSTWA I PARTYCYPACJA SPOŁECZNA	110
6.5. WIZJA STANU OBSZARU PO PRZEPROWADZENIU REWITALIZACJI (PLANOWANY EFEKT REWITALIZACJI).....	116
6.6. CELE REWITALIZACJI ORAZ KIERUNKI DZIAŁAŃ.....	117
6.7. PLANOWANE PODSTAWOWE PROJEKTY REWITALIZACYJNE	125
6.8. PRZEDSIĘWZIĘCIA REWITALIZACYJNE O CHARAKTERZE UZUPEŁNIAJĄCYM	137
6.9. KOMPLEMENTARNOŚĆ I KOMPLEKSOWOŚĆ PROJEKTÓW REWITALIZACYJNYCH 143	
6.10. MECHANIZMY ZAPEWNIENIA KOMPLEMENTARNOŚCI MIĘDZY POSZCZEGÓLNYMI PROJEKTAMI ORAZ POMIĘDZY DZIAŁANIAMI RÓŻNYCH PODMIOTÓW I FUNDUSZY NA OBSZARZE OBJĘTYM PROGRAMEM REWITALIZACJI	151
6.11. PLANOWANE WSKAŹNIKI OSIĄGNIĘCIA CELÓW	152
7. INDYKATYWNE RAMY FINANSOWE - PLAN FINANSOWY REALIZACJI PROGRAMU REWITALIZACJI W LATACH 2016 - 2022.....	154
8. MECHANIZMY WŁĄCZANIA PODMIOTÓW I GRUP AKTYWNYCH NA TERENIE MIASTA W PROCES REWITALIZACJI.....	158
9. SYSTEM WDRAŻANIA PROGRAMU REWITALIZACJI MIASTA SKIERNIEWICE	161
10. SPOSOBY MONITOROWANIA, OCENY I PROMOCJA PROGRAMU REWITALIZACJI..	164

SPIS TABEL

Tabela 1: Ludność faktycznie zamieszkała Miasto Skierniewice (stan na 31 XII)	24
Tabela 2: Ludność wg ekonomicznych grup wieku w Mieście Skierniewice (stan na 31 XII)	25
Tabela 3: Poziom wykształcenia mieszkańców w wybranych miastach województwa łódzkiego w 2002 roku (O=ogółem; U= udział osób w danej kategorii wykształcenia w liczbie osób ogółem; M=mężczyźni; K=kobiety)	26
Tabela 4: Poziom wykształcenia mieszkańców w wybranych powiatach województwa łódzkiego w 2010 roku (O=ogółem; U= udział osób w danej kategorii wykształcenia w ogółem)	26
Tabela 5: Bezrobotni zarejestrowani wg płci w Mieście Skierniewice	27
Tabela 6: Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym (%)	27
Tabela 7: Struktura i bilans bezrobotnych w Mieście Skierniewice – kwiecień 2016	27
Tabela 8: Saldo migracji wewnętrznych w Mieście Skierniewice	28
Tabela 9: Przesłanki do udzielenia pomocy społecznej w 2015 roku.	30
Tabela 10: Liczba przeprowadzonych interwencji Policji w roku 2015 oraz w I półroczu 2016 roku wg listy ulic, na których zaobserwowano największe nasilenie problemów w sferach, o których mowa w „Wytycznych ...”	40
Tabela 11: Dane statystyczne dotyczące Programu Skierniewicka Rodzina PLUS	73
Tabela 12: Dochody budżetu gminy i wydatki z budżetu gminy Miasto Skierniewice	86
Tabela 13: Dochody budżetu Miasta Skierniewice (w zł)	86
Tabela 14: Wydatki z budżetu Miasta Skierniewice w zł	86
Tabela 15: Liczebność próby potrzebna do uzyskania reprezentatywnych wyników przy założeniu 5-procentowego błędu próby i 95-procentowego poziomu ufności.	136
Tabela 16: Kompleksowość i komplementarność projektów rewitalizacyjnych – źródła finansowania	145
Tabela 17: Kompleksowość projektów rewitalizacyjnych – sfery występowania i współwystępowania negatywnych zjawisk, wskazanie, na które sfery projekt oddziałuje, wzajemne powiązania oraz synergia projektów; komplementarność problemowa	146

SPIS WYKRESÓW

Wykres 1: Podmioty gospodarcze wpisane do rejestru REGON w Skierniewicach	84
---	----

SPIS MAP

Mapa 1: Miasto Skierniewice (1.) na tle powiatu skierniewickiego.	44
Mapa 2: Położenie Skierniewic.	45
Mapa 3: Granice obszaru rewitalizacji w Mieście Skierniewice (Źródło: Urząd Miasta Skierniewice)	106
Mapa 4: Granice obszaru rewitalizacji na tle granic Miasta Skierniewice (fioletowe okręgi oznaczają miejsca realizacji planowanych projektów rewitalizacyjnych).	107
Mapa 5: Lokalizacja podstawowych projektów rewitalizacyjnych – cz. 1	108
Mapa 6: Lokalizacja projektów rewitalizacyjnych – cz. 2	109
Mapa 7: Lokalizacja projektów rewitalizacyjnych – cz. 3	110

1. Wstęp

W zrównoważonym rozwoju krajów europejskich rewitalizacja traktowana jest jako metoda rozwiązywania problemów społecznych, gospodarczych i przestrzennych. W krajach Unii Europejskiej główne cele gospodarki przestrzennej określone są w Europejskiej Karcie Zagospodarowania Przestrzennego, wyznaczając standardy przestrzenne odnośnie zapewnienia zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego we wszystkich regionach, poprawy jakości życia, odpowiedzialnego gospodarowania zasobami oraz racjonalnego wykorzystania terenów.

Tadeusz Kaczmarek w pracy „*Rewitalizacja miast w Polsce na tle doświadczeń europejskich*” terminem „rewitalizacja” określa *planowe działania w celu zmiany struktury funkcjonalno-przestrzennej zdegradowanych obszarów miasta i w konsekwencji ich ożywienia gospodarczego i społecznego.*

Profesor Krzysztof Skalski tłumaczy pojęcie „rewitalizacja” jako *całość działań obejmujących program remontów, modernizacji i zabudowy przestrzeni publicznej, rewaloryzacji zabytków na wybranym obszarze w powiązaniu z rozwojem gospodarczym i społecznym. Rewitalizacja jest połączeniem działań technicznych z programami ożywienia gospodarczego i działaniem na rzecz rozwiązania problemów społecznych.*

Jeszcze trafniejsza definicja rewitalizacji została sformułowana przez dr Andreasa Billerta: *Rewitalizacja odnosi się do kompleksowego procesu odnowy obszaru zurbanizowanego, którego przestrzeń, funkcje i substancja uległy procesowi strukturalnej degradacji, wywołującej stan kryzysowy, uniemożliwiający lub znacznie utrudniający prawidłowy rozwój ekonomiczny i społeczny tego obszaru jak i zrównoważony rozwój całego miasta.*¹

Kluczowe w tej definicji jest stwierdzenie, że rewitalizacja to reakcja na **stan kryzysowy**, który przejawia się nie tylko w degradacji substancji, ale także – a nawet przede wszystkim – w degradacji funkcji i przestrzeni. A więc rewitalizacja to działania o charakterze naprawczym w sferze architektoniczno-urbanistycznej (substancja), społecznej i gospodarczej (funkcja) oraz ekologiczno-przestrzennej. A. Billert stwierdza wręcz:

*Rewitalizacja jest, więc odpowiedzią na stan kryzysowy obszaru miejskiego i obejmuje zespół kompleksowych działań, koordynowanych i zarządzanych przez sektor publiczny (gminę), opartych na aktywnej współpracy organów i instytucji polityczno-administracyjnych oraz podmiotów społecznych.*²

Wreszcie warto porównać przytoczone definicje z kolejną, sformułowaną przez Wojciecha Kłósowskiego:

Rewitalizacja oznacza ponowne ożywienie procesów społeczno-gospodarczych na obszarze, w którym procesy te zamarły. Obszary wymagające rewitalizacji to nie obszary wybrane pod kątem wartości zabytkowej, ale obszary o szczególnej kumulacji problemów społeczno-gospodarczych (w tym także najczęściej – remontowo-architektonicznych).

¹ Andreas Billert, Centrum staromiejskie w Żarach; problemy, metody i strategie rewitalizacji; Słubice 2004, s. 6

² Ibidem, s. 6

*W historycznych miastach europejskich bardzo często obszarami takimi są najstarsze dzielnice miast, stanowiące zespoły zabytkowe. **Jednak to nie zabytkowy charakter predystynuje je do rewitalizacji, ale właśnie szczególna kumulacja wielu problemów społecznych i gospodarczych w jednym miejscu***³.

I dalej:

*Rewitalizacja musi angażować zawsze wszystkich aktorów lokalnej sceny: władzę samorządową i różne służby publiczne, a z drugiej strony – biznes i organizacje obywatelskie, a wreszcie – samych mieszkańców*⁴.

W cytowanych definicjach podkreśla się **to, co pozwala odróżnić rewitalizację od innych form kompleksowej interwencji w przestrzeń miejską.**

Widzimy więc, że cele rewitalizacji są usytuowane w sferze społeczno-gospodarczej i ekologiczno-przestrzennej, a działania infrastrukturalne i architektoniczno-urbanistyczne są tym celom podporządkowane (mają charakter narzędziowy); **nie jest więc rewitalizacją działanie wyłącznie remontowo-budowlane, które nie ma wskazanego celu społecznego, gospodarczego lub ekologiczno-przestrzennego;**

Tadeusz Kaczmarek zwraca uwagę, że działania rewitalizacyjne mają wymiar:

- przestrzenny – nowy wizerunek obszarów rewitalizowanych,
- funkcjonalny – nowe przeznaczenie terenu – nowe funkcje lub odrodzenie dawnych, ale często w nowym wymiarze jakościowym,
- gospodarczy – powstanie nowych impulsów rozwoju gospodarczego, rozwój istniejącej lub implantacja nowych działalności, rozbudzenie mechanizmów rynkowych (np. korzyści dla aglomeracji),
- społeczny – podniesienie poziomu życia, stworzenie lepszych warunków zamieszkania, pracy, komunikacji, korzystania z usług, wypoczynku,
- kulturowy – zharmonizowanie przestrzeni miejskiej, nadanie nowych wartości miejscom (obszaram), rozbudzenie tożsamości terytorialnej, poprawa wizerunku miasta.

Rewitalizacja to reakcja na kryzys, który obejmuje dany obszar i przejawia się w wielu dziedzinach na raz; **nie jest więc rewitalizacją działanie podejmowane poza obszarem kryzysowym** (stąd kluczowe znaczenie trafnego wyznaczenia obszaru do rewitalizacji).

Rewitalizacja musi być realizowana w formie **współpracy** zróżnicowanych partnerów lokalnych: zarówno sektora publicznego (z reguły – gminy), jak i lokalnych przedsiębiorców oraz sektora pozarządowego, a często także innych partnerów (miejscowych uczelni, policji itp.); **nie jest więc rewitalizacją program nieuwzględniający zaangażowania partnerów prywatnych: zarówno komercyjnych jak i niekomercyjnych.**

³ Wojciech Kłossowski, *Metodologiczne problemy rewitalizacji obszarów miejskich w kontekście poddziałania 3.3.1. ZPORR*, Bielsko-Biała 2004, s. 2

⁴ Ibidem, s. 3

Rewitalizacja ma charakter kompleksowy, jest zawsze planem wielowątkowych, wzajemnie wzmocniających się (synergicznych) działań zmierzających do wywołania jakościowej zmiany na całym wyznaczonym obszarze, w tym zawsze – zmiany negatywnego wizerunku tego obszaru; **nie jest więc rewitalizacją lista (choćby obszerna) naprawczych działań punktowych, niepowiązanych ze sobą i nieukładających się w spójny, całościowy program.**

Według definicji legalnej, *rewitalizacja stanowi proces wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych, prowadzony w sposób kompleksowy, poprzez zintegrowane działania na rzecz lokalnej społeczności, przestrzeni i gospodarki, skoncentrowane terytorialnie, prowadzone przez interesariuszy rewitalizacji na podstawie gminnego programu rewitalizacji.*⁵

Podstawowym celem tego procesu (regulacji planistycznych, strategicznych i prawnych oraz zintegrowanych zachowań) jest zapewnienie skuteczności i powszechnego charakteru działań rewitalizacyjnych, a także ich kompleksowości i wprowadzenia mechanizmów koordynacji, co pozwoli na wyprowadzenie obszarów zdegradowanych ze stanu kryzysowego.

Niniejszy dokument implementuje założenia i cele *Strategii Rozwoju Miasta Skierniewice do roku 2020*, w szczególności skupiając się na zagadnieniach z zakresu rewitalizacji obszarów problemowych w Mieście Skierniewice.

Program Rewitalizacji Miasta Skierniewice na lata 2016 – 2022 (dalej zwany również: PR, Programem lub Programem Rewitalizacji) jest kontynuacją działań rewitalizacyjnych ujętych w *Lokalnym Programie Rewitalizacji Miasta Skierniewice* z 2005 r. wraz jego aktualizacją w roku 2009. Wersja programu obowiązująca do roku 2015 powstała w procesie społecznej partycypacji oraz partnersko-ekspertckiej debaty, z wykorzystaniem wniosków płynących z badań diagnostycznych na podstawie przeprowadzonego dialogu z Wydziałami Urzędu Miasta Skierniewice, opracowań eksperckich oraz przede wszystkim na podstawie prowadzonych w dzielnicach badań ankietowych. W 2005 r. rozpoczęto pierwszy etap konsultacji społecznych, który dotyczył zasadności przeprowadzenia szeroko pojętych działań rewitalizacji w Skierniewicach oraz wyznaczenia granic obszaru i zakresu wsparcia. Mieszkańcy Skierniewic zdecydowanie opowiedzieli się za koniecznością opracowania lokalnego programu rewitalizacji.

W przygotowanie programu rewitalizacji zaangażowana została społeczność lokalna, umożliwiono szeroką partycypację społeczną – przeprowadzono konsultacje społeczne, których kolejny etap odbył się w 2009 roku i dotyczył wersji dokumentu aktualizowanego. Wówczas projekt zakładał zwrócenie się w kierunku działań prowadzących do ożywienia społeczno-gospodarczego Miasta. Wypracowane w wyniku analiz eksperckich propozycje przywrócenia Miastu jego dawnych funkcji i pozycji, zarówno w regionie, jak i w kraju, zyskały społeczną aprobatę. „Niemal ¼ osób uważało, że działania rewitalizacyjne zaproponowane w zaktualizowanym Lokalnym Programie Rewitalizacji przyczynią się do ożywienia społeczno-gospodarczego Skierniewic. Aż 71% ankietowanych uznało, że rewitalizacja Skierniewic, zgodnie z *Lokalnym Programem Rewitalizacji*, zwiększy atrakcyjność miasta dla turystów. Zdecydowana większość ankietowanych (86%) stwierdziła, że działania rewitalizacyjne umieszczone w *Lokalnym Programie Rewitalizacji*, przyczynią się do zwiększenia atrakcyjności Miasta w oczach inwestorów. W końcu 86% osób uznało, że działania

⁵ Art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji (Dz.U. 2015 poz. 1777).

rewitalizacyjne pozytywnie wpłyną na rozwój sfery rekreacji i sportu. Żaden z ankietowanych nie odpowiedział negatywnie na powyższe pytanie.⁶ Ostatecznie na podstawie dyskusji i decyzji uczestników debat zdecydowano, iż program rewitalizacji Skierniewic w przyszłym okresie programowania powinien być dokumentem operacyjnym wdrażającym zapisy strategii rozwoju Miasta Skierniewice, a projekty rewitalizacyjne zlokalizowane na obszarach zdegradowanych powinny spełniać funkcje dodatniego katalizatora rozwoju, przy jednoczesnym zwróceniu większej uwagi na inicjatywy lokalne i wykorzystaniu ich w procesie rewitalizacji. Efektem tych wszystkich etapów dialogu społecznego było wypracowanie głównych założeń do Lokalnego Programu Rewitalizacji, które zostały przyjęte przez władze samorządowe Miasta Skierniewice.

W 2015 roku przystąpiono do opracowania kolejnej edycji dokumentu w nowym horyzoncie czasowym uwzględniającym lata 2016 – 2022, przy uwzględnieniu narzuconych regulacji.

Prace nad nowym Programem są koordynowane przez Urząd Miasta Skierniewice i prowadzone w oparciu o następujące zasady:

- **Zintegrowane podejście** – wszelkie projekty realizowane w ramach Programu muszą być spójne i skoordynowane z innymi politykami Miasta na obszarze kryzysowym. To oznacza, że wyjście obszaru z kryzysu będzie możliwe wyłącznie na skutek ich łącznej realizacji w tym samym czasie.
- **Długi horyzont czasowy** – przyjęto okres 2016 – 2022, aby odnieść się do realiów planowania średniookresowego rozwoju kraju (*Strategia Rozwoju Kraju 2020*) i Miasta Skierniewice oraz projektu *Narodowego Planu Rewitalizacji do 2022 roku*, co pozwala na kompleksową realizację projektów w celu stworzenia warunków dla wyjścia obszaru z kryzysu oraz wykorzystania instrumentów proponowanych na szczeblu krajowym.
- **Koncentracja zadań i działań** na głównych obszarach problemowych, wskazanych w uspołecznionych diagnozach, w obszarze rewitalizacji.
- **Zasada spójności** – zasada nakazująca spójność z zewnętrznymi i wewnętrznymi dokumentami o charakterze strategicznym i planistycznym.
- **Nakierowanie na cel**, charakteryzujące się koncentracją spójnych, kompleksowych i wzajemnie uzupełniających się celów. Wszelkie projekty w Programie realizują cele, którym przyporządkowane są określone wskaźniki, przy zastosowaniu tylko obiektywnych i weryfikowalnych mierników i metod badawczych dostosowanych do lokalnych uwarunkowań.
- **Zasada partycypacji** – zasada oznaczająca podejście powiązane z szerokim zakresem interwencji, polegające na zaangażowaniu różnych partnerów publicznych i społecznych, nie tylko na etapie przygotowania Programu poprzez konsultacje, ale również poprzez wspólną realizację projektów. W ten sposób program ma stanowić zaproszenie do współpracy skierowane do wszystkich, którzy pragną działać na rzecz wychodzenia obszaru z kryzysu.
- **Zasada trwałego i zrównoważonego rozwoju**, oznaczająca taki rozwój, który zapewni sprawiedliwe zaspokojenie potrzeb współczesnego społeczeństwa bez naruszania możliwości zaspokojenia potrzeb przyszłych pokoleń, przy zapewnieniu ochrony i zachowania zasobów

⁶ Raport z konsultacji społecznych *Lokalnego Programu Rewitalizacji Miasta Skierniewice*. Aktualizacja dokumentu, Urząd Miasta Skierniewice, 2009 r.

przyrodniczych i dziedzictwa kulturowego oraz uwzględnieniu struktury demograficznej społeczeństwa.

Niniejszy dokument **przygotowano w oparciu o Wytyczne w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020⁷, Warszawa, 2 sierpnia 2016 r.** Program zawiera wskazane w załączniku do *Wytycznych* odpowiednie cechy i elementy, w szczególności zaś spełnia wymagania zawarte w punkcie 5 Załącznika, stanowiącym o minimalnej zawartości (elementach) programu rewitalizacji.

Przedmiotowy PR odznacza się kompleksowością (uwzględnia projekty rewitalizacyjne współfinansowane ze środków EFRR, EFS, FS, innych publicznych (np. PFRON, Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu oraz prywatnych). Dzięki temu, że składa się z kilku różnorodnych projektów warunkuje kompleksowość interwencji.

Program dotyczy terenów o istotnym znaczeniu dla rozwoju Miasta Skierniewice, obejmujących całość obszaru zdegradowanego i dotkniętych szczególną koncentracją problemów i negatywnych zjawisk kryzysowych.

Zwrócono uwagę na występowanie na obszarze zdegradowanym stanu kryzysowego, który spowodowany jest koncentracją negatywnych zjawisk społecznych (sfera społeczna), współwystępujących z negatywnymi zjawiskami w co najmniej jednej z następujących sfer:

1) gospodarczej – w szczególności niskiego stopnia przedsiębiorczości, słabej kondycji lokalnych przedsiębiorstw, lub

2) środowiskowej – w szczególności przekroczenia standardów jakości środowiska, obecności odpadów stwarzających zagrożenie dla życia, zdrowia ludzi lub stanu środowiska, lub

3) przestrzenno-funkcjonalnej – w szczególności niewystarczającego wyposażenia w infrastrukturę techniczną i społeczną, braku dostępu do podstawowych usług lub ich niskiej jakości, niedostosowania rozwiązań urbanistycznych do zmieniających się funkcji obszaru, niskiego poziomu obsługi komunikacyjnej, deficytu lub niskiej jakości terenów publicznych, lub

4) technicznej – w szczególności degradacji stanu technicznego obiektów budowlanych, w tym o przeznaczeniu mieszkaniowym, oraz braku funkcjonowania rozwiązań technicznych umożliwiających efektywne korzystanie z obiektów budowlanych, w szczególności w zakresie energooszczędności i ochrony środowiska.

Program odznacza się również komplementarnością zawartych w nim projektów w różnych wymiarach (zgodnie z „*Wytycznymi ...*” projekty odznaczają się komplementarnością: przestrzenną, problemową, proceduralno-instytucjonalną międzyokresową oraz źródeł finansowania).

Opracowanie programu rewitalizacji przebiega wg następujących faz:

Pierwszy etap prac to **faza diagnozowania** stanu obecnego Miasta ze szczególnym uwzględnieniem problemów rewitalizacji. W ramach diagnozowania zinwentaryzowano liczne dane statystyczne oraz

⁷ W dalszej części dokumentu: „*Wytyczne ...*”

informacje z różnych jednostek miejskich, których analizy dokonał Zespół ekspercki identyfikując problemy będące podstawą określenia obszaru wskazanego do rewitalizacji.

Drugi etap prac to **faza wyboru obszaru** do rewitalizacji. Wybór obszaru został dokonany na podstawie wielokryterialnej analizy uwzględniającej problemy społeczne, gospodarcze oraz przestrzenne, w tym również środowisko kulturowe i atrakcyjność turystyczną. Dokonano analizy danych udostępnionych przez: Policję, Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Skierniewicach, Miejską Komisję Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Skierniewicach, działające na obszarze Miasta stowarzyszenia i fundacje, szkoły. Przeprowadzona analiza umożliwiła wskazanie obszaru zdegradowanego oraz obszaru rewitalizacji w Mieście Skierniewice.

Etap trzeci to **faza planowania działań na obszarze rewitalizowanym**, która składa się z identyfikacji celów rewitalizacji, planowania działań i harmonogramu ich realizacji, określenia budżetu dla Programu. Planowanie działań objęło identyfikację projektów społecznych i infrastrukturalnych poprzez zgłaszanie propozycji przez członków Zespołu Zadaniowego oraz przedstawicieli różnych środowisk lokalnych jak organizacje pozarządowe. Ten etap prac objął również przygotowanie pierwszego projektu Programu Rewitalizacji.

Czwarty etap prac to **faza konsultacji społecznych** poprzez: udostępnienie do wglądu projektu Programu Rewitalizacji w siedzibie Urzędu Miasta Skierniewice, na stronie internetowej Urzędu. Fazę kończy analiza wniosków i uwag zawierająca wskazania do wprowadzenia zmian w projekcie dokumentu.

Etap piąty to **opracowanie dokumentu końcowego** uwzględniającego wnioski i uwagi zgłoszone w trakcie konsultacji społecznych.

Mając na uwadze powyższe stwierdza się, iż zadaniem Programu jest stworzenie skutecznych narzędzi, które pozwolą na sprawniejsze wyrowadzanie obszaru rewitalizacji ze stanu kryzysowego. Efektem wejścia w życie uchwały w sprawie przyjęcia Programu Rewitalizacji będzie funkcjonowanie kompleksowych ram strategicznych oraz wytyczenie komplementarnych i zintegrowanych interwencji dla prowadzenia poszczególnych projektów rewitalizacyjnych.

Na potrzeby niniejszego Programu w *rozdziale 3. Diagnoza stanu Miasta Skierniewice. Czynniki i zjawiska kryzysowe oraz skala i charakter potrzeb rewitalizacyjnych*, użyto sformułowania „stara część Miasta” wskazując na obszar, który obejmuje swym zasięgi ulice: 26 Dywizji Piechoty, Batorego, Bielańska, Czysta, Floriana, Gałęckiego, Graniczna, Harcerska, Jagiellońskiej, Kilińskiego, Konstytucji 3 Maja, Koszarowa, Kościuszki, Kozińskiego, Lelewela, Mireckiego, Ofiar Katyńskich, Ogrodowa, Okrzei, Okurzanego, Piłsudskiego, Pl. Dąbrowskiego, Podrzeczna, Prymasowska, Rawska, Reymonta, Rynek, Rieczna, Senatorska, Sienkiewicza, Słoneczna, Sobieskiego, Sportowa, Strobowska, Strykowska, Strzelecka, św. Stanisława, Tuwima, Waryńskiego, Wita Stwosza, Wodna, Wojska Polskiego oraz Żwirki, gdzie zaobserwowano szczególną koncentrację negatywnych zjawisk w sferze społecznej, współwystępujących z negatywnymi zjawiskami w co najmniej jednej z następujących sfer: gospodarczej, środowiskowej, przestrzenno-funkcjonalnej, technicznej.

2. Nawiązanie do strategicznych dokumentów dotyczących rozwoju przestrzenno-społeczno-gospodarczego

Program Rewitalizacji Miasta Skierniewice na lata 2016 – 2022 musi pozostawać zgodny w swoich założeniach z dokumentami na szczeblu lokalnym, regionalnym, wojewódzkim, krajowym, a za ich pośrednictwem - również europejskim.

Na poziomie europejskim PR wpisuje się w swych założeniach w *STRATEGIĘ EUROPA 2020* - Strategię na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu, *Wspólne Ramy Strategiczne, Kartę Lipską na rzecz zrównoważonego rozwoju miast europejskich oraz Umowę Partnerstwa*. Na poziomie kraju PR realizuje zapisy:

- *Strategii Rozwoju Kraju 2020,*
- *Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie,*
- *Długookresowej Strategii Rozwoju Kraju. Polska 2030 - Trzecia fala nowoczesności,*
- *Narodowego Planu Rewitalizacji 2022*
- *Krajowej Polityki Miejskiej 2023*
- *Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030*
- *Strategii Rozwoju Polski Centralnej do roku 2020 z perspektywą 2030*
- *Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego oraz Strategii Rozwoju Kapitału Ludzkiego*
- *Strategii Bezpieczeństwo Energetyczne i Środowisko.*

2.1. Nawiązanie do regionalnych i lokalnych dokumentów planistycznych

Na poziomie regionalnym przedmiotowy PR sprzyja realizacji celów Strategii Rozwoju Województwa Łódzkiego 2020:

- Region wykorzystujący potencjał endogeniczny do rozwoju inteligentnej gospodarki, oparty na kreatywności i przedsiębiorczości mieszkańców.
- Aktywne społeczeństwo obywatelskie, z dobrym dostępem do usług publicznych, sprzyjające włączeniu społecznemu grup wykluczonych.
- Zrównoważony rozwój przestrzenny regionu z silnie powiązaniem systemem osadniczym, z nowoczesną infrastrukturą i racjonalnie wykorzystywanymi zasobami środowiska przyrodniczego.

Odnosząc się do celów Strategii Rozwoju Województwa Łódzkiego można stwierdzić, iż PR jest zgodny z celami w niej określonymi.

Poniżej przedstawiono opis powiązań PR z dokumentami strategicznymi i planistycznymi Miasta Skierniewice.

Strategia Rozwoju Miasta Skierniewice do roku 2020

Niniejszy PR jest częścią szerszej strategii i wypływa z zapisów innych dokumentów, w tym m.in. ze *Strategii Rozwoju Miasta Skierniewice do roku 2020 (uchwała Nr XXIV/74/2016 Rady Miasta Skierniewice z dnia 21 kwietnia 2016 roku w sprawie przyjęcia Strategii Rozwoju Miasta Skierniewice do roku 2020)*. Wizja Rozwoju Miasta zawartą w Strategii jest: *Miasto Skierniewice atrakcyjnym miejscem zamieszkania, o wysokim poziomie rozwoju, przyjaznej środowisku gospodarce, atrakcyjne turystycznie oraz inwestycyjnie, oferujące perspektywę dobrej jakości życia.*

Wizji rozwojowej odpowiada misja: *Zbudowanie nowoczesnego ośrodka miejskiego, wykorzystującego własny potencjał produkcyjno-usługowy oraz turystyczny i rekreacyjny, dogodnie położenie geograficzne i walory naturalne dla rozwoju i wzmocnienia współpracy społeczno-gospodarczej, atrakcyjnego dla zamieszkania i pobytu.* Celem głównym strategii jest:

Rozwój nowoczesnego Miasta i zrównoważonej gospodarki o środowiskowych walorach technologicznych i dynamicznej przedsiębiorczości z udziałem aktywnych zawodowo i społecznie mieszkańców.

Wśród 6 wyodrębnionych celów strategicznych, niniejszy PR wpisuje się w szczególności w:

CEL STRATEGICZNY II. ROZWÓJ TURYSTYKI, SPORTU I REKREACJI

Cel operacyjny 2.2. Rozwój oferty turystycznej i produktu turystycznego oraz rekreacyjno-sportowego Skierniewic

Proponowane działania, w tym m.in.:

- Podnoszenie atrakcyjności bazy turystycznej oraz sportowo-rekreacyjnej, rozwój szlaków turystyki zdrowotnej, rekreacji ruchowej i turystyki kulturowej;

CEL STRATEGICZNY III ROZWÓJ INFRASTRUKTURY

Cel operacyjny 3.1. Rozwój nowoczesnego transportu publicznego

Proponowane działania, w tym m.in.:

- Budowa miejsc parkingowych;

Cel operacyjny 3.2. Rozwój infrastruktury związanej z budownictwem mieszkaniowym

Proponowane działania, w tym m.in.:

- Rozwój budownictwa komunalnego;

Cel operacyjny 3.4. Rozwój nowoczesnej edukacji

Proponowane działania, w tym m.in.:

- Rewitalizacja/remont/modernizacja (w tym termomodernizacja) obiektów szkolnych;

CEL STRATEGICZNY V: REWITALIZACJA KULTUROWA, PRZYRODNICZA I SPOŁECZNA;

„(...) Program rewitalizacji przy finansowaniu z RPO WŁ 2014-2020 uwzględniać musi realizację określonych celów tematycznych i priorytetów inwestycyjnych w wyniku planowanych projektów rewitalizacyjnych, dzieląc je na cele kluczowe lub uzupełniające rewitalizację tj.:

Kluczowe znaczenie dla rewitalizacji mają:

- Cel tematyczny 8 Promowanie trwałego i wysokiej jakości zatrudnienia oraz wsparcie mobilności pracowników;

- Cel tematyczny 9 Wspieranie włączenia społecznego i walka z ubóstwem.

Uzupełniające znaczenie dla rewitalizacji mają:

- Cel Tematyczny 2 Zwiększanie dostępności, stopnia wykorzystania i jakości TIK (zastosowań TIK dla e-administracji, e-uczenia się, włączenia społecznego, e-kultury i e-zdrowia);
- Cel Tematyczny 3 Wzmacnianie konkurencyjności MŚP;
- Cel tematyczny 4 Wspieranie przejścia na gospodarkę niskoemisyjną we wszystkich sektorach;
- Cel tematyczny 6 Zachowanie i ochrona środowiska naturalnego oraz wspieranie efektywnego gospodarowania zasobami;
- Cel tematyczny 7 Promowanie zrównoważonego transportu i usuwanie niedoborów przepustowości w działaniu najważniejszej infrastruktury sieciowej;
- Cel tematyczny 10 Inwestowanie w edukację, umiejętności i uczenie się przez całe życie.

W takim ujęciu rewitalizacja obszarów zdegradowanych w Skierniewicach ukierunkowana będzie w dużym stopniu na zmniejszenie skutków wykluczenia społecznego oraz wykorzystanie i rozwój potencjałów Miasta, w tym jego walorów przyrodniczych i kulturowych w aspekcie tworzenia warunków sprzyjających rozwojowi gospodarki turystycznej, co powinno przyczynić się do stworzenia nowych miejsc pracy. Preferencje finansowania projektów rewitalizacyjnych znajdują się także w programach operacyjnych krajowych. Przewiduje się ponadto wykorzystanie instrumentów finansowych dla realizacji rewitalizacji.

Instrumenty finansowe mogą być łączone z dotacjami RPO, w tym z dotacjami na spłatę odsetek, dotacjami na opłaty gwarancyjne oraz dotacjami na wsparcie techniczne do celów technicznego przygotowania. Rozwiązania przyjęte na poziomie przepisów UE na lata 2014-2020 przewidują nowe, dodatkowe możliwości w zakresie montażu finansowego projektów rewitalizacyjnych, w ramach, których mogą być łączone różne formy finansowego wspierania projektów, umożliwiając optymalne wykorzystanie środków publicznych i podporządkowanie efektywnej realizacji celów w zakresie rewitalizacji.”

Cel Operacyjny 5.1. Rewitalizacja obszaru miejskiego i terenów zdegradowanych, w tym o znaczeniu historycznym dla Miasta Skierniewice

„Istotne dla rozwoju Skierniewic jest podjęcie działań rewitalizacji kulturowej, społecznej, przemysłowej oraz rewitalizacji terenów i obszarów przyrodniczych, krajobrazowych. Rewitalizacja w nowoczesnym ujęciu prowadzić powinna do aktywizacji określonych obszarów miejskich, ożywienia rekreacyjnego i turystycznego w mieście oraz wzrostu perspektyw społecznych na wyznaczonych obszarach podlegających procesom rewitalizacyjnym. Wymaga to przygotowania określonego programu rewitalizacji oraz planu wdrożenia, w tym także instrumentów finansowania rewitalizacji oraz włączenia partnerów rewitalizacji. Proces rewitalizacji oznacza nie tylko włączenie do zagospodarowania czy usług określonych obiektów i terenów. Jest także procesem aktywizacji społecznej i gospodarczej poprzez realizację zintegrowanych projektów na terenie Skierniewic. Rewitalizacja oznaczać powinna wsparcie dla tworzenia i realizacji zintegrowanych projektów

uwzględniających wykorzystania obiektów zabytkowych, przyrodniczych i krajobrazowych na cele kulturalne, społeczne, edukacyjne, turystyczne, gospodarcze.

Rewitalizacja w ramach rozwoju Skierniewic objąć powinna następujące rodzaje rewitalizacji:

- rewitalizacja zabytkowych obiektów oraz przestrzeni miejskiej wynikająca z określonych wizji zagospodarowania przestrzeni miejskiej,
- zintegrowana rewitalizacja społeczno-gospodarcza na wyznaczonym obszarze rewitalizacji,
- rewitalizacja przyrodniczo-krajobrazowa w celu zagospodarowania przestrzeni na potrzeby turystyki, rekreacji oraz sportu i aktywności zdrowotno-ruchowej mieszkańców,
- (...) rewitalizacja krajobrazowa tj. adaptacja określonych funkcji do walorów krajobrazowych danego terenu objętego rewitalizacją.

Proponowane działania:

- opracowanie lokalnego programu rewitalizacji Miasta Skierniewice;
- utworzenie Lokalnego Funduszu Rewitalizacji, jako instrumentu finansowania projektów rewitalizacyjnych Skierniewic z udziałem alokacji RPO WŁ 2014-2020 oraz innych podmiotów publicznych, prywatnych, a także instytucji finansowych;
- rewitalizacja określonych obiektów o znaczeniu historycznym oraz kulturowym dla Miasta, m.in.:
 - ratusza,
 - parowozowni,
 - obiektów koszarowych,
- rewitalizacja przyrodnicza i krajobrazowa bulwarów nadrzecznych,
- utworzenie Parku Turystyki Przyrodniczej Skierniewic obejmującego zrewitalizowane przyrodniczo tereny rekreacyjne (zalew, bulwary, rzekę, zasoby geotermalne);
- rewitalizacja nadwodna i zbiorników wodnych znajdujących się na terenie Miasta;
- podejmowanie działań rewaloryzacji zabytków w systemie dofinansowania gminy i prywatnych środków, np. z wykorzystaniem Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami.”

Rewitalizacja stanowi zatem istotny element całościowej wizji rozwoju Miasta Skierniewice.

Program Ochrony Środowiska dla Miasta Skierniewice na lata 2013 - 2016 z uwzględnieniem lat 2017 - 2020

Program jest komplementarny z dokumentem pn. „*Program Ochrony Środowiska dla Miasta Skierniewice na lata 2013 - 2016*”, którego cele i zadania znajdują odzwierciedlenie w programach i politykach z zakresu ochrony środowiska obowiązujących na obszarze kraju, w województwie oraz w Mieście Skierniewice.

Po pierwsze, celami realizacyjnymi „Polityki Ekologicznej Państwa na lata 2009 - 2012 z perspektywą do roku 2016 są:

1. Działania na rzecz realizacji zasady zrównoważonego rozwoju.
2. Przystosowanie do zmian klimatu.

3. Ochrona różnorodności biologicznej.

Cele wojewódzkiej polityki ekologicznej zostały określone w „*Programie ochrony środowiska dla województwa łódzkiego 2012*”, który definiuje cel nadrzędny oraz cel główny i cele uzupełniające.

- Cel nadrzędny brzmi: „Podniesienie świadomości ekologicznej mieszkańców województwa łódzkiego oraz zagwarantowanie szerokiego dostępu do informacji o środowisku”.
- Cel główny: Ochrona i poprawa środowiska

Priorytet I – Ochrona zasobów naturalnych

Priorytet II – Ochrona jakości powietrza

Priorytet III – Ochrona zasobów wód podziemnych i powierzchniowych oraz ochrona przed powodzią i suszą

Priorytet IV – Racjonalizacja gospodarka odpadami

Priorytet V – Oddziaływanie hałasu

Priorytet VI – Oddziaływanie pól elektromagnetycznych

Priorytet VII – Edukacja ekologiczna

Priorytet VIII – Poważne awarie

Cele strategiczne, cele operacyjne i programy w zakresie ochrony środowiska dla Miasta Skierniewice

- Cele Strategiczne (główne):
 - ❖ Poprawa stanu środowiska
 - ❖ Minimalizacja zagrożeń dla środowiska
 - ❖ Rozwój gospodarczy w oparciu o wysoką świadomość ekologiczną mieszkańców.

Na realizację celów strategicznych składają się działania we wszystkich komponentach ochrony środowiska (podzielonych na grupy):

1. Ochrona powietrza atmosferycznego.
2. Ochrona przed hałasem.
3. Ochrona przed promieniowaniem elektromagnetycznym.
4. Ochrona wód podziemnych i powierzchniowych.
5. Gospodarka odpadami.
6. Ochrona gleb i powierzchni ziemi.
7. Ochrona środowiska przyrodniczego.
8. Minimalizacja zagrożeń dla środowiska.
9. Przyjazny środowisku naturalnemu rozwój gospodarczy.
10. Edukacja ekologiczna.

Program rewitalizacji Miasta Skierniewice jest zarówno komplementarny do powyższych działań w obszarze ochrony środowiska, jak i również korzysta z poszczególnych komponentów środowiskowych, realizując własne cele wynikające z konieczności zachowania ładu przestrzennego, przeciwdziałania marginalizacji społecznej i obszarów peryferyjnych, innowacyjnej i konkurencyjnej gospodarki rozwijającej się w myśl zasady zrównoważonego rozwoju.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta Skierniewice – II edycja (uchwała Nr XXIII/42/2016 Rady Miasta Skierniewice z dnia 7 kwietnia 2016 r.)

Kreowana przez Samorząd polityka społeczno-gospodarcza znajduje odzwierciedlenie w polityce rozwoju przestrzennego Miasta. W realizacji celów społeczno-gospodarczych – dla zagwarantowania trwałego i zrównoważonego rozwoju oraz dla utrzymania ładu w przestrzeni miasta – przyjmuje się za podstawowe następujące zasady polityki przestrzennej:

- zasadę pełnego wykorzystania istniejących obszarów zainwestowania miejskiego i stymulowania w zakresie ilościowym oraz miejsca, ekspansji terytorialnej nowej zabudowy,
- zasadę kształtowania obszarów zabudowy miejskiej w formie zwartej, o funkcjach wzajemnie niekonfliktowych, czytelnie skomunikowanej i wyposażonej w niezbędną infrastrukturę techniczną,
- zasadę pełnej ochrony historycznych wartości miejskich struktur przestrzennych i eksponowania obiektów o wartościach zabytkowych i kulturowych,
- zasadę utrzymania i wzbogacania ekologicznych funkcji obszarów najbardziej wartościowych pod względem przyrodniczym oraz utrzymania i uzupełniania w zieleń istniejących i nowych struktur zabudowy Miasta.

Program rewitalizacji dla Miasta Skierniewice jest w zupełności zgodny i komplementarny do proponowanych w Studium kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Skierniewice, które są realizacją celów rozwoju zapisanych w regionalnych i lokalnych politykach i strategiach (strategii rozwoju województwa i planie województwa, strategii rozwoju miasta, także w szczegółowych programach rozwoju obejmujących różne dziedziny życia miasta). Większość zaprogramowanych działań ma odniesienie w przestrzeni Miasta. W szczególności, są nimi działania polegające na:

- umacnianiu rangi Miasta jako wyróżniającego się ośrodka regionalnego w sieci osadniczej województwa i kraju, wykorzystującego walory położenia w sąsiedztwie ważnych szlaków komunikacji drogowej i kolejowej oraz w sąsiedztwie aglomeracji warszawskiej i łódzkiej,
- przyciąganiu nowych mieszkańców poprzez podniesienie atrakcyjności miasta jako ośrodka zamieszkania,
- wspieranie trwałego rozwoju gospodarczego Miasta, z ukierunkowaniem na tworzenie nowych i atrakcyjnych miejsc pracy zarówno w sferze usług, jak i produkcji,
- wspieraniu rozwoju funkcji usługowych i zamieszkania związanych (...) ze sportem i rekreacją, ukierunkowanymi na wykorzystanie walorów wynikających z sąsiedztwa dużych kompleksów leśnych oraz funkcjonowania zbiornika wodnego „Zadębie”,
- umacnianiu roli Miasta jako ośrodka usługowego o znaczeniu subregionalnym, w szczególności w zakresie nauki i szkolnictwa wyższego.

KIERUNKI ZMIAN W STRUKTURZE PRZESTRZENNEJ MIASTA ORAZ W PRZEZNACZENIU TERENÓW

Zmiany w strukturze terenów o funkcji mieszkaniowej

Rozwój mieszkalnictwa na obszarze miasta podporządkowuje się następującym działaniom, m.in.:

- utrzymaniu i podnoszeniu standardów zamieszkania w obrębie istniejących zespołów zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej i wielorodzinnej,
- rewitalizacji terenów zabudowy mieszkaniowej w strefie śródmiejskiej wraz z wprowadzeniem mieszkalnictwa w niezabudowane tereny miasta historycznego, na prawach równorzędnych z funkcją usługową.

Zmiany w strukturze terenów o funkcji usługowej

Rozwój funkcji usługowych na obszarze miasta podporządkowuje się następującym działaniom, m.in.:

- utrzymaniu i rozwoju usług ze sfery publicznej i sfery komercyjnej, których liczba obiektów oraz jakość i zakres usług będą zaspakajały oczekiwania mieszkańców miasta i pobliskich gmin

Kierunki rozwoju przestrzennego zabudowy usługowej obejmują m.in.:

- promowanie realizacji usług o znaczeniu ogólnomiejskim i rejonowym w zabudowie śródmiejskiej oraz w ramach rozwoju pomocniczego ośrodka usługowego na osiedlu Widok i w jego sąsiedztwie,
- przeznaczenie terenów dawnego poligonu wojskowego przy Zwierzyńcu dla realizacji ośrodka lecznictwa uzdrowskiego opartego o wykorzystanie wód leczniczych ujmowanych na terenie miasta oraz usług z nim związanych i uzupełniających, przede wszystkim, z zakresu rekreacji i wypoczynku.

Zmiany w strukturze terenów zieleni

Rozwój zieleni miejskiej i kierunki rozwoju przestrzennego terenów zieleni podporządkowuje się następującym działaniom, m.in.:

- utrzymaniu i podnoszeniu wartości estetycznej i rekreacyjnej miejskim, ogólnodostępnym terenom zieleni (teren parku miejskiego, zieleńce osiedlowe, tereny nadbrzeżne zalewu „Zadębie” i zalewu w rejonie ulicy Lipowej),
- urządzenia atrakcyjnych dla rekreacji i wypoczynku terenów zieleni na obszarze przy Lesie Zwierzynieckim, po dawnym poligonie wojskowym, przy uwzględnieniu ograniczeń wynikających z ochrony funkcji podstawowej obszaru, tj. lecznictwa uzdrowskiego.

Zieleń parkowa i zabudowa usługowa wraz z dojazdami, zielenią, miejscami postojowymi dla samochodów, obiektami i urządzeniami infrastruktury technicznej;

KIERUNKI ROZWOJU SYSTEMÓW INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ

Ustala się następujące zasady i kierunki rozwoju systemów:

kierunki rozwoju systemów zaopatrzenia w ciepło obejmują m.in.: sukcesywne podłączanie do miejskiej sieci cieplnej budynków użyteczności publicznej oraz odbiorców indywidualnych.

OBSZARY ORAZ ZASADY OCHRONY ŚRODOWISKA I JEGO ZASOBÓW OCHRONY PRZYRODY I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO

Możliwości zwiększenia bogactwa przyrodniczego obszaru miasta i poprawy warunków środowiska.

Zakłada się wzmocnienie systemu przyrodniczego obszaru miasta poprzez:

- odpowiednie zagospodarowanie, z dużym udziałem zieleni, terenów przewidzianych dla lokalizacji kompleksu zabudowy uzdrowskiej oraz terenu wokół zbiornika „Zadębie”,
Zakłada się podejmowanie działań w celu poprawy warunków życia mieszkańców Skierniewic poprzez poprawianie, ulepszanie stanu zagospodarowania obszarów miasta i podniesienie jakości środowiska, w tym:

- wspieranie działań w kierunku ograniczenia emisji zanieczyszczeń gazowych pyłowych do powietrza, między innymi poprzez budowę i rozbudowę sieci gazowej oraz miejskiej sieci ciepłowniczej – wykorzystywanych dla celów ogrzewania budynków. Zakłada się, wprowadzenie w coraz szerszym zakresie, nieuciążliwych źródeł pozyskania energii cieplnej (energia z wykorzystania ciepła Ziemi, energia słoneczna), także mało uciążliwych czynników grzewczych takich jak: gaz, olej nisko siarkowy, energia elektryczna oraz nowoczesnych technologii budowy domów energooszczędnych. Problem zachowania właściwego stanu czystości powietrza nabiera szczególnej wagi wobec planów budowy obiektów lecznictwa uzdrowskiego w południowo-zachodniej części miasta.

OBSZARY I ZASADY OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO I ZABYTKÓW ORAZ DÓBR KULTURY WSPÓŁCZESNEJ

Zasadniczym celem prac rewaloryzacyjnych i rehabilitacyjnych w istniejących zespołach staromiejskich będzie wprowadzenie wysokich standardów zabudowy mieszkaniowej i usługowej (między innymi poprzez przeprowadzanie remontów, likwidację substandardowej zabudowy, doprowadzenie pełnej infrastruktury do budynków).

Określając politykę przestrzenną miasta przyjmuje się następujące zasady i kierunki działania w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej m.in.:

- kontynuację rewitalizacji terenów dawnych koszar wojskowych w kierunku wykorzystania dla potrzeb edukacyjnych (dotyczy terenów z najbardziej wartościową zabudową koszar),
- utrzymanie walorów historycznego układu urbanistycznego miasta – w strefie „A” ścisłej ochrony konserwatorskiej, wpisanej do rejestru zabytków. W obrębie strefy podlegają ochronie: rozplanowanie ulic i placów w historycznych liniach rozgraniczających, historyczne linie zabudowy oraz granice podziałów własnościowych, historyczna zabudowa miejska, charakter wnętrza miejskich określony przez elementy nawiązujące do lokalnych tradycji kształtowania zabudowy, powiązania widokowe i zespoły zieleni komponowanej. W granicach strefy „A” ścisłej ochrony konserwatorskiej zakłada się:
 - zachowanie funkcji dzielnicy mieszkalno-usługowej, z dostosowaniem programu usług do potrzeb wynikających z ochrony wartości historycznych zabudowy,
 - zwiększenie atrakcyjności (wizualnej i również funkcjonalnej) przestrzeni publicznych miasta historycznego dla wykreowania wizerunku miasta,
 - utrzymanie istniejącego układu przestrzennego ulic, placów i skwerów, przy maksymalnym zachowaniu tradycyjnych linii rozgraniczających tych terenów,
 - rozszerzenie zakresu ochrony konserwatorskiej obowiązującej dla zabudowy zabytkowej na obiekty nie wpisane do rejestru zabytków, ale ujęte w ewidencji zabytków miasta Skierniewice,

- przy wprowadzaniu nowej zabudowy - przestrzeganie warunku dostosowania jej charakteru i gabarytów do otoczenia oraz przestrzeganie zasady odtwarzania historycznych linii zabudowy,
- ukierunkowanie przekształceń istniejącej zabudowy nie nawiązującej do zabudowy historycznej lub wręcz z nią dysharmonizującej, na dostosowanie budynków w zakresie bryły, ilości kondygnacji i wysokości, formy i rodzaju pokrycia dachu, wystroju elewacji.

Obszar strefy „A” ścisłej ochrony konserwatorskiej jako miejsce występowania nawarstwień kulturowych posiada walory potencjalnego stanowiska archeologicznego – jest obszarem obserwacji i badań archeologicznych. W tym kontekście wyróżniany jest jako obszar strefy „C” ochrony stanowisk archeologicznych.

Obszary rozmieszczenia inwestycji celu publicznego o znaczeniu lokalnym.

O rozmieszczeniu miejsc inwestycji celu publicznego realizowanych przez władze samorządowe oraz jednostki im podległe, stanowią zadania, jakie zostały przypisane samorządom gmin ustawą o samorządzie gminnym. Dla Samorządu miasta Skierniewice zadania te związane są, przede wszystkim, z m.in.:

- utrzymaniem i rozbudową, także budową miejskich obiektów użyteczności publicznej i administracji, a w szczególności, w zakresie oświaty, w zakresie upowszechniania kultury, zakresie sportu i rekreacji,
- utrzymaniem i zakładaniem zieleni komunalnej, w tym zieleni parku zdrojowego,
- utrzymaniem istniejących zbiorników wodnych w dzielnicy Zadębie.

OBSZARY WYMAGAJĄCE PRZEKSZTAŁCEN, REHABILITACJI LUB REKULTYWACJI

Obszary z pozostałościami dawnej infrastruktury wojskowej wskazuje się jako obszary wymagające przekształceń funkcjonalnych i przestrzennych. Jeden z nich, położony w rejonie ulicy Batorego i ulicy Wojska Polskiego - jest to obszar z dawną zabudową techniczno-gospodarczą koszar wojskowych. W studium zakłada się realizację nowych funkcji i nowej zabudowy - zabudowy mieszkaniowej i usługowej (w obszarach funkcjonalnych oznaczonych na rysunku studium jako 174M,U, 269U,M.). Drugi z obszarów to dawny poligon wojskowy, położony przy Lesie Zwierzynieckim. W jego granicach zamyka się strefa „A” ochrony uzdrowskiej Obszaru Ochrony Uzdrowskiej Skierniewice – Maków. W studium wyodrębnia się 2 obszary funkcjonalne 160U,Z i 162Z,U., przewidziane dla rozwoju zabudowy usługowej (w tym, lecznictwa uzdrowskiego wraz z usługami uzupełniającymi) i rozwoju terenów zieleni.

2.2. Regionalny Program Operacyjny Województwa Łódzkiego na lata 2014 - 2020

Program Rewitalizacji Miasta Skierniewice na lata 2016 – 2022 wpisuje się w założenia Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego na lata 2014 – 2020 (Wersja 6.0). W szczególności zgodność zachodzi w obszarach (cytując zapisy RPO):

Oś priorytetowa VI Rewitalizacja i potencjał endogeniczny rozwoju

Przedsięwzięcia realizowane w ramach OP VI w sposób bezpośredni przyczyniać się będą do zwiększenia efektywności wykorzystania zasobów naturalnych i kulturowych (CT6), wsparcia rozwoju obszarów o specyficznych potrzebach i potencjałach endogenicznych (CT8), zmniejszenia poziomu ubóstwa (CT9) co wpływa na inteligentny i zrównoważony rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu, będący istotą Strategii Europa 2020.

Planowane w ramach OP VI przedsięwzięcia w zakresie usług kulturalnych i turystycznych, rozwoju potencjałów endogenicznych obszarów o specyficznych potrzebach oraz rewitalizacji obszarów zdegradowanych przyczynią się do ożywienia społeczno-gospodarczego regionu, jak i wpłyną na podniesienie jakości i atrakcyjności życia mieszkańców woj. łódzkiego. Ograniczenie występowania negatywnych zjawisk społecznych będzie następowało poprzez realizację szerokiego spektrum inwestycji infrastrukturalnych prowadzących do aktywizacji społeczno-gospodarczej terenów zdegradowanych. Interwencje w zakresie działań rewitalizacyjnych i innych służących budowaniu potencjału społecznego (w tym również o charakterze kulturalnym oraz wpływających na wzrost zatrudnienia), będą w szczególności realizowane w sposób komplementarny z działaniami finansowanymi z EFS, co przyczyni się do wzrostu aktywności osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym, a tym samym wpłynie na poprawę wizerunku regionu.

Priorytet inwestycyjny 6c Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego

Cel szczegółowy Zwiększona partycypacja w kulturze na terenie województwa łódzkiego.

W ramach PI 6c przewiduje się wspieranie działań na rzecz zachowania dziedzictwa kulturowego, naturalnego oraz wsparcie instytucji kultury. Inwestycje zaplanowane w ramach PI 6c przyczynią się do wzrostu partycypacji w kulturze na terenie województwa łódzkiego. Przedsięwzięcia dotyczące prac konserwatorskich i restauratorskich oraz w odniesieniu do instytucji kultury wpłyną na podniesienie świadomości historycznej mieszkańców województwa poprzez poszerzenie oferty kulturalnej w regionie, co tym samym przełoży się na podniesienie uczestnictwa w kulturze mieszkańców regionu oraz potencjalnych turystów. Działania podejmowane w ramach PI 6c wpłyną bezpośrednio na osiągnięcie celu szczegółowego Umowy Partnerstwa „zwiększenie efektywności wykorzystania zasobów naturalnych i kulturowych oraz ich zachowanie”.

Typy przedsięwzięć przewidziane w ramach PI 6c:

- prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach nieruchomych wraz z ich otoczeniem oraz zakup wyposażenia niezbędnego do zachowania pełnionych przez nie dotychczas funkcji kulturalnych lub nadaniem im takich funkcji,
- roboty budowlane z wyłączeniem prac polegających na budowie oraz/lub zakup wyposażenia do obiektów instytucji kultury, zabezpieczenie zasobów instytucji kultury na wypadek zagrożeń, w szczególności w zakresie zabezpieczeń np. przeciwpożarowych.

Priorytet inwestycyjny 8b Wspieranie wzrostu gospodarczego sprzyjającego zatrudnieniu poprzez rozwój potencjału endogenicznego jako elementu strategii terytorialnej dla określonych obszarów, w tym poprzez przekształcanie upadających regionów przemysłowych i zwiększenie dostępu do określonych zasobów naturalnych i kulturalnych oraz ich rozwój

Cel szczegółowy: Zwiększone wykorzystanie walorów przyrodniczych i kulturowych województwa łódzkiego dla rozwoju gospodarki turystycznej.

PI 8b ukierunkowany jest na wykorzystanie i rozwój potencjałów endogenicznych regionu łódzkiego, opartych na walorach przyrodniczych i kulturowych, określonych w polityce terytorialno-funkcjonalnej SRWŁ 2020 w celu rozwoju przedsiębiorczości z zachowaniem zasad zrównoważonej turystyki.

Typy przedsięwzięć przewidziane w ramach PI 8b:

Budowa, przebudowa infrastruktury turystycznej (w tym obiektów i urządzeń) wraz z zakupem wyposażenia i sprzętu oraz zagospodarowanie otoczenia pozostającego w bezpośredniej lokalizacji inwestycji. W ramach interwencji PI 8b wsparcie mogą uzyskać również projekty związane z adaptacją obiektów do pełnienia funkcji turystycznych.

Priorytet inwestycyjny 9b Wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności na obszarach miejskich i wiejskich

Cel szczegółowy:

Przywrócenie lub nadanie funkcji społecznych i gospodarczych na terenach zdegradowanych.

Ożywienie społeczno-gospodarcze i ograniczenie ubóstwa na terenach zdegradowanych w regionie łódzkim wymaga realizacji kompleksowych i zintegrowanych działań rewitalizacyjnych, uwzględniających wymiar gospodarczy, fizyczny i społeczny. Rewitalizacja planowana w ramach 9b ma na celu przywrócenie lub nadanie funkcji społecznych i gospodarczych na terenach zdegradowanych, co będzie miało wpływ na niwelowanie zjawisk związanych z problemami społecznymi na zdegradowanych obszarach miejskich i wiejskich. Działania zaplanowane w ramach PI 9b mają koncentrować się na poprawie warunków do rozwoju obszarów zdegradowanych. Kompleksowa rewitalizacja wymaga aktywności w czterech sferach:

- materialno-przestrzennej (modernizacja budynków oraz przestrzeni publicznej i infrastruktury technicznej),
- społecznej (rozwiązanie problemów społecznych takich jak bezrobocie, wykluczenie społeczne, niski poziom kapitału ludzkiego),
- gospodarczej (tworzenie warunków do rozwoju przedsiębiorczości),
- środowiskowej (działania zwiększające efektywność energetyczną i służące wykorzystaniu terenów zdegradowanych).

Typy przedsięwzięć przewidziane w ramach PI 9b:

- renowacja, adaptacja budynków, obiektów, terenów i przestrzeni prowadząca do przywrócenia lub nadania nowych funkcji, wraz z możliwością zakupu sprzętu i wyposażenia niezbędnego do realizacji celu interwencji 9b,
- rewitalizacja tkanki mieszkaniowej w ramach części wspólnych wielorodzinnych budynków, w tym termomodernizacja budynków mieszkalnych (jako element szerszego projektu).

Oś priorytetowa IV – Gospodarka niskoemisyjna

Priorytet inwestycyjny 4.a. Wspieranie wytwarzania i dystrybucji energii pochodzącej ze źródeł odnawialnych

Cel szczegółowy

Zwiększona produkcja energii ze źródeł odnawialnych.

Wzrost udziału odnawialnych źródeł energii w bilansie paliwowo-energetycznym województwa łódzkiego przyczyni się do poprawy efektywności wykorzystania i oszczędzania zasobów surowców energetycznych oraz poprawy stanu środowiska poprzez redukcję emisji zanieczyszczeń do atmosfery, gleby i wód oraz redukcję ilości wytwarzanych odpadów. Interwencje zaplanowane w ramach PI 4.a. przyczynią się ponadto do zwiększenia bezpieczeństwa energetycznego województwa łódzkiego, a w szczególności do poprawy zaopatrzenia w energię na terenach o słabo rozwiniętej infrastrukturze energetycznej. Ponadto wytwarzanie energii ze źródeł odnawialnych cechuje się niewielką lub zerową emisją gazów cieplarnianych i zanieczyszczeń, co zapewnia pozytywne efekty ekologiczne, a jednocześnie bezpośrednio wpłynie na osiągnięcie celu szczegółowego Umowy Partnerstwa "zmniejszenie emisyjności gospodarki"

Typy przedsięwzięć przewidziane w ramach PI 4.a:

- budowa, przebudowa lub modernizacja infrastruktury służącej do produkcji i dystrybucji energii (sieci niskiego napięcia poniżej 110 kV), pochodzącej ze źródeł odnawialnych (ze szczególnym nastawieniem na produkcję energii elektrycznej), w oparciu o moc instalowanej jednostki: energia wodna (wyłącznie na już istniejących budowlach piętrzących, wyposażonych w hydroelektrownie, przy jednoczesnym zapewnieniu pełnej drożności budowli dla przemieszczeń fauny wodnej), energia wiatru, energia słoneczna, energia geotermalna, energia biogazu, energia biomasy.

Priorytet inwestycyjny 4.c. Wspieranie efektywności energetycznej, inteligentnego zarządzania energią i wykorzystania odnawialnych źródeł energii w infrastrukturze publicznej, w tym w budynkach publicznych, i w sektorze mieszkaniowym.

Cel szczegółowy

Poprawiona efektywność energetyczna w sektorze publicznym i w sektorze budownictwa mieszkaniowego.

Jednym z kierunków rozwoju województwa łódzkiego jest zapewnienie wysokiej jakości środowiska naturalnego poprzez wspieranie rozwoju niskoemisyjnej gospodarki. Interwencja związana z gospodarką niskoemisyjną wpisuje się w realizację polityki klimatycznej UE – polityki ograniczenia gazów cieplarnianych. Zgodnie z układem celów tematycznych Polityki Spójności przyjętym na poziomie UE, określenie „gospodarka niskoemisyjna” odnosi się do emisji CO₂. Projekty przewidziane w ramach PI 4.c. przyczynią się do budowy bardziej konkurencyjnej gospodarki niskoemisyjnej województwa łódzkiego, która w wydajny, zrównoważony sposób wykorzystuje zasoby i zmniejsza emisję zanieczyszczeń. Największy potencjał w zakresie oszczędności energii identyfikowany jest w budynkach, w związku z tym wsparcie skoncentrowane będzie na ich głębokiej modernizacji energetycznej. Ponadto bardzo ważna jest świadomość społeczeństwa w zakresie możliwości podejmowania różnych działań mogących przyczynić się do eliminacji lub znacznego

ograniczenia źródeł powstawania zwiększonego zapotrzebowania na energię. Do działań w tym zakresie zaliczyć należy wdrażanie rozwiązań technologicznych ograniczających zużycie energii poprzez wykonywanie głębokiej modernizacji energetycznej budynków, zwłaszcza użyteczności publicznej i wielorodzinnych budynków mieszkalnych, celem zwiększenia ich efektywności energetycznej.

Typy przedsięwzięć przewidziane w ramach PI 4.c.:

- głęboka modernizacja energetyczna budynków użyteczności publicznej lub wielorodzinnych budynków mieszkalnych wraz z wymianą wyposażenia tych obiektów na energooszczędne (ocieplenie obiektu, wymiana okien, drzwi zewnętrznych oraz oświetlenia na energooszczędne, przebudowa systemów grzewczych wraz z wymianą i podłączeniem do źródła ciepła), modernizacja systemów wentylacji i klimatyzacji, instalacja OZE w modernizowanych energetycznie budynkach. W ramach przedsięwzięcia możliwa będzie wymiana źródła ciepła z opartego na paliwach konwencjonalnych na źródła ciepła wytwarzające energię ze źródeł odnawialnych bądź na przyłącza sieciowe oraz najbardziej wydajne urządzenia grzewcze wykorzystujące paliwa konwencjonalne. Zastosowanie pieców węglowych nie będzie przedmiotem dofinansowania.

Priorytet inwestycyjny 4.e. Promowanie strategii niskoemisyjnych dla wszystkich rodzajów terytoriów, w szczególności dla obszarów miejskich, w tym wspieranie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej i działań adaptacyjnych mających oddziaływanie łagodzące na zmiany klimatu.

Cel szczegółowy:

Lepsza jakość powietrza.

Inwestycje planowane w ramach PI. 4.e powinny przyczynić się do obniżenia zużycia energii oraz redukcji zanieczyszczeń powietrza, związanych szczególnie z niską emisją. Ich realizacja będzie wynikać z planów gospodarki niskoemisyjnej, które mają na celu wskazanie sposobów wypełnienia obowiązków wynikających ze zobowiązań, określonych w ratyfikowanym przez Polskę Protokole z Kioto oraz w pakiecie klimatyczno-energetycznym, przyjętym przez Komisję Europejską w grudniu 2008 roku. Ich realizacja służy spełnieniu obowiązków, określonych w ustawie z dnia 15 kwietnia 2011 r. o efektywności energetycznej, w szczególności dotyczących redukcji emisji gazów cieplarnianych, redukcji zużycia energii, a także wzrostu udziału zużycia energii z odnawialnych źródeł. W wyniku realizacji projektów powinna nastąpić poprawa efektywności dystrybucji ciepła do odbiorców, co w znacznym stopniu spowoduje ograniczenie emisji dwutlenku węgla oraz zwiększy efektywność energetyczną. Ponadto realizacja priorytetu wpłynie na racjonalizację rozproszonych systemów gospodarowania energią i ciepłem użytkowym oraz oszczędnością w zużyciu energii pierwotnej. Realizowane przedsięwzięcia wpłyną na ograniczenie emisyjności gospodarki, a tym samym na poprawę jakości powietrza, co przyczyni się do osiągnięcia celu szczegółowego Umowy Partnerstwa "zmniejszenie emisyjności gospodarki".

Typy przedsięwzięć przewidziane w ramach PI 4.e.:

- inwestycje w zakresie budownictwa o znacznie podwyższonych parametrach energetycznych, polegające na projektach pilotażowych, demonstracyjnych dotyczących budynków użyteczności publicznej,

- inwestycje w ramach modernizacji źródeł ciepła (kompleksowa wymiana lub renowacja), rozbudowy systemów zaopatrzenia w ciepło oraz doprowadzenia źródeł ciepła do budownictwa jednorodzinnego i wielorodzinnego oraz budynków użyteczności publicznej. Zastosowanie pieców węglowych nie będzie przedmiotem dofinansowania,
- inwestycje w zakresie oświetlenia publicznego z wykorzystaniem urządzeń energooszczędnych i ekologicznych jako element szerszego projektu infrastrukturalnego.

3. Diagnoza stanu Miasta Skierniewice. Czynniki i zjawiska kryzysowe oraz skala i charakter potrzeb rewitalizacyjnych.

W ramach Programu Rewitalizacji Miasta Skierniewice przeprowadzono diagnozę wszystkich sfer wymienionych w *Wytycznych*, a zatem sfery: gospodarczej, środowiskowej, przestrzenno-funkcjonalnej oraz technicznej. W szczególności przeprowadzono pogłębioną analizę kwestii społecznych, dla określenia potrzeb podjęcia działań o charakterze społecznym. Dzięki tak szerokiej analizie możliwe stało się wyodrębnienie działań rewitalizacyjnych o bardziej złożonym, kompleksowym charakterze i oddziaływaniu. Pozwala to na podniesienie skuteczności i trwałości wskazanych w dalszej części Programu projektów rewitalizacyjnych oraz wskazuje możliwość partycypacji mieszkańców we współdecydowaniu o obszarze objętym rewitalizacją.

3.1. Sfera społeczna

W rozdziale tym zgodnie z „*Wytycznymi ...*” przeprowadzono szczegółową i pogłębioną analizę kwestii społecznych, w tym m.in.: bezrobocia, ubóstwa, przestępczości i poziomu edukacji.

3.1.1. Liczba ludności

W 2014 roku Miasto Skierniewice zamieszkiwało 48660 osób. W analizowanym okresie w podziale na płeć odnotowywano co roku niewielką przewagę liczebną kobiet, przewaga ta wykazuje tendencję wzrostową. Kształtowanie się liczby mieszkańców Miasta przedstawia tabela. Od roku 2010 liczba mieszkańców Miasta pozostaje na zbliżonym poziomie.

Tabela 1: Ludność faktycznie zamieszkała Miasto Skierniewice (stan na 31 XII)

rok	ogółem	kobiety	mężczyźni	udział kobiet w ogóle ludności
2010	48633	25320	23313	52,06%
2011	48658	25337	23321	52,07%
2012	48695	25418	23277	52,20%
2013	48634	25385	23249	52,20%
2014	48660	25405	23255	52,21%

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

3.1.2. Struktura ludności

EKONOMICZNE GRUPY WIEKU

Poniżej przedstawiono liczbę ludności w podziale wg ekonomicznych grup wieku, czyli jak wskazuje Główny Urząd Statystyczny:

- wiek przedprodukcyjny, tj. do 17 lat;
- wiek produkcyjny - ludność w wieku zdolności do pracy; mężczyźni w wieku 18 - 64 lata, kobiety w wieku 18 - 59 lat;
- wiek poprodukcyjny - tj. mężczyźni - 65 lat i więcej, kobiety - 60 lat i więcej.

Przedstawiony powyżej podział ludności względem grup wiekowych obowiązuje dla danych znajdujących się w tabeli poniżej. Od 2013 roku powszechny wiek emerytalny w Polsce uległ wydłużeniu – docelowo do 67 lat (zarówno dla kobiet jak i dla mężczyzn). Zmianie ulegnie zatem struktura ludności względem ekonomicznych grup wieku (zwiększy się odsetek osób w wieku produkcyjnym).

Tabela 2: Ludność wg ekonomicznych grup wieku w Mieście Skierniewice (stan na 31 XII)

wiek	2010	2011	2012	2013	2014
przedprodukcyjny	8864	8851	8804	8704	8747
produkcyjny	32113	31741	31373	30999	30554
poprodukcyjny	7656	8066	8518	8931	9359

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

W roku 2014 w stosunku do roku 2010 liczba ludności:

- w wieku przedprodukcyjnym zmniejszyła się o 117 osób,
- w wieku produkcyjnym zmniejszyła się o 1559 osób,
- w wieku poprodukcyjnym zwiększyła się o 1703 osoby.

Dane statystyczne wskazują, że mieszkańcy Miasta Skierniewice tworzą społeczeństwo zaliczane do typu „starzejącego się”. Widoczny jest silny wzrost udziału osób w wieku poprodukcyjnym w ogóle ludności. Udział osób w wieku produkcyjnym i przedprodukcyjnym zmniejsza się, przy czym szybsze zmiany dotyczą grupy osób w wieku produkcyjnym. W 2014 roku ludność w wieku przedprodukcyjnym stanowiła 18%, w wieku produkcyjnym 62,8%, zaś w wieku poprodukcyjnym 19,2% ogółu.

WYCHOWANIE PRZEDSZKOLNE

W 2014 roku w Skierniewicach było 2282 dzieci w wieku 3 – 6 lat, 1898 z nich, czyli 83,2% objętych było wychowaniem przedszkolnym. Liczba tych dzieci wzrosła w porównaniu do roku 2003 o 15,6 punktu procentowego. Liczba dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w Skierniewicach jest zatem dość wysoka (83,2%).

WYKSZTAŁCENIE

Poziom wykształcenia mieszkańców Skierniewic przedstawiono za pomocą danych statystycznych pochodzących z 2002 roku oraz dla roku 2011. W Mieście Skierniewice najniższy udział procentowy

osób odnotowano w kategoriach wykształcenia: „podstawowe nieukończone i bez wykształcenia”, „policealne” i „średnie ogólnokształcące”. Udział osób, które otrzymały dyplom uczelni wyższej wynosił 11,14%. Według podziału na płeć zauważalna jest znaczna przewaga liczby kobiet w kategoriach wykształcenia „wyższe”, „policealne”, „średnie razem”, „średnie ogólnokształcące”, a także „podstawowe ukończone” oraz „nieukończone i bez wykształcenia”. Dane przedstawia tabela poniżej.

Tabela 3: Poziom wykształcenia mieszkańców w wybranych miastach województwa łódzkiego w 2002 roku (O=ogółem; U= udział osób w danej kategorii wykształcenia w liczbie osób ogółem; M=mężczyźni; K=kobiety)

	O	U	M	K
wyższe	6258	11,14%	2703	3555
policealne	1548	2,76%	379	1169
średnie razem	14883	26,50%	6690	8193
średnie ogólnokształcące	4274	7,61%	1261	3013
średnie zawodowe	10609	18,89%	5429	5180
zasadnicze zawodowe	7890	14,05%	5008	2882
podstawowe ukończone	9705	17,28%	4403	5302
podstawowe nieukończone i bez wykształcenia	999	1,78%	397	602

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych; Narodowy Spis Powszechny 2002 - Ludność

Bardziej aktualne dane statystyczne dotyczące poziomu wykształcenia mieszkańców prowadzone są dla powiatów, w tym miast na prawach powiatu. Stąd w tabeli poniżej zaprezentowano dane dla miasta na prawach powiatu Skierniewice. Notuje się duży odsetek osób z wykształceniem wyższym oraz średnim zawodowym, co jest optymistycznym prognozykiem. Nadal występują osoby z wykształceniem podstawowym ukończonym i nieukończonym, jednak w porównaniu do danych z 2002 roku odnotowuje się zmniejszenie liczby tych osób.

Tabela 4: Poziom wykształcenia mieszkańców w wybranych powiatach województwa łódzkiego w 2010 roku (O=ogółem; U= udział osób w danej kategorii wykształcenia w ogółem)

	O	U
ogółem	56 246	
wyższe	9 887	24,01%
średnie i policealne - ogółem	16 297	39,58%
średnie zawodowe	9 389	22,80%
średnie ogólnokształcące	5 680	13,79%
zasadnicze zawodowe	7 003	17,01%
gimnazjalne	2 102	5,10%
podstawowe ukończone	5 559	13,50%
podstawowe nieukończone i bez wykształcenia szkolnego	329	0,80%

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych; Narodowy Spis Powszechny 2011 - Ludność

RYNEK PRACY

Poniżej przedstawiono dane statystyczne obrazujące poziom bezrobocia rejestrowanego w Mieście Skierniewice. W latach 2010 – 2014 co roku zarejestrowanych było więcej kobiet.

Tabela 5: Bezrobotni⁸ zarejestrowani wg płci w Mieście Skierniewice

rok	ogółem	mężczyźni	kobiety	udział kobiet w ogóle
2010	1918	878	1040	54,22%
2011	2031	911	1120	55,15%
2012	2371	1165	1206	50,86%
2013	2253	1118	1135	50,38%
2014	1844	843	1001	54,28%

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

Dane prezentowane przez Główny Urząd Statystyczny nie uwzględniają jednak szarej strefy, w której to zwykle mężczyźni znajdują zatrudnienie. Generalnie to kobietom trudniej jest znaleźć pracę.

W 2014 roku udział zarejestrowanych osób bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w Mieście Skierniewice wyniósł 6,0%. Wskaźnik ten był niższy od tych zarejestrowanych w woj. łódzkim oraz na obszarze całej Polski (odpowiednio 8,1% oraz 7,5%).

Tabela 6: Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym (%)

	2010	2011	2012	2013	2014
Skierniewice	6,0	6,4	7,6	7,3	6,0
woj. łódzkie	8,1	8,6	9,5	9,7	8,1
Polska	7,9	8,0	8,7	8,8	7,5

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

Poniżej przedstawiono dane dotyczące zarejestrowanych osób bezrobotnych, w tym będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy, z obszaru Miasta Skierniewice na koniec kwietnia 2016 roku. Ogółem zarejestrowanych było 1710 osób, z czego tylko niespełna 18% miało prawo do zasiłku; kobiety stanowiły prawie 55% ogółu. Osoby dotychczas niepracujące stanowiły 9% ogółu zarejestrowanych, co uznaje się za wysoki odsetek. Około 2% stanowiły osoby w okresie do 12 miesięcy od dnia ukończenia nauki, prawie 25% osoby bez kwalifikacji zawodowych, około 15,5% osoby bez doświadczenia zawodowego. 82% zarejestrowanych bezrobotnych to osoby będące w szczególnej sytuacji na rynku pracy. Zwraca się tu uwagę na znaczny odsetek osób młodych do 30 roku życia (31,6%). Znacznym problemem jest długotrwałe bezrobocie, które dotknęło w tym okresie 59,1% zarejestrowanych. Około 36,5% stanowią osoby powyżej 50 roku życia, co jest bardzo złą informacją, albowiem osobom tym najtrudniej jest znaleźć zatrudnienie, najtrudniej jest też zmienić im kwalifikacje zawodowe. Niepełnosprawni stanowili około 11%. Wśród osób będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy tylko 14,8% posiadało prawo do zasiłku. Dane przedstawia tabela poniżej.

Tabela 7: Struktura i bilans bezrobotnych w Mieście Skierniewice – kwiecień 2016

Wyszczególnienie		Bezrobotni zarejestrowani			
		ogółem		w tym z prawem do zasiłku	
		w końcu mies. sprawozdawczego			
		razem	kobiety	razem	kobiety
ogółem		1710	935	306	187
z tego osoby	poprzednio pracujące	1556	837	306	187
	dotychczas niepracujące	154	98	0	0

⁸ Definicja GUS: „Dane o bezrobotnych zarejestrowanych obejmują osoby, które zgodnie z Ustawą z dnia 16.X 1991r. o zatrudnieniu i bezrobociu pozostają bez pracy i nie uczą się w szkole, są zdolne do pracy oraz gotowe do podjęcia pracy.”

Wyszczególnienie		Bezrobotni zarejestrowani			
		ogółem		w tym z prawem do zasiłku	
		w końcu mies. sprawozdawczego			
		razem	kobiety	razem	kobiety
Wybrane kategorie bezrobotnych (z ogółem)					
Osoby w okresie do 12 miesięcy od dnia ukończenia nauki		38	25	2	2
Bez kwalifikacji zawodowych		420	264	47	32
Bez doświadczenia zawodowego		265	171	0	0
Kobiety, które nie podjęły zatrudnienia po urodzeniu dziecka		X	159	X	6
Osoby będące w szczególnej sytuacji na rynku pracy		1406	786	208	130
W tym	do 30 roku życia	444	269	53	34
	w tym do 25 roku życia	173	99	10	5
	długotrwale bezrobotne	831	475	2	2
	powyżej 50 roku życia	512	215	123	70
	korzystające ze świadczeń z pomocy społecznej	32	25	5	4
	niepełnosprawni	156	76	23	13

Źródło: Sprawozdanie o rynku pracy 01.04.2016- 30.04.2016

3.1.3. Przyrost naturalny

Przyrost naturalny definiowany jest przez Główny Urząd Statystyczny jako różnica między liczbą urodzeń żywych i zgonów ogółem. Ruch naturalny ludności w Mieście ulega wahaniom. Przyrost naturalny w analizowanym okresie od 2010 do 2014 roku był co roku dodatni, przy czym większe wahania zachodziły w liczbie urodzeń żywych. Liczba zgonów kształtowała się przez wszystkie te lata na zbliżonym poziomie.

3.1.4. Migracja

Saldo migracji wewnętrznych w Mieście Skierniewice przyjmuje wartości ujemne. Wg. podziału na płeć większe ujemne wartości salda rejestrowane są w grupie mężczyzn.

Tabela 8: Saldo migracji wewnętrznych w Mieście Skierniewice

	2010	2011	2012	2013	2014
ogółem	-46	-79	-107	-149	-60
mężczyźni	-15	-58	-81	-66	-44
kobiety	-31	-21	-26	-83	-16

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

Mieszkańcy Skierniewic wykazują się niewielką mobilnością w kierunkach zagranicznych. Sumarycznie, w latach 2010 – 2014 więcej osób wyemigrowało z Miasta, niż do niego powróciło. Według podziału na płeć, większą mobilność wykazuje grupa kobiet.

Analizując migracje ludności pod względem kierunku, stwierdza się, że w latach 2010 – 2014 więcej zameldowań na obszarze Miasta wynikało z przemieszczania się ludności z obszarów wiejskich. Wynika to z faktu, że mieszkańcy wsi szukają w miastach lepszych warunków dla nauki i pracy, ale również rozrywki. Przeważnie emigrują osoby młode, elastyczne, łatwo przystosowujące się do nowych warunków. Często są to osoby dobrze wykształcone.

W latach 2010 – 2014 mieszkańcy Skierniewic częściej przenosili się natomiast na obszary wiejskie niż do innych ośrodków miejskich. Jest to zjawisko typowe w ostatnim czasie. Mieszkańcy miast, którzy mają ku temu sprzyjające warunki finansowe, przenoszą się na obszary wiejskie, szukając tam czystszej powietrza oraz ciszy od miejskiego zgiełku. Zwykle pracę nadal wykonują w tym mieście, ale dojazd nie stanowi dla nich wyzwania czy trudności.

3.1.5. Główne przemiany społeczne i gospodarcze

Do głównych trendów zachodzących w sferach społecznej i gospodarczej w Mieście Skierniewice zaliczają się:

- zmniejszona liczba ludności, utrzymująca się od kilku lat na podobnym poziomie;
- znaczny udział zameldowań ludności z obszarów innych miast, co może wynikać z rozwoju większych ośrodków miejskich; do Skierniewic mogą przyciągać niższe ceny mieszkań i nieruchomości, niższe koszty utrzymania, a także łatwa dostępność komunikacyjna;
- starzenie się społeczeństwa (wzrost udziału liczby ludności w wieku poprodukcyjnym, zmniejszenie się udziału ludności w wieku przedprodukcyjnym);
- od 2012 roku zmniejsza się poziom bezrobocia, wzrasta jednak liczba zarejestrowanych osób bezrobotnych długotrwale;
- wzrasta liczba dzieci uczęszczających do przedszkoli, wzrasta poziom wykształcenia mieszkańców;
- nawarstwiający się problemy społeczne, pogłębiający się problem alkoholizmu, ubóstwa, bezrobocia oraz problemów wychowawczych;
- wysoki udział wydatków z budżetu na zadania z zakresu pomocy społecznej (i pochodne);
- zmniejszenie liczby podmiotów gospodarczych w sektorze budownictwa oraz transportu i gospodarki magazynowej;
- zwiększenie się liczby podmiotów gospodarczych prowadzących działalność w sektorze informacji i komunikacji, działalności naukowej i technicznej, edukacji;

3.1.6. Charakterystyka zjawiska marginalizacji społecznej w Skierniewicach – problem patologii społecznych oraz przestępczości

Zadania z zakresu opieki i pomocy społecznej na terenie Miasta wypełnia Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Skierniewicach. Jak podaje ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. z 2015 r. poz. 163 ze zm.), do zadań własnych gminy o charakterze obowiązkowym należy m.in.:

opracowanie i realizacja gminnej strategii rozwiązywania problemów społecznych ze szczególnym uwzględnieniem programów pomocy społecznej, profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych i innych, których celem jest integracja osób i rodzin z grup szczególnego ryzyka; udzielanie schronienia, zapewnienie posiłku oraz niezbędnego ubrania osobom tego pozbawionym; przyznawanie i wypłacanie zasiłków; praca socjalna czy dożywianie dzieci. Gmina realizuje również zadania zlecone z zakresu administracji rządowej.

Zgodnie z jego Statutem, Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Skierniewicach jest samodzielną jednostką organizacyjną, nieposiadającą osobowości prawnej, działającą jako wyodrębniona jednostka budżetowa gminy – Miasto Skierniewice.

Celem działalności Ośrodka jest w szczególności:

- 1) współtworzenie lokalnej polityki społecznej,
- 2) wspieranie osób i rodzin w wysiłkach zmierzających do zaspokojenia niezbędnych potrzeb i umożliwienie im życia w warunkach odpowiadających godności człowieka,
- 3) dążenie do życiowego usamodzielnienia osób i rodzin oraz ich integracji ze środowiskiem,
- 4) zapobieganie powstawaniu trudnych sytuacji życiowych, których osoby i rodziny nie są w stanie pokonać wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości.”

Przy MOPR działa Miejski Zespół do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności w Skierniewicach, którego przedmiotem działania jest orzekanie o niepełnosprawności lub o stopniu niepełnosprawności.

W 2015 roku ze świadczeń pomocy społecznej realizowanych w ramach zadań własnych gminy skorzystało w MOPR w Skierniewicach 1535 osób z 1095 rodzin liczących łącznie 2428 osób. Z pomocy w postaci pracy socjalnej (udzielanie porad i informacji, pomoc w załatwianiu spraw urzędowych, pomoc w podjęciu zatrudnienia, pomoc w rozwiązywaniu problemów społecznych i wychowawczych, itp.) skorzystało 1379 rodzin liczących 3073 osoby.

W 2015 roku głównymi powodami udzielania pomocy społecznej w Skierniewicach były (wg liczby rodzin, którym udzielono wsparcia): ubóstwo, bezrobocie, niepełnosprawność, długotrwała choroba oraz bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego. Znacznym problemem okazał się również alkoholizm, choć przypuszcza się że rodzin, w których występuje uzależnienie jest więcej. W wielu przypadkach pomoc udzielana była w wyniku zaistnienia kilku przesłanek jednocześnie.

Tabela 9: Przesłanki do udzielenia pomocy społecznej w 2015 roku.

	liczba rodzin	liczba osób w rodzinach
ubóstwo	811	1772
sieroctwo	1	1
bezdomność	20	20
niepełnosprawność	375	657
długotrwała choroba	294	558
bezrobocie	593	1409
bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego	282	934
alkoholizm	191	292
potrzeba ochrony macierzyństwa	104	437
w tym wielodzietność	22	131

	liczba rodzin	liczba osób w rodzinach
Przemoc w rodzinie	60	190
trudności w przystosowaniu do życia po opuszczeniu zakładu karnego	35	45
narkomania	9	12
sytuacja kryzysowa	76	207
zdarzenia losowe	1	3

Źródło: *Strategia rozwiązywania problemów społecznych Miasta Skierniewice na lata 2011 - 2015*

W 2015 roku MOPR przyznał zasiłki: celowe, okresowe, stałe, węgiel, paczki żywnościowe, pomoc z programu rządowego, obiady dla dzieci, usługi opiekuńcze: pomocą objęto 1095 rodzin, czyli 2428 osób.

W opracowaniu pn. *Marginalizacja i wykluczenie społeczne – panorama językowo-teoretyczna*⁹, podano cztery ogólniejsze koncepcje rozumienia pojęć marginalności i wykluczenia społecznego, należą do nich:

- 1) Problem z uczestnictwem/partycypacją w życiu społecznym lub zbiorowym.
- 2) Problem z prawami społecznymi i socjalnymi (odmowa, niekorzystanie, problemy z realizacją).
- 3) Problem z dostępem (ograniczony, utrudniony) do zasobów, dóbr publicznych, instytucji i systemów społecznych.
- 4) Relatywna i wielowymiarowa deprivacja.

Czytając dalej: „W dyskusji o wykluczeniu społecznym bierze się pod uwagę głównie (...) nieuczestniczenie w czymś pozytywnie ocenianym. Takie nieuczestnictwo może wynikać z niezdolności, niemożności (jest zdolność, ale brak możliwości) lub świadomego wyboru (jest zdolność i możliwość, ale nie ma chęci lub jest niechęć). Wybór ten może być różnie motywowany, a przy tym związany też z błędami w rozpoznaniu sytuacji, tzn. wybór świadomy, ale oparty na fałszywych lub wątpliwych przesłankach, albo po prostu na niepełnej wiedzy o kosztach i korzyściach uczestnictwa i nieuczestnictwa.”

Zjawisko marginalizacji społecznej i wykluczenia społecznego w Mieście powiązane jest m.in. z sytuacjami życiowymi, które czynią te osoby beneficjentami pomocy społecznej, w tym w wyniku: ubóstwa, bezrobocia, bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego oraz niepełnosprawności.

W tabeli poniżej przedstawiono liczbę osób oraz rodzin objętych pomocą społeczną w 2015 roku zamieszkałych przy ulicach, gdzie dostrzeżono nasilone problemy w sferach, o których mowa w „Wytocznych ...”. Z podanych informacji uzyskanych z Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie wynika, iż w 2015 roku pomocą MOPR objętych było sumarycznie 2428 osób, a zatem osoby objęte tą pomocą zamieszkałe przy wskazanych poniżej ulicach objętych obszarem rewitalizacji stanowiły 30% ogółu. W tabeli wyszczególniono również formy pomocy. Najczęściej udzielanych było kilka form pomocy.

⁹ Ryszard Szarfenberg Uniwersytet Warszawski Instytut Polityki Społecznej, dostęp 30.10.2015: rszarf.ips.uw.edu.pl

Program Rewitalizacji Miasta Skierniewice na lata 2016 – 2022 (wersja zmieniona)

Lp.	Lista ulic w tzw. starej części Miasta	objęci pomocą społeczną 2015 r.		Forma pomocy
		liczba osób	liczba rodzin	
1	26 Dywizji Piechoty	0	0	brak
2	Batorego	175	63	zasiłki celowe, okresowe, stałe, węgiel, paczki żywnościowe, pomoc z programu rządowego, obiady dla dzieci, usługi opiekuńcze
3	Bieleńska	14	5	zasiłki celowe, węgiel, obiady dla dzieci, praca socjalna, asystent rodziny
4	Czysta	1	1	zasiłek stały, zasiłek celowy
5	Floriana	4	4	zasiłki okresowe i stałe, opał z dowozem
6	Gałęckiego	16		zasiłki celowe, okresowe, stałe, węgiel, paczki, pomoc z programu rządowego, obiady dla dzieci
7	Graniczna	0	0	brak
8	Harcerska	0	0	brak
9	Jagiellońskiej	45		zasiłki celowe, okresowe, stałe, węgiel, paczki, pomoc z programu rządowego, obiady dla dzieci, usługi opiekuńcze
10	Kilińskiego	0	0	brak
11	Konstytucji 3 Maja	0	0	brak
12	Koszarowa	1	1	zasiłek stały, opał
13	Kościuszki	0	0	brak
14	Kozietulskiego	2	1	zasiłek celowy
15	Lelewela	39	22	zasiłki celowe, okresowe, stałe, węgiel, paczki żywnościowe, pomoc z programu rządowego, obiady dla dzieci, usługi opiekuńcze
16	Mireckiego	16	5	zasiłki celowe i stałe, pomoc z programu rządowego, obiady dla dzieci, opał z dowozem, paczki żywnościowe
17	Ofiar Katyńskich	0	0	brak
18	Ogrodowa	46	32	zasiłek stały, okresowy, celowy, obiady dla dzieci, węgiel, paczki żywnościowe, usługi opiekuńcze, pomoc z programu rządowego
19	Okrzei	2	2	zasiłek stały, celowy, opał z dowozem
20	Okurzanego	0	0	brak
21	Piłsudskiego	36	36/14	zasiłki stałe, celowe, obiady dla dzieci, węgiel z dowozem, usługi opiekuńcze
22	Pl. Dąbrowskiego	0	0	brak
23	Podrzeczna	0	0	brak
24	Prymasowska	0	0	brak
25	Rawska	32	21	zasiłki stałe, celowe, okresowe, obiady dla dzieci, węgiel z dowozem, pomoc z programu rządowego, schronisko
26	Reymonta	18	18 os.	zasiłki stałe, celowe, okresowe, paczki żywnościowe, obiady dla dzieci, usługi opiekuńcze, pomoc z programu rządowego
27	Rynek	21	11	zasiłki stałe, celowe, węgiel, obiady dla dzieci, pomoc z programu rządowego, usługi opiekuńcze
28	Rzeczna	0	0	brak
29	Senatorska	29	12	zasiłki stałe, celowe, paczki żywnościowe, węgiel, obiady dla dzieci, usługi opiekuńcze
30	Sienkiewicza	134	87	zasiłki stałe, celowe, okresowe, paczki żywnościowe, obiady dla dzieci, węgiel, usługi opiekuńcze, pomoc z programu rządowego
31	Słoneczna	0	0	brak
32	Sobieskiego	1	1	usługi opiekuńcze
33	Sportowa	0	0	brak
34	Strobowska	9	2	usługi opiekuńcze, pomoc z programu rządowego, zasiłek stały, paczki żywnościowe

Lp.	Lista ulic w tzw. starej części Miasta	objęci pomocą społeczną 2015 r.		Forma pomocy
		liczba osób	liczba rodzin	
35	Strykowska	2	2	zasiłek stały, celowy, usługi opiekuńcze, węgiel z dowozem
36	Strzelecka	4	1	zasiłek celowy i okresowy, obiady dla dzieci, paczki żywnościowe, węgiel z dowozem
37	św. Stanisława	13	7	zasiłki stałe, okresowe, węgiel
38	Tuwima	0	0	brak
39	Waryńskiego	29	17	zasiłki stałe, okresowe, celowe, węgiel z dowozem, paczki żywnościowe, usługi opiekuńcze
40	Wita Stwosza	0	0	brak
41	Wodna	0	0	brak
42	Wojska Polskiego	2	1	niebieska karta
43	Żwirki	24		zasiłki celowe, okresowe, paczki żywnościowe, usługi opiekuńcze, obiady dla dzieci, pomoc z programu rządowego
	SUMA:	715		

Ubóstwo

Opracowanie P. Izabeli Kaźmierczak-Kałużnej (Uniwersytet Zielonogórski) pn. *Ubóstwo jako problem społeczny kwestie terminologiczne i ustalenia empiryczne* wskazuje, że „Z roku na rok zmienia się także społeczny wizerunek osób ubogich. Obok tych kategorii, które tradycyjnie kojarzą się z niedostatkiem (bezrobotni, emeryci, ludzie starzy, niepełnosprawni, alkoholicy itp.), status biednych zyskali również ci, którzy pracują, ale osiągają zbyt niskie dochody, aby zapewnić sobie i swoim rodzinom godziwe warunki życia.”

W takim również zakresie uwidacznia się problem ubóstwa w Mieście Skierniewice. Żyją tu zarówno osoby starsze utrzymujące się z emerytury lub renty, których nie stać czasami na zaspokojenie podstawowych potrzeb, nie wspominając już o wydatkach na leki, które z biegiem czasu zwykle wzrastają, a które mogłyby znacząco podnieść jakość i komfort życia tychże osób. Zamieszkują tu również rodziny wielodzietne, ale i takie, w których żyją opiekunowie z jednym lub dwojgiem dzieci, a także rodziny niepełne. Czasami jeden z opiekunów lub oboje są bezrobotni, w innych przypadkach posiadają pracę, ale otrzymywane wynagrodzenie jest zbyt niskie. Ubóstwo wynika często z bezrobocia, które jest znaczącym problemem w Mieście.

Osoby ubogie często wycofują się z życia społecznego, niejako naturalnie wygasają związki i relacje z innymi ludźmi. Mają ograniczony dostęp do dóbr kultury oraz świata rozrywki. Zamykają się w sobie, unosząc się dumą nie chcą korzystać z udzielanego wsparcia, szczególnie jeśli są to osoby samotne. W 2015 roku z tytułu ubóstwa udzielono w Mieście pomocy 811 rodzinom, w których żyły 1772 osoby.

Centrum Miasta w dalszym ciągu nie stanowi miejsca dobrego do zamieszkania. Dlatego też osoby, które tylko mogą, migrują z tej części Miasta. Zasadniają osiedla mieszkaniowe zlokalizowane w innych częściach Miasta lub przeprowadzają się poza obszar Skierniewic.

Fot. Osoby wymagające wsparcia na rynku miejskim

Ubóstwo jest jednym z tych zjawisk, które dotkliwie wpływają na jakość życia w sensie egzystencjalnym, instytucjonalnym i politycznym. Zwiększa dystans pomiędzy warstwami społecznymi, powoduje niemożność zaspokojenia potrzeb, co często prowadzi do frustracji. Ubóstwo jest zjawiskiem niebezpiecznym, gdyż powoduje szereg zmian, które ciągle je pogłębiają i poszerzają. Walka z ubóstwem w Skierniewicach jest problemem niezwykle złożonym. Dotyczy w większości mieszkańców centrum Miasta i ma specyficzny charakter. W 2015 roku ogółem w mieście było 3300 osób korzystających z Banku Żywności, z tego mieszkańcy tzw. starej części Miasta to 200 osób, czyli około 6% ogółu. Jest to o tyle niepokojące, że Skierniewice to jedno z najszybciej rozwijających się miast województwa łódzkiego. Bezrobocie jest tu niewielkie, a wiele firm ma problemy z zatrudnieniem pracowników.

W 2015 roku Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie przyznał zasiłki: celowe, okresowe, stałe, węgiel, paczki żywnościowe, pomoc z programu rządowego, obiady dla dzieci, usługi opiekuńcze - pomocą objęto 1095 rodzin, 2428 osób. Z tego grona podopiecznych, na obszarze centrum w tzw. starej części Miasta mieszka 725 rodzin (czyli ponad 66% ogółu), na które składa się 359 osób. Jak pokazują dane, głównym problemem, z którego wynika konieczność pobierania zasiłków oraz korzystania z innych form wsparcia, jest na obszarze starej części Miasta bezradność życiowa i brak możliwości przystosowania się do zmieniającej się gospodarki. Większość osób bezrobotnych to osoby posiadające wykształcenie podstawowe. Z różnych powodów nie chcą one podejmować pracy. Choć liczba osób ubogich systematycznie zmniejsza się, to obserwowana jest sytuacja, gdzie ubóstwo dotyczy całych rodzin i jest dziedziczne. Dzieci osób ubogich również mają problemy z tzw. zaradnością życiową. Najczęściej bezradność ta łączy się z brakiem kwalifikacji, wykształcenia. Szczególnie w tzw. starej części Miasta całe rodziny uzależnione są od pomocy społecznej. W dalszym ciągu znaleźć tu można osoby bezdomne.

Bezrobocie

Charakterystykę osób bezrobotnych przedstawiono w podrozdziale 2.3.2 Struktura ludności. Obok bezrobocia rejestrowanego istnieje również bezrobocie ukryte, czyli nieujęte w oficjalnych danych statystycznych. „Są to osoby zatrudnione w niepełnym wymiarze czasu pracy (mimo wyrażenia

gotowości do pracy w pełnym wymiarze), albo pracujące na stanowiskach nie wymagających posiadanych przez nie kwalifikacji, albo też zniechęcone do poszukiwania pracy po długim okresie bezskutecznych prób jej podjęcia. Do tej kategorii bezrobocia zalicza się również osoby bezrobotne, które z różnych przyczyn po prostu nie zarejestrowały się we właściwym urzędzie pracy. Oznacza to, że prawdziwa skala bezrobocia jest inna – najczęściej wyższa – niż wskazywałyby na to dane statystyczne.”

Problem bezrobocia jest wielopłaszczyznowy, opiera się o koniunkturę rynku, ale również o cechy indywidualne danego człowieka, jego sytuację życiową, oczekiwania, zdolności i kwalifikacje. Wśród bezrobotnych beneficjentów pomocy społecznej wyróżnia się trzy postawy: „przedsiębiorczy”, „roszczeniowi” i „wycofujący się”.

„Przedsiębiorczy” to często osoby dobrze wykształcone, poszukujące pracy, pozytywnie nastawione do wszelkich działań, które mogłyby pomóc im w polepszeniu warunków życia. „Przedsiębiorczy to ci świadczeniobiorcy, którzy własną sytuację życiową postrzegają w kategoriach dotkliwego kryzysu i nie godząc się z nią, nie akceptują siebie w roli klientów instytucji pomocowych. Walczą z głęboką zazwyczaj biedą i wszelkimi sposobami próbują odzyskać pełną kontrolę nad własnym życiem. W miarę możliwości samodzielnie zabiegają o utrzymanie przyzwoitego standardu życia rodziny. Nie zrzucają odpowiedzialności za własne życie na innych, postrzegają doświadczaną biedę jako własny problem.”¹⁰

„Roszczeniowi” to zwykle osoby o niskim poziomie wykształcenia, niskich aspiracjach życiowych, bierni zawodowo. „Nastawieni na przetrwanie, na ogół nie podejmują wysiłku na rzecz wyjścia z niedostatku (nie szukają pracy; nie wyjeżdżają, aby ją podjąć; nie są chętni do zmiany lub zdobycia kwalifikacji zawodowych). Cechuje ich znikoma akceptacja zmian. (...) Mają ograniczoną świadomość własnych deficytów i ich roli w kształtowaniu obecnej sytuacji życiowej. Mimo poczucia głębokiej krzywdy i niesprawiedliwości społecznej, brak finansowej samodzielności i uzależnienie od pomocy z zewnątrz postrzegają jako całkowicie normalny sposób na (prze)życie.”¹¹

„Wycofujący się” to osoby przyjmujące pozycję pomiędzy „przedsiębiorczymi” a „roszczeniowymi”. „oswajają (lub oswoili) obecną sytuację i przywykają (lub już przywykli) do takiego sposobu funkcjonowania, którego istotnym wyznacznikiem jest względna zależność od innych. Ci zasiłkobiorcy gorzej znoszą zmiany i wykazują znacznie słabszą akceptację w stosunku do działań mogących podwyższyć ich status na rynku pracy. Ich aktywność zarobkowa jest mało intensywna. Próbując radzić sobie z doznawanym niedostatkiem, skupiają się na ograniczaniu potrzeb i aspiracji, raczej minimalizują wydatki niż dążą do zwiększania przychodów gospodarstwa domowego.”¹²

W 2015 roku z tytułu bezrobocia udzielono pomocy 593 rodzinom, w tym 1409 osobom.

Powiatowy Urząd Pracy w Skierniewicach podaje, że na dzień 30.06.2016 roku z obszaru Miasta Skierniewice w urzędzie pracy zarejestrowanych było 1489 osób. W tym 410 osób, czyli około 27,53% ogółu zamieszkiwało przy ulicach podanych w zestawieniu poniżej.

¹⁰ Izabeli Kaźmierczak-Kałużnej (Uniwersytet Zielonogórski) pn. *Ubóstwo jako problem społeczny kwestie terminologiczne i ustalenia empiryczne*

¹¹ Ibidem

¹² Ibidem

Lp.	Lista ulic w tzw. starej części Miasta	Liczba osób bezrobotnych - stan na 30.06.2016r.	Lp.	Lista ulic w tzw. starej części Miasta	Liczba osób bezrobotnych - stan na 30.06.2016r.
1	26 Dywizji Piechoty	0	23	Podrzeczna	0
2	Batorego	45	24	Prymasowska	2
3	Bieleńska	6	25	Rawska	23
4	Czysta	5	26	Reymonta	20
5	Floriana	4	27	Rynek	9
6	Gałęckiego	10	28	Rzeczna	1
7	Graniczna	0	29	Senatorska	10
8	Harcerska	1	30	Sienkiewicza	59
9	Jagiellońskiej	41	31	Słoneczna	0
10	Kilińskiego	2	32	Sobieskiego	72
11	Konstytucji 3 Maja	0	33	Sportowa	2
12	Koszarowa	3	34	Strobowska	5
13	Kościuszki	5	35	Strykowska	1
14	Kozietulskiego	4	36	Strzelecka	0
15	Lelewela	20	37	św. Stanisława	5
16	Mireckiego	3	38	Tuwima	1
17	Ofiar Katyńskich	0	39	Waryńskiego	23
18	Ogrodowa	18	40	Wita Stwosza	0
19	Okrzei	0	41	Wodna	0
20	Okurzanego	0	42	Wojska Polskiego	1
21	Piłsudskiego	8	43	Żwirki	9
22	Pl. Dąbrowskiego	2			

Brak pracy powoduje obniżenie warunków życia ludności, zaś długotrwałe pozostawanie bez pracy dodatkowo zmniejsza szanse na znalezienie zatrudnienia oraz powoduje stałe obniżanie się standardu życia, a także rozszerzanie się obszaru patologii społecznej. Problem bezrobocia dotyczy nie tylko osoby nim dotkniętej, lecz także całej rodziny. Pojawia się również groźba przejmowania przez dzieci negatywnych wzorców osobowych, a w konsekwencji dziedziczenia statusu bezrobotnego. Bezrobocie - zwłaszcza to długotrwałe - jest od wielu lat jednym z głównych czynników trudnej sytuacji życiowej, a tym samym powodem korzystania rodzin z pomocy społecznej w Skierniewicach.

Dominującym typem wykształcenia wśród bezrobotnych zarejestrowanych w Urzędzie Pracy jest wykształcenie gimnazjalne i poniżej. Kumulacja problemów nastąpiła w tzw. starej części Miasta. To właśnie tam można zleźć najwięcej rodzin, gdzie występuje problem bezrobocia. Ściśle wiąże się to z niskim wykształceniem. Co najgorsze, osoby młode również nie chcą się kształcić, dołączając do szeregu bezrobotnych. Ciekawym elementem diagnozy jest fakt, że niektóre firmy z obszaru Miasta narzekają na brak chętnych do pracy, również na stanowiskach nie wymagających kwalifikacji. Osoby kierowane z urzędów pracy są często nierzetelne i szybko rezygnują z pracy. Dlatego prawdziwym problemem jest apatia. Jak wynika z rozmów przeprowadzonych w Urzędzie Pracy mało jest bezrobotnych, którzy chcą pracować, a nie mogą znaleźć zatrudnienia (problem taki jednak występuje). Niskie płace w regionie powodują, że wiele osób nie chce pracować lub znajduje pracę „na czarno”.

Brak zatrudnienia negatywnie wpływa nie tylko na ekonomiczną kondycję rodzin, ale także na pozamaterialne kwestie życia rodzinnego. Przymusowe pozostawanie bez pracy oraz niemożność znalezienia ponownego zatrudnienia powoli i systematycznie pozbawiają człowieka poczucia własnej wartości. Stres i utrata stabilizacji powodują często niemożność podejmowania racjonalnych, a bardzo często jakichkolwiek decyzji. Pojawia się apatia i zniechęcenie. Okres bezrobocia oznacza radykalną zmianę rozkładu czasu w ciągu dnia. Zauważa się istotny aspekt bezrobocia, który ma wpływ na funkcjonowanie całej rodziny. A zatem problem bezrobocia w rodzinie warunkuje każdy obszar życia rodzinnego i niesie olbrzymie konsekwencje i straty, jakie członkowie rodziny muszą ponieść.

Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego

„Współczesne rodziny są bardzo zróżnicowane, obok tych, które zapewniają potomstwu komfort bytowy i psychiczny, istnieją także rodziny niezdolne do samodzielnego stworzenia dzieciom podstawowych warunków bytowych i opiekuńczo-wychowawczych. Najpoważniejsze problemy wiążą się z sytuacją dzieci w rodzinach, które nie zaspokajają w niezbędnym zakresie materialnych, psychicznych i społecznych potrzeb swoich członków. W rodzinach tych występują zaburzenia kontaktów emocjonalnych. Więzy jej członków najczęściej są osłabione a dzieci boleśnie odczuwają wyobcowanie i odrzucenie uczuciowe.”¹³

W 2015 roku z tytułu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego pomocy udzielono 282 rodzinom, w ramach których odnotowano 934 osoby. Z indywidualnych porad prawnych i psychologicznych skorzystało 268 rodzin z terenu miasta Skierniewice, liczących 881 osób.

Alkoholizm

Warto wspomnieć w tym miejscu o problemie jakim jest nadużywanie alkoholu. W 2015 roku z powodu alkoholizmu wsparcie otrzymało 191 rodzin, 292 osoby. Problem ten dotyczy jednak z pewnością o wiele większej liczby rodzin. W rodzinach, w których występuje, uważany jest za wstydlivy, często jest tematem tabu. Alkoholikowi trudno jest przyznać, że jest uzależniony, rodzina boi się prosić o pomoc, mając na względzie ewentualne konsekwencje. Problemem jest fakt, że leczenie tej choroby powinno odbyć się przy zgodzie i chęci uzależnionego. Alkoholizm często powiązany jest z bezrobociem. Problem alkoholizmu jest niezwykle złożony, a jednocześnie niebezpieczny zarówno dla samego alkoholika jak i jego bliskich. Problemem jest powielanie przez dzieci błędów opiekunów i zbyt wczesny pierwszy kontakt z używką. Pojawiają się trudności w szkole, więzi rodzinne jeszcze bardziej maleją, a młody organizm wyniszcza się.

Osoby uzależnione nie mają świadomości degradacji pozycji społecznej spowodowanej nałogiem, stąd też wymagają wsparcia i pomocy zarówno w kwestii uznania uzależnienia za swój problem, jak również w podjęciu możliwych działań naprawczych. Choroba alkoholowa jest problemem nie tylko osoby nadużywającej alkoholu lecz całej rodziny. Prowadzi ona do współuzależnienia, często

¹³ Opracowanie: Wydział ds. Pomocy i Integracji Społecznej, *Ocena zasobów pomocy społecznej na rok 2011 dla województwa łódzkiego*, www.rcpslodz.pl

przemocy, stanowi poważne zagrożenie dla prawidłowego funkcjonowania członków rodziny. Nadużywanie napojów alkoholowych stanowi dziś bezsprzecznie jeden z najważniejszych problemów obszaru zdegradowanego. Problem alkoholowy nie zawsze jest widoczny, często pozostaje w sferze domniemania pracownika socjalnego, jest trudny do zdiagnozowania. Rodzina również niechętnie przyznaje się do występowania problemu uzależnienia jednego z jej członków. Miejska Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Skierniewicach w 2015 roku przeprowadziła w sumie rozmowy ze 174 osobami, które są dotknięte problemem choroby alkoholowej. Z tego 53 osoby (30,5% ogółu) zamieszkują teren tzw. starej części Miasta. W 2015 roku sporządzono 70 wniosków do sądu z prośbą o przymusowe leczenie, z tego osoby zamieszkałe w tzw. starej części Miasta stanowiły 29 (41,4% ogółu). W 2015 roku na spotkania do Klubu Abstynenta uczęszczało 90 osób, z czego 66 (około 73%) to mieszkańcy starej części Skierniewic. Z pomocy w Punkcie Wspierająco-Edukacyjnym „Zrozumieć dziecko” prowadzonym przez Skierniewickie Stowarzyszenie Rodzin Abstynenckich Ametyst, w pierwszej połowie 2016 roku (punkt ten został uruchomiony po raz pierwszy w 2016 roku) skorzystało w sumie 56 osób (25 dorosłych i 32 dzieci), z czego 21 osób (aż około 37,5%, w tym 13 dzieci i 9 rodziców) mieszka w starej części Miasta.

Niepełnosprawność, osoby starsze

Kolejnym ważnym problemem społecznym jest niepełnosprawność powstała na skutek wrodzonych wad organicznych, urazów czy przebytych chorób. Niepełnosprawność obejmuje swym zasięgiem wszystkie sfery rozwoju człowieka oraz wszystkie aspekty jego funkcjonowania. Znaczenie tego problemu wynika z rozmiarów i powszechności występowania niepełnosprawności w populacji, a także z konsekwencji, jakie wywołuje w życiu indywidualnym i społecznym. Centrum Miasta jest stale przystosowywane do potrzeb niepełnosprawnych. Problemem jednak są podwórka, klatki schodowe. Tutaj osoby niepełnosprawne mają trudności z poruszaniem się. W dalszym ciągu brakuje w Mieście grup wsparcia, miejsc opieki i społecznych projektów mobilizacji zawodowej takich osób.

W opisie zjawiska niepełnosprawności posłużono się cytataми zaczerpniętymi ze *Strategii rozwiązywania problemów społecznych Miasta Skierniewice na lata 2011 – 2015*: „W rozumieniu ustawy o pomocy społecznej niepełnosprawność oznacza stan fizyczny, psychiczny lub umysłowy, powodujący trwałe lub okresowe utrudnienie, ograniczenie bądź uniemożliwienie samodzielnej egzystencji. Tymczasem obecnie niepełnosprawność jest również rozumiana jako wynik barier społecznych, ekonomicznych oraz fizycznych jakie jednostka napotyka w środowisku zamieszkania. (...) Z problemem niepełnosprawności bezpośrednio wiąże się kwestia osób starszych. Analizując dane statystyczne Skierniewic z niepokojem należy stwierdzić, że systematycznie przybywa w mieście osób w wieku poprodukcyjnym, co oznacza w najbliższej perspektywie konieczność dostosowania odpowiedniej infrastruktury społecznej dla potrzeb tej grupy. (...) Ważną formę wsparcia dla osób starszych odgrywa istniejący na terenie miasta Dom Dziennego Pobytu „Niedziela” przy ul. Lelewela 12, który jest komórką organizacyjną Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie. Placówka zapewnia całodzienną opiekę i pomoc w usługach osobom starszym, chorym ale nie wymagającym świadczenia usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania. (...) Osobie wymagającej całodobowej opieki z powodu wieku, choroby lub niepełnosprawności, nie mogącej samodzielnie funkcjonować w codziennym życiu,

której nie można zapewnić niezbędnej pomocy w formie usług opiekuńczych przysługuje zgodnie z zapisami ustawy o pomocy społecznej umieszczenie w domu pomocy społecznej. Osobę kieruje się do domu pomocy społecznej odpowiedniego typu, zlokalizowanego jak najbliżej miejsca zamieszkania. (...) Ponieważ na terenie miasta Skierniewice nie funkcjonuje jak dotąd dom pomocy społecznej MOPR wydawał decyzje administracyjne o skierowaniu do domów funkcjonujących na terenie ościennych powiatów zgodnie z typem domu pomocy społecznej, do którego osoba kierowana kwalifikowała się.”

W 2015 roku do Miejskiego Zespołu ds. Orzekania o Niepełnosprawności w Skierniewicach wpłynęły 1672 wnioski, z czego 325 osób zaliczono do znacznego stopnia niepełnosprawności, 727 do umiarkowanego stopnia niepełnosprawności a 314 do stopnia lekkiego. W przypadku dzieci do 16 roku życia status niepełnosprawnych uzyskało 161.

W 2015 roku z powodu niepełnosprawności wsparto aż 375 rodzin (657 osób). Zorganizowanie i zapewnienie usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania zapewniono 77 osobom chorym, niepełnosprawnym, starszym i samotnym.

Od lat w Skierniewicach istotnym powodem korzystania ze świadczeń pomocy społecznej jest także długotrwała choroba, określana - z medycznego punktu widzenia - jako choroba przewlekła. Problem ten jest porównywalny pod względem natężenia występowania do problemu bezrobocia, jednak jego skutki są o wiele trudniejsze do wyeliminowania, ponieważ w znacznie mniejszym stopniu zależą od samej osoby, a ponadto wymagają znacznych nakładów finansowych przez długi czas. W wielu przypadkach problem ten jest nierozwiązywalny, bowiem choroba przewlekła, wiąże się przede wszystkim z tym, że dolegliwości zdrowotne nie mijają, a wręcz przeciwnie czasem utrzymują się latami albo nasilają się w miarę upływu czasu i kończą się zaliczeniem osoby do stopnia niepełnosprawności przez organy do tego uprawnione. Problem ten występuje na terenie całego Miasta jednak brakuje instytucji i organizacji, które mogłyby pomóc takim osobom. W połączeniu z bezrobociem tworzy bardzo niekorzystną sytuację życiową tych osób, co dostrzegalne jest szczególnie w tzw. starej części Miasta. Często długotrwała choroba wiąże się z ubóstwem. Osoby takie potrzebują szczególne wsparcia rodziny i innych mieszkańców Miasta.

Przestępczość i przemoc domowa

„Przestępczość jest jednym z tych zjawisk, które odciskają dotkliwe piętno na funkcjonowaniu lokalnej społeczności. Jest to margines życia społecznego, ale intensywność zdarzeń oraz częstotliwość z jaką występują mogą mieć wpływ na formowanie się postaw i zachowań ludzi tworzących społeczność miasta Skierniewice. Porządek publiczny i bezpieczeństwo mieszkańców to jedno z najtrudniejszych zadań samorządu lokalnego.”¹⁴

Co godne uwagi, rozmowy z mieszkańcami wskazują, że czują się oni bezpieczni w swoim miejscu zamieszkania. Nawet w najbiedniejszej części Miasta obawa przed kradzieżą lub napadem jest niska. Jak twierdzą mieszkańcy wiele osób utrzymuje dobre, międzysąsiedzkie kontakty. Ludzie tu znają się. Niebezpieczeństwo stanowią raczej osoby młode, które popełniają tu akty wandalizmu.

¹⁴ *Strategia rozwiązywania problemów społecznych Miasta Skierniewice na lata 2011 – 2015*

Warto jednak zauważyć w tym miejscu, iż w 2015 roku Policja interweniowała w całym Mieście 10 262 razy, zaś w pierwszej połowie 2016 roku 5057 razy. W tabeli poniżej zaprezentowano liczbę interwencji w najbardziej problemowym obszarze Miasta. W 2015 roku Policja interweniowała tam 3693 razy (około 36% interwencji), zaś w I półroczu 2016 roku 1776 razy (około 35% ogółu), czyli przeprowadzono niemalże połowę interwencji w stosunku do roku 2015.

Tabela 10: Liczba przeprowadzonych interwencji Policji w roku 2015 oraz w I półroczu 2016 roku wg listy ulic, na których zaobserwowano największe nasilenie problemów w sferach, o których mowa w „Wytocznych ...”

Lp.	Lista ulic w tzw. starej części Miasta	2015	I półrocze 2016
1	26 Dywizji Piechoty	0	1
2	Batorego	224	124
3	Bieleńska	27	17
4	Czysta	36	10
5	Floriana	13	8
6	Gałęckiego	115	38
7	Graniczna	10	3
8	Harcerska	5	6
9	Jagiellońskiej	206	125
10	Kilińskiego	44	20
11	Konstytucji 3 Maja	14	12
12	Koszarowa	13	5
13	Kościuszki	32	15
14	Kozietulskiego	44	34
15	Lelewela	133	64
16	Mireckiego	34	20
17	Ofiar Katyńskich	1	0
18	Ogrodowa	77	32
19	Okrzei	37	10
20	Okurzanego	3	2
21	Piłsudskiego	23	13
22	Pl. Dąbrowskiego	31	16
23	Podrzeczna	7	3
24	Prymasowska	57	18
25	Rawska	240	140
26	Reymonta	373	199
27	Rynek	108	43
28	Rzeczna	7	6
29	Senatorska	65	31
30	Sienkiewicza	292	160
31	Słoneczna	5	0
32	Sobieskiego	1100	486
33	Sportowa	8	0
34	Strobowska	37	12
35	Strykowska	25	14
36	Strzelecka	1	2
37	św. Stanisława	42	13
38	Tuwima	1	1
39	Waryńskiego	100	26

Lp.	Lista ulic w tzw. starej części Miasta	2015	I półrocze 2016
40	Wita Stwosza	17	2
41	Wodna	0	0
42	Wojska Polskiego	19	9
43	Żwirki	67	36

Świadczy to o tym, że poziom bezpieczeństwa nie zmienia się. Liczba zająć, które wymuszają interwencję organów porządkowych niestety nie zmniejsza się, co jest złym prognostykiem na przyszłość.

Jak mówi Art. 207 § 1 Kodeksu Karnego: „znęcanie się fizyczne lub psychiczne nad osobą najbliższą lub nad inną osobą pozostającą w stałym lub przemijającym stosunku zależności od sprawcy albo nad małoletnim lub osobą nieporadną ze względu na jej stan psychiczny lub fizyczny – podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do 5 lat”.

Przemoc domowa to zamierzone i wykorzystujące przewagę sił działanie skierowane przeciw członkowi rodziny, które narusza prawa i dobra osobiste powodując cierpienie i szkody. Przemoc w rodzinie występuje niestety w każdej społeczności. Nie łączy się bezpośrednio ze statusem społecznym, jednak częściej dochodzi do niej w rodzinach, gdzie występuje problem nadużywania alkoholu oraz w rodzinach o niskich dochodach. Ofiarami są zazwyczaj kobiety i dzieci, coraz częściej mówi się jednak o ofiarach – mężczyznach. Ponownie największy niepokój budzi sytuacja dzieci dotkniętych przemocą, które mogą mieć problemy w nawiązywaniu kontaktów z rówieśnikami, a w latach późniejszych w tworzeniu związku partnerskiego i wychowaniu własnych potomków.

W 2015 roku udzielono wsparcia 60 rodzinom, gdzie problemem była przemoc w rodzinie, tym samym opieką otoczono 190 osób.

Zjawisko przemocy w rodzinie jest problemem całego Miasta, jednak dane zaprezentowane przez Ośrodek Przeciwdziałania Przemocy Rodzinie, w tym dotyczące obszaru tzw. starej części Miasta Skierniewice są zatrważające. W 2015 roku pomocą objęto 44 ofiary przestępstw domowych, z czego ponad połowa – 23 osoby to mieszkańcy właśnie starej części miasta.

Dane z Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie w Skierniewicach wskazują, iż w roku 2015 ogółem w mieście Skierniewice wydano 76 Niebieskich Kart, z tego dla mieszkańców starej części Miasta 20, czyli ponad 26%, co jest bardzo złym prognostykiem.

MNIEJSZOŚCI ETNICZNE

W Mieście Skierniewice żyje około 80 Romów. Działa tu Stowarzyszenie Romów w Skierniewicach przy ul. Rynek 6, funkcjonuje też świetlica romska. Świetlica służy pomocą w nauce dla dzieci w wieku 5 - 15 lat, poprzez zajęcia edukacyjne z nauczycielami i pedagogami, promuje kulturę i tradycję mniejszości romskiej, organizuje wycieczki integracyjne dla dzieci i młodzieży podczas wakacji.

8 kwietnia obchodzony jest corocznie Międzynarodowy Dzień Romów. W związku z trudną sytuacją rodzin romskich Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Skierniewicach w 2010 r. realizował zadanie „Dofinansowanie do remontów mieszkań” w ramach Programu na rzecz społeczności romskiej w Polsce, współfinansowanego przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji.

Celem programu było zniwelowanie różnic między społecznością romską a resztą społeczeństwa, poprawa warunków mieszkaniowych poprzez montaż lub wymianę drzwi zewnętrznych i wewnętrznych, okien oraz wyposażenia sanitarnego. Projektem zostało objętych 20 rodzin romskich (63 osoby) z terenu miasta Skierniewice.¹⁵ Ponadto organizacje pozarządowe działające na rzecz społeczności romskiej otrzymują od Miasta Skierniewice dotacje na realizację zadania publicznego pn. „Prowadzenie świetlicy integracyjnej dla dzieci pochodzenia romskiego”. W 2014 r. i 2015 r. kwota dotacji wynosiła w sumie 40.000,00 zł

3.1.7. Problemy i wynikające z nich potrzeby zidentyfikowane w sferze społecznej

Wśród największych problemów zdiagnozowanych w obszarze społecznym w tzw. starej części Miasta można wymienić:

- około 5% mieszkańców Miasta korzysta z zasiłków: celowe, okresowe, stałe, węgiel, paczki żywnościowe, pomoc z programu rządowego, obiady dla dzieci, usługi opiekuńcze; znaczną grupę podopiecznych stanowią mieszkańcy starej części Miasta;
- bezrobocie, w tym w szczególności o charakterze długotrwałym; pasywną postawę osób bezrobotnych, zubożenie, roszczeniowość i oczekiwanie na należącą się pomoc; występowanie zjawiska wyuczonej bezradności i uzależnienia od pomocy społecznej; znaczny odsetek zarejestrowanych osób bezrobotnych obejmuje obszar tzw. starej części Miasta;
- nawarstwiający się problemy społeczne, pogłębiający się problem alkoholizmu, ubóstwa, bezrobocia oraz problemów wychowawczych;
- utrzymująca się na podobnym poziomie liczba interwencji policyjnych;
- zmniejszoną liczbę ludności, utrzymującą się od kilku lat na podobnym poziomie;
- problem przemocy w rodzinie;
- starzenie się społeczeństwa (wzrost udziału liczby ludności w wieku poprodukcyjnym, zmniejszenie się udziału ludności w wieku przedprodukcyjnym) oraz wynikające z tego konsekwencje w zakresie zaspokajania potrzeb wciąż powiększającej się grupy najstarszych mieszkańców Miasta;
- niski poziom wykształcenia długotrwanie bezrobotnych;
- wysokie ujemne saldo migracji wewnętrznych;
- niekorzystną sytuację osób niepełnosprawnych i starszych, których jest coraz więcej;
- wzrost liczby starszych osób samotnych;
- utrudnione warunki życia dla osób niepełnosprawnych, w szczególności w miejscach ich zamieszkania, które nie są przystosowane do użytkowania przez osoby niepełnosprawne;
- niewystarczające wsparcie dla osób niepełnosprawnych, zbyt mało działań mobilizujących do bardziej aktywnego życia, ale również ułatwiających realizację pomysłów;

¹⁵ *Strategia rozwiązywania problemów społecznych Miasta Skierniewice na lata 2011 – 2015*

- zmniejszającą się liczbę beneficjentów pomocy społecznej, która wynikała z niezmiennych się uwarunkowań prawnych, co pozwala przypuszczać, że nadal dużo rodzin potrzebuje wsparcia i pomocy, choć nie wpisuje się w obwarowania prawne w tym zakresie;
- dziedziczenie biedy oraz negatywnych wzorców;
- brak domu pomocy społecznej;
- zbyt małą ilość mieszkań komunalnych i socjalnych;
- brak mieszkań chronionych;
- postępującą degradację wartości rodzinnych;
- wyalienowanie społeczne mniejszości romskiej w Skierniewicach oraz stopniowe pogarszanie się warunków życia tej mniejszości narodowej.

Potrzeby rewitalizacyjne w sferze społecznej:

- Wsparcie rodzin korzystających z pomocy społecznej, w tym w szczególności rodzin ubogich, w których występuje bezrobocie. Istnieje potrzeba działań związanych z podnoszeniem poziomu wykształcenia, kwalifikacji i umiejętności wśród młodych osób, a także działań wspierających i rozwijających przedsiębiorczość w tej grupie wiekowej. Konieczne jest podjęcie działań zapobiegawczych oraz wprowadzenie w szkołach programu wszechstronnego rozwoju osobowości uczniów oraz podnoszenia i rozwijania u uczniów kluczowych kompetencji ułatwiających dostęp do rynku pracy. Wsparcia wymagają także osoby dorosłe, które nie znajdują zatrudnienia, w szczególności osoby długotrwale bezrobotne. Potrzebne są działania ukierunkowane na aktywizację osób bezrobotnych oraz wspierające tę grupę społeczną w doksztalcaniu się, przekwalifikowaniu oraz znalezieniu zatrudnienia.
- Wsparcie dzieci i młodzieży, które ze względu na sytuację rodzinną mają utrudniony dostęp do wiedzy oraz niekorzystne warunki nauczania. Istnieje szczególna potrzeba wsparcia najmłodszych mieszkańców tzw. starej części Miasta, którzy nie otrzymują należytego wsparcia od opiekunów oraz dzieci i młodzieży z rodzin, w których brak środków finansowych powoduje znaczne ograniczenia w rozwoju zainteresowań i talentów dzieci.
- Istnieje potrzeba otoczenia opieką osób starszych i niepełnosprawnych, które mają bardzo ograniczony dostęp do oferty kulturalnej Miasta, ale także możliwości wykonywania pracy. Aktywność, zaangażowanie, a także życiowe doświadczenia tych osób powinny pomóc w rewitalizacji starej części Miasta, ożywiając tę przestrzeń. Szczególnie istotną potrzebą jest stworzenie warunków do codziennego pobytu wraz ze specjalistyczną opieką dla osób niepełnosprawnych.
- Polepszenie warunków zamieszkania w starej części Miasta Skierniewice. Zdegradowana przestrzeń sprzyja negatywnym zachowaniom społecznym, jednocześnie obniżając jakość życia mieszkańców. Mieszkańcy przestają dostrzegać występowanie tego problemu, przyzwyczajają się do warunków życia, rezygnują z uczestnictwa w życiu kulturowym Miasta, nie odczuwają potrzeby rozwoju.

3.2. Położenie miasta i zagospodarowanie przestrzenne

3.2.1. Położenie geograficzne i powiązania komunikacyjne

Miasto na prawach powiatu Skierniewice położone jest w północno-wschodniej części województwa łódzkiego, stanowi jednocześnie siedzibę władz sąsiedniego powiatu ziemskiego (powiat skierniewicki). W Mieście zlokalizowana jest też siedziba władz gminy wiejskiej Skierniewice. Dla gmin powiatu ziemskiego tj. gmin: Skierniewice, Bolimów, Maków, Lipce Reymontowskie, Słupia, Godzianów, Głuchów, Nowy Kawęczyn i Kowiesy, Miasto Skierniewice stanowi ośrodek centralny – jest miejscem funkcjonowania obiektów usługowych z zakresu usług wyższego rzędu m.in. ochrony zdrowia, szkolnictwa wyższego i średniego, kultury, sportu, bankowości, handlu i bezpieczeństwa publicznego.

Skierniewice pełnią funkcję węzła drogowego i kolejowego obsługującego otaczające gminy, stanowią rynek pracy dla ludności zamieszkującej obszary wiejskie, są miejscem, do którego emigruje ludność z tych obszarów. Stanowią lokalny rynek zbytu produktów rolnych i zaopatrzenia w środki produkcji gospodarstw rolnych prosperujących na otaczających terenach wiejskich, ale także lokalny rynek zaopatrzenia ludności z obszarów wiejskich; dla części ośrodków wiejskich gminy Skierniewice, Miasto stanowi miejsce, gdzie mieszczą się siedziby administracji kościelnej – parafii rzymsko-katolickich wraz ze świątyniami i cmentarzami grzebalnymi.

Miasto Skierniewice sąsiaduje z gminą wiejską Skierniewice oraz na niewielkim odcinku z gminą wiejską Maków. Powierzchnia Miasta stanowi 34,6 km² (stan na 1 stycznia 2015).

W latach 1975 - 1999 Skierniewice były ośrodkiem stołecznym województwa skierniewickiego. Z dniem 1 stycznia 1999 roku Miasto Skierniewice stało się jednym z trzech miast w województwie łódzkim o statusie miasta grodzkiego (dwa pozostałe to Łódź oraz Piotrków Trybunalski).

Poniżej przedstawiono położenie Miasta na tle powiatu skierniewickiego.

Mapa 1: Miasto Skierniewice (1.) na tle powiatu skierniewickiego.

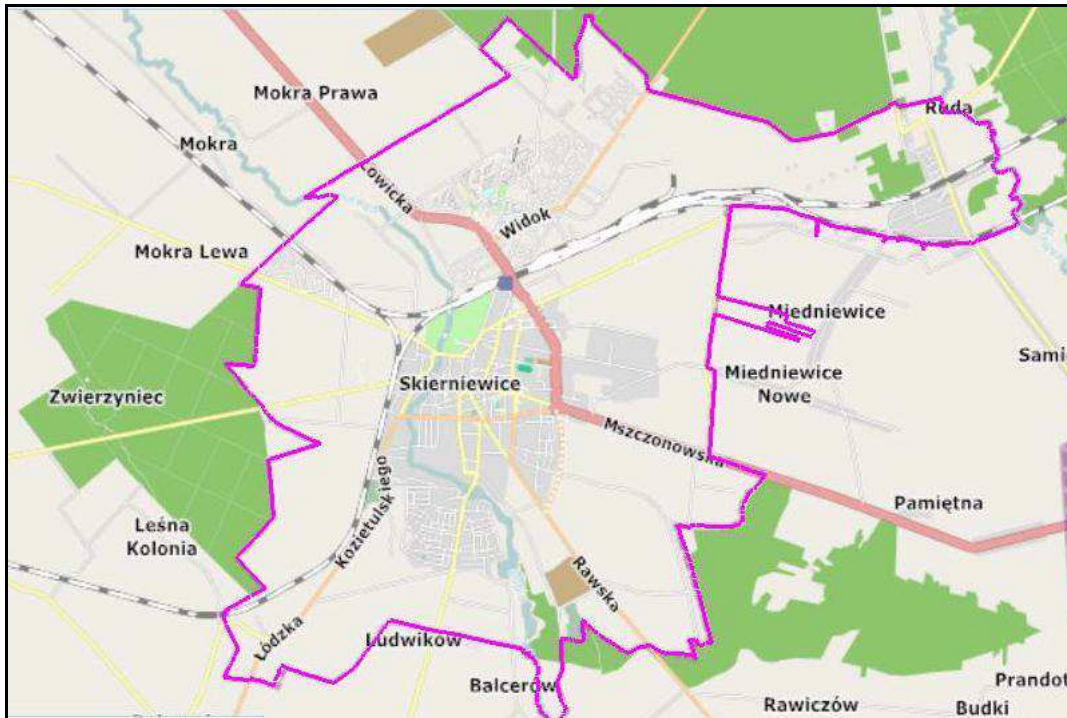

- 1 – Miasto Skierniewice;
- 2 – Gmina Skierniewice;
- 3 – Gmina Godzianów;
- 4 – Gmina Lipce Reymontowskie

Źródło: www.osp.org.pl

Miasto położone jest korzystnie względem ważnych ciągów drogowych. Przez jego obszar prowadzą również linie kolejowe.

Mapa 2: Położenie Skierniewic.

Źródło: Urząd Miasta Skierniewice

W Mieście Skierniewice funkcjonuje komunikacja miejska autobusowa oraz prywatne usługi przewozowe. Komunikacja zamiejska opiera się o usługi przewozowe kolejowe oraz samochodowe – świadczą je: Państwowa Komunikacja Samochodowa oraz przewoźnicy prywatni.

3.2.2. Sfera środowiskowa - zasoby środowiska przyrodniczego

Największym odbiornikiem wód powierzchniowych z terenu miasta Skierniewice jest rzeka Łupia-Skierniewka, w dalszej kolejności rzeka Rawka, a najmniejszym odbiornikiem wód powierzchniowych rzeka Pisia-Zwierzynka. Na terenie miasta Skierniewice w naturalnej dolinie rzeki Łupi został wybudowany zbiornik wodny „Zadębie”. Zalew „Zadębie” ma charakter retencyjny, ale jest wykorzystywany jako miejsce wypoczynku, rekreacji i sportu dla mieszkańców. Na terenie miasta Skierniewice znajduje się jeden Główny Zbiornik Wód Podziemnych – zbiornik trzeciorzędowy.

Stan i jakość powietrza atmosferycznego kształtowane są przez emisje z komunalnych i przemysłowych źródeł, w tym zakładów energetycznych, sieciowych i lokalnych źródeł ciepła oraz zakładów produkcyjnych, ale również przez emisje liniowe pochodzące z transportu. Na terenie miasta znajduje się 16 zakładów¹⁶, które posiadają zezwolenie na emitowanie do atmosfery zanieczyszczeń. Jednym z największych emiterów jest Energetyka Ciepła Spółka z. o.o. w Skierniewicach.

¹⁶ Dane: Urząd Marszałkowski w Łodzi

Zgodnie z Uchwałą Nr LIII/945/14 Sejmiku Województwa Łódzkiego¹⁷, programem ochrony powietrza objęte są obszary powiatów woj. łódzkiego, w tym miasto na prawach powiatu – Skierniewice. Miasto zostało objęte POP w celu osiągnięcia poziomu dopuszczalnego benzo(a)pirenu zawartego w pyłe zawieszonym PM10. Powierzchnia obszaru przekroczeń poziomu docelowego w Mieście wyniosła 34.6 km², liczba ludności obszaru przekroczeń wynosiła 48,6 tys. osób, emisja łączna B(a)P z obszaru przekroczeń objętych programem w 2012 roku wyniosła 91,9 kg, zaś stężenia z pomiarów – 7,3 ng/m³. Poniżej przedstawiono obszar przekroczeń pyłu PM2,5 w 2014 roku na obszarze Miasta.

Na terenie Miasta Skierniewice do obszarów chronionych zalicza się:

- otulinę Bolimowskiego Parku Krajobrazowego - pełni funkcję ochronną, stanowi izolację terenów Parku od terenów przemysłowych;
- otulinę Zespołu Przyrodniczo-Krajobrazowego „Zwierzyniec Królewski” - pas gruntów o szerokości 100 m, przylegający do granic obszaru chronionego. Otulina obejmuje swym zasięgiem fragmenty nieruchomości położone w granicach miasta.¹⁸
- Obszar Natura 2000 Dolina Rawki, PLH100015,
- pomniki przyrody - ustanowiono ponad 100 pomników przyrody. Żaden z pomników przyrody nie jest objęty ochroną w zakresie prawa międzynarodowego.
- 1 użytek ekologiczny o powierzchni 1,39 ha, zlokalizowany na obszarze Leśnictwa Zwierzyniec oddz. 239 f; dz. Nr 644.

Miasto Skierniewice sąsiaduje z dużymi kompleksami leśnymi: Puszczą Bolimowską, Lasem Zwierzynieckim i lasami Pamiętna i Strobów. Na terenie Miasta występuje zieleń miejska (3 parki spacerowo-wypoczynkowe, zieleńce, skwery, zieleń uliczna, tereny zieleni osiedlowej, 6 cmentarzy), nasadzenia przy ciągach komunikacyjnych, ogródki działkowe i lasy. W centralnej części Miasta położony jest Park Miejski stanowiący największe skupisko zieleni miejskiej. Zlokalizowany jest on malowniczo w terenach przyrzecznych Łupi-Skierniewki i zajmuje powierzchnię 26,8 ha. „Obszar parku podzielony jest na 2 części: po stronie południowej znajduje się duży park pałacowy położony po obu brzegach Łupi-Skierniewki, a po stronie północnej mieści się ogród Willi Aleksandria. Park skierniewicki jest zabytkiem sztuki ogrodowej, architektury i techniki został wpisany do Rejestru Zabytków Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.”¹⁹

¹⁷ Uchwała Nr LIII/945/14 Sejmiku Województwa Łódzkiego z dnia 28 października 2014 r. w sprawie zmiany uchwały nr XXXV/690/13 Sejmiku Województwa Łódzkiego z dnia 26 kwietnia 2013 roku w sprawie programu ochrony powietrza dla strefy w województwie łódzkim w celu osiągnięcia poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszony i poziomu docelowego benzo(a)pirenu zawartego w pyłe zawieszonym PM10 oraz planu działań krótkoterminowych. Nazwa strefy: strefa łódzka. Kod strefy: PL1002

¹⁸ Znajduje się tu sosna czarna – Meliana, wyhodowana w Nadleśnictwie Skierniewice z nasion sosny z Oxfordu, pod którą tworzył swoje utwory J.R.R. Tolkien. Jest to atrakcja dla fanów fantasy. Uroczyste nadanie imienia sośnie nastąpiło 23 maja 2015 roku.

¹⁹ *Program Ochrony Środowiska dla Miasta Skierniewice na lata 2013-2016 z uwzględnieniem lat 2017 - 2020*

3.2.3. Turystyka²⁰

Obiekty zabytkowe i historyczne

Turystyka w Skierniewicach opiera się głównie na zabytkach i obiektach o walorach historycznych, kulturowych i rekreacyjnych. Na terenie Miasta znajdują się obiekty wpisane do rejestru zabytków oraz wiele innych obiektów zabytkowych posiadających wartość historyczną i kulturową (wpisanych do gminnej ewidencji zabytków). Wg „Wykazu zabytków wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych woj. łódzkiego (01.05.2015 r.)” na obszarze miasta znajduje się 69 obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków. Do obiektów posiadających wartości kulturowe i historyczne zalicza się w szczególności: Kościół św. Jakuba, Bramę parkową i pałac Arcybiskupów Gnieźnieńskich, Park i Willę Aleksandria, Budynek dworca PKP, Kościół pw. św. Stanisława BM, Kościół garnizonowy wraz z otoczeniem i skarpą nadrzeczną, Cmentarz rzymsko-katolicki św. Józefa, Cmentarze żydowskie.

Istotnymi elementami architektury turystycznej są także: zespół zabudowy węzła kolejowego kolei Warszawsko-Wiedeńskiej, kompleks dawnych koszar wojskowych adaptowany obecnie na potrzeby naukowo-dydaktyczne Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Skierniewicach oraz pojedyncze domy mieszkalne ulokowane na lewym brzegu Łupi w dzielnicy willowo-pensjonatowej. Skierniewice stanowią jeden z ważniejszych, promowanych w skali województwa, ośrodków recepcyjnych położonych na Europejskim Szlaku Kolei Warszawsko-Wiedeńskiej (turystyki związanej z prezentacją XIX zabytków kolejnictwa). W tym zamiarze planuje się otwarcie Muzeum Kolei Warszawsko - Wiedeńskiej w Skierniewicach. Bazą dla budowy atrakcyjnego ośrodka turystyki w Skierniewicach są następujące obiekty zabytkowe: zabudowa parowozowni, zabudowa dworca kolejowego, wieża ciśnień.

Istotnym elementem oferty turystycznej są szlaki turystyczne. Skierniewice położone są na następujących szlakach turystycznych: Łódzkim Szlaku Konnym, Szlaku Frontu Wschodniego I Wojny Światowej, Szlaku Starych Dworców okolic Skierniewic, Szlaku Śladami Reymonta, Szlaku Ptasich Siedlisk Okolic Skierniewic.

W celu zwiększenia oferty rekreacyjno-wypoczynkowej oraz turystycznej atrakcyjności Miasta planuje się: modernizację ulicy Batorego w celu urządzenia traktu spacerowego wiodącego z Rynku do terenów powojennych (w tym do zabudowy ośrodka Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej), stworzenie Muzeum Historycznego oraz rozbudowę centrum rekreacji, wypoczynku i sportu nad zalewem „Zadębie” i zagospodarowanie terenów ciągu wzdłuż rzeki Łupi na cele rekreacyjno-wypoczynkowe.

Turystyka krajobrazowa - Na turystykę krajobrazową zaprasza Bolimowsko-Radziejowicki Obszar Chronionego Krajobrazu z Doliną Środkowej Rawki. Kolejną atrakcją przyrodniczą jest Zespół przyrodniczo-krajobrazowy pn. „Zwierzyniec Królewski”.

Stanowiska archeologiczne - zewidencjonowano 36 stanowisk archeologicznych.

²⁰ Opracowano na podstawie *Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Skierniewice – II edycja*, 2014 r. oraz danych pochodzących ze strony internetowej Urzędu Miasta w Skierniewicach.

TURYSTYKA, CZYLI CO WARTO ZOBACZYĆ W SKIERNIEWICACH²¹

◆ **Dworzec Kolei Warszawsko - Wiedeńskiej** (ul. Dworcowa) - w latach 1992 - 2003 dworzec odrestaurowano. Bywał tu Wł. St. Reymont, kręcono sceny do filmu „Ziemia obiecana”. Obraz dworca znalazł się również w ekranizacji powieści B. Prusa - „Lalka”.

◆ **Rzeźba Stanisława Wokulskiego (Peron I)** - Od października 2010 r. na stacji Skierniewice podróżnych wita Stanisław Wokulski, który właśnie w tym miejscu doświadczył duchowej przemiany. Bohater pomaga nieszczęśliwie zakochanym. Projektantem i twórcą rzeźby Wokulskiego jest Robert Sobociński, poznański artysta, autor m.in.: ławeczki Tuwima w Łodzi i skierniewickiej ławeczki Profesora Pieniążka.

◆ **Brama Wjazdowa** (ul. Sienkiewicza) Klasycystyczna brama z 1780 r. prowadzi do dawnej rezydencji biskupów. Obecnie znajduje się tam Sala Tradycji 26. Skierniewickiej Dywizji Piechoty

◆ **Dom narzeczonej Chopina / Izba Historii Skierniewic** (ul. Floriana 4) - w modrzewiowym dworku z II poł. XVIII w. ostatnie 10 lat życia spędziła młodzięcza miłość i muza Fryderyka Chopina, śpiewaczka – Konstancja Gładkowska. Dziś w dworku ma siedzibę Izba Historii Skierniewic.

◆ **Rynek z Ratuszem** - Rynek im. arcybiskupa Jana Odrowąża ze Sprowy, założyciela Miasta, ukształtowany po 1457 r. przez prawie 500 lat stanowił plac targowy. W zachodniej stronie rynku znajduje się neorenesansowy ratusz z 1846 r. wybudowany wg projektu H. Marconiego. Obecnie mieści się tu Urząd Miasta. Po pierwszym drewnianym ratuszu z XVIII w. pozostał ślad w środkowej części rynku w postaci fontanny wybudowanej w 2007 r. na jego obrysie.

◆ **Parowozownia** (ul. Łowicka 1) - Zespół lokomotywni z oryginalną nastawnią i halą wachlarzową z 1845 r., z czasów Drogi Żelaznej Warszawsko-Wiedeńskiej. W Parowozowni, należącej obecnie do Polskiego Stowarzyszenia Miłośników Kolei, zgromadzono kilkadziesiąt pojazdów, w tym unikatowych w skali Europy i świata. Wagony z kolekcji były wykorzystane podczas realizacji filmów, m.in.: „Lista Schindlera” i „Pianista”. Parowozownię można zwiedzać od maja do października w każdą pierwszą sobotę miesiąca w godz. 11:00 – 14:00 (ul. Łowicka 1).więcej: www.psmk.org.pl

Źródło: Urząd Miasta Skierniewice

◆ **Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego** - W 1920 r. tereny folwarku skierniewickiego, należącego wcześniej do arcybiskupstwa, następnie będące własnością cara, przeznaczono na pola doświadczalne dla SGGW. Obecnie istnieje tam Stacja Doświadczalna Wydziału Rolnictwa i Biologii SGGW im. prof. Mariana Górskiego. Zabudowania dawnego pola doświadczalnego (w tym budynku

²¹ Strona internetowa Urzędu Miasta Skierniewice

administracyjno-laboratoryjnego oraz spichlerza) wpisane do rejestru zabytków, pochodzą z lat 1935 - 1927.

♦ **Budynek Sejmiku** (ul. Konstytucji 3 Maja) - Projekt Domu Sejmikowego w Skierniewicach powstał w 1921 r. dla upamiętnienia Konstytucji uchwalonej w marcu tego roku przez Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. W nowym budynku mieściło się 16 urzędów, 7 stowarzyszeń, Powiatowe Muzeum im. Wł. Reymonta oraz pomieszczenia mieszkalne dla pracowników Starostwa.

♦ **Pałacyk myśliwski – willa „Aleksandria”** – wybudowany w 1841 r., w Parku Miejskim za torami dawnej Kolei Warszawsko-Wiedeńskiej, Obecnie mieści się w nim Instytut Ogrodnictwa.

♦ **Pałac prymasowski** (ul. Konstytucji 3 Maja 1/3) - położony w rozległym parku krajobrazowym pałac arcybiskupów gnieźnieńskich - obecnie siedziba Instytutu Ogrodnictwa. Pałac wybudowany został w latach 1609 - 1617 na miejscu drewnianego dworu; w stylu renesansowym. W 1762 r. pałac został rozbudowany w stylu klasycystycznym wg projektu E. Schroegera. Wokół powstały budynki gospodarcze, park i oranżeria, dając początek istniejącej do dziś Osadzie Pałacowej.

Źródło: Urząd Miasta Skierniewice

♦ **Osada Pałacowa** - Atrakcyjność rezydencji polskich prymasów podkreślają zabytkowe zabudowania Osady Pałacowej. Budynki te pełniły różnorodne funkcje. W zbiorach graficznych króla Stanisława Augusta zachowały się rysunki inwentaryzacyjne wykonane przez Schroegera, dzięki którym można określić przeznaczenie poszczególnych budynków Osady Pałacowej.

Źródło: Urząd Miasta Skierniewice

♦ **Park arcybiskupów gnieźnieńskich** - Historia parku sięga połowy XIV wieku. Pełnił funkcję ogrodu przy dworze arcybiskupim. Przy pałacu istniała oranżeria z drzewkami pomarańczowymi, ogród włoski, sady oraz winnice, w późniejszych czasach znajdowały się tu kaskady, grotty, altany, 4 sadzawki i tarasy nad brzegiem rzeki. Park znacznie upiększył Ignacy Krasicki, upodobniając go do parków w Smolanach. Za czasów carskich ogrody i park gruntownie przebudowano, tworząc park krajobrazowy. W okresie międzywojennym park był miejscem spotkań mieszkańców. Współczesny park rozpościera się na ok. 42 ha powierzchni w środkowej części Miasta. W roku 2014 zakończyła się rewitalizacja części jego obszaru – przywróciło to dawny blask temu miejscu.

♦ **Kościół pw. św. Jakuba** (ul. Senatorska 16) - Kościół został ufundowany przez prymasa Antoniego Ostrowskiego i wybudowany w 1781 r. wg projektu Efraima Schroegera. W kościele zachowały się liczne tablice nagrobne z XVII i XVIII w., portret Stanisława Augusta Poniatowskiego, nagrobek prymasa Ostrowskiego.

♦ **Ławeczka Profesora Pieniążka** (Rynek) - Prof. Szczepan Aleksander Pieniążek (1913 - 2008), założyciel i wieloletni dyrektor Instytutu Sadownictwa i Kwiaciarstwa w Skierniewicach uczynił

Miasto owocowym sercem Polski. W hołdzie dla wybitnego Profesora Skierniewiczanie zadedykowali mu rok 2009. W ramach obchodów Roku Profesora Pieniążka w Skierniewicach została zrekonstruowana jedyna w Polsce aleja jabłoniowa.

♦ **Kościół pw. św. Stanisława** (ul. Św. Stanisława 1) - Najstarszy barokowy kościół w mieście ufundowany w 1720 r. przez arcybiskupa Stanisława Szembeka jako kościół szpitalny. W świątyni przechowywane są relikwie św. Stanisława. Kościół otacza cmentarz św. Rocha, którego początki sięgają 1530 r. W latach 1779 - 1918 pełnił rolę cmentarza miejskiego

♦ **Kościół Garnizonowy** (pl. Jana Pawła II) - Dawna cerkiew wybudowana przez stacjonujących w Skierniewicach żołnierzy carskich na pamiątkę śmierci cara Aleksandra III. W 1936 r. cerkiew została przebudowana według projektu Jana Łukasika na kościół garnizonowy, dziś - kościół pw. Wniebowzięcia NMP.

3.2.4. Sfera przestrzenno-funkcjonalna

3.2.4.1. Podział przestrzenny miasta – funkcje miasta

Cechą charakterystyczną Skierniewic jest zachowany, historyczny, promienisty układ sieci uliczno-drogowej, prowadzący do pobliskich miast i gmin: Łowicza, Sochaczewa, Żyrardowa, Rawy Mazowieckiej, Łodzi, Makowa oraz Łyszkowic. Ulice te zbiegają się w środkowej części Miasta, umożliwiając dostęp do kolejnego ważnego elementu struktury Miasta - linii kolejowych prowadzących do: Warszawy, Łodzi, Łowicza i Łukowa (są to linie kolejowe o znaczeniu państwowym). Znajdują się tu urządzenia stacyjne obsługi pasażerskiej i przeładunku towarów. Linie kolejowe stanowią bardzo poważną barierę w kształtowaniu zintegrowanej zabudowy miejskiej.

Kolejną cechą charakterystyczną jest przebiegająca przez Miasto rzeka Łupia-Skierniewka. W granicach Miasta znajduje się około 7 kilometrowy odcinek jej koryta. Rzeka przebiega na kierunku południkowym przez środkową część Miasta, dzieląc je na część wschodnią i zachodnią. „Dolina Łupi prezentuje duże walory przyrodnicze i krajobrazowe. (...) Skupia w swoim pobliżu (...) tereny zieleni: zbiornik wodny „Zadębie” wraz z towarzyszącymi mu terenami rekreacyjnymi, cmentarze, ogrody działkowe, zabytkowy park. (...) Na terytorium miasta (i we władaniu Miasta) znajduje się duży kompleks gruntów leśnych i zadrzewionych, stanowiący dawny poligon wojskowy.”²²

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Skierniewice - II edycja wskazuje następujące elementy zabudowy miejskiej, charakteryzujące strukturę funkcjonalno-przestrzenną Skierniewic:

- obecność historycznego śródmieścia z Rynkiem i Ratuszem, wypełnionego zabudową mieszkaniowo-usługową o niskiej intensywności zabudowy, objętego rygorami ochrony konserwatorskiej; koncentracja dużych ośrodków zamieszkania tj. osiedli mieszkaniowych wielorodzinnych w dwu, zasadniczo różnie położonych obszarach miasta – pierwszego

²² *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Skierniewice - II edycja*

w terenach na zachód od zabudowy staromiejskiej (osiedla przy ul. Zawadzkiego, ul. Mszczonowskiej i ul. Kopernika) a drugiego - w terenach położonych na północ od kolei i na zachód od drogi krajowej nr 70;

- występowanie dużych zespołów zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej, różnie ulokowanych na obszarze miasta i o różnym stopniu intensywności zabudowy;
- wyraźna koncentracja funkcji techniczno-produkcyjnych na terenach przykolejowych – w rejonach ulic: Czerwonej i Przemysłowej oraz w rejonie ulicy Sobieskiego. W ostatnim dziesięcioleciu wykształcił się nowy tego rodzaju zespół zabudowy na przedłużeniu ulicy Sobieskiego, wzdłuż północnego odcinka ulicy Unii Europejskiej;
- niska intensywność zabudowy w terenach miasta historycznego, zwłaszcza w jego części południowej i zachodniej. Kwartały zabudowy położone w rejonach ulic: Okrzei, Strykowskiej, Batorego, św. Stanisława, Mireckiego, Długiej, Ogrodowej i Wspólnej stopniowo ulegają przekształceniu i porządkowaniu. Jednak w dalszym ciągu, część z nich, wypełniona jest zabudową o niskich standardach, w sposób nieuporządkowany, słabo wykształcone są pierzeje;
- utrzymuje się stosunkowo niska intensywność zabudowy w terenach przyrzecznych miasta. Dominuje wolno stojąca zabudowa mieszkaniowa jednorodzinna. Szczególny charakter zabudowy – wille na dużych działkach z zielenią - prezentuje zabudowa na terenach położonych w rejonie ulic: Piłsudskiego i Kozińskiego;
- zabudowa „dzielniczy Rawka” pozostaje ośrodkiem zabudowy bardzo luźno związanym ze strukturami miasta – zarówno w zakresie dostępności komunikacyjnej, jak i dostępności do usług ogólnomiejskich i miejskich systemów infrastruktury technicznej;
- miejscem koncentracji wielkopowierzchniowych obiektów handlowych jest część północna miasta, tereny przyległe do drogi krajowej nr 70;
- bliskie środkowej części miasta jest położenie doświadczalnych pól rolniczych ośrodków naukowych. Jako grunty o wysokiej kulturze rolnej i grunty szczególnego przeznaczenia, podlegają ochronie przed zabudową i ujemnym oddziaływaniem zabudowy miejskiej;
- postępująca zabudowa terenów przyulicznych na większości wylotów z miasta. Zjawiska tego nie obserwuje się przy ulicy Rawskiej;
- nowe budynki mieszkalne w zabudowie jednorodzinnej, coraz liczniej pojawiają się w terenach rolnych, w oderwaniu od istniejących ośrodków zabudowy i pasm zabudowy przyulicznej. Często są to budynki ulokowane wzdłuż 5-metrowych dróg wewnętrznych, które wychodzą w głąb otwartych terenów rolnych.

„W latach 70. 80. i 90. ubiegłego stulecia, miasto rozwijało się jako stołeczny ośrodek województwa skierniewickiego. Prężny rozwój ludnościowy i gospodarczy miasta w tym okresie, zaowocował silną rozbudową struktur zabudowy miejskiej. Zabudowa miasta ukształtowała się w wyniku realizacji miejscowych planów ogólnych zagospodarowania przestrzennego miasta, zatwierdzonych w 1974 r., w 1977r. i w 1990r. W zabudowie wyraźnie zarysowały się dzielnice funkcjonalne miasta:

- centrum usługowo-mieszkaniowe, rozwijane na bazie miasta lokacyjnego oraz na obszarach przyległych (z większym udziałem zabudowy powojennej),

- dzielnica mieszkaniowa zabudowy wielorodzinnej na wschód i południowy wschód od centrum: osiedla Mszczonowska Północ, Mszczonowska Południe, w rejonie ul. Kopernika i ul. Cichej,
- dzielnica mieszkaniowa zabudowy wielo- i jednorodzinnej na północ od centrum – osiedla: „Widok”, „Nowobielańska”, „Skłodowska”,²³
- dzielnica mieszkaniowa zabudowy jednorodzinnej – na południe od centrum – osiedle „Zadębie”; w północno-wschodniej części miasta - osiedla „Rawka”; na zachód od centrum – osiedle „Makowska”,
- „dzielnica przemysłowa w północnej części miasta, bezpośrednio lub nieodległe linii kolejowej Warszawa-Skierniewice, w rejonach ulic: Fabrycznej, Domarasiewicza, Warszawskiej, Przemysłowej, Czerwonej,
- ośrodek koncentracji zabudowy przemysłowej w rejonie ulicy Zwierzynieckiej.

W ostatnich latach największe zmiany w zagospodarowaniu miasta nastąpiły w sferze budownictwa mieszkaniowego. Nowe budynki wielorodzinne powstały w rejonach ulic: Rawskiej - Budowlanej, Cichej, Trzcіńskiej, Piłsudskiego - Senatorskiej, Łowickiej, Mickiewicza, Granicznej. (...) Rawskiej – Granicznej. W zakresie budownictwa jednorodzinnego, najwięcej budynków wykonano w rejonie nowo kształtujących się osiedli: „Feliksów” i „Mazowiecka” (...). Duży ruch budowlany obserwuje się w rejonie Halinowa i Balcerowa oraz w rejonach ulic: Granicznej, Trzcіńskiej, Podleśnej, Gajowej, Starbacicha (...). Nowe budynki mieszkalne pojawiły się również w istniejących osiedlach zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej (...) „Zadębie”, „Pod Borem”, „Rawka Północ”, „Rawka Międzytorze”. (...) Nowym elementem zagospodarowania miasta (...) jest obecność wielkopowierzchniowych obiektów handlowych ulokowanych w północnej części miasta, przy trasie drogi krajowej nr 70, na wysokości osiedla „Widok”. Znajdują się tutaj hipermarkety: Kaufland, Tesco i Castorama, market Rossmann oraz salon samochodowy Opel Trax. Wymienione obiekty, razem z ulokowanymi w sąsiedztwie, obiektami usług podstawowych, jakimi są: Zespół Szkół Integracyjnych niepubliczna szkoła „Klasyk”, Centrum Sportowo-Rekreacyjne, kościół i przychodnie zdrowia, osiedlowe tereny rekreacyjne – tworzą w północnej części miasta rozległy ośrodek usługowy. (...)

Nową realizacją (...) jest rewitalizacja terenów powojennych przy ulicy Batorego i Wojska Polskiego poprzez adaptację zabudowy na cele dydaktyczno-naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Skierniewicach. (...) pojawiły się obiekty produkcyjno-usługowe (...) nieruchomości przyległych do ulicy Unii Europejskiej, na jej północnym odcinku. Także na obrzeżach miasta, wzdłuż ulic wylotowych z miasta, ulokowały się różnego rodzaju (...) obiekty z zakresu funkcji usługowych i produkcyjnych. Najczęściej towarzyszą im zabudowania o funkcji mieszkalnictwa jednorodzinnego. (...)

1 stycznia 2012 r. miasto Skierniewice powiększyło swoje granice o duży kompleks terenów zdrzewionych przy Lesie Zwierzynieckim, który dawniej stanowił poligon wojskowy. Miasto jest właścicielem tego terenu. (...) Widoczną zmianą w zagospodarowaniu przestrzeni miasta jest postępująca zabudowa domami mieszkalnymi jednorodzinnymi na obszarach peryferyjnych miasta, słabo powiązanych z zabudową miejską i infrastrukturą miejską. (...) na wszystkich kierunkach miasta

²³ *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Skierniewice - II edycja*

pojawiły się zespoły kilku, kilkunastu domów uformowane w długie szeregi, wychodzące w głąb pól uprawnych, obsługiwane przez wąskie drogi dojazdowe, o nieprzelotowym zakończeniu. (...)”²⁴

Miasto Skierniewice posiada zagospodarowanie przestrzenne opierające się na linii kolejowej przebiegającej przez jego środkową część. Kolej dzieli funkcjonalnie Miasto na dwa obszary. W południowej części znajduje się historyczne centrum Miasta. Kolej stanowi ważny element dla struktury Miasta, ależ też powoduje wiele problemów środowiskowych. Codziennie przez Miasto przetacza się ponad sto składów towarowych i osobowych. Powszechny jest więc hałas. Dochodzi również do znacznej degradacji środowiska naturalnego wokół samej linii kolejowej. Spora część terenów zlokalizowanych wokół linii można uznać za zdegradowane. Stanowią one często miejsce spotkań młodzieży i osób dorosłych, spędzających tam czas na spożywaniu alkoholu i innych używek. Są to miejsca w pewien sposób odizolowane od reszty miasta i stwarzają niejako okazję do tego typu spotkań.

Mieszkańcy terenów przyległych linii kolejowej skarżą się na hałas i kurz. Nawet w centrum Miasta (np. przy ulicy Sienkiewicza) mieszkańcy wyczuwają w swoich domach wibracje spowodowane przejeżdżającymi pociągami. Na elewacjach budynków nie stwierdzono spękań spowodowanych wibracjami. Największą uciążliwość dla mieszkańców, linia powoduje przy ulicach Sienkiewicza i Lelewela. Park Miejski stanowi naturalną zaporę dla hałasu i zanieczyszczeń powstających na linii kolejowej. Mniejsze uciążliwości występują w północnej części Miasta.

Fot. Pociąg towarowy przetaczający się przez stację kolejową w Skierniewicach

Historyczne centrum Miasta Skierniewice położone z południowej strony linii kolejowej stanowi zespół kulturowo-historyczny o dużym znaczeniu w skali całego kraju. Stan obecny zachowania i utrzymania tego obszaru nie jest zadowalający (zły stan obiektów, zły stan przestrzeni publicznych oraz zły stan dróg), co jest przyczyną hamującą jego rozwój.

²⁴ *Ibidem*

Stan obiektów w tzw. starej części Skierniewic jest bardzo zróżnicowany: od średniego, ale wymagającego wielu prac remontowych poprawiających stan techniczny, użytkowanie i estetykę, do stanu bardzo złego, a nawet awaryjnego niektórych fragmentów budowli. Zły stan techniczny niektórych obiektów w szybkim tempie pogarsza się. Nie są one prawidłowo zabezpieczone przed wilgocią. W bardzo złym stanie jest większość ich elewacji. Najcenniejszy wystrój kamienic tzn. elewacje, portale, fryzy, obramienia okien wymagają natychmiastowej interwencji remontowej ze względu na zlasowane lico i zacieranie się rysunku ozdób i profili.

Niestety wraz z zaniedbaniem budynków oraz brakiem infrastruktury np. kanalizacyjnej, radykalnie zmieniają się mieszkańcy obszaru tzw. starej części Skierniewic. Oczywiście jest to zjawisko postępujące na przestrzeni wielu lat, jednak jego efekty są bardzo odczuwalne i zauważalne w tkance miejskiej. Osoby, których finanse pozwalają na przeprowadzkę, zmieniają miejsce zamieszkania, opuszczają centrum na rzecz terenów bardziej oddalonych, często podmiejskich. Efektem jest pozostawanie w najcenniejszej przeciwieństwie części Miasta osób, którym zupełnie nie zależy na tym gdzie i w jakich warunkach mieszkają, lub z biegiem czasu, z różnych przyczyn przywykły do dotychczasowego stylu i jakości życia. W związku z tym, żyjąc w zaniedbanej przestrzeni, nie troszczą się o drobnostki, które mogłyby odmienić charakter zaniedbanych podwórek czy bram.

3.2.4.2. Analiza tkanki mieszkaniowej miasta

Warunki mieszkaniowe są jednym z najważniejszych czynników determinujących jakość i poziom życia. W 2002 roku (wg. danych GUS) struktura wieku istniejących w Mieście mieszkań i budynków mieszkalnych przedstawiała się następująco:

- dominowały mieszkania w budynkach wybudowanych w latach 1979 - 1988, stanowiły około 27,3% ogółu zasobów mieszkaniowych; 22,1%, stanowiły budynki wybudowanych w latach 1945 - 1970 oraz 20,6% - w latach 1971 – 1978;
- mieszkania w budynkach z okresu międzywojennego – lata 1918 – 1944 stanowiły ok.6,6% zasobów. Najmniejszy był udział mieszkań w budynkach wybudowanych przed 1918 r. – 4,1%;
- mieszkania najmłodsze z lat 1989 - 2002 stanowiły 19,3% ogółu mieszkań;
- nowe mieszkania oddane do użytkowania w latach 2003 - 2010 stanowią 7,8% ogółu zasobów mieszkaniowych w Mieście (1464 mieszkania).

RODZAJE ZABUDOWY MIESZKANIOWEJ W MIEŚCIE²⁵

Zabudowa mieszkaniowa w Skierniewicach złożona jest z zespołów zróżnicowanej zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej i jednorodzinnej, co wynika z: okresu powstawania budynków, a tym samym z obowiązujących w tym czasie regulacji prawnych, wskaźników i parametrów z zakresu budownictwa i gospodarki gruntami, ale także z wdrażania określonych rozwiązań urbanistycznych.

Zabudowa mieszkaniowa wielorodzinna

²⁵ Na podstawie *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Skierniewice - II edycja*

Występuje w wielu fragmentach obszaru Miasta, o różnej wielkości i formie własnościowej. W strefie śródmiejskiej występują kamienice i budynki okresu międzywojennego, głównie przy Rynku, przy ul. Senatorskiej, Jagiellońskiej, Rawskiej, Mireckiego, Batorego, Sienkiewicza, Lelewela oraz Ogrodowej. Zabudowa ta w znacznej części objęta jest ochroną konserwatorską, poszczególne z budynków wymagają modernizacji, remontów mieszkań, wymiany infrastruktury, uporządkowania kwater itp. W wielu budynkach ich partery zaadaptowane zostały na pełnienie funkcji usługowych, stąd nastąpiło połączenie z pełnioną już funkcją mieszkaniową.

Na obszarze Miasta występuje zabudowa mieszkaniowa wielorodzinna o średniej i wysokiej intensywności - zespoły bloków powstałe po drugiej wojnie światowej. Zabudowę powstałą do lat dziewięćdziesiątych charakteryzuje najniższy standard jakości wykonania, funkcjonalności, ale także powierzchni mieszkań. W tym okresie powstały osiedla (głównie jako przedsięwzięcia Skierniewickiej Spółdzielni Mieszkaniowej): Zawadzkiego-Pomologiczna, Mszczonowska Północ, Mszczonowska Południe, Cicha – Trzcńska i Widok, także przy ulicy Sobieskiego – jako budownictwo zakładowe.

Tylko około 10% ogółu mieszkań w zabudowie wielorodzinnej stanowią te powstałe od końca lat dziewięćdziesiątych. Ostatnio inwestycje w budowę zabudowy wielorodzinnej występowały w rejonach ulic: Rawskiej, Budowlanej, Trzcńskiej i Granicznej, rejon ulicy Mickiewicza oraz rejon między ul. Asnyka i ul. Armii Krajowej.

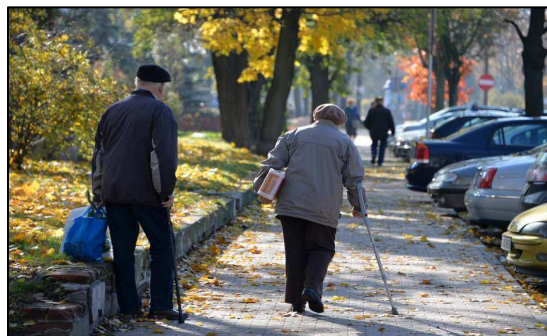
Zabudowa mieszkaniowa jednorodzinna

W Mieście widoczna jest zabudowa mieszkaniowa jednorodzinna, niemal w pełni wyposażona w infrastrukturę techniczną, są to osiedla: „Zadębie”, „Rawka Północ”, „Rawka Międzytorze”, „Cicha”, „Nowobielańska”, „Skłodowska”, „Pod Borem”, „Makowska”. Standard zabudowy na tych osiedlach jest zróżnicowany, a wynika przede wszystkim z wieku i przeznaczenia budynków. Są tu osiedla powstałe w latach 70-tych i 80-tych XX wieku, mające dosyć czytelne rozplanowanie, uporządkowane linie zabudowy w pierzejach ulic i obsługiwane są przez ulice wzajemnie powiązane. Należą do nich: „Zadębie”, „Rawka Północ”, „Rawka Międzytorze”, „Cicha” i „Nowobielańska”. Na koniec lat 80-tych i w latach 90-tych powstała zabudowa na osiedlu „Pod Borem”, charakteryzująca się wyższymi standardami zamieszkania. Najwięcej nowych budynków mieszkalnych jednorodzinnych powstaje w rejonie ulic: Feliksów - Młynarska i Mazowiecka. Nowe budynki mieszkalne powstały także przy ulicach: Granicznej, Trzcńskiej, Starbacicha, Działkowej, Zadębie – Bratkowa.

Problemy

Centrum Miasta zamieszkuje wiele osób starszych, które wymagają szczególnego wsparcia. Osoby te, choć mają takie możliwości, nie chcą opuszczać centrum Skierniewic.

Fot. Osoby starsze w centrum Miasta

Fot. Dzieci w Parku Miejskim

W centrum Miasta brakuje miniplaców zabaw, miejsc rekreacji. Dzieci i młodzież mają ograniczone możliwości uczestniczenia w zajęciach sportowych, zabawach. Podwórka nie są dostosowane do potrzeb najmłodszych.

Na zdjęciu widać zabytkowe sklepienia na bramie przy ulicy Lelewela. Brama stanowi unikalny w skali kraju przykład architektury charakterystycznej dla tego obszaru. Niestety na elewację wkroczyła wątpliwej jakości sztuka nowoczesna, która z jednej strony niszczy ją, z drugiej strony może stanowić akt sprzeciwu lokalnej społeczności przeciw brzydocie podwórek, klatek schodowych. Bramy, klatki schodowe wymagają pilnych prac remontowych, modernizacyjnych. Niszczony są niezwykle cenne architektonicznie budynki, które mogą stać się wizytówką całego Miasta. Problemy architektoniczne najczęściej łączą się bezpośrednio z problemami społecznymi.

Podwórka w tzw. starej części Miasta są szare i puste, wyposażone jedynie w przerdzewiałe trzepaki, bądź pełne śmieci, remontowych pozostałości i aut. O podwórkach śródmiejskich kamienic w Skierniewicach można powiedzieć wszystko - poza stwierdzeniem, że są przyjazne mieszkańcom. Podwórka nie są w ogóle przystosowane dla mieszkańców. Elewacje budynków mieszkalnych,

gospodarczych są zaniedbane. W wielu przypadkach od ścian odrywają się kawałki elewacji. Większość nawierzchni jest nieutwardzona. Na zagospodarowanie przestrzeni narzekają wszyscy mieszkańcy strefy oprócz dzieci. Szczególne problemy odczuwają osoby starsze, które w dużej liczbie zamieszkują centrum Miasta. Stan terenu utrudnia poruszanie się po nim. W dni deszczowe lub zimą tworzą się kałuże, miejsca podmokłe. Przejście do samej klatki jest bardzo trudne. Jediną grupą, która odnajduje się w tej przestrzeni są dzieci, które organizują sobie miejsca zabawy. Tworzone są małe piaskownice, a miejscem spotkań jest trzepak. Dzieci tworzą nawet małe boiska. Jednak cały teren stanowi dla nich niebezpieczeństwo. Nie jest dostosowany do zabaw i gry.

Fot. Podwórko w centrum miasta (kwartał ulicy Sienkiewicza – Lelewela)

Fot. Podwórko na rynku miejskim w Skierniewicach

Fot. Klatka schodowa przy ulicy Sienkiewicza

Zdjęcie przedstawia zdewastowaną klatkę schodową przy ulicy Sienkiewicza. Działania remontowe są niezbędne. Stopień dewastacji korytarzy, klatek schodowych, wykuszy jest bardzo duży. Odpadający tynk ze ścian, sufitów zagraża mieszkańcom tych domów. Na klatkach brakuje punktów oświetleniowych, występują przepalone żarówki. Klatki schodowe niektórych budynków nie są remontowane od 20 lat. Dlatego też w domach tych pozostają mieszkańcy starsi, którzy nie chcą się już przeprowadzać lub osoby o najniższych dochodach, które muszą godzić się na tak złe warunki zamieszkania. Centrum Miasta się więc wyludnia. Pozostają tu osoby ubogie, których nie stać na wyprowadzkę do innej części Miasta. Wiele osób ze strefy emigruje do innych miast lub krajów w poszukiwaniu lepiej płatnej pracy lub lepszych warunków życia.

Podczas badań w terenie zwrócono szczególną uwagę na dostosowanie przestrzeni miejskiej dla osób niepełnosprawnych. Wyrównywanie szans życiowych i zawodowych osób niepełnosprawnych wymaga podejmowania wysiłków w różnych sferach funkcjonowania człowieka. Osoba niepełnosprawna może być aktywna pod warunkiem wyeliminowania barier ograniczających tę aktywność. Miasto ma stać się przyjazne tym osobom i tworzyć możliwości przezwyciężenia barier. Tabor komunikacji miejskiej jest dostosowany dla osób poruszających się na wózkach, ale niedostosowany dla osób słabowidzących i niewidomych (brak komunikatów dźwiękowych). Rozkłady jazdy na przystankach umieszczane są zbyt wysoko i napisane zbyt małą czcionką, co stanowi barierę dla osób na wózkach i słabowidzących. Mimo tego, że budynek dworca PKP jest prawie dostępny dla osób na wózkach, to faktyczny dostęp jest tylko do jednego z peronów. Choć większość małych sklepów jest niedostosowana dla osób niepełnosprawnych, zwłaszcza tych poruszających się na wózkach, rekompensują to sklepy wielkopowierzchniowe. Urzędy Pocztowe w Skierniewicach powoli stają się coraz bardziej nowoczesne, jednak nadal brak w nich drzwi otwierających się automatycznie. Umożliwia się osobom na wózkach korzystanie z niższych okienek przeznaczonych do przyjmowania paczek, co zdaje się być satysfakcjonującym rozwiązaniem dla obu stron.

W mieście prawidłowo zlokalizowane są miejsca parkingowe dla osób niepełnosprawnych. Występują one zarówno na ulicach, parkingach miejskich jak i przy obiektach handlowych, usługowych. Podczas wizji lokalnej stwierdzono jednak, że zjawiskiem powszechnym jest parkowanie pojazdów do tego nie uprawnionych na miejscach dla osób niepełnosprawnych, szczególnie w centrum Miasta, w tzw. starej części, gdzie o miejsce do zaparkowania jest najtrudniej. Niestety często, nawet mimo faktu, że obok znajdują się wolne miejsca parkingowe, mieszkańcy pozostawiają swoje samochody na miejscach dla niepełnosprawnych, ze zwykłego lenistwa, braku empatii i poszanowania najprostszej etykiety. Takie zachowania kierowców są widoczne w całym kraju, mimo różnego rodzaju akcji uświadamiających, nadal mają one miejsce. Problemem jest brak wrażliwości na potrzeby innych, zbyt słabe piętrowanie społeczne takiego zachowania i być może za niskie kary czy luki prawne.

Fot. Wózek osoby niepełnosprawnej pod sklepem w Skierniewicach

W centrum Miasta (Rynek i ulice przyległe) chodniki i ulice są ukształtowane przeważnie prawidłowo, co umożliwia osobom niepełnosprawnym poruszanie się wózkami. Problemy występują jednak na większości ulic w tzw. starej części Miasta. Chodniki są spękane, krawężniki wysokie. Szczególna sytuacja występuje w bramach, podwórkach. W tych miejscach tylko życzliwość sąsiadów umożliwia poruszanie się na wózkach inwalidzkich. Właśnie dlatego obszar ten został wyznaczony jako obszar zdegradowany. W kolejnych latach przestrzeń miejska powinna stać się bardziej przyjazna osobom niepełnosprawnym. Wiele do zrobienia mają zarządcy nieruchomości, właściciele obiektów handlowych, usługowych. To tutaj występują największe zaniedbania w tym zakresie. Konieczna jest integracja tych środowisk i spójna polityka miejska nastawiona na stworzenie miasta przyjaznego osobom niepełnosprawnym.

3.2.5. Strefa ochrony konserwatorskiej

Miasto Skierniewice posiada historyczny układ przestrzenny, w ramach którego wyznaczono dwie strefy ochrony konserwatorskiej:

- strefa „A” ścisłej ochrony konserwatorskiej wpisana do rejestru zabytków,
- strefa „B” podlegająca ochronie z mocy prawa miejscowego.

Przedstawione poniżej opisy stref zaczerpnięto ze *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Skierniewice - II edycja.*

STREFA „A” ŚCISŁEJ OCHRONY KONSERWATORSKIEJ - OCHRONY HISTORYCZNEGO UKŁADU URBANISTYCZNEGO.

„(...) Granica strefy przebiega: na północy wzdłuż granicy terenów PKP, z włączeniem części parku przy willi Aleksandria, na wschodzie – wzdłuż osi ulicy Sienkiewicza, dodatkowo z włączeniem kompleksu zabudowy dworca oraz niewielkiego fragmentu zabudowy przy ulicy Mickiewicza, dalej na tyłach domów wyznaczających pierzeję wschodnią ulicy Jagiellońskiej, potem na tyłach działek wschodniego bloku zabudowy przyrynkowej oraz tyłami domów wyznaczających pierzeję wschodnią ulicy Rawskiej, na południu na tyłach zabudowy ulicy Mireckiego i fragmentu ulicy Okrzei, potem wzdłuż ulicy Strykowskiej (z włączeniem zabudowy przyulicznej) do wysokości skrzyżowania z ulicą Słoneczną a na zachodzie wzdłuż osi ulicy Słonecznej do ulicy Czystej (z włączeniem działki narożnej przy tych ulicach), potem osi ulicy Czystej, na tyłach zabudowy zachodniej pierzei ulicy Floriana, następnie wzdłuż koryta rzeki Łupi, ulicą Kościuszki i dalej wzdłuż zachodniej granicy parku miejskiego do linii kolejowej. (...)”

STREFA „B” OCHRONY KONSERWATORSKIEJ - OCHRONY W ZAKRESIE ZASADNICZYCH ELEMENTÓW ORGANIZACJI PRZESTRZENI MIEJSKIEJ

Strefę tą wyznacza się w planach miejscowych obowiązujących na obszarze środkowej części miasta, „jako „otulinę” dla strefy „A” ścisłej ochrony konserwatorskiej. Strefa „B” obejmuje kilka odrębnych fragmentów miasta, styknych do granicy strefy ścisłej ochrony konserwatorskiej (strefa nie ma charakteru ciągłego). Wyróżnia się następujące obszary tej strefy:

„B-1” – w obrębie której znajduje się kwartał zabudowy między ulicami Lelewela i Sienkiewicza oraz zabudowa we wschodniej pierzei ulicy Lelewela,

„B-2” – obejmująca swym zasięgiem obszar zabudowy położony na południe od ulicy Wita Stwosza i na wschód od ulicy Reymonta – do wysokości posesji dawnego browaru a dalej pasem wzdłuż ulicy Jagiellońskiej (równoległe do granicy strefy A), kończącym się nieco na północ od ulicy Żwirki,

„B-3” – obszar przylegający od południa do strefy ścisłej ochrony konserwatorskiej, którego zewnętrzne granice wyznaczają, poza granicą strefy „A”, tylna linia zabudowy wzdłuż północnej pierzei ulicy Długiej, dalej tylna linia zabudowy wzdłuż wschodniej pierzei ulicy Wspólnej, ulica Al. Niepodległości, ulica 1 Maja, tylna linia zabudowy przy wschodniej pierzei ulicy Batorego, granice placu Jana Pawła II, dalej tylna linia zabudowy zachodniej pierzei ulicy Batorego, ponownie oś ulicy 1 Maja i wreszcie wschodnia pierzeja placu Dąbrowskiego. W granicach tej strefy znalazły się interesujące wnętrza urbanistyczne ulicy Wspólnej, Ogrodowej, Batorego i placu Jana Pawła II - tereny dawnej dzielnicy żydowskiej i cmentarza przy kościele św. Stanisława,

„B-4” – strefa tuż poza zachodnią granicą strefy A, obejmuje obszar zabudowy willowej po lewej stronie Łupi (na wysokości północnych odcinków ulic Piłsudskiego i Kozińskiego) oraz fragmentu zabudowy nadrzecznej przy ulicy Czystej (również tylko części zabudowy przy północnym odcinku tej ulicy).

Dla terenów zabudowy miasta, które znajdują się w wyżej opisanych strefach „B” obowiązują zasady ochrony ustalone w obowiązujących miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. (...)

W Studium wyszczególniono również:

STREFY EKSPOZYCJI OBSZARÓW I OBIEKTÓW ZABYTKOWYCH

„Strefa „W” ochrony ekspozycji – obejmuje obszar stanowiący zabezpieczenie właściwego eksponowania obiektów lub zespołów zabytkowych. W Skierniewicach ochronie podlegają strefy ekspozycji wartościowych pod względem historycznym i kulturowym obiektów:

- kościoła św. Jakuba – ze skrzyżowania ulicy Batorego z ulicą Strykowską,
- kościoła św. Jakuba – z ulicy Piłsudskiego,
- bramy parkowej i pałacu Arcybiskupów Gnieźnieńskich – z ulicy Senatorskiej,
- parku i Willi Aleksandria - z ulicy Sierakowickiej,
- budynku dworca PKP – z ulicy Sienkiewicza,
- kościoła N.S.P.J. przy ulicy Wyszyńskiego - z Wiaduktu,
- kościoła garnizonowego wraz z otoczeniem i skarpą nadrzeczną - z ulicy Zadębie, z ulicy Poniatowskiego,
- dawnego kompleksu koszarowego – z ulicy Zadębie i z ulicy Poniatowskiego.”

STANOWISKA ARCHEOLOGICZNE

Na terenie miasta Skierniewice w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski zewidencjonowano 36 stanowisk archeologicznych.

Strefa ochrony stanowisk archeologicznych

Strefa obejmuje tereny o domniemanej na podstawie badań i innych wskazówek, zawartości reliktyw archeologicznych. (...) Innego rodzaju obszarem, który wymaga rozpoznania archeologicznego jest obszar historycznej zabudowy miejskiej. Wojewódzki Konserwator Zabytków uznaje potrzebę prowadzenia obserwacji i badań archeologicznych na całym obszarze strefy „A” – ścisłej ochrony konserwatorskiej (obszaru wpisanego do rejestru zabytków). Wiąże się z tym obowiązek sprawowania nadzoru archeologicznego w trakcie prowadzenia robót ziemnych na w/wym. obszarze.”

Według danych Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Łodzi Delegatura w Skierniewicach (aktualnych na koniec lutego 2013 r.) na obszarze miasta znajdują się 62 obiekty i obszary wpisane do rejestru zabytków: obiekty architektury sakralnej, obiekty użyteczności publicznej, zespół urbanistyczny wokół pałacu arcybiskupiego, park, cmentarze, a także prywatne budynki mieszkalne. Większość obiektów zabytkowych znajduje się w centrum Miasta Skierniewice. Obiekty te tworzą dwa odrębne w charakterze zespoły zabudowy - rynek z ratuszem i z przyległymi blokami zabudowy mieszkalno-usługowej oraz zespół pałacowy z parkiem. Pozostałe obiekty wyróżnione w rejestrze to: zespół zabudowy węzła kolejowego kolei Warszawsko-Wiedeńskiej, kompleks dawnych koszar wojskowych adaptowany obecnie na potrzeby naukowo-dydaktyczne Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Skierniewicach oraz pojedyncze domy mieszkalne ulokowane na lewym brzegu Łupi w dzielnicy willowo-pensjonatowej. Jak podaje Studium, „Stany

techniczne obiektów zabytkowych są zróżnicowane. W najlepszym stanie znajdują się obiekty kościelne i obiekty użyteczności publicznej.

W gorszej kondycji pozostają prywatne budynki mieszkalne. Przywrócenia wartości i walorów przestrzennych wymaga część parku miejskiego, która nie była ujęta pracami rewitalizacyjnymi w latach 2011-2014.

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, jakiegokolwiek działania inwestycyjne podejmowane na obszarach zabytkowych i przy obiektach zabytkowych - wpisanych do rejestru zabytków, wymagają pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Na terenie Miasta Skierniewice wyróżniono również inne obiekty zabytkowe, które choć nie wpisane do rejestru zabytków, charakteryzują się wysoką wartością historyczną i kulturową. Zostały one ujęte w gminnej ewidencji zabytków miasta Skierniewice.

Większość obiektów zamieszczonych w gminnej ewidencji zabytków, położona jest w granicach zabytkowej strefy ochrony konserwatorskiej Miasta. Wszelkie działania inwestycyjne dotyczące tych obiektów i ich otoczenia, podlegają nadzorowi ze strony państwowej służby ochrony zabytków na mocy ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Miasto Skierniewice posiada również strefy ochrony uzdrowskiej A, B i C, które nakładają pewne ograniczenia w realizacji inwestycji. Obszary wskazane do rewitalizacji znajdują się w strefie C ochrony uzdrowskiej „Obszaru Ochrony Uzdrowskiej Skierniewice Maków”.

Charakterystycznym obszarem Miasta są zabytkowe koszary, położone w południowej części Miasta, przy ulicy Stefana Batorego. Koszary w Skierniewicach powstały w 1867 roku według projektu Aleksandra Woydego. Pierwsze koszary wybudowane zostały w latach 1885 – 1895. W skład ówczesnych koszar wchodziło 8 dużych budynków mieszkalnych i kilka gospodarczych. Garnizon dysponował własnym szpitalem a także piekarnią. W 1900 r. przy obecnej ul. Kilińskiego, dawniej Ułanów Carskich wybudowany został drugi zespół budynków koszarowych. Budowniczym tej części koszar był żydowski przedsiębiorca Bombel. W okresie międzywojennym stacjonował 38 Tobolski Pułk Piechoty i 37 Jekatierinburski Pułk Piechoty a w przeddzień I wojny światowej 31 Aleksiejewski Pułk Piechoty. Po odzyskaniu niepodległości w roku 1918 koszary użytkowane były przez 18 Pułk Piechoty oraz 26 Pułk Artylerii Lekkiej, które wchodziły w skład 26 Dywizji Piechoty. Podczas II wojny światowej koszary zajmowane były przez wojska okupanta. W latach 1942 – 1945 stacjonowała w koszarach jednostka kwatermistrzowska. Po wojnie kompleksy wojskowe były wykorzystywane przez Ludowe Wojsko Polskie oraz po 1989 roku Wojsko Polskie. Jednostkę zlikwidowano pod koniec lat dziewięćdziesiątych XX wieku wraz ze zniesieniem poboru. Część budynków została przekazana PWSZ.

Obszar koszarowy w dalszym ciągu wymaga działań rewitalizacyjnych i stanowi w dalszym ciągu strefę dysfunkcyjną, która negatywnie wpływa na resztę obszaru Miasta. Obecnie część zabytkowych koszar wraz z istniejącą tam zabudową stanowi miejsce spotkań przy alkoholu i innych używkach. Spotykają się tam osoby bezrobotne, z problemem alkoholowym. Jest to też miejsce spotkań młodzieży, która nienauczona spędzania czasu w sposób produktywny, ciekawy i dla niej interesujący,

powielił negatywne zachowania dorosłych. Istnienie takich miejsc przyczynia się do rozszerzania się skali problemów natury społecznej.

Kolejnym charakterystycznym miejscem na mapie Skierniewic jest zabytkowa Parowozownia. Jest to kompleks budynków o wyjątkowej dla województwa łódzkiego oraz całości regionu centralnej Polski wartości historycznej, naukowej, promocyjnej i turystycznej dla regionu.

Parowozownia Skierniewice posiada unikalny potencjał, wykorzystywany systematycznie od 2004 r. na potrzeby organizacji wydarzeń kulturalnych. Zabytek posiada wyjątkową wartość kulturotwórczą (poznawczą), ponieważ stanowi jedyne kompletnie zachowane i w pełni funkcjonalne zaplecze techniczne dawnej Kolei Warszawsko-Wiedeńskiej, pełniące zarazem funkcje muzealne, kulturalne i edukacyjne. W hali i na przyległym terenie znajduje się kolekcja historycznego taboru i urządzeń kolejowych (trzecia w kraju pod względem wielkości po zbiorach Muzeum Kolejnictwa i Grupy PKP).

Zespół lokomotywny Skierniewice został lokowany w 1845 r. na pierwszej powstałej stacji węzłowej Drogi Żelaznej Warszawsko-Wiedeńskiej. Najstarszym zachowanym do dziś budynkiem zespołu jest d. wieża wodna z 1858 r. Początkowo zespół posiadał niewielkie obiekty zaplecza technicznego. W 1862 r. zaczęto etapami wznosić istniejącą wachlarzową halę parowozową, która do 1879 r. osiągnęła docelową liczbę 24 stanowisk, stając się w tamtym okresie jednym z większych tego typu obiektów w tej części kontynentu. Ok. 1890 r. skrajne, południowe stanowisko hali wachlarzowej adaptowano na pomieszczenia biurowo-warsztatowe, zwane odtąd zwyczajowo „przybudówką łowicką”. W 1880 r. nad przylegającą rzeką Łupią wzniesiono zachowany do dziś budynek pompowni z ujęciem wody. W listopadzie 1914 r. zespół parowozowni zniszczono. Hala parowozowa w całości i częściowo inne budynki zostały spalone a urządzenia techniczne zdewastowane. Parowozownię odbudowano bezpośrednio po 1918 r z uwagi na jej potrzebę dla ruchu kolejowego. W latach 1933-34 oraz 1941-42 halę powiększono po zewnętrznym obwodzie (wydłużono stanowiska bez zmiany ich ilości). Wyburzono dotychczasowe budynki warsztatów i biura z noclegownią, które zastąpiono jednolitym stylowo, kompleksem budynków warsztatowego z halą maszyn, biurowego, socjalnego. Rozszerzono również urządzenia do obrządzania parowozów. W okresie powojennym dokonano (z wyłączeniem „przybudówki łowickiej”) modernizacji hali wachlarzowej (m.in. zmieniono konstrukcję wsporczą dachu z drewnianej na stalową). Zespół mimo modernizacji nieprzerwanie był przystosowany do pierwotnej funkcji - obsługi lokomotyw parowych i funkcję taką pełni okazjonalnie do dziś, będąc jedyną w woj. łódzkim i jedną z niewielu w Polsce czynnych parowozowni z zachowaną pełną infrastrukturą techniczną. Od 1994 r. pełni te funkcje w charakterze muzealnym pod opieką wnioskodawcy, od 2002 r. stanowiąc (z wyjątkiem budynku biurowego) jego własność. Jest ujęty na liście 175 kluczowych (reprezentatywnych) dla województwa łódzkiego zabytków architektury i budownictwa.

Kompleks skierniewickiej parowozowni (o powierzchni ok. 3,5 ha) został przekazany Oferentowi (PSMK) przez Skarb Państwa w roku 2002 z przeznaczeniem na cele muzealne. W kompleksie zgromadzona została własna kolekcja muzealiów PSMK – trzecia w kraju pod względem wielkości kolekcja zabytkowego taboru kolejowego (normalnotorowego), licząca ponad 100 egzemplarzy (lokomotywy, wagony, pojazdy specjalne) oraz jedna z nielicznych kolekcji urządzeń technicznego zaplecza kolejowego i zabezpieczenia ruchu kolejowego.

Obecnie teren Parowozowni jest miejscem niebezpiecznym w miejscach nieprzeznaczonych dla zwiedzających. Stanowi jednak atrakcję dla dzieci i młodzieży, jako obszar nieudostępniony dla zwiedzających w całości, a jednocześnie stosunkowo łatwo dostępny, dla osób, które szukają miejsca, gdzie niedostrzeżone przez nikogo będą mogły np. spożywać alkohol. Parowozownia, podobnie jak budynek, który ma być zaadaptowany na potrzeby Muzeum, poza tym, że jest miejscem niebezpiecznym w miejscach niedozwolonych do zwiedzania, pełni czasami funkcję miejsca spotkań przy alkoholu i używkach.

3.2.6. Infrastruktura społeczna

Miasto Skierniewice pełni funkcję ponadgminnego „ośrodka obsługi ludności”. Tutaj zlokalizowane są wszystkie podstawowe usługi, gwarantujące zaspokojenie potrzeb mieszkańców na poziomie odpowiadającym obecnym standardom cywilizacyjnym. Łatwa dostępność komunikacyjna do Skierniewic ze wszystkich jednostek osadniczych gmin otaczających m. Skierniewice (istniejący układ dróg i linii kolejowych prowadzi do Miasta) oraz rozwinięta miejska infrastruktura społeczna to czynniki, które gwarantują dogodną obsługę ludności powiatu ziemskiego w zakresie usług edukacyjnych i społeczno-kulturalnych.

Poniżej przedstawiono podstawowe zasoby infrastruktury społecznej w Mieście Skierniewice.

ŻŁOBKI

W Skierniewicach funkcjonuje Żłobek Miejski, który posiada 2 filie. Łącznie w ww. placówkach jest 270 miejsc. Ponadto istnieje żłobek prywatny, który zapewnia miejsce dla 16 dzieci.

OŚWIATA

W Skierniewicach funkcjonują jednostki oświatowe szczebla przedszkolnego, podstawowego, gimnazjalnego, ponadgimnazjalnego, wyższego, a także placówki specjalne i pomocnicze.

Przedszkola publiczne i niepubliczne:

Najmłodszy Skierniewiczanie mogą korzystać z oferty 8 przedszkoli publicznych oraz 8 przedszkoli niepublicznych. Według danych GUS, w roku szkolnym 2014/2015 było czynnych 16 przedszkoli, w tym 85 oddziałów. Do przedszkoli łącznie uczęszczało 1833 dzieci, na dostępnych 2013 miejsc.

W Skierniewicach wzrasta²⁶ liczba dzieci ogółem w wieku 3 – 6 lat, rośnie również liczba dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym, z wyjątkiem roku 2014. We wrześniu 2014 roku wychowaniem przedszkolnym zostało objętych 83,17% dzieci ogółem w podanej grupie wiekowej. Według danych z Głównego Urzędu Statystycznego, w 2014 roku na jedno miejsce w placówce wychowania przedszkolnego przypadało 0,86 jednostki (dziecko w wieku 3-5 lat).

Inne publiczne i niepubliczne placówki oświatowe, szkolne i wychowawcze

W roku szkolnym 2015/2016 szkolnictwo podstawowe i gimnazjalne tworzy 6 publicznych szkół podstawowych i 5 gimnazjów oraz 2 niepubliczne szkoły podstawowe i 2 niepubliczne gimnazja.

²⁶ Dane GUS, Bank Danych Lokalnych

Poniżej przedstawiono dane dotyczące uczestnictwa uczniów w zajęciach dodatkowych, udostępnione przez niektóre ze szkół funkcjonujących na terenie Miasta. Dane te wskazują, że najwięcej problemów wychowawczych oraz największe potrzeby w zakresie wsparcia uczniów w procesie edukacyjnym zachodzą w Szkole Podstawowej nr 1, Szkole Podstawowej nr 2 oraz Gimnazjum nr 3. Szkoły te swoimi obwodami obejmują uczniów zamieszkałych w tzw. starej części Miasta. Poniżej przedstawiono udostępnione dane.

W roku szkolnym 2015/2016 do Szkoły Podstawowej nr 1 im. H. Sienkiewicza uczęszczało 210 uczniów. Z zajęć dodatkowych wspomagających edukację i rozwój dzieci korzystało 468 uczniów, w tym 80 z zajęć świetlicowych. Wszystkie zajęcia odbywały się systematycznie przez cały rok szkolny. Tak duża liczba uczniów, korzystających z oferty zajęć dodatkowych - pozalekcyjnych, wynikała z faktu, iż jeden uczeń korzystał z kilku propozycji wspomagania edukacyjnego i rozwoju. Ofertą zajęć dodatkowych w roku szkolnym 2015/2016 objęte były wszystkie dzieci, ponieważ zachodziła taka potrzeba pomocy i wsparcia uczniów, zarówno tych z problemami edukacyjnymi, wychowawczymi i emocjonalnymi, jak i wsparcia tych uzdolnionych.

W roku szkolnym 2015/2016 do Szkoły Podstawowej nr 2 uczęszczało 670 uczniów, z zajęć dodatkowych korzystało łącznie 1101 uczniów, liczba uczniów korzystających z zajęć dodatkowych, zamieszkałych w obszarze tzw. starej części Miasta wyniosła 348, czyli około 31,6%. Podobnie jak w SP 1, jeden uczeń korzystał z kilku propozycji zajęć.

W roku szkolnym 2015/2016 w Gimnazjum nr 3 ogólna liczba uczniów wyniosła 449. W zajęciach uczestniczyło 114 uczniów z obszaru starej części Miasta Skierniewice. Gimnazjum pracuje w trudnym środowisku, duża grupa uczniów jest zaniedbana i wymagająca pomocy wychowawczej, rozmów wychowawczych, motywujących do nauki i prawidłowej realizacji obowiązku szkolnego. Na podstawie rozeznania środowiska rodzinnego oraz analizy dokumentacji uczniów, stwierdzono, iż wśród 449 uczniów (kobiety:204, mężczyźni:245) uczy się tu 110 uczniów z opiniami Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej, 1 uczeń posiadający orzeczenie PPP, 65 uczniów mających opóźnienie w realizacji obowiązku szkolnego, 97 uczniów mających trudności w nauce, 34 uczniów mających nadzór kuratora. Zaledwie niespełna 16% uczniów, którzy zdawali egzamin gimnazjalny w 2015 roku to uczniowie z wysokim potencjałem, dla porównania z niskim było ich dwa razy więcej, stąd też konieczność uczestniczenia ich w zajęciach dydaktyczno-wyrównawczych. Do Gimnazjum nr 3 uczęszczają również uczniowie klas OHP, mający duże problemy wychowawcze i edukacyjne. Do najczęstszych z nich należą: palenie papierosów, bardzo niska motywacja do nauki, wysoka absencja szkolna.

W Gimnazjum nr 1 im. Szarych Szeregów w Skierniewicach w roku szkolnym 2015/2016 z zajęć wyrównawczych korzystało 148 na 327 uczniów w szkole, czyli około 45%.

W Szkole Podstawowej nr 7 im. K. Makuszyńskiego w Skierniewicach, według danych SIO na dzień 31.03.2016r. z zajęć dydaktyczno-wyrównawczych korzystało 115 uczniów na 187 uczniów w klasach I-VI, tj. 61,50%, z tego 61 uczniów bierze udział dodatkowo w zajęciach specjalistycznych tj. 32,62% wszystkich uczniów, a 3 w zajęciach rewalidacyjnych, tj. 1,6% wszystkich uczniów.

W dziedzinie szkolnictwa ponadgimnazjalnego Skierniewice pełnią funkcję ponadlokalną. Młodzież kształci się w 3 publicznych liceach ogólnokształcących, 4 publicznych technikach

i 2 publicznych zasadniczych szkołach zawodowych, skupionych w pięciu zespołach szkół. W Mieście funkcjonują także 2 niepubliczne licea Ogólnokształcące dla młodzieży.

W Skierniewicach funkcjonują również szkoły zapewniające możliwość rozwoju i zdobywania wiedzy dzieciom i młodzieży niepełnosprawnej.

W Skierniewicach funkcjonuje Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna przy ul. Senatorskiej 10, która udziela pomocy psychologicznej, pedagogicznej oraz logopedycznej. Uczniowie (dzieci i młodzież) mają możliwość skorzystania z pomocy specjalistów w Poradni. Wsparciem objęci są także rodzice i opiekunowie dzieci przejawiających kłopoty z nauką, także w sprawach wychowawczych. Uzupełnieniem publicznej oferty psychologiczno-pedagogicznej są usługi świadczone przez Niepubliczną Poradnię Psychologiczno-Pedagogiczną przy ul. Nowobielańskiej 61 w Skierniewicach.

Kształcenie ustawiczne, czyli edukacja przez całe życie, pełni w Mieście Skierniewice bardzo istotną rolę. Szereg placówek i szkół kształcenia ustawicznego prowadzi działalność w systemie zaocznym i wieczorowym dla dorosłych, zarówno w ramach instytucji publicznych, jak i niepublicznych. W roku szkolnym 2015/2016 na terenie Miasta Skierniewice funkcjonuje 8 szkół.

W Skierniewicach funkcjonuje także szkoła artystyczna o zasięgu ponadlokalnym, w której kształcą się dzieci oraz młodzież z Miasta jak i spoza Skierniewic.

Infrastruktura oświaty - Publiczne obiekty oświatowe szczebla podstawowego zlokalizowane są głównie w pobliżu osiedli mieszkaniowych. Uczniowie zamieszkujący na tych osiedlach mają dobry dostęp do poniższych szkół podstawowych: SP Nr 7 - osiedle Rawka, SP Nr 4 - osiedle „Nowobielańska”, osiedle „Północna”, SP Nr 9 - osiedle „Widok”, SP Nr 5 – osiedle „Mszczonowska”, osiedle „Cicha”, osiedle „Kopernika”.

Utrudniony dostęp do placówek mają natomiast uczniowie z południowych rejonów Miasta i osiedli: Zadębie, Balcerów, Feliksów, Makowska, Halinów, a także część Śródmieścia, zwłaszcza ci uczęszczający do Szkoły podstawowej Nr 2 położonej w tzw. starej części Miasta. Jest to szkoła o największym terytorialnym obwodzie szkolnym, często jest oddalona od zbiorowej zabudowy mieszkaniowej o ok. 2 – 3 km. Do SP 2 uczęszcza największa liczba uczniów spośród wszystkich szkół podstawowych w Mieście. Średnia liczebność oddziału w tej szkole wynosi 27 uczniów. Jest to największa średnia liczebność oddziału w Mieście, ale nie odbiegająca znacznie od średniej w pozostałych oddziałach (22 - 26 uczniów).

Trzy zespoły szkół ponadgimnazjalnych zlokalizowane są w obszarze śródmiejskim. Są to szkoły funkcjonujące od kilkudziesięciu lat, o ukształtowanych tradycjach nauczania oraz dostosowujące ofertę edukacyjną do potrzeb rynku. Najnowszy obiekt zajmuje Zespół Szkół Nr 3 ulokowany przy ulicy Nowobielańskiej w północnej części Miasta. Obecnie skupia najwięcej uczniów spośród wszystkich zespołów szkół ponadgimnazjalnych w Skierniewicach (ok. 32%).

Nauka i szkolnictwo wyższe

Skierniewice są siedzibą Instytutu Ogrodnictwa – ośrodka naukowego rangi europejskiej w dziedzinie ogrodnictwa. Oprócz bazy laboratoryjnej Instytut posiada Pole Doświadczalne i Ekologiczne do prowadzenia badań z zakresu sadownictwa i warzywnictwa. Drugą jednostką naukową posiadającą

na terenie Skierniewic swoje obiekty i pola doświadczalne jest Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego. Przy ulicy Sobieskiego 10 znajduje się Stacja Doświadczalna Wydziału Rolnictwa i Biologii SGGW. Oprócz placówek naukowych w Skierniewicach działają 2 wyższe uczelnie.

OPIEKA SPOŁECZNA I OCHRONA ZDROWIA

Pomoc społeczna jest instytucją polityki społecznej państwa, mającą na celu umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężenie trudnych sytuacji życiowych, których nie są one w stanie pokonać, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości. Pomoc społeczna wspiera osoby i rodziny w wysiłkach zmierzających do zaspokojenia niezbędnych potrzeb i umożliwia im życie w warunkach odpowiadających godności człowieka.

Na terenie Miasta Skierniewice znajdują się zasoby umożliwiające rozwiązywanie problemów społecznych. Są to instytucje, które funkcjonują w obszarze polityki społecznej, zarówno jednostki samorządowe jak i organizacje pozarządowe.

Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Skierniewice

Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Skierniewicach przy ul. Senatorskiej 12 jako jednostka organizacyjna i jednostka budżetowa Miasta Skierniewice (miasta na prawach powiatu), realizuje zadania z zakresu pomocy społecznej. W szczególności pomoc ta ukierunkowana jest na udzielanie wsparcia osobom i rodzinom będącym w trudnej sytuacji życiowej w celu ich przezwyciężenia oraz osobom i grupom społecznym zagrożonym wykluczeniem społecznym (m. in. długotrwałe bezrobocie, ubóstwo, niepełnosprawność, samotne sprawowanie opieki nad dzieckiem).

Ośrodek na co dzień współpracuje z szeregiem instytucji i organizacji pozarządowych o charakterze pomocowym funkcjonujących na terenie Miasta.

Jednym z działów MOPR jest dział rehabilitacji społecznej osób niepełnosprawnych, który realizuje zadania powiatu wynikające z ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych w ramach rocznego limitu środków finansowych Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych. Zadania te obejmują rehabilitację społeczną, jak np. dofinansowanie do uczestnictwa w turnusie rehabilitacyjnym.

Zadania z zakresu administracji rządowej dotyczące orzekania o stopniu niepełnosprawności realizowane w Skierniewicach są przez Miejski Zespół do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności. Do jego zadań w szczególności należy prowadzenie spraw w zakresie:

- orzekania o niepełnosprawności osób do 16 roku życia,
- orzekania o stopniu niepełnosprawności osób powyżej 16 roku życia,
- orzekania o wskazaniach do ulg i uprawnień osób posiadających orzeczenia o zaliczeniu o inwalidztwie lub niezdolności do pracy,
- wydawania legitymacji dokumentującej niepełnosprawność osób niepełnosprawnych,
- wydawania kart parkingowych.

Przedsięwzięcia realizowane w ramach zadań statutowych mogą również przybierać takie formy, jak:

- zapewnienie posiłku osobom bezdomnym i ubogim,
- dożywianie dzieci z rodzin ubogich i niewydolnych wychowawczo,
- poradnictwo rodzinne i terapia rodzin,

- zapewnienie mieszkańcom Skierniewic bezpłatnego poradnictwa specjalistycznego, obywatelskiego,
- szkolenie rodzin zastępczych.

W Skierniewicach funkcjonuje Dom Dziennego Pobytu „Niedziela”, który świadczy następujące usługi:

- zaspokajanie potrzeb rekreacyjno-kulturalnych podopiecznych,
- organizowanie zajęć terapeutycznych,
- zapewnienie całodziennej opieki i wyżywienia, bez odrywania człowieka starszego od środowiska, w którym żyje.

Pierwszeństwo korzystania z Domu Dziennego Pobytu „Niedziela” mają osoby w wieku emerytalnym, samotne oraz o zmniejszonej sprawności psychofizycznej. W 2015 roku z usług Domu korzystało 36 osób.

Zarządzeniem Nr 61.2011 Prezydenta Miasta Skierniewice z dnia 13 czerwca 2011 r. został powołany Zespół Interdyscyplinarny do Spraw Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie w związku realizacją postanowień ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. Nr 180 poz. 1493 z późn. zm.). Do głównych zadań Zespołu Interdyscyplinarnego do Spraw Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie należy m.in: wskazywanie priorytetów w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie na terenie Miasta Skierniewice czy współdziałanie z jednostkami organizacyjnymi oraz innymi podmiotami Miasta Skierniewice przy realizacji zadań związanych z przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie.

Miasto nie posiada własnego domu pomocy społecznej, ale kieruje i opłaca lub partycypuje w kosztach utrzymania podopiecznych w placówkach w innych gminach.

Placówka opiekuńczo-wychowawcza DOM

Na terenie miasta Skierniewice od 1 lipca 2010 roku funkcjonuje Placówka Opiekuńczo-Wychowawcza „DOM” przy ul. Nowobielańskiej 100 - powstała w wyniku przekształcenia istniejącego w Skierniewicach Pogotowia Opiekuńczego. Jest samodzielną jednostką organizacyjną Miasta Skierniewice. Nadzór nad działalnością sprawuje Prezydent Miasta Skierniewice przy pomocy Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie w Skierniewicach. Nadzór nad jakością działań Placówki oraz przestrzeganiem przez nią określonych przepisami standardów opieki i wychowania sprawuje Wojewoda Łódzki. Decyzją Wojewody Łódzkiego z dnia 24 lutego 2009 roku Miasto Skierniewice otrzymało zezwolenie na prowadzenie Placówki „DOM” na czas nieokreślony.

Ze względu na specyfikę działań i zakres sprawowanej opieki Placówka Opiekuńczo-Wychowawcza „DOM” w Skierniewicach jest placówką wielofunkcyjną, łączącą typ: socjalizacyjny i interwencyjny, zapewniającą opiekę i wychowanie dzieciom częściowo lub całkowicie pozbawionym opieki. Placówka przewidziana jest na 30 wychowanków, przyjmowane są dzieci w wieku od 3 do 18 lat. Głównym celem placówki jest działanie na rzecz powrotu dziecka do rodziny naturalnej lub umieszczenie

go w rodzinnej opiece zastępczej, a także w miarę możliwości przygotowanie dziecka do samodzielnego życia.

Obecnie trwa budowa Domu Pomocy Społecznej przy ul. Nowobielańskiej. DPS będzie miał pokoje mieszkalne 1-, 2- i 3-osobowe wyposażone w łazienki przystosowane dla osób niepełnosprawnych, w których zamieszka łącznie 51 pensjonariuszy. Do dyspozycji będą mieli m.in. pokój dziennego pobytu, kaplicę, a także stołówkę z całodziennym wyżywieniem. Zaprojektowano pełną kuchnię, mogącą samodzielnie realizować posiłki dostosowane do potrzeb mieszkańców. Dom Pomocy wyposażony będzie również w pomieszczenia rehabilitacji, pokój gościnny i pokój pielęgniarek, pralnię.

SEKTOR ORGANIZACJI NON PROFIT

Podstawową formą współpracy Samorządu Miasta Skierniewice z organizacjami pozarządowymi jest zlecanie na drodze konkursów ogłaszanych przez Prezydenta Miasta realizacji zadań poprzez:

- powierzenie wykonania zadań publicznych wraz z udzieleniem dotacji na finansowanie ich realizacji,
- wspieranie wykonywania zadań publicznych poprzez udzielanie dotacji na dofinansowanie ich realizacji.

Organizacje pozarządowe oraz inne podmioty prowadzące działalność pożytku publicznego poprzez swoje zaangażowanie i aktywność na polu rozwiązywania problemów społecznych w istotny sposób wpływają na jakość życia mieszkańców Skierniewic. Rozległość zadań w jakie angażują się, ich społeczny charakter oraz wysoki poziom usług powodują, że postrzegane są one jako cenny partner jednostek samorządu terytorialnego.

Wśród organizacji pozarządowych, z którymi współpracuje Urząd Miasta w Skierniewicach oraz Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie należy wymienić:

Polski Czerwony Krzyż –Oddział Rejonowy w Skierniewicach ul. Kozińskiego 3 - na podstawie umowy zawartej z Miastem Skierniewice, PCK realizuje w Mieście Skierniewice zadanie własne gminy o charakterze obowiązkowym „zapewnienie posiłku osobom tego pozbawionym”. W prowadzonym przez PCK Punkcie Żywności w Skierniewicach przygotowywane są i wydawane gorące posiłki dla osób bezdomnych oraz dorosłych z terenu Miasta, które z powodu trudnej sytuacji życiowej nie mogą go sobie zapewnić. Dożywianiem objęte są też dzieci – w szkołach lub w PCK. Ponadto PCK w Skierniewicach prowadzi świetlicę opiekuńczo-wychowawczą oraz zajmuje się aktywizacją zawodową osób korzystających z ich usług.

Polski Komitet Pomocy Społecznej Zarząd Miejski w Skierniewicach ul. Mszczonowska 15 - Działalność Stowarzyszenia stanowi uzupełnienie zadań realizowanych przez MOPR. Stowarzyszenie prowadzi placówkę wsparcia dziennego w formie specjalistycznej (świetlica środowiskowa). Zajmuje się dystrybucją darów z Banku Żywności do podopiecznych - mieszkańców Skierniewic wskazanych przez MOPR oraz dystrybucją odzieży dla osób ubogich. Organizuje uroczyste Śniadania

Wielkanocne i Kolacje Wigilijne. Prowadzi działania osłonowe i aktywizujące dla dzieci i młodzieży – różnorodne formy spędzania czasu wolnego, ferie zimowe i półkolonie letnie, wycieczki krajoznawcze. W 2015 roku ogółem w mieście było 3300 osób korzystających z Banku Żywności, z tego mieszkańcy obszaru tzw. starej części Miasta to 200 osób, czyli około 6%.

Skierniewickie Stowarzyszenie Rodzin Abstynenckich „Ametyst” w Skierniewicach

ul. Kozińskiego 3 - Działalność Stowarzyszenia stanowi niezbędny element pomocy środowiskowej w zakresie profilaktyki, przeciwdziałania alkoholizmowi i przemocy w Mieście Skierniewice. W ramach swojej działalności Stowarzyszenie prowadzi: Klub Abstynenta, Klub Młodzieżowy, Ośrodek Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie, Klub Integracji Społecznej. Stowarzyszenie oferuje specjalistyczną pomoc osobom uzależnionym od alkoholu oraz ich rodzinom. W strukturach Stowarzyszenia funkcjonuje całodobowy Hostel dla ofiar Przemocy w Rodzinie. Oferuje również w okresie zimy miejsce noclegowe dla osób bezdomnych. Stowarzyszenie zajmuje się również dystrybucją darów z Banku Żywności dla mieszkańców Miasta wskazanych przez MOPR. Ośrodek Przeciwdziałania Przemocy Rodzinie w 2015 roku pomocą objął 44 ofiary przestępstw domowych, z czego 23 to byli mieszkańcy tzw. starej części Miasta. W 2015 roku na spotkania do Klubu Abstynenta uczęszczało 90 osób, z czego 66 to mieszkańcy starej części Skierniewic. Z pomocy w Punkcie Wspierająco-Edukacyjnym „Zrozumieć dziecko” prowadzonym przez Skierniewickie Stowarzyszenie Rodzin Abstynenckich Ametyst, w pierwszej połowie 2016 roku (punkt ten został uruchomiony po raz pierwszy w 2016 roku) skorzystało w sumie 56 osób (25 dorosłych i 32 dzieci), z czego 21 osób (13 dzieci i 9 rodziców) mieszka na obszarze tzw. starej części Miasta Skierniewice.

Stowarzyszenie Rodziców i Opiekunów Dzieci Niepełnosprawnych „Wspólna Troska” w Skierniewicach

ul. Batorego 64H - Stowarzyszenie w ramach swojej działalności prowadzi: Ośrodek Opiekuńczo-Rehabilitacyjny dla Dzieci Niepełnosprawnych im. Jana Pawła II, Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej, Ośrodek Rewalidacyjno-Wychowawczy, Centrum Wolontariatu w Skierniewicach, Biuro Porad Obywatelskich. Stowarzyszenie obejmuje swoją opieką młodzież i dzieci niepełnosprawne z różnymi schorzeniami (Zespół Downa, mózgowie porażenia dziecięce, wodogłowie, autyzm, upośledzenie umysłowe), utrudniającymi lub uniemożliwiającymi im samodzielne życie w rodzinie i społeczeństwie. Wolontariusze z Centrum Wolontariatu pomagają osobom indywidualnym, biorą udział w zbiórkach żywności i zabawek, pomagają innym organizacjom w realizacji działań na rzecz mieszkańców. Biuro Porad Obywatelskich udziela informacji w zakresie prawa rodzinnego, administracyjnego i pomocy społecznej.

Stowarzyszenie Hospicjum im. Anny Olszewskiej w Skierniewicach

ul. Jagiellońska 28 - Opiekę nad chorym pełnią osoby przeszkolone w opiece hospicyjnej – lekarze, pielęgniarki, wolontariusze oraz kapłani służący choremu i jego rodzinie w trudnych chwilach cierpienia towarzystwem i pomocą. Opieka domowa jest prowadzona samodzielnie lub we współpracy z innymi służbami opieki zdrowotnej.

Stowarzyszenie Rozwoju Rodziny „Focus” w Skierniewicach ul. Mszczonowska 15 - Celem działania jest pomoc sprawcom przemocy w rodzinie w zaprzestaniu stosowania przemocy, motywowanie ich do udziału w grupach wsparcia, uzyskanie przez nich świadomości własnych zachowań przemocowych wobec bliskich, naukę partnerskiego układania stosunków w rodzinie.

Stowarzyszenie na rzecz Młodzieży „Brama” w Skierniewicach ul. Rybickiego 2 - Organizacja zrzesza młodzież do około 20 roku życia. W ramach działalności prowadzi warsztaty szkoleniowe z młodzieżą, zajęcia sportowe, pomoc osobom z uzależnieniami od narkotyków i środków odurzających, spotkania w celu integracji członków stowarzyszenia.

Towarzystwo Przyjaciół Dzieci – Zarząd Oddziału Okręgowego w Skierniewicach ul. Rybickiego 6 - Stowarzyszenie wspiera wielostronny rozwój dzieci z terenu Miasta Skierniewice, prowadząc w stosunku do nich działalność wychowawczą, opiekuńczą, oświatową, prozdrowotną i profilaktyczną. Skupia się przede wszystkim na organizacji wypoczynku letniego i zimowego, z której korzystają dzieci z rodzin biednych, niewydolnych wychowawczo, zagrożonych patologią kierowane przez Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Skierniewicach. TPD prowadzi środowiskowe Ogniska Wychowawcze oraz świetlice w kilku szkołach podstawowych i gimnazjach na terenie Miasta. Podczas zajęć pomaga się dzieciom w odrabianiu lekcji, nadrabianiu zaległości szkolnych, ponadto dzieci korzystają z zajęć rekreacyjnych, mają możliwość rozwijania swoich zainteresowań.

Stowarzyszenie Romów w Skierniewicach - świetlica integracyjna ul. Rynek 6 - Świetlica służy pomocą w nauce dla dzieci w wieku 5-15 lat, poprzez zajęcia edukacyjne z nauczycielami i pedagogami, promuje kulturę i tradycję mniejszości romskiej, organizuje wycieczki integracyjne dla dzieci i młodzieży podczas wakacji.

Fundacja „Dziecięcy Uśmiech” w Skierniewicach ul. Jagiellońska 30 - Fundacja obejmuje opieką dzieci i młodzież z terenu Miasta i okolic. Prowadzi Świetlicę im. Janusza Korczaka, w ramach której prowadzone są zajęcia wyrównawcze, plastyczne, lekcje wychowania fizycznego, spotkania z ludźmi nauki i sztuki. Fundacja organizuje półkolonie (zimą oraz latem), bale, pikniki, aukcje obrazów, z których uzyskane zyski przeznaczane są na cele charytatywne, zbiórki na rzecz osób potrzebujących pomocy. W ramach struktury Fundacji funkcjonuje Ośrodek Rodzin Zastępczych, który ściśle współpracuje z MOPR w Skierniewicach w zakresie zadania szkolenia rodzin zastępczych i kandydatów na rodziny zastępcze z terenu Miasta Skierniewice. Miasto Skierniewice w drodze umowy zleciło Fundacji „Dziecięcy Uśmiech” zadanie dotyczące prowadzenia specjalistycznego poradnictwa tj. udzielania pomocy rodzinom mającym trudności w wypełnianiu swoich zadań oraz dzieciom z tych rodzin pomocy w formie poradnictwa rodzinnego, psychologicznego i prawnego.

Fundacja Pomocy Społecznej „Chodźmy Razem” w Skierniewicach ul. Prymasowska 17/2 - Fundacja realizuje swoje cele poprzez udzielanie pomocy materialnej, prawnej, rzeczowej osobom potrzebującym, współpracuje z organizacjami społecznymi i organami samorządowymi, prowadzi

świetlice socjoterapeutyczne i środowiskowe, wspiera i promuje twórczość artystyczną i talenty sportowe skierniewickich dzieci. W roku 2015 i do połowy roku 2016 pomocą stałą zostało objętych 100 osób (np. pomoc rzeczowa, finansowa, sfinansowanie kursów i szkoleń). Jednocześnie 200 osób zostało objętych pomocą doraźną, do której należą np. wyprawki szkolne, paczki świąteczne, dofinansowanie do obozów sportowych.

Stowarzyszenie Osób Niepełnosprawnych „Sprawni Inaczej” w Skierniewicach ul. Waryńskiego 14 - Stowarzyszenie w ramach swojej działalności prowadzi Warsztaty Terapii Zajęciowej, które obejmują terapię 40 uczestników. W placówce prowadzone są zajęcia w sześciu pracowniach terapeutycznych: rękodzielniczej, szkole życia z elementami plastyki, plastycznej, technicznej, gospodarstwa domowego, komputerowej. Dla uczestników WTZ prowadzone jest wsparcie i terapia psychologiczna, oddziaływania socjoterapeutyczne, terapia logopedyczna, doradztwo i aktywizacja zawodowa oraz rehabilitacja lecznicza.

Organizacje pozarządowe na terenie Skierniewic prowadzą także placówki wsparcia dziennego (potocznie zwane świetlicami): w formie opiekuńczej, specjalistycznej i pracy podwórkowej. Wg stanu na dzień 30.06.2015 r. jest ich 16.

Karta „Skierniewicka Rodzina PLUS”

Dzieciom i młodzieży, ale także starszym mieszkańcom Skierniewic potrzebne są również miejsca, w których będą mogli oni spotkać się twarzą w twarz z kulturą i historią Miasta i regionu. Często młodzi mieszkańcy nie znają historii miejsca, w którym żyją, nie mają świadomości jak kształtowały się losy ich przodków, w jaki sposób Miasto się rozwijało, jakie czynniki wywierały na to największy wpływ. Konieczne staje się zatem niejako „dokszałcenie” dzieci i młodzieży w tym zakresie. Często spotkanie z historią i kulturą uczy szacunku wobec otoczenia, przestrzeni publicznej, która zdarza się być traktowana jako miejsce aktów wandalizmu.

Władze Miasta Skierniewice wychodząc naprzeciw potrzebom rodzin, które wychowują troje i więcej dzieci, zainicjowały w 2011 r. projekt pod nazwą „Skierniewicka Rodzina PLUS”. Celem było podjęcie działań zmierzających do polepszenia warunków życiowych rodzin wielodzietnych i rodzin zastępczych zamieszkałych na terenie Miasta. O wydanie Karty „Skierniewicka Rodzina PLUS” mogą się starać rodziny wielodzietne i rodziny zastępcze, które mają na utrzymaniu troje lub więcej dzieci w wieku do 18 roku życia lub do 24 roku życia, gdy dziecko uczy się lub studiuje. Posiadacze karty uzyskują korzyści w postaci oszczędności, karta uprawnia wszystkich członków rodziny m.in. do 50% ulgi przy zakupie: biletów upoważniających do przejazdu autobusami MZK, biletów do kina, wejściówek na basen, czy też bezpłatnego dostępu do zajęć dla dzieci i młodzieży organizowanych przez Centrum Kultury i Sztuki. Przyznanie Karty nie jest uzależnione od dochodów w rodzinie. Karta wydawana jest dla każdego członka rodziny wielodzietnej na 1 rok (z możliwością przedłużenia).

W 2015 roku liczba rodzin objętych Programem wyniosła w całym Mieście Skierniewice 568, zaś w tzw. starej części Miasta było tych rodzin 71, czyli około 12,5% ogółu. Należy jednak wziąć pod uwagę, że karty uzyskują członkowie rodzin, którzy dobrowolnie wyrażą chęć wzięcia udziału w

Programie. Zwykle rodziny, w których występują problemy społeczne – różnej natury – niezwykle rzadko lub wręcz wogóle nie korzystają z własnej inicjatywy z kultury czy rozrywki, nie biorą udziału w wydarzeniach kulturalnych, czy innych aktywnościach społecznych, nie widzą takiej potrzeby.

Tabela 11: Dane statystyczne dotyczące Programu Skierniewicka Rodzina PLUS

	Rok			
	2012	2013	2014	2015
Liczba kart wydanych w danym roku	2005	1948	2034	2046
Liczba rodzin objętych Programem	356	420	495	568
Liczba wszystkich osób objętych programem	1811	2131	2491	2787
Liczba dzieci objętych programem	1147	1346	1575	1763

Przedstawione powyżej dane statystyczne wskazują na wzrastającą liczę użytkowników karty, zarówno pod względem liczby rodzin, jak i wszystkich osób objętych programem (w tym dzieci).

Do uczestnictwa w Programie, poza kilkoma instytucjami miejskimi, zostali zaproszeni również skierniewiccy przedsiębiorcy. Na koniec 2015 roku dwudziestu sześciu z nich wsparło Program Skierniewicka Rodzina PLUS i złożyło ofertę współpracy.

Wśród efektów funkcjonowania Karty „Skierniewicka Rodzina PLUS wymienia się m.in.:

1. Wsparcie i umocnienie funkcji rodziny wielodzietnej.
2. Polepszenie dostępu rodzin wielodzietnych do dóbr kultury i sportu.
3. Zapobieganie wykluczeniu dzieci rodzin wielodzietnych z życia kulturalnego.
4. Kształtowanie pozytywnego wizerunku rodzin wielodzietnych.
5. Zaangażowanie lokalnych przedsiębiorców w potrzeby lokalnej społeczności.

OPIEKA ZDROWOTNA

Na system opieki zdrowotnej w Skierniewicach składają się: Wojewódzki Szpital Zespolony, przychodnie specjalistyczne, niepubliczne zakłady opieki zdrowotnej, prywatne praktyki lekarskie, apteki.

Wojewódzki Szpital Zespolony jest jednostką Samorządu Województwa Łódzkiego o ponadlokalnym zasięgu oddziaływania, świadcząca usługi w zakresie kompleksowej diagnostyki, leczenia, rehabilitacji oraz profilaktyki i promowania zachowań prozdrowotnych. W strukturze szpitala działa: 16 oddziałów, w tym Izba Przyjęć i Szpitalny Oddział Ratunkowy, 18 poradni specjalistycznych, w tym Poradnia Rehabilitacji Leczniczej, 3 pracownie (diagnostyki laboratoryjnej, diagnostyki obrazowej i endoskopii). W szpitalu funkcjonuje szesnaście oddziałów rozmieszczonych w kompleksie budynków usytuowanych pomiędzy ulicami Jana III Sobieskiego i St. Rybickiego.

Oddziały współpracują z Zespołem Poradni Specjalistycznych Wojewódzkiego Szpitala Zespolonego w Skierniewicach, poradniami zlokalizowanymi zarówno w kompleksie budynków przy ul. Jana III Sobieskiego, St. Rybickiego jak również Wita Stwosza. Przy WSZ w Skierniewicach działa Zespół Poradni Specjalistycznych zlokalizowanych zarówno w kompleksie głównym (pomiędzy ulicami: Sobieskiego, Rybickiego i Al. Rataja) budynków szpitala, jak również przy ul. Wita Stwosza 1.

W zakresie podstawowej opieki zdrowotnej (POZ) w Skierniewicach działają wyłącznie niepubliczne zakłady opieki zdrowotnej. Podmioty POZ podpisują umowy z Narodowym Funduszem

Zdrowia, który zapewnia świadczenia w zakresie ochrony zdrowia w ramach środków finansowych pochodzących ze składek na ubezpieczenie zdrowotne. Dostępność do przychodni jest dobra. Na terenie Miasta jest 10 przychodni i mieszczą się one głównie w budynkach prywatnych.

Na rynku sprzedaży leków w Skierniewicach działają 23 apteki (stan na 2015 r). Na jeden podmiot ambulatoryjnej opieki zdrowotnej (zakłady opieki ambulatoryjnej łącznie z praktykami lekarskimi) przypadało 1752 mieszkańców (średnia w woj. łódzkim to 1630 osób). Pomimo, że powyższy wskaźnik jest gorszy od wskaźnika wojewódzkiego, mieszkańcy nie odczuwają braku dostępności do obiektów podstawowej opieki zdrowotnej.

KULTURA, SPORT I REKREACJA

Zadania Miasta w zakresie kultury realizują instytucje: Centrum Kultury i Sztuki (dawniej Miejski Ośrodek Kultury), Biuro Wystaw Artystycznych, Izba Historii Skierniewic, Miejska Biblioteka Publiczna im. Wł. Reymonta.

Centrum Kultury i Sztuki (CKiS) - jest samorządową instytucją upowszechniania kultury prowadzoną przez Miasto Skierniewice. Prowadzi działalność w zakresie wychowania, edukacji i upowszechniania kultury. W ramach CKiS działają: Kinoteatr „Polonez”: MAF (Mała Akademia Filmowa), DKF (Dyskusyjny Klub Filmowy), Regionalna Scena Teatru Jaracza w Łodzi; Regionalna Akademia Twórczej Przedsiębiorczości; Klub „Konstancja”; Radio RSC - rozgłośnia radiowa, informator kulturalny.

Biuro Wystaw Artystycznych mieści się w budynku przy ul. Wł. Reymonta 33. Biuro jest instytucją wyspecjalizowaną w prezentacji i promocji profesjonalnej twórczości artystycznej w dziedzinie sztuk plastycznych. Program wystawienniczy Galerii BWA ma charakter otwarty.

Izba Historii Skierniewic - zajmuje się upowszechnianiem i ochroną dziedzictwa kulturowego i historycznego, gromadzi pamiątki, organizuje wystawy historyczne oraz promujące lokalnych twórców. Izba Historii to miejsce spotkań z twórcami kultury i historykami. Tu odbywają się koncerty muzyki klasycznej. Izba gromadzi pamiątki dotyczące dziejów Miasta, organizuje spotkania z twórcami kultury i historykami, oraz koncerty muzyki klasycznej. Przy IHS funkcjonuje Towarzystwo Przyjaciół Skierniewic powstałe w 1977 r., które jest kontynuatorem istniejącego w latach 1936 - 1938 Towarzystwa Przyjaciół Skierniewic i Okolic. Dzisiejsza organizacja zajmuje się popularyzowaniem dziejów przede wszystkim samego Miasta jak też ludzi z nim związanych. Od 1988 r. Towarzystwo opiekuje się zabytkowymi cmentarzami skierniewickimi inicjując akcje porządkowe pod nazwą "Ocalić od zapomnienia" ponadto prowadzi działalność wydawniczą, tematycznie związaną z historią Miasta oraz osobami z nim związanymi, a także organizuje koncerty i odczyty, spotkania Wigilijne i Wielkanocne, konkursy dla uczniów. Od 2013 r. trwają prace zmierzające do utworzenia Muzeum Historycznego w Skierniewicach. Został powołany Zespół ds. Muzeum, w skład którego wchodzi przedstawiciele środowisk historycznych, turystycznych i kulturalnych ze Skierniewic i okolic. Przygotowany został statut instytucji oraz w drodze konkursu wyłoniony został w 2015 r. projekt zagospodarowania budynku dawnej izby chorych przy ul. Batorego na potrzeby Muzeum.

Miejska Biblioteka Publiczna im. Władysława Reymonta w Skierniewicach - od marca 2000 r. MBP prowadzi również zadania na rzecz powiatu skierniewickiego. Księgozbiór biblioteki ma charakter

uniwersalny. We wszystkich placówkach można korzystać z Internetu. W ramach Biblioteki funkcjonuje wypożyczalnia główna, oddział dla dzieci, oraz 5 filii bibliotecznych.

Zadania Miasta w zakresie kultury fizycznej realizują: Ośrodek Sportu i Rekreacji Sp. z o.o. ul. Pomologiczna 10 oraz Pływalnia Miejska NAWA Sp. z o.o., ul. B. Prusa 6A. OSiR posiada obiekty przy ulicy Pomologicznej 8 i 10 oraz przy ulicy Tetmajera 7. Jest największym kompleksem sportowo-rekreacyjnym w Skierniewicach i okolicy. Administruje większością obiektów związanych ze sportem, rekreacją oraz turystyką: trzema halami sportowo-widowiskowymi oraz sześcioma ORLIKAMI oraz 1 tzw. BIAŁYM ORLIKIEM wraz z wypożyczalnią łyżew, czynny w sezonie zimowym;

OSiR oraz „NAWA” są również współorganizatorem największych wydarzeń kulturalno-naukowo-handlowych w regionie: Skierniewickiego Święta Kwiatów, Owoców i Warzyw.

Pływalnia Miejska NAWA Sp. z o.o. zarządza:

- miejską pływalnią przy ul. B. Prusa 6A;
- Zalewem „ZADĘBIE”, przy którym od ul. Konwaliowej mieszczą się kąpieliska dla dzieci i dorosłych, boiska do piłki siatkowej plażowej oraz badmintonu, a także wypożyczalnia sprzętu pływającego;
- parkingiem strzeżony przy ul. B. Prusa 6 a w Skierniewicach.

Głównym przedmiotem działalności tej spółki jest prowadzenie pływalni. Obiekt został oddany do użytku w 1997 r. pełni funkcję sportowo-rekreacyjną i jak na razie jest jedynym takim miejscem w Skierniewicach. Pływalnia mieści dwa baseny. Ośrodek jest organizatorem wielu imprez sportowych o znaczeniu krajowym i międzynarodowym takich, jak: Ogólnopolska Spartakiada Młodzieży Niepełnosprawnej w Pływaniu, Grad Prix Polski w Pływaniu, Mistrzostwa Polski Aktorów w Pływaniu, Grand Prix Polski w Ratownictwie Wodnym, Mistrzostwa Polski w Ratownictwie Wodnym.

Zalew „ZADĘBIE” został wybudowany w latach 1966 - 1970, następnie od roku 1996 do 1999 był rozbudowywany. Zbiornik jest usytuowany w naturalnej dolinie rzeki Łupi-Skierniewki, a jego powierzchnia wynosi ok. 26 ha, przy długości 2087 m i średniej głębokości 2,15 m. Występują w nim różne gatunki ryb. Aktualnie zalew „ZADĘBIE” pełni przede wszystkim funkcję rekreacyjną dla mieszkańców Skierniewic i okolic ze względu na jego usytuowanie oraz wykonane na nim urządzenia: tor regatowy, kąpielisko, plażę i aleje spacerowe. Teren od ul. Konwaliowej jest przystosowany do prowadzenia zarówno plenerowych imprez sportowo-rekreacyjnych jak i kulturalnych, m.in. „Zalewaya”, Biesiada Skierniewicka, Skierniewicki Bieg Niepodległości czy Skierniewicka Liga Piłki Siatkowej Plażowej. Ponadto nad zalewem usytuowane są boiska: wielofunkcyjne, do badmintonu i piłki siatkowej plażowej oraz siłownia plenerowa, skatepark i plac zabaw dla dzieci, a także wypożyczalnia sprzętu pływającego (m.in. kajaki, rowery wodne, łódzie: wiosłowa i żaglowa) i punkty z małą gastronomią. Nie bez znaczenia jest również funkcja retencyjna zbiornika i przeciwpożarowa. Charakteryzuje się on dużym spadkiem poprzecznym i podłużnym, co przyspiesza spływ wody.

Na terenie Miasta Skierniewice funkcjonuje 5 siłowni plenerowych, zlokalizowanych przy ulicach: Szarych Szeregów, Podkładowej, Sikorskiego, Konwaliowej, Floriana.

Dodatkowo ofertę sportowo-rekreacyjną Miasta wzbogaca Centrum Sportu i Rekreacji „Classic” prowadzone przez Diecezję Łowicką. Centrum SiR „Classic” posiada: siłownię, fitness, bilard, kręgle, saunę, solarium, koszykówkę, siatkówkę, piłkę nożną i ręczną. Uzupełnieniem oferty rekreacyjnej w Mieście są prywatne fitness kluby.

W Skierniewicach działa ponad 20 klubów sportowych, w których ćwiczy ponad 1000 osób (łącznie z uczniowskimi klubami sportowymi).

Opiekę nad miejskimi placami zabaw od 2015 r. sprawuje Zakład Utrzymania Miasta Sp. z o. o.

Skierniewice posiadają jeden skategoryzowany obiekt hotelowy – Hotel Dworek 3* przy ul. Piłsudskiego 24. Pozostała baza noclegowa opiera się o miejsca noclegowe w obiektach towarzyszących usługom innego zakresu np. gastronomii, sportu. Takimi obiektami są: usługi hotelarskie Związku Sportu Niepełnosprawnych „Start”, Centrum Konferencyjno-Rozrywkowe „Maraton”²⁷.

Zdaniem młodzieży i ich rodziców w mieście brakuje eventów, happeningów, zajęć artystycznych dla najmniej zasobnych mieszkańców. Brakuje zajęć artystycznych na ulicach. W całym Mieście istnieje poważny problem niszczenia elewacji budynków rysunkami i napisami. Większość z nich jest wątpliwej jakości artystycznej. Największy problem bez wątpienia występuje w ścisłym, zabytkowym centrum Miasta. Walka z osobami dewastującymi budynki skazana jest na porażkę. Podwórka, bramy, plomby w zabudowie stają się brudne i zaniedbane. Ściany pokazują skalę problemów społecznych tego terenu. Występują tu też napisy obrażające poszczególne grupy społeczne, narodowości. Osoby młode (bo to one są najczęściej autorami malowideł) pokazują, jak wielka jest ich niechęć do poszczególnych grup społecznych. Ujawnia się to również podczas rozmów z młodzieżą. Istnieje tu niesamowita niechęć (a nawet agresja) do uchodźców, innych religii, narodów. Sprzeciw ten nie ma racjonalnego uzasadnienia. Jest zazwyczaj wyrazem małej wiedzy i wrażliwości tych osób. Jednak na murach w tzw. starej części Miasta znaleźć można również niezwykle ciekawe graffiti. Choć umieszczone w miejscach nieodpowiednich, stanowi wyraz młodzieży do socjalizowania środowiska, w którym dorastają. Stanowią formę wyrazu, której nie można negocjować.

3.2.7. Sfera techniczna - zasoby infrastruktury technicznej miasta

GOSPODARKA WODNO-ŚCIEKOWA²⁸

Sieć kanalizacyjna

W Skierniewicach funkcjonuje²⁹ 136,1 km długości czynnej sieci kanalizacyjnej (dane za 2014 rok). Sieć rozprowadzona jest poprzez 4149 połączeń, w 2014 roku odprowadzono nią 2458,0 dm³ ścieków. Z sieci kanalizacyjnej korzystało 42983 osób, czyli 88,33% ogółu ludności. W chwili obecnej miasto Skierniewice posiada mieszany system kanalizacji: kanalizacja ogólnospławna, kanalizacja sanitarna i kanalizacja deszczowa. Funkcjonuje zbiornik retencyjny, który przejmuje nadmiar ścieków

²⁷ źródło: <https://turystyka.gov.pl/cwoh/index>

²⁸ Na podstawie danych pochodzących z Głównego Urzędu Statystycznego oraz *Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Skierniewice – II edycja*.

²⁹ Dane GUS, Bank Danych Lokalnych

dopływających do Oczyszczalni w okresach opadów deszczu. Sieć kanalizacji sanitarnej wspomaga 30 zautomatyzowanych przepompowni ścieków.

Sieć wodociągowa

Sieć wodociągowa funkcjonuje w oparciu o 161,4 km czynnej sieci rozdzielczej oraz 4691 połączeń prowadzących do budynków i z roku na rok ich ilość wzrasta. W 2014 roku do gospodarstw domowych sieć wodociągowa dostarczyła 1696,1 dm³ wody, a korzystało z niej 45 267 osób, czyli 93,03% ogółu ludności. Obecnie stan zwodociągowania miasta wynosi 100%³⁰.

W ramach systemu wodociągowego Miasta Skierniewice pracuje jedna stacja wodociągowa uzdatniająca wodę wraz z pompownią podającą wodę do sieci. Sieć wodociągowa w Skierniewicach posiada 4 zbiorniki wyrównawcze terenowe zlokalizowane na stacji wodociągowej. Na terenie Miasta występuje 30 czynnych źródeł ulicznych. Istniejąca sieć wodociągowa w Skierniewicach została wybudowana głównie w latach 1960 - 1970. Woda z wodociągu miejskiego dostarczana jest również do miejscowości położonych w sąsiedztwie Skierniewic: Mokra Prawa, Sierakowice Prawe, Borowiny, Mokra Lewa, Mokra, Sierakowice Lewe, Miedniewice, Miedniewice Topola, Budy Grabskie i Ruda.

Oczyszczalnia ścieków - Komunalną oczyszczalnią, obsługującą Miasto Skierniewice gospodaruje Zakład Wodociągów i Kanalizacji „WOD-KAN” Sp. z o.o. Oczyszczalnia zlokalizowana jest w miejscowości Mokra Prawa, nad rzeką Łupią. Znajduje się tu również zbiornik na ścieki deszczowe.

Retencja - W Skierniewicach znajduje się zbiornik retencyjny – Zbiornik „Zadębie” na rzece Skierniewce o powierzchni 25,7ha. W Mieście znajdują się dwa zbiorniki na rowach melioracyjnych w Parku i przy ul. Poniatowskiego.

CIEPŁOWNICTWO I ENERGETYKA³¹

W Skierniewicach energię ciepłą do mieszkań i budynków dostarcza Energetyka Ciepła Sp. z o.o.

Ciepłownictwo

Podstawowym źródłem ciepła dla Miasta Skierniewice jest Ciepłownia Miejska. Miejski system ciepłowniczy w Skierniewicach obejmuje głównie osiedle „Widok” oraz środkową część Miasta. Istniejąca sieć węzłów wymaga rozbudowy (nowe podłączenia) i modernizacji. Energetyka Ciepła posiada rezerwy mocy w źródle wytwarzania i na przesyle. Zakład posiada perspektywiczny plan rozwoju dla rozbudowy systemu. Planowana rozbudowa systemu powiązana jest z lokalizacją terenów pod nowe budownictwo mieszkaniowe wielorodzinne, budynki usługowe i budynki użyteczności publicznej.

Energetyka

System wraz ze stacjami transformatorowymi zaspokaja obecne i perspektywiczne potrzeby elektroenergetyczne, przy założeniu umiarkowanego tempa rozwoju i standardowych przerw w dostarczaniu energii elektrycznej.

³⁰ Program Ochrony Środowiska dla miasta Skierniewice na lata 2013-2016 z uwzględnieniem lat 2017 - 2020, s. 36.

³¹ Na podstawie danych pochodzących ze Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego miasta Skierniewice – II edycja.

GAZYFIKACJA³²

W 2013 roku długość czynnej sieci ogółem gazowej wynosiła ponad 133 km, w tym prawie 130 km sieci rozdzielczej oraz 2178 połączeń do budynków mieszkalnych i niemieszkalnych. W tym okresie korzystało z sieci 32408 osób zlokalizowanych w 12963 gospodarstwach i wykorzystano ponad 5 tysięcy jednostek gazu.

Zasilanie w energię gazową Miasta Skierniewice odbywa się z magistrali gazu ziemnego wysokometanowego Mory – Piotrków Trybunalski. Od tej magistrali w miejscowości Chrzczonowice wybudowany jest gazociąg odgałęźny wysokiego ciśnienia DN 150 Pn = 3,2 MPa, który doprowadza gaz do stacji redukcyjno-pomiarowych. Stan techniczny sieci gazowych ocenia się jako dobry.

W planie zagospodarowania przestrzennego województwa łódzkiego zakłada się, iż zasilanie Miasta Skierniewice wymaga doprowadzenia drugiej nitki gazociągu wysokiego ciśnienia. Nowy gazociąg ma zabezpieczać niezawodność zasilania Miasta i byłby prowadzony na trasie Konopnica k/Rawy Mazowieckiej – Skierniewice.

TELEKOMUNIKACJA³³

W skład systemu telekomunikacyjnego wchodzi centrala główna oraz siedem wyniesionych koncentratorów.

GOSPODARKA ODPADAMI³⁴

Obecnie podstawowym problemem Miasta Skierniewice, podobnie jak w całym kraju, jest gospodarka komunalnymi odpadami stałymi ze względu na brak odpowiednich i bezpiecznych z punktu ochrony środowiska praktyk składowania tych odpadów. Istniejące wysypiska znajdują się poza granicami administracyjnymi Miasta, na obszarze otaczających gmin. Gminy te coraz bardziej ograniczają zasięg działalności ze względu na rosnące zagrożenie ekologiczne. W Mieście Skierniewice zbieraniem odpadów z terenów otwartych (jezdni, chodników, placów, koszy miejskich, zieleni miejskiej i przydrożnej) zajmuje się Zakład Utrzymania Miasta Sp. z o.o. Wszystkie te odpady wywożone są na składowisko odpadów innych niż niebezpieczne i obojętne w Julkowie.

KOMUNIKACJA

Uwarunkowania komunikacyjne Miasta wynikają z jego położenia w stosunku do sieci dróg krajowych i wojewódzkich, linii kolejowych oraz z rozmieszczenia w obrębie Miasta głównych generatorów ruchu - obszarów zabudowy mieszkaniowej, miejsc pracy i centrów usługowych.

Na otoczenie komunikacyjne miasta składają się:

³² Na podstawie danych pochodzących z Głównego Urzędu Statystycznego oraz ze *Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego miasta Skierniewice – II edycja*.

³³ Na podstawie danych pochodzących ze *Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego miasta Skierniewice – II edycja*.

³⁴ Na podstawie danych pochodzących z Głównego Urzędu Statystycznego oraz ze *Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego miasta Skierniewice – II edycja*.

- linie kolejowe do Warszawy, Łodzi, Łowicza i Łukowa o znaczeniu państwowym (o numerach: 1, 11, 12) zbiegające się w części centralnej Miasta z urządzeniami stacyjnymi obsługi pasażerskiej i przeładunku towarów (są to linie zelektryfikowane, dwutorowe),
- autostrada A2, z najbliższym węzłem autostradowym w Nieborowie,
- droga krajowa Nr 70 Łowicz – Huta Zawadzka biegnąca w obszarze Miasta ulicami: Łowicką (fragment), Księdza Kardynała Prymasa Stefana Wyszyńskiego, Aleją Macieja Rataja, Al. Niepodległości (fragment) i Mszczonowską (fragment) do granic Miasta,
- droga wojewódzka Nr 705 Śladow - Sochaczew - Skierniewice - Jeżów, która w granicach miasta przebiega ulicami: M.C. Skłodowskiej (fragment), Widok (fragment), Wiaduktem, Aleją Macieja Rataja, Al. Niepodległości, 1 Maja, Kozińskiego (fragment) i Łódzką do granic Miasta,
- droga wojewódzka Nr 707 Skierniewice – Rawa Mazowiecka, biegnąca od drogi wojewódzkiej Nr 705 ulicami: M. Kopernika (fragment) i Rawską (fragment) do granic Miasta,
- ulice zaliczone do kategorii dróg powiatowych w Mieście Skierniewice (35 ulic).

W Mieście występują ulice o następujących nawierzchniach jezdni: bitumicznych, betonowych (nawierzchnie z elementów prefabrykowanych i beton lany) oraz gruntowych (grunt stabilizowany cementem, żużel, pospółka, grunt rodzimy).

Oprócz stanu nawierzchni dróg istotnym dla oceny stanu sieci drogowej są szerokości pasów drogowych. Stwierdza się niską podatność w tym zakresie większości dróg zlokalizowanych w granicach Miasta Skierniewice, zwłaszcza w obszarze śródmieścia. O takiej ocenie decydują: układ ulic położonych w strefie ścisłej ochrony konserwatorskiej, dla których linia rozgraniczająca pokrywa się z obowiązującą linią zabudowy; stan zabudowy w pierzejach ulic; ukształtowany układ ulic w osiedlach zabudowy jednorodzinnej.

Komunikacja zbiorowa - występuje miejska komunikacja autobusowa i zamiejska komunikacja kolejowa oraz samochodowa. W Skierniewicach prowadzi działalność Miejski Zakład Komunikacji Sp. z o.o. Zakład ten obsługuje 11 linii autobusowych.

Komunikacja zamiejska

Komunikacja zamiejska opiera się o usługi przewozowe kolejowe oraz samochodowe (PKS, PKP oraz przewoźnicy prywatni). Kolej zapewnia połączenia w relacjach zamiejskich, a poprzez dworce w Warszawie, Łodzi oraz Kuluszkach również pełne połączenia w relacjach krajowych. Na terenie Miasta znajduje się dworzec PKP zlokalizowany centralnie względem granic Miasta oraz przystanek kolejowy Skierniewice Rawka (na trasie do Warszawy). Nieopodal granic Miasta zlokalizowany jest również przystanek kolejowy Dąbrowice (na trasie do Kuluszek). Baza PKS zlokalizowana jest przy ulicy Sobieskiego 79.

Ścieżki rowerowe

W całym Mieście jest 20,8 km ścieżek rowerowych i pieszo-rowerowych (dane GUS za 2014 rok). Ścieżki rowerowe i pieszo-rowerowe zostały umieszczone w większości ważniejszych ulic Miasta, na ich odcinkach, które w ostatnich latach były budowane (np. ul. Unii Europejskiej) lub gruntownie modernizowane (np. ul. Rataja, ul. Skłodowska, ul. Widok, ul. Zwierzyniecka

i ul. Łódzka). Zasada uzupełniania wyposażenia ulic w ścieżki rowerowe współ z pełną przebudową części jezdnej, jest nadal kontynuowana w polityce inwestycyjnej Miasta.

Dla mieszkańców Skierniewic uciążliwy jest hałas i zanieczyszczenia powietrza. W godzinach porannych i południowych w centrum Miasta tworzą się korki. Największy problem dotyczy w dalszym ciągu historycznego centrum Miasta, gdzie występuje gęsta zabudowa. Głównym środkiem transportu dla mieszkańców Skierniewic oraz regionu jest samochód. Coraz rzadziej wybierane są zbiorowe środki transportu. Dlatego też na terenie Miasta ruch pojazdów jest duży.

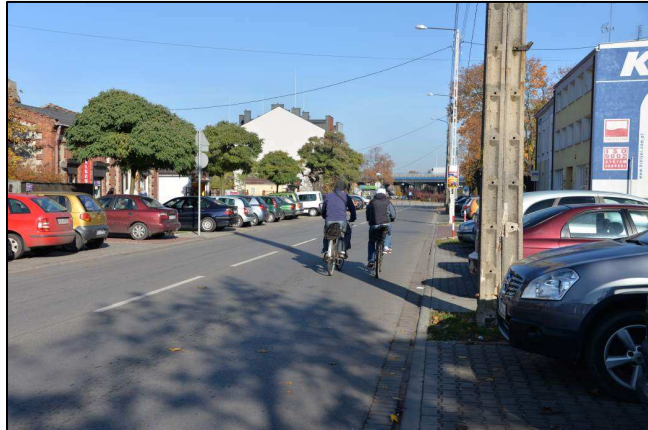
Fot. Ruch pojazdów w centrum Miasta

Jak już wspomniano, przewozy autobusowe są realizowane przez Miejski Zakład Komunikacji Skierniewice (MZK Skierniewice). Problemem, na który wskazują mieszkańcy Miasta, jest potrzeba reorganizacji poszczególnych linii autobusowych. Przejazd przez Miasto poszczególną linią trwa zbyt długo. Pojazd krąży po Mieście co powoduje, że mieszkańcy uznają ten stan rzeczy za irytujący. Niektórzy właśnie z tego powodu korzystają z samochodu lub roweru. Niektórzy za problem wskazują brak koordynacji poszczególnych linii z dużymi firmami czy ośrodkami pracy. Autobusy nie są skoordynowane z godzinami ich pracy. Na uwagę zasługuje sprawne połączenie poszczególnych dzielnic Miasta ze stacją kolejową. Stan autobusów należy uznać za poprawny. Część z nich to nowe jednostki, zakupione w ostatnich latach. Bezpieczeństwo podczas przejazdu należy uznać za zadawalające. Rzadko zdarzają się też akty wandalizmu w samych autobusach. Problemem stają się akty wandalizmu skierowane ku przystankom autobusowym. Konieczna jest reorganizacja tras i stałe podnoszenie jakości usług. Komunikacja autobusowa nie jest powszechna i w dalszym ciągu większość mieszkańców miasta korzysta z pojazdów prywatnych, co ma znaczny wpływ na obniżenie jakości powietrza atmosferycznego głównie w tzw. starej części Miasta oraz na najbardziej zatłoczonych ulicach. Zanieczyszczenie powietrza przekłada się zaś na problemy zdrowotne mieszkańców.

Elementem wyróżniającym Skierniewice jest dość duża powszechność rowerów. W porównaniu z innymi miastami Polski zaobserwowano, że rower jest niezwykle popularnym środkiem transportu. Używają go zarówno osoby młode jak i starsze. Miasto jest położone

na stosunkowo płaskim terenie. Jazda na rowerze jest więc łatwa. Miasto nie jest duże, dlatego dojazd do pracy czy szkoły nie jest zbyt uciążliwy. Na rowerze do Miasta przyjeżdżają również mieszkańcy okolicznych miejscowości.

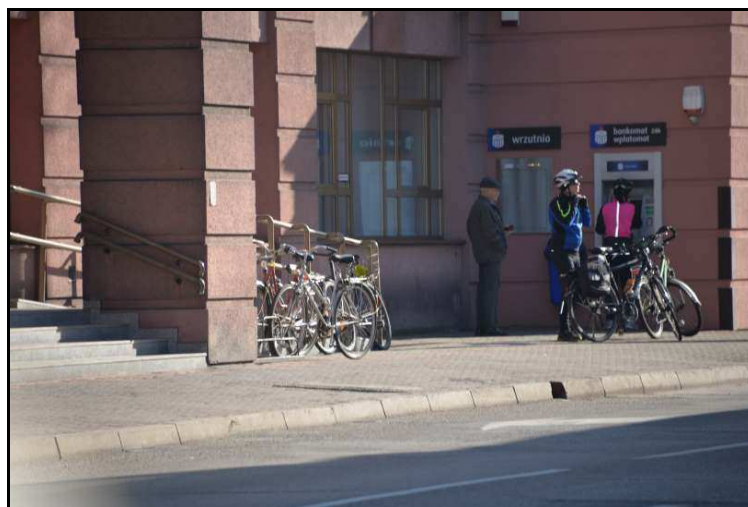
Fot. Rowerzyści na ulicy Lelewela

Sieć dróg rowerowych jest tu jednak wyjątkowo skąpa. Dlatego też rowerzyści korzystają z dróg ogólnych, co w wielu przypadkach powoduje niebezpieczeństwa,

szczególnie w obszarze centrum, gdzie ruch pojazdów jest największy i najbardziej kłopotliwy. Kierowcy samochodów narzekają, że rowerzyści nie potrafią korzystać z dróg publicznych. Największym problemem jest jazda bez wymaganego oświetlenia w warunkach ograniczonej widoczności. W samym centrum Miasta istnieje powszechna infrastruktura dla rowerów. Przed sklepami, budynkami użyteczności publicznej znajdują się stojaki dla rowerów. Osoby młode postulują ustawienie stojaków również przy przystankach autobusowych, co ułatwiłoby przesiadki.

Wzrost liczby rowerzystów jest pozytywnym czynnikiem wyróżniającym Miasto. Popularyzacja rowerów powinna być częścią wdrażanego Programu Gospodarki Niskoemisyjnej Miasta. Edukacja i promocja aktywnego stylu życia sprzyjała będzie dalszej popularyzacji tego środka transportu. Niezbędne są jednak dalsze inwestycje w bezpieczne przejazdy rowerowe. W tzw. starej części Miasta konieczne staje się wydzielenie pasów ruchu dla rowerów. Przy szkołach, budynkach użyteczności publicznej powinny powstać zadaszone miejsca dla rowerów. Najważniejszym wyzwaniem jest zapewnienie odpowiedniego poziomu bezpieczeństwa dla wszystkich użytkowników ruchu. Tutaj konieczna jest edukacja.

Fot. Infrastruktura dla rowerzystów przy budynku usługowym

Największy ruch rowerowy występuje w samym centrum Miasta (wokół rynku). To tam mieszkańcy dojeżdżają do pracy, sklepu, urzędu. Zabytkowe zagospodarowanie terenu nie sprzyja organizacji ruchu rowerowego. Jednak proste zabiegi (wydzielone pasy, oznakowanie) może pomóc rowerzystom, pieszym i użytkownikom pojazdów w płynnym przemieszczaniu się po Mieście.

Fot. Rowerzyści korzystają również chodników w zgodzie z pieszymi

3.2.8. Główne problemy w sferze środowiskowej, przestrzenno-funkcjonalnej i technicznej oraz wynikające z nich potrzeby

Główne problemy tzw. starej części Miasta w sferze przestrzennej to:

- ze względu na odległość od szkoły, utrudniony dostęp do placówek oświaty dla części dzieci i młodzieży zamieszkałych w południowej części Miasta;
- znaczna liczba osób korzystających z pomocy społecznej, dziedziczenie roli beneficjenta pomocy społecznej przez kolejne pokolenie w rodzinach;
- duże zapotrzebowanie wśród dzieci i młodzieży na zajęcia dodatkowe, wspomagające edukację i rozwój; problemy wychowawcze – szczególną uwagę zwraca się w tym aspekcie na wychowanków szkół podstawowych nr 1 i nr 2 oraz Gimnazjum nr 3;
- bieda i ubóstwo zmuszające do korzystania np. z Banku Żywności, ale także konieczność wspierania mieszkańców np. w ramach pomocy rzeczowej, finansowej, finansowania kursów i szkoleń;
- problemy rodzinne, w tym przemoc w rodzinie;
- degradacja tkanki mieszkaniowej, zniszczone fasady budynków, zaniedbane podwórza; niszczenie kamienic w tzw. starej części Miasta Skierniewic negatywnie oddziałuje na tożsamość kulturową Miasta oraz osłabia więzi społeczności lokalnej z Miastem;
- niska jakość przestrzeni publicznej;
- braki w infrastrukturze technicznej utrudniające funkcjonowanie osobom niepełnosprawnym i starszym (np. popękane chodniki);
- niska efektywność energetyczna cechująca szczególnie starsze budynki;

- bardzo niski poziom wykorzystania odnawialnych źródeł energii;
- przebiegająca przez Miasto sieć ulic oraz linia kolejowa generują znaczny ruch samochodów oraz pociągów, co jest przyczyną emisji szkodliwych substancji do powietrza atmosferycznego, jednocześnie stanowią one źródło uciążliwego hałasu;
- poszczególne drogi wymagają modernizacji;
- niewystarczająca ilość ścieżek rowerowych;
- budynki należące do stref ochrony konserwatorskiej powinny zostać poddane renowacji, w szczególności złej kondycji znajdują się budynki mieszkaniowe;
- mała ilość terenów zieleni miejskiej, rekreacji i parkingów, w szczególności w okolicach zabudowy wielorodzinnej;
- stan większości obiektów wymaga interwencji ze względu na pogłębiającą się degradację, prowadzącą do niszczenia dóbr dziedzictwa kulturowego i zaniżania potencjalnych korzyści, jakie byłyby odnoszone w przypadku poprawy ich stanu technicznego;
- brak wystarczających środków oznacza odsuwanie interwencji w czasie i rosnące koszty ewentualnych przyszłych działań oraz utracone potencjalne korzyści;
- zdegradowane obiekty nie tworzą pozytywnego wizerunku jego centrum, czyli miejsca koncentrującego funkcje kultury, usług i handlu;
- następuje wyludnianie się terenu; osoby z wyższymi dochodami wyprowadzają się z kamienic wybierając obrzeża Miasta lub wyjeżdżając z niego na stałe (głównie do Łodzi lub Warszawy);
- postępująca degradacja sprzyja rozwojowi patologii społecznych;
- niszczenie obszaru zabytkowych koszar oraz zabytkowego kompleksu Parowozowni, co ma niekorzystny wpływ na estetykę samego obszaru, zwiększenie problemów społecznych, a następnie zatracanie dorobku historyczno-kulturowego w odniesieniu do całego Miasta i regionu;

Potrzeby rewitalizacyjne w sferze środowiskowej, przestrzenno-funkcjonalnej i technicznej:

- Postępuje degradacja tzw. starej części Miasta - z powodu złego stanu zasobów mieszkaniowych oraz nieatrakcyjnej przestrzeni publicznej. Widoczne są złe warunki mieszkaniowe, dlatego ważnym aspektem i wyzwaniem jest ich stopniowa poprawa. Wiele budynków, podwórzy domaga się modernizacji, a przestrzeń publiczna współwystępujących z nimi zmian o charakterze społecznym. Potrzeba rewitalizacji tkanki mieszkaniowej wynika również z konieczności podwyższenia efektywności energetycznej budynków, co z kolei będzie miało pozytywny wpływ na jakość powietrza.
- Poprawa funkcjonalności przestrzeni publicznej – modernizacja infrastruktury technicznej, w tym np.: dróg, chodników, ciągów pieszych, budowa parkingów - dla organizacji i zaprowadzenia ładu przestrzennego.
- Potrzeba uporządkowania przestrzeni i zadbania o zabytkowe obszary Miasta. Ma to na celu zaprowadzenie ładu przestrzennego, wzmocnienie rangi kulturowo-turystycznej obszaru, a także tworzenie i wzmocnienie funkcji społecznych miejsc zabytkowych.

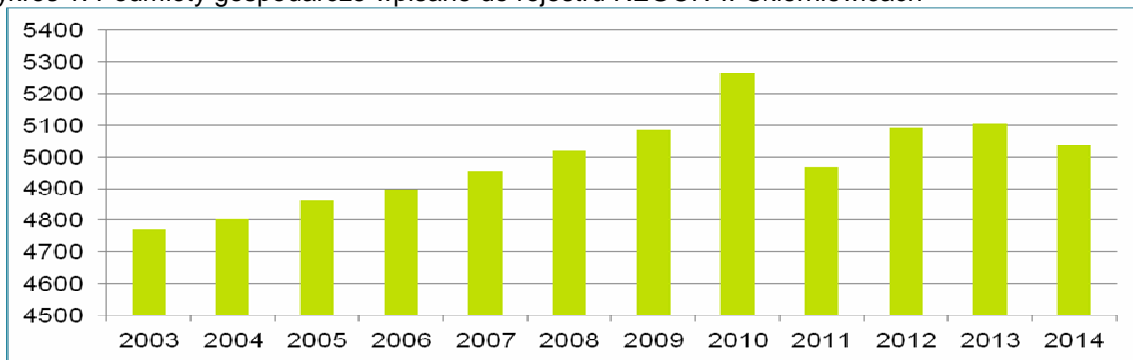
3.3. Sfera gospodarcza

3.3.1. Struktura działalności gospodarczej

W 2014 roku w mieście Skierniewice funkcjonowało 5038 podmiotów gospodarczych, czyli w porównaniu do roku 2003 - 266 podmiotów gospodarczych więcej.

Dane statystyczne wskazują, że liczba podmiotów gospodarczych w Mieście w okresie 2003 - 2010 systematycznie wzrastała. W 2011 roku w porównaniu do roku 2010 odnotowano już jednak zmniejszenie się liczby podmiotów, w kolejnych dwóch latach niewielki przyrost, a w 2014 roku ponownie zmniejszenie liczby przedsiębiorstw. W ostatnich trzech latach analizy wahania te nie są znaczne.

Wykres 1: Podmioty gospodarcze wpisane do rejestru REGON w Skierniewicach

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego, Bank Danych Lokalnych

W 2015 roku w mieście Skierniewice zostało zarejestrowanych 270 nowych działalności gospodarczych, z czego mieszkańcy tzw. starej części Miasta Skierniewice założyli tylko 30 (około 11%). W pierwszej połowie 2016 roku w mieście Skierniewice odnotowano zaś w sumie 207 nowych wpisów, z tego tylko 35 (około 17%) od mieszkańców zamieszkałych w starej części Miasta.

Ważną grupą w prowadzeniu działalności gospodarczej na terenie Miasta odgrywają różnego typu spółdzielnie. Są to spółdzielnie produkcyjne, spółdzielnie działające w sferze handlu i usług oraz spółdzielnie mieszkaniowe. Do największych należy zaliczyć: Okręgową Spółdzielnię Mleczarską, Spółdzielnię Inwalidów Zakład Elementów Indukcyjnych „SIZEI”, Skierniewicką Spółdzielnię Mieszkaniową, Spółdzielnię Mieszkaniową Lokatorsko Własnościową „Bielany – Bis”, Międzywojewódzką Usługową Spółdzielnię Inwalidów „Novum”, Zakład Pracy Chronionej oraz Spółdzielnię Inwalidów „PROMYK”.

Wg sekcji i działów PKD 2007 w 2014 roku. Najwięcej podmiotów zarejestrowanych jest w następujących sekcjach: G handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle (26,76%); F budownictwo (12,37%); M działalność profesjonalna, naukowa i techniczna (11,29%); C przetwórstwo przemysłowe (6,89%); H transport i gospodarka magazynowa (6,75%); S i T m.in. działalność organizacji członkowskich, naprawa i konserwacja komputerów i artykułów użytku osobistego i domowego (6,07%).

Podmioty prowadzące działalność związaną z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi (Sekcja I), stanowią jedynie 2,06% ogółu. Brak jest w Mieście obiektów hotelowych i gastronomicznych dla bardziej wymagających gości. Należy w tym miejscu zaznaczyć, iż potencjalni inwestorzy, którzy wybierają miejsce prowadzenia działalności również przywiązują uwagę do tej kwestii.

3.3.2. Obszary aktywności gospodarczej w mieście

W strukturze funkcjonalno-przestrzennej Miasta Skierniewice w sposób wyraźny wyodrębniają się cztery obszary koncentracji funkcji produkcyjnych (działalności gospodarczej, której wykonywanie wymusza szczególną formę zabudowy i sposób zagospodarowania terenu jej lokalizacji). Są to:³⁵

- A) Rejon ulicy Fabrycznej i Domarasiewicza. Jest to duży obszar o funkcji przemysłowej, w północno-wschodniej części Miasta, w dzielnicy Rawka, który rozwinął się w wyznaczonych granicach lokalizacji dawnego zakładu „Rawent”. Występuje kolizja pomiędzy istniejącą w obszarze funkcją przemysłową a rygorami ochrony wartości przyrodniczych Bolimowskiego Parku Krajobrazowego, znaczna część obszaru znajduje się w granicach otuliny Parku.
- B) Rejon ulic Czerwonej i Przemysłowej w północnej części miasta. Funkcjonujące tu firmy legitymują się trwałym prawem do nieruchomości, gdzie wykonują swoją działalność gospodarczą. W obszarze dostępne są podstawowe sieci infrastruktury technicznej.
- C) Rejon ulicy Sobieskiego i Unii Europejskiej. Funkcjonujące tu firmy posiadają dostęp do infrastruktury technicznej.
- D) Rejon ulicy Zwierzynieckiej. Jest to obszar położony w zachodniej części Miasta. Przedsiębiorstwa korzystają z miejskiej sieci infrastruktury technicznej. Brak bezkolizyjnego przejazdu przez linię kolejową utrudnia dostępność zakładów ze strony zurbanizowanych terenów Miasta.

Poza wyżej wymienionymi miejscami koncentracji zakładów przemysłowych, dużo firm działa w obrębie nieruchomości położonych przy ulicach stanowiących główne kierunki wylotowe miasta - tj. Łódzkiej, Rawskiej, Mszczonowskiej, Skłodowskiej, Łowickiej. Pozostała działalność usługowa nie niesie za sobą dużych uciążliwości. Różnego rodzaju i różnej wielkości zakłady usługowe ulokowane w samodzielnych budynkach lub w budynkach o innym przeznaczeniu (głównie w budynkach mieszkalnych), obecne są we wszystkich obszarach zabudowy. Zdecydowanie większa i bardziej różnorodna oferta usługowa występuje w terenach śródmiejskiej zabudowy. Strefa usług w największym stopniu generuje zatrudnienie dla mieszkańców Miasta. Obszar pomiędzy Al. Rataja, Al. Niepodległości, 1 Maja, rzeką Łupią i terenami PKP jest najatrakcyjniejszym terenem lokalizacji działalności gospodarczej o znaczeniu ponadlokalnym.

³⁵ *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta Skierniewice – II edycja, 2014 r.*

3.3.3. Uwarunkowania budżetowe realizacji przedsięwzięć inwestycyjnych

Poniżej przedstawiono poziom i strukturę wydatków z budżetu Miasta Skierniewice w kolejnych latach. W analizowanym okresie poziom wydatków ogółem przewyższał wpływy do budżetu z dochodów (z wyjątkiem roku 2013).

Tabela 12: Dochody budżetu gminy i wydatki z budżetu gminy Miasto Skierniewice³⁶

	dochody ogółem	wydatki ogółem
2010	174 080 909,65	185 996 891,87
2011	172 826 426,08	193 432 927,22
2012	178 799 495,18	183 838 055,45
2013	195 902 531,39	194 778 418,42
2014	194 911 798,71	212 086 086,49

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych

Tabela 13: Dochody budżetu Miasta Skierniewice (w zł)

	2010	2011	2012	2013	2014
ogółem	174080909,65	172826426,08	178799495,18	195902531,39	194911798,71
własne	89082294,15	89777637,74	93634222,09	103172730,58	106190486,95
ogółem (celowe + dotacje paragrafy 200, 620)	34545454,50	24456914,34	24122771,09	30867063,81	28218510,76
subwencje ogólne	50453161,00	58591874,00	61042502,00	61862737,00	60502801,00
subwencje na zadania oświatowe	47830780,00	53112924,00	55677309,00	56723117,00	57356518,00
środki pozyskane z budżetu Unii Europejskiej	-	-	-	-	-
środki z Unii Europejskiej na finansowanie programów i projektów unijnych	0	457488,56	64956,55	43446,78	0
ogółem na 1 mieszkańca	3584,49	3552,52	3673,94	4034,24	4002,87
własne na 1 mieszkańca	1834,29	1845,42	1923,98	2124,64	2180,82

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych

Tabela 14: Wydatki z budżetu Miasta Skierniewice w zł

	2010	2011	2012	2013	2014
ogółem	185996891,87	193432927,22	183838055,45	194778418,42	212086086,49
majątkowe ogółem	45930300,64	36886852,73	27161393,16	29956039,99	38457919,32
majątkowe inwestycyjne	45830300,64	35586852,73	27111393,16	29906039,99	38407919,32
bieżące ogółem	140066591,23	156546074,49	156676662,29	164822378,43	173628167,17
bieżące na wynagrodzenia	63664810,91	68674215,87	72607055,53	74104208,87	76605967,73
ogółem na 1 mieszkańca	3829,85	3976,09	3777,47	4011,09	4355,58

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych

Największą część wydatków pokrywają te przeznaczone na zadania bieżące, w 2014 roku stanowiły one około 81,87% wydatków ogółem. Wzrasta wysokość wydatków ogółem na 1 mieszkańca. W 2014 roku wartość ta wyniosła 4355,58 PLN per capita. Wydatki majątkowe inwestycyjne w 2014 roku przekroczyły wartość 18% wydatków ogółem.

³⁶ Ostatnie oficjalne dane GUS

W 2014 roku największy odsetek wydatków przeznaczony był na zadania z zakresu oświaty i wychowania (40,22% ogółu wydatków), kolejno na transport i łączność (14,98%), pomoc społeczną (8,25%), kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego (6,65%), administrację publiczną (6,47%) oraz gospodarkę komunalną i ochronę środowiska (5,82%). Największe zmiany co do wysokości ponoszonych wydatków zaszły w działach: transport i łączność, wydatki na rzecz urzędów naczelných organów władzy państwowej, ochrona dziedzictwa narodowego oraz gospodarka komunalna i ochrona środowiska.

Znamiennym jest, że na zadania z zakresu pomocy społecznej (i pochodne) Miasto niemalże z roku na rok ponosi coraz wyższe wydatki. Poziom wsparcia w odniesieniu do wydatków ogółem utrzymuje się w okolicy 8 - 9%.

3.3.4. Problemy i wynikające z nich potrzeby zidentyfikowane w sferze gospodarczej

Do głównych problemów w tzw. starej części Miasta w sferze gospodarczej zalicza się:

- stosunkowo niska aktywność mieszkańców w tzw. starej części miasta na rynku pracy, w tym w zakresie zakładania własnych firm;
- słabnąca kondycja finansowa przedsiębiorstw powodująca zmniejszanie się rozmiarów produkcji i spadek zatrudnienia;
- niski poziom współpracy przedsiębiorstw z samorządem;
- niskie nakłady na działalność B+R w przedsiębiorstwach;
- brak innowacyjności w przedsiębiorstwach;
- niewystarczająca polityka informacyjna i promocja gospodarcza;
- niedostateczne wyposażenie oferty turystycznej;
- niewiele instytucji wspierających rozwój gospodarczy;
- słabość kapitałowa podmiotów gospodarczych, powodująca niskie tempo inwestowania;
- bariery wynikające z zagospodarowania przestrzennego;
- niewydolny układ komunikacyjny;
- obniżona estetyka obiektów i otaczających ich przestrzeni skutkuje spadkiem atrakcyjności centrum i zniechęca potencjalnych inwestorów do tworzenia nowych inwestycji oraz miejsc pracy; w tzw. starej części Miasta aktywność gospodarcza mieszkańców jest niewielka;
- zdegradowane przestrzenie publiczne nie sprzyjają rozwojowi gospodarczemu jego centrum, czyli miejsca koncentrującego funkcje kultury, usług i handlu;

W centrum Miasta Skierniewice funkcjonuje wiele sklepów, banków, zakładów usługowych. Mieści się tu również większość budynków użyteczności publicznej (m.in. Urząd Miasta Skierniewice, Urząd Gminy Skierniewice). Jednak rozmowa z drobnymi przedsiębiorcami zlokalizowanymi na tym terenie pokazuje realne problemy. Problemem staje się niska dochodowość małych sklepów. Sektor ten powoli zamiera w strefie Starego Miasta. Wiąże się to z powstaniem na terenie Skierniewice sklepów wielkopowierzchniowych. Wielkie sieci handlowe oferują lepsze ceny oraz lepsze

zagospodarowanie przestrzeni handlowej. Dlatego też mieszkańcy na większe zakupy udają się samochodami do hipermarketów lub coraz popularniejszych dyskontów. Drobniejsze zakupy dokonywane są w małych sklepach w Mieście. Z małych sklepów korzystają również osoby starsze.

Na terenie Miasta występuje bardzo duże rozwarstwienie społeczne, które zamiast się zmniejszać, w dalszym ciągu rośnie. Osoby, pozostające w centrum, borykają się z problemami niskich zarobków lub braku pracy. Część problemów spowodowana jest niskim wykształceniem, patologiami oraz brakiem chęci do pracy. Wiele osób korzysta ze środków pomocy społecznej. Widoczna jest stała tendencja wyludniania się tzw. starej części Miasta, która staje się strefą biedy.

Rozmowy z mieszkańcami prowadzą do niepokojących wniosków. Zarobki są tak niskie, że lepszym rozwiązaniem staje się utrzymywanie ze środków pomocy społecznej. Mieszkańcy obszaru tzw. starej części Miasta nie wykazują żadnego zainteresowania zorganizowaniem własnej działalności gospodarczej lub doksztalaniem się. Gospodarka miasta silnie się rozwija, co jest konsekwencją dobrego położenia geostrategicznego. Jednak część mieszkańców nie korzysta z owoców rozwoju. Co najgorsze, wykazuje bierną postawę i nie chce nic zmieniać. Konieczne są więc działania nakierowane na wytworzenie postaw przedsiębiorczych wśród najbiedniejszych mieszkańców Miasta, aktywizacja mieszkańców tzw. starej części Skierniewic. Bezwzględnie opisane problemy dotyczą głównie obszaru rewitalizacji.

W przedsiębiorstwach położonych w starej części Skierniewic innowacyjność jest obca. Takie zachowania firm wskazują, że większość nie myśli o przyszłości, budowaniu przewagi konkurencyjnej w oparciu o nowatorskie rozwiązania. Mieszkańcy prowadzą małą działalność usługową, handlową.

Fot. Sieci handlowe w centrum Miasta (ulica Lelewela)

Fot. Sklepy i firmy usługowe na rynku miejskim

W ostatnich latach widzimy dużą dynamikę powstawania małych punktów kredytowych, lombardów, rośnie popyt na mikropożyczki. To zły prognostyk na przyszłość. Spora grupa mieszkańców nie posiada oszczędności. Mikropożyczki są czasami ratunkiem w trudnej sytuacji życiowej.

W centrum zlokalizowane są również butiki z ubraniami. Asortyment stanowią głównie ubrania tanie lub średnio tanie.

W Skierniewicach brakuje miejsc noclegowych. Rozwój jakiegokolwiek funkcji turystycznej czy konferencyjnej, mimo znakomitego położenia w centrum Polski jest więc niemożliwy. Obiekty noclegowe, które istnieją w centrum Miasta, nie odpowiadają wysokim standardom. Na bazę hotelową i gastronomiczną zwracają uwagę inwestorzy, którzy mogliby inwestować w samym mieście lub jego okolicach. Efekty rewitalizacji przestrzeni widoczne są na rynku w centrum Miasta. Odnowa przestrzeni wprowadziła ład i porządek. Sklepy, punkty usługowe ulokowały się w odnowionych kamienicach i przestrzeniach.

W Mieście powstaje coraz więcej lokali gastronomicznych, w tym otwierają się one również w centrum Skierniewic. Mieszkańcy coraz częściej korzystają z barów, restauracji. Wiele z nich to jednak lokale małe, niskobudżetowe.

Fot. Kuchnia orientalna na ulicy w centrum Skierniewic

Potrzeby rewitalizacyjne w sferze gospodarczej:

- Wsparcie dla przedsiębiorstw zlokalizowanych w tzw. starej części Miasta, a także wsparcie dla rozwoju usług lokalnych.
- Potrzeba prowadzenia działań inwestycyjnych poprawiających jakość życia oraz podnoszących walory funkcjonalno-przestrzenne i środowiskowe przestrzeni z myślą o poprawie warunków prowadzenia działalności gospodarczej.
- Aktywizacja osób bezrobotnych oraz starszych
- Potrzeba edukacji dzieci i młodzieży oraz wsparcie ich rozwoju.
- Budowanie pozytywnego wizerunku oraz poczucia bezpieczeństwa w tzw. starej części Miasta Skierniewice.

4. Analiza SWOT Miasta Skierniewice

W wyniku przeprowadzenia analizy stanu istniejącego Miasta Skierniewice możliwe jest dokonanie analizy SWOT. Analiza ta służy określeniu najbardziej optymalnych kierunków rozwoju obszaru w oparciu o wskazanie:

S (strengths) – mocne strony, jako czynniki wewnętrzne; atut, zaleta, przewaga;

W (weakness) – słabe strony, jako czynniki wewnętrzne; bariera, wada, słabość;

O (opportunities) – szanse - czynniki zewnętrzne, mogące mieć pozytywny wpływ na jednostkę;

T (threats) – zagrożenia - czynniki zewnętrzne, mogące mieć negatywny wpływ na jednostkę.

Poniżej określono czynniki w podziale na następujące obszary aktywności:

- Społeczeństwo, sytuacja społeczna;
- Środowisko przyrodnicze;
- Turystyka, sport, rekreacja;
- Przedsiębiorczość i rolnictwo;
- Infrastruktura techniczna;
- Edukacja i społeczeństwo informacyjne;
- Pomoc społeczna i ochrona zdrowia;

oraz wskazano szanse i zagrożenia dla rozwoju Miasta, w tym w szczególności dla tzw. starej części Miasta Skierniewice.

SPOŁECZEŃSTWO, SYTUACJA SPOŁECZNA	
<i>MOCNE STRONY</i>	<i>SŁABE STRONY</i>
<ul style="list-style-type: none"> - działalność Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie oraz instytucji i stowarzyszeń działających na rzecz osób potrzebujących wsparcia; - bogate tradycje historyczno-kulturalne; - funkcjonowanie organizacji pozarządowych; 	<ul style="list-style-type: none"> - starzenie się społeczeństwa, wzrost liczby starszych osób samotnych; - problem długotrwałego bezrobocia; - zbyt mała ilość mieszkań komunalnych i socjalnych; - bezrobocie wśród młodych mieszkańców Miasta; - nawarstwiający się problemy społeczne, pogłębiający się problem alkoholizmu, ubóstwa, bezrobocia oraz problemów wychowawczych; - pasywna postawa osób bezrobotnych, zubożenie, roszczeniowość i oczekiwanie na należąca się pomoc; - występowanie zjawiska wyuczonej bezradności i uzależnienia od pomocy społecznej; - długotrwałe choroby mieszkańców oraz niepełnosprawność, które ograniczają możliwość prowadzenia aktywnego życia społecznego;

ŚRODOWISKO PRZYRODNICZE	
<i>MOCNE STRONY</i>	<i>SŁABE STRONY</i>
<ul style="list-style-type: none"> – korzystne warunki klimatyczne: solarne, termiczne i biometeorologiczne; – dobra jakość gleb; – występowanie wód geotermalnych; – występowanie rzek i zbiornika retencyjno-rekreacyjnego „Zadębie”; – występowanie form ochrony przyrody oraz uporządkowanej zieleni miejskiej, w tym w szczególności Parku Miejskiego; – możliwość wykorzystywania odnawialnych źródeł energii; – dobrze rozwinięta sieć wodociągowa i kanalizacyjna, funkcjonująca stacja uzdatniania wody oraz oczyszczalnia ścieków; – prawidłowo prowadzona gospodarka odpadami; 	<ul style="list-style-type: none"> – zanieczyszczenie powietrza, szczególnie przy ciągach drogowych oraz w okresie zimowym – spowodowane dużym natężeniem ruchu, niską efektywnością energetyczną budynków oraz złej jakości paliwem; – w indywidualnych gospodarstwach przeważają piece na opał stały (węgiel, miał, drewno) – stąd problem emisji niskiej; – hałas spowodowany ruchem drogowym oraz ruchem kolejowym; – zanieczyszczenie rzeki Łupi-Skierniewki;

TURYSTYKA, SPORT, REKREACJA	
<i>MOCNE STRONY</i>	<i>SŁABE STRONY</i>
<ul style="list-style-type: none"> – występowanie obiektów zabytkowych, zachowanie układu historycznego śródmieścia; – znaczne walory turystyczne, historyczne i kulturowe Miasta; – przebieganie przez Miasto szlaków turystycznych; – występowanie rzek i zbiornika retencyjno-rekreacyjnego „Zadębie”; – funkcjonowanie zabytkowego Parku Miejskiego; – funkcjonowanie ośrodków / organizacji / zrzeszeń realizujących działalność z zakresu kultury, sportu i rekreacji, m.in. Centrum Kultury i Sztuki, , Biuro Wystaw Artystycznych, Izba Historii Skierniewic, Ośrodek Sportu i Rekreacji, Pływalnia Miejska Nawa; – funkcjonowanie placów zabaw dla dzieci i siłowni plenerowych; – bogate walory krajobrazowe dla turystyki wypoczynkowej; 	<ul style="list-style-type: none"> – obszar „Starego Miasta” nie tworzy w pełni miejsca atrakcyjnego pod względem turystycznym; – problemy społeczne skupione w centralnej części Miasta, co rzutuje na odbiór przestrzeni przez turystów; – niszczenie dóbr dziedzictwa kulturowego; – obniżona estetyka budynków w poszczególnych kwartałach Miasta; – brak placów zabaw, miejsc rekreacji szczególnie w centrum Miasta; – niewystarczająca ilość imprez i wydarzeń rozrywkowo-kulturalnych skierowanych ku dzieci i młodzieży; – brak muzeum;

PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ	
<i>MOCNE STRONY</i>	<i>SŁABE STRONY</i>
<ul style="list-style-type: none"> – funkcjonowanie dużych przedsiębiorstw, ale i mniejszych lokalnych firm; – dobrze rozwinięty rynek usług; 	<ul style="list-style-type: none"> – niska dynamika powstawania małych przedsiębiorstw; – stosunkowo niski poziom wykształcenia oraz kwalifikacji osób bezrobotnych; – niska aktywność mieszkańców w zakładaniu własnych przedsiębiorstw; – liczba podmiotów gospodarczych utrzymuje się od kilku lat na zbliżonym poziomie; – bariery wynikające z zagospodarowania przestrzennego w funkcjonowaniu Miasta; – brak sieci gazowej, kanalizacyjnej, ciepłowniczej i wodociągowej dla części Miasta (bariera dla nowych inwestycji); – niewydolny układ komunikacyjny Miasta; ograniczona dostępność komunikacyjna do terenów przemysłowych; – odpływ ludzi wykształconych do Łodzi i Warszawy; – wyższy udział bezrobotnych kobiet; – duża konkurencja supermarketów i dyskontów względem lokalnych przedsiębiorców; – niska dochodowość małych sklepów;

INFRASTRUKTURA TECHNICZNA	
<i>MOCNE STRONY</i>	<i>SŁABE STRONY</i>
<ul style="list-style-type: none"> – dobrze rozwinięta sieć wodociągowa i kanalizacyjna; – dobre połączenia komunikacyjne z innymi miastami; 	<ul style="list-style-type: none"> – sieć ciepłownicza wymaga modernizacji oraz rozbudowy; – część ulic w Mieście wymaga modernizacji; – brak wystarczającej ilości ścieżek rowerowych oraz infrastruktury ułatwiającej łączenie podróżowania rowerem i np. autobusem; – część zabytkowa Miasta charakteryzuje się największymi brakami infrastrukturalnymi; – zatłoczenie pojazdów na drogach powodujące zatory uliczne oraz wzmożoną emisję spalin; – bariery architektoniczne dla swobodnego poruszania się przez osoby niepełnosprawne i starsze; – niewystarczający poziom wykorzystania odnawialnych źródeł energii dla produkcji energii elektrycznej i ciepłej; – niska efektywność energetyczna budynków położonych na obszarze Miasta Skierniewice; – budynki mieszkalne ale również obiekty

	<p>zabytkowe wymagają modernizacji/ remontów/ docieplenia;</p> <ul style="list-style-type: none"> – niszczenie zabytkowego obiektu koszar;
--	---

EDUKACJA I SPOŁECZEŃSTWO INFORMACYJNE	
<i>MOCNE STRONY</i>	<i>SŁABE STRONY</i>
<ul style="list-style-type: none"> – wzrastający odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym; – wzrastający poziom wykształcenia mieszkańców; – dostęp do edukacji na poziomie wyższym, możliwość doksztalcania się przez osoby dorosłe; – funkcjonowanie przedszkoli i szkół, oferujących również zajęcia pozalekcyjne; – funkcjonowanie świetlic szkolnych oferujących zajęcia pozalekcyjne; – dobry dostęp do szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej; 	<ul style="list-style-type: none"> – nierówny dostęp mieszkańców do nauki i rekreacji; – niewystarczające wykorzystanie możliwości, jakie dają e – usługi np. e – edukacja; – problemy wychowawcze oraz problemy w nauce, w szczególności zaobserwowane wśród uczniów uczęszczających do szkół podstawowych nr 1 i nr 2 oraz do Gimnazjum nr 3;

POMOC SPOŁECZNA I OCHRONA ZDROWIA	
<i>MOCNE STRONY</i>	<i>SŁABE STRONY</i>
<ul style="list-style-type: none"> – sprawne funkcjonowanie MOPR; – dostęp do instytucji świadczących pomoc z zakresu opieki zdrowotnej; – funkcjonowanie Karty „Skierniewicka Rodzina PLUS”; – funkcjonowanie domu dziennego pobytu „Niedziela”; – funkcjonowanie organizacji pozarządowych, aktywna ich współpraca z Urzędem Miasta Skierniewice; – funkcjonowanie świetlic środowiskowych; – funkcjonowanie Rady Seniorów Miasta Skierniewice; 	<ul style="list-style-type: none"> – wzrastający poziom wydatków z budżetu Miasta na pomoc społeczną i pochodne; – pasywna postawa osób bezrobotnych, zubożenie, roszczeniowość i oczekiwanie na należąca się pomoc; występowanie zjawiska wyuczonej bezradności i uzależnienia od pomocy społecznej; – wzrastające zapotrzebowanie na mieszkania komunalne; – ciągła walka z bezrobociem, ubóstwem, ale również bezdomnością; – rozwój patologii społecznych, szczególnie w tzw. starej części Miasta; – brak domu pomocy społecznej oraz mieszkań chronionych;

SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> – możliwość wykorzystania funduszy europejskich przez Miasto oraz mieszkańców; – budowa/ modernizacja infrastruktury technicznej; – możliwość zrewitalizowania przestrzeni miejskich najbardziej zdegradowanych, 	<ul style="list-style-type: none"> – duża konkurencja pomiędzy Miastami w pozyskiwaniu zewnętrznych środków finansowych; – niestabilna sytuacja na wschodzie (Rosja, Ukraina), problem napływających do Polski emigrantów; – możliwa zmiana ugrupowania

SZANSE	ZAGROŻENIA
<p>dla odnowy tkanki, społecznej przestrzennej i gospodarczej;</p> <ul style="list-style-type: none">- rozwój telepracy i możliwości pracy w oparciu o infrastrukturę społeczeństwa informacyjnego;- rozwój turystyki tworzy nowe miejsca pracy dla osób o zróżnicowanych kwalifikacjach;- organizowanie szkoleń, kursów, warsztatów dla osób bezrobotnych oraz osób zagrożonych wykluczeniem społecznym;	<p>zarządzającego krajem, a zatem zmiana warunków gospodarowania;</p> <ul style="list-style-type: none">- niestabilność prawa pracy w Polsce, co powoduje odpływ inwestycji z Polski;- zwiększanie się patologii społecznych (głównie alkoholizm);- brak spójnego, efektywnego systemu aktywizacji bezrobotnych;- rozwój zjawiska wykluczenia społecznego w grupach długotrwale bezrobotnych;- ograniczenia w dostępie do środków strukturalnych Unii Europejskiej;- aktywność sieci handlowych o zasięgu ogólnokrajowym;- brak możliwości realizacji projektów w ramach programu rewitalizacji Miasta

5. Pogłębiona diagnoza obszaru problemowego

Pogłębiona diagnoza sfery społecznej

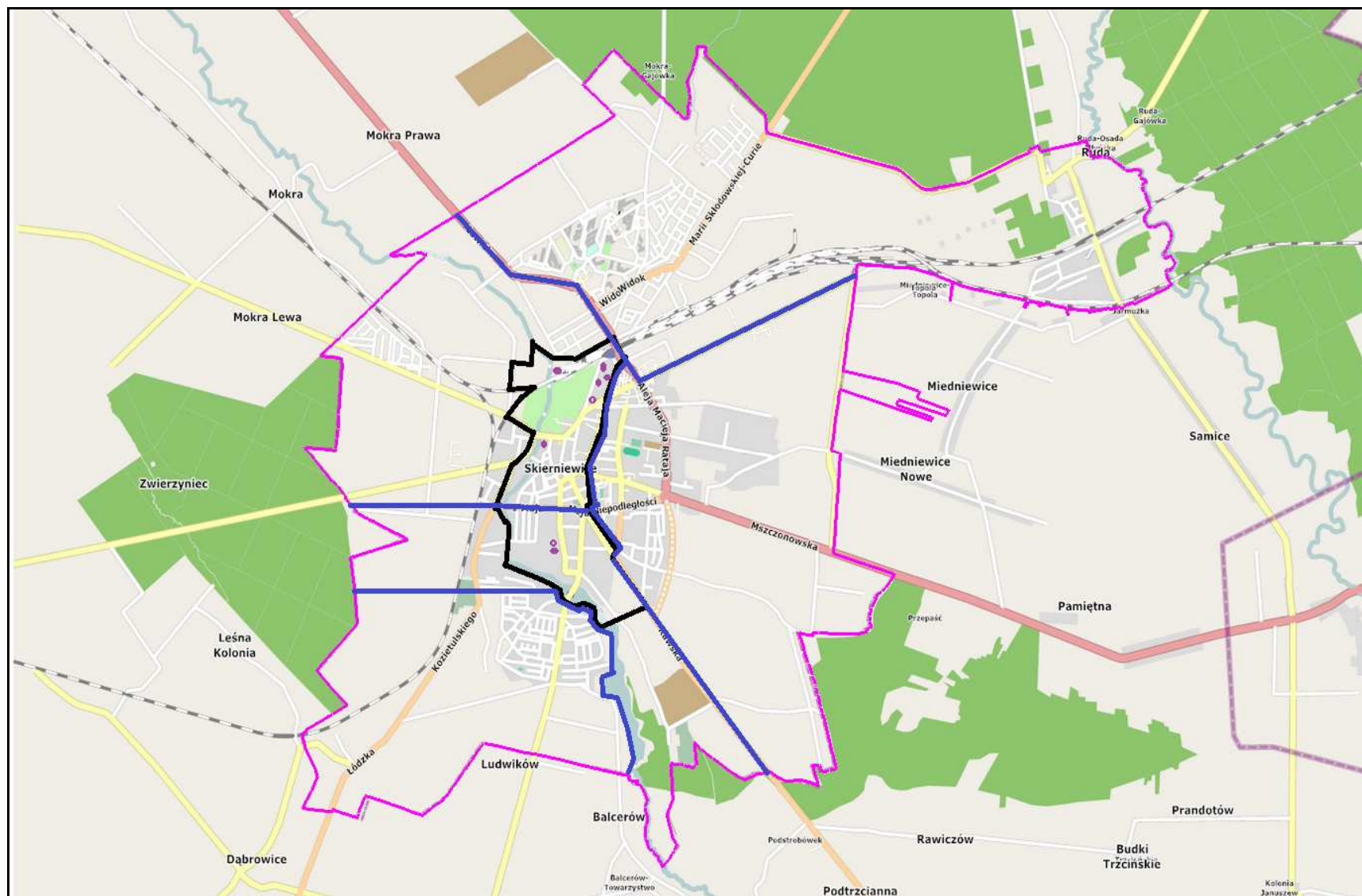
Pogłębiona diagnoza sfery społecznej w Mieście Skierniewice została przeprowadzona w oparciu o zgromadzone i poddane wielokryterialnej analizie dane. Na potrzeby analizy, Miasto Skierniewice podzielono na pięć stref, co umożliwiło zestawienie danych oraz wskazanie obszarów o największym natężeniu negatywnych zjawisk. Na mapie kolorem różowym oznaczone są granice Miasta, zaś linią niebieską granice wyznaczonych stref.

Zebrane dane pochodzą z: Komendy Miejskiej Policji, Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie w Skierniewicach, Miejskiej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Skierniewicach, działających na obszarze Miasta stowarzyszeń i fundacji oraz szkół. Wykorzystano również informacje zgromadzone podczas wizji lokalnej Miasta.

Pogłębiona diagnoza sfery społecznej została przeprowadzona w oparciu o ogólne dane będące przesłankami do udzielenia pomocy społecznej w 2015 roku na obszarze Miasta Skierniewice. Na podstawie danych (tabela 9 Programu Rewitalizacji) wyznaczono przesłanki, z tytułu których największa liczba mieszkańców Skierniewic korzystała z pomocy społecznej. Na podstawie zebranych danych dokonano analizy negatywnych zjawisk w sferze społecznej:

- korzystania z pomocy społecznej, w tym:
 - ubóstwo
 - bezrobocie
 - niepełnosprawność, osoby starsze i długotrwała choroba
 - bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego
 - alkoholizm
- przestępczości i przemocy domowej.

Dokonano analizy wskaźników w ujęciu przestrzennym.

Korzystanie z pomocy społecznej

Analiza pokazuje, że w 2015 roku pomocą Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie w Skierniewicach objętych było sumarycznie 2428 osób. Udostępnione dane szczegółowe wskazały, że koncentracja odbiorców pomocy społecznej występuje w starej części Miasta Skierniewice, położonej w strefach 2 i 4. Zebrane dane wskazują, że najczęściej udzielanych jest kilka form pomocy, np. zasiłki, obiady dla dzieci, opał.

Ubóstwo

Walka z ubóstwem w Skierniewicach jest problemem niezwykle złożonym. Dotyczy w większości mieszkańców centrum Miasta i ma specyficzny charakter. Ubóstwo wiąże się ściśle z pomocą świadczoną w formie zasiłków. Analiza danych wskazała, że silna koncentracja tego zjawiska występuje w centralnej części Miasta Skierniewice (strefa 2 i 4). Związane jest to głównie z migracją osób młodych i wykształconych na obrzeża Miasta, a czasami również do innych miast regionu. Efektem jest więc pozostawanie w centrum mieszkańców, którym powodzi się gorzej, a których sytuacja materialna nie pozwala na zamieszkanie w innej części Miasta. Trend odpływu ludności z centrum stanowiącego historyczny trzon Miasta, w kolejnych latach przełoży się na coraz słabszy wizerunek reprezentacyjnej części Skierniewic. Jak pokazują dane, głównym problemem, z którego wynika konieczność pobierania zasiłków oraz korzystania z innych form wsparcia, jest tu bezradność życiowa i brak możliwości przystosowania się do zmieniającej się gospodarki.

Bezrobocie

Problem bezrobocia jest bardzo silnie skorelowany z problemem ubóstwa, co potwierdzają zebrane dane. Silna koncentracja zjawiska występuje wśród Skierniewiczian zamieszkałych przy ulicach (w nawiasach podano numery stref): Sobieskiego (1, 2), Sienkiewicza (2), Batorego (4), Jagiellońskiej (2), Lelewela (2), Ogrodowej (2), Rawskiej (4), Reymonta (2) oraz Waryńskiego (2). Jak wynika z rozmów przeprowadzonych w Urzędzie Pracy, mało jest bezrobotnych, którzy chcą pracować, a nie mogą znaleźć zatrudnienia (problem taki jednak występuje). Niskie płace w regionie powodują, że wiele osób nie chce pracować lub znajduje pracę „na czarno”.

Niepełnosprawność, osoby starsze i długotrwała choroba

Największym problemem osób niepełnosprawnych są utrudnienia architektoniczne na podwórkach, klatkach schodowych, czego efektem są trudności z poruszaniem się. W dalszym ciągu brakuje w Mieście grup wsparcia, miejsc opieki i społecznych projektów mobilizacji zawodowej takich osób. Z problemem niepełnosprawności bezpośrednio wiąże się kwestia osób starszych. Analizując dane statystyczne Skierniewic z niepokojem należy stwierdzić, że systematycznie przybywa w Mieście osób w wieku poprodukcyjnym, co oznacza w najbliższej perspektywie konieczność dostosowania odpowiedniej infrastruktury społecznej dla potrzeb tej grupy. Długotrwała choroba w połączeniu z bezrobociem tworzy bardzo niekorzystną sytuację życiową dotkniętych nią osób, co dostrzegalne jest szczególnie w starej części Miasta – strefy 2 i 4. Jest to szczególnie istotny problem Skierniewic. Potwierdzeniem zebranych informacji jest przeprowadzona wizja lokalna Miasta, która pozwoliła na wskazanie problemów architektonicznych jak i struktury wiekowej mieszkańców, z którą w sposób widoczny powiązane są choroby, takie jak np. niepełnosprawność.

Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego

Odzwierciedleniem problemów skierniewickich rodzin jest m.in. pomoc świadczona w formie zasiłków, dożywiania dzieci czy przyznawania paczek żywnościowych. Problemy te współwystępują z bezrobociem i ubóstwem. Potwierdzają to zebrane informacje, w tym z Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie. Z problemem tym borykają się najczęściej rodziny zamieszkujące centrum Miasta oraz ulice przyległe, czyli strefy 2 i 4. Z danych przekazanych przez MOPR w Skierniewicach wynika, że w strefach 2 i 4 mieszka ponad 66 procent jego wszystkich podopiecznych.

Alkoholizm

Problem alkoholowy nie zawsze jest widoczny, często pozostaje w sferze domniemania pracownika socjalnego, jest trudny do zdiagnozowania. Rodzina również niechętnie przyznaje się do występowania problemu uzależnienia jednego z jej członków. Miejska Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Skierniewicach w 2015 roku przeprowadziła w sumie rozmowy ze 174 osobami, które są dotknięte problemem choroby alkoholowej. Około 30% z nich zamieszkuje 2 i 4 strefę, ze szczególną koncentracją w centralnej części Skierniewic. Podobnie rozkładała się liczba sporządzonych wniosków do sądu z prośbą o przymusowe leczenie, przy czym mieszkańcy centrum stanowili jeszcze większy udział tej grupy. Przeanalizowano również udział w spotkaniach Klubu Abstynenta. Rozkład przestrzenny badanej cechy koncentrował się w strefach 2 i 4, obejmując około 73% ogółu uczestników.

Przestępczość i przemoc domowa

Przeanalizowano dane udostępnione przez Policję, dotyczące przeprowadzonych interwencji na obszarze Miasta Skierniewice. Koncentracja interwencji występowała przy ulicach (w nawiasach podano numery stref): Sobieskiego (1, 2), Sienkiewicza (2), Batorego (4), Jagiellońskiej (2), Lelewela (2), Rawskiej (4), Reymonta (2). Generalnie w centralnej części Miasta, czyli na obszarze stref 2 i 4 odnotowano około 35% wszystkich interwencji podjętych w 2015 roku oraz około 36% interwencji podjętych w pierwszym półroczu roku 2016. O natężeniu zjawiska świadczy fakt, że przy ww. ulicach w I półroczu 2016 roku odnotowywano ponad 50% interwencji dokonanych w całym 2015 roku. Na pozostałym terenie liczba interwencji policyjnych nie była tak skumulowana obszarowo.

Zjawisko przemocy w rodzinie jest problemem całego Miasta, dane zaprezentowane przez Ośrodek Przeciwdziałania Przemocy Rodzinie są zatrważające. W 2015 roku ofiary przestępstw domowych zamieszkujące starą część Miasta, czyli tereny w obrębie stref 2 i 4 stanowiły ponad 50% ogółu objętych pomocą. Rozkład przestrzenny Procedury Niebieska Karta rozkłada się w Mieście bardziej proporcjonalnie, dotyczy ścisłego centrum (część strefy 2 i 4 – około ponad 26% Niebieskich Kart), ale także ulic przyległych, w tym stref 5 i 1. Na pozostałym terenie Miasta działania prewencyjne eliminują zagrożenie przemocą i prowadzą do normalizacji stosunków społecznych w rodzinie.

Analizując sferę społeczną warto również zauważyć, iż bardzo dużo skierniewickich uczniów korzysta z zajęć dodatkowych wspomagających edukację i rozwój dzieci. Na podstawie udostępnionych przez szkoły danych, zauważalna jest koncentracja problemów w strefach 2 i 4, gdzie odnotowano duży udział uczniów korzystających z ww. zajęć.

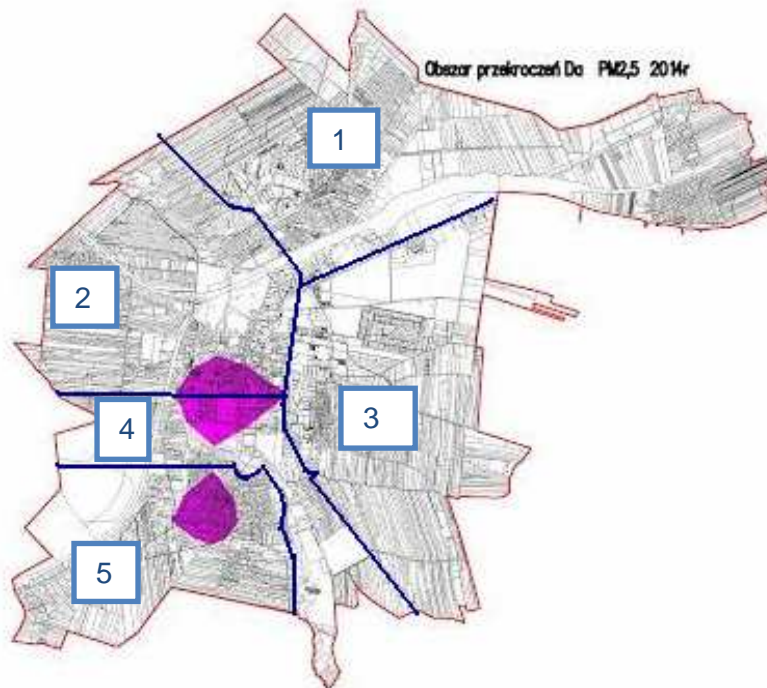
W Mieście funkcjonuje Karta „Skierniewicka Rodzina PLUS”. Starać mogą się o nią rodziny wielodzietne i rodziny zastępcze, które mają na utrzymaniu troje lub więcej dzieci w wieku do 18 roku życia lub do 24 roku życia, gdy dziecko uczy się lub studiuje. Niewielką intensywność korzystania z Karty odnotowano w centralnej części Skierniewic – strefy 2 i 4, co świadczy o braku potrzeb i niewielkiej inicjatywie oraz udziale w aktywnościach społecznych tych rodzin. Przemawia za tym także struktura wiekowa mieszkańców ścisłego centrum, które w dużej mierze zamieszkują osoby starsze.

Sfera środowiskowa

Stan i jakość powietrza atmosferycznego

Zgodnie z Uchwałą Nr LIII/945/14 Sejmiku Województwa Łódzkiego³⁷, programem ochrony powietrza objęte są obszary powiatów woj. łódzkiego, w tym miasto na prawach powiatu – Skierniewice. Miasto zostało objęte POP w celu osiągnięcia poziomu dopuszczalnego benzo(a)pirenu zawartego w pyłe zawieszonym PM10. Powierzchnia obszaru przekroczeń poziomu docelowego w Mieście wyniosła 34,6 km², liczba ludności obszaru przekroczeń wynosiła 48,6 tys. osób, emisja łączna B(a)P z obszaru przekroczeń objętych programem w 2012 roku wyniosła 91,9 kg, zaś stężenia z pomiarów – 7,3 ng/m³. Poniżej przedstawiono mapy, na których oznaczone zostały obszary przekroczeń pyłów i związków chemicznych na obszarze Miasta Skierniewice.

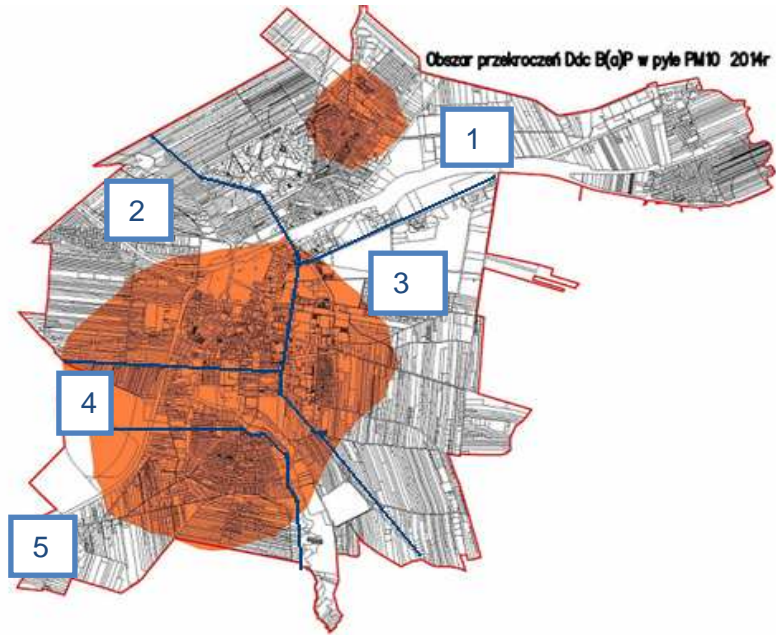
Obszar przekroczeń pyłu PM2,5 w 2014 roku na obszarze Miasta obejmuje strefy 2, 4 i 5, przy czym koncentruje się w centralnej i południowej części Skierniewic.

Źródło: Urząd Miasta Skierniewice

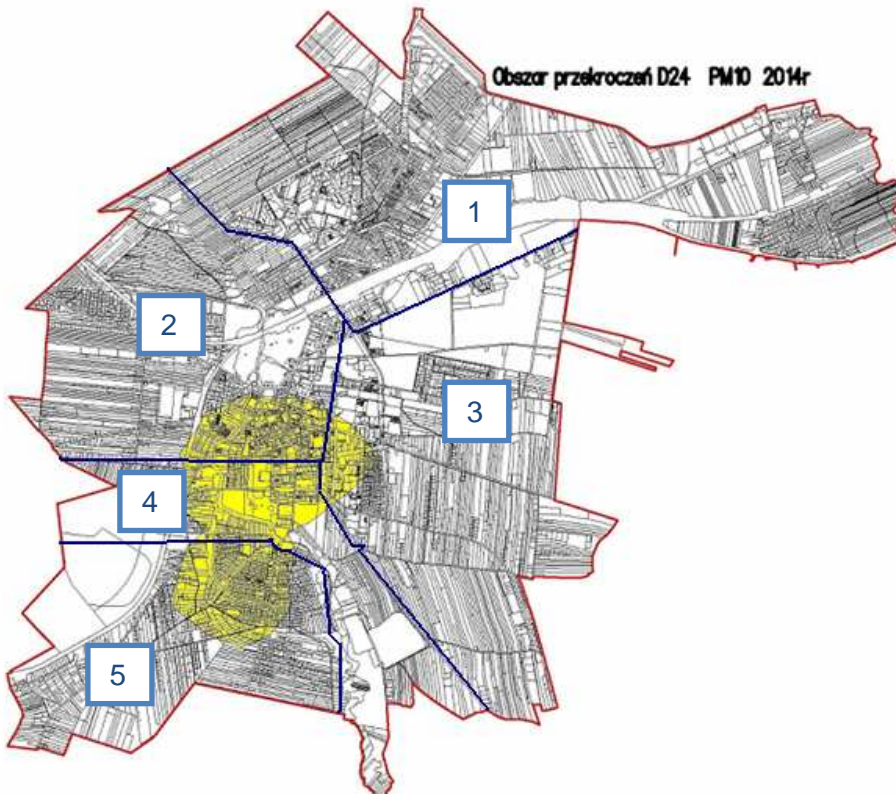
³⁷ Uchwała Nr LIII/945/14 Sejmiku Województwa Łódzkiego z dnia 28 października 2014 r. w sprawie zmiany uchwały nr XXXV/690/13 Sejmiku Województwa Łódzkiego z dnia 26 kwietnia 2013 roku w sprawie programu ochrony powietrza dla strefy w województwie łódzkim w celu osiągnięcia poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszony i poziomu docelowego benzo(a)pirenu zawartego w pyłe zawieszonym PM10 oraz planu działań krótkoterminowych. Nazwa strefy: strefa łódzka. Kod strefy: PL1002

Obszar przekroczeń benzo(a)pirenu w pyłe PM10 w 2014 roku obejmuje znaczną część Skierniewic, w tym wszystkie wyznaczone na potrzeby niniejszej analizy strefy. Obszar obejmuje szczególnie centrum Miasta, czyli strefy 2 i 4 wraz z obszarem przyległym.

Źródło: Urząd Miasta Skierniewice

Obszar przekroczeń pyłu PM10 na obszarze Miasta w 2014 roku obejmował strefy 2, 3, 4 i 5, koncentrując się w centralnej części Skierniewic (strefy 2 i 4), wydłuża się w kierunku południowym (strefa 5).

Źródło: Urząd Miasta Skierniewice

Sfera przestrzenno-funkcjonalna

Miasto Skierniewice posiada zagospodarowanie przestrzenne opierające się na linii kolejowej przebiegającej przez jego środkową część (strefy 2 i 4). Kolej stanowi ważny element dla struktury Miasta, ale też powoduje wiele problemów środowiskowych, powszechny jest hałas, kurz, wibracje, dochodzi również do znacznej degradacji środowiska naturalnego wokół samej linii kolejowej. Tereny wokół linii kolejowej stanowią często miejsce spotkań młodzieży i osób dorosłych, spędzających tam czas na spożywaniu alkoholu i innych używek. Są to miejsca w pewien sposób odizolowane od reszty Miasta i stwarzają niejako okazję do tego typu spotkań. Największą uciążliwość dla mieszkańców, co wykazała wizja lokalna, linia powoduje przy ulicach Sienkiewicza i Lelewela (strefa 2).

Historyczne centrum Miasta Skierniewice położone na południe od linii kolejowej i parku miejskiego stanowi zespół kulturowo-historyczny o dużym znaczeniu w skali całego kraju. Stan obecny zachowania i utrzymania tego obszaru nie jest zadowalający (zły stan obiektów, zły stan przestrzeni publicznych oraz zły stan dróg), co jest przyczyną hamującą jego rozwój. Jednocześnie jest to miejsce o ogromnym potencjale rozwojowym, który nadal nie jest w pełni wykorzystywany.

Stan obiektów w starej części Skierniewic (strefy 2 i 4) jest bardzo zróżnicowany: od średniego, ale wymagającego wielu prac remontowych poprawiających stan techniczny, użytkowanie i estetykę, do stanu bardzo złego, a nawet awaryjnego niektórych fragmentów budowli. W bardzo złym stanie jest większość elewacji.

Wraz z zaniedbaniem budynków oraz brakiem infrastruktury np. kanalizacyjnej, radykalnie zmieniają się mieszkańcy obszaru tzw. starej części Skierniewic, o czym pisano w diagnozie sfery społecznej. Oczywiście jest to zjawisko postępujące na przestrzeni wielu lat, jednak jego efekty są bardzo odczuwalne i zauważalne w tkance miejskiej. Efektem jest pozostawanie w najcenniejszej przeciw części Miasta osób, którym zupełnie nie zależy na tym, gdzie i w jakich warunkach mieszkają, lub z biegiem czasu, z różnych przyczyn przywykły do dotychczasowego stylu i jakości życia.

W związku z tym, żyjąc w zaniedbanej przestrzeni, nie troszczą się o rzeczy, które mogłyby odmienić charakter zaniedbanych podwórek czy bram.

Centrum Miasta (strefy 2 i 4), w tym w szczególności stara część Skierniewic, nie są przystosowane do potrzeb osób starszych oraz dzieci. Brakuje miniplaców zabaw, miejsc rekreacji. Dzieci i młodzież mają ograniczone możliwości uczestniczenia w zajęciach sportowych, zabawach. Podwórka nie są dostosowane do potrzeb najmłodszych.

Nie jest to również obszar przyjazny osobom niepełnosprawnym. W centrum Miasta (Rynek i ulice przyległe) chodniki i ulice są ukształtowane przeważnie prawidłowo, co umożliwia osobom niepełnosprawnym poruszanie się wózkami. Problemy występują jednak w strefie 4. Chodniki są spękane, krawężniki wysokie. Szczególnie niekorzystana sytuacja występuje w zaniedbanych bramach, podwórkach.

Charakterystycznym obszarem Miasta są zabytkowe koszary, położone w południowej części Miasta, przy ulicy Stefana Batorego (strefa 4). Obszar koszarowy stanowi strefę dysfunkcyjną, która negatywnie wpływa na resztę obszaru Miasta. Obecnie część zabytkowych koszar wraz z istniejącą tam zabudową stanowi miejsce spotkań przy alkoholu i innych używkach. Spotykają się tam osoby

bezrobotne, z problemem alkoholowym. Jest to też miejsce spotkań młodzieży, która nienauczona spędzania czasu w sposób produktywny, ciekawy i dla niej interesujący, powiela negatywne zachowania dorosłych. Istnienie takich miejsc przyczynia się do rozszerzania się skali problemów natury społecznej.

Kolejnym charakterystycznym miejscem na mapie Skierniewic jest zabytkowa Parowozownia (strefa 2). Obecnie teren ten jest miejscem niebezpiecznym w miejscach nieprzeznaczonych dla zwiedzających. Stanowi jednak atrakcję dla dzieci i młodzieży, jako obszar nieudostępniony dla zwiedzających w całości, a jednocześnie stosunkowo łatwo dostępny, dla osób, które szukają miejsca, gdzie niedostrzeżone przez nikogo będą mogły np. spożywać alkohol.

Sfera techniczna

Stwierdza się niską podatność w tym zakresie większości dróg zlokalizowanych w granicach Miasta Skierniewice, zwłaszcza w obszarze śródmieścia (strefy 2 i 4). O takiej ocenie decydują: układ ulic położonych w strefie ścisłej ochrony konserwatorskiej, dla których linia rozgraniczająca pokrywa się z obowiązującą linią zabudowy; stan zabudowy w pierzejach ulic; ukształtowany układ ulic w osiedlach zabudowy jednorodzinnej.

Coraz bardziej powszechnym środkiem komunikacji w Skierniewicach stają się rowery. Największy ruch rowerowy występuje w samym centrum Miasta (wokół rynku) – strefa 2. Zabytkowe zagospodarowanie terenu nie sprzyja jednak organizacji ruchu rowerowego.

Sfera gospodarcza

Obserwuje się niską aktywność mieszkańców centralnej części Miasta Skierniewice w jego życiu gospodarczym (strefa 2 i 4). W 2015 roku mieszkańcy tzw. starej części Skierniewic zarejestrowali tylko około 11% założonych w tym roku przedsiębiorstw. W pierwszej połowie 2016 roku było to około 17% działalności.

W strefach 2 i 4 funkcjonuje wiele sklepów, banków, zakładów usługowych. Mieści się tu również większość budynków użyteczności publicznej (m.in. Urząd Miasta Skierniewice, Urząd Gminy Skierniewice). Problemem staje się jednak niska dochodowość małych sklepów. Sektor ten powoli zamiera w obszarze Starego Miasta.

Na terenie Miasta występuje bardzo duże rozwarstwienie społeczne, które zamiast się zmniejszać, w dalszym ciągu rośnie. Osoby, pozostające w centrum, borykają się z problemami niskich zarobków lub braku pracy.

Rozmowy z mieszkańcami prowadzą do niepokojących wniosków. Mieszkańcy obszaru tzw. starej części Miasta (strefy 2 i 4) nie wykazują żadnego zainteresowania zorganizowaniem własnej działalności gospodarczej lub doksztalcaniem się.

Przeprowadzona diagnoza sfer: społecznej, środowiskowej, przestrzenno-funkcjonalnej, technicznej i gospodarczej wykazała, iż największa koncentracja procesów degradacji dotyczy stref 2 i 4, przy czym najczęściej mowa jest o tzw. starej części Miasta Skierniewice, obejmującej ulice: 26 Dywizji Piechoty, Batorego, Bielańską, Czystą, Floriana, Gałęckiego, Graniczną, Harcerską, Jagiellońską, Kilińskiego, Konstytucji 3 Maja, Koszarową, Kościuszki, Kozińskiego, Lelewela, Mireckiego, Ofiar

Katyńskich, Ogrodową, Okrzei, Okurzałego, Piłsudskiego, Pl. Dąbrowskiego, Podrzeczną, Prymasowską, Rawską, Reymonta, Rynek, Rzeczną, Senatorską, Sienkiewicza, Słoneczną, Sobieskiego, Sportową, Strobowską, Strykowską, Strzelecką, św. Stanisława, Tuwima, Waryńskiego, Wita Stwosza, Wodną, Wojska Polskiego oraz Żwirki.

Zasięg przestrzenny obszaru zdegradowanego w Skierniewicach wyznaczono w oparciu o wnioski wyciągnięte z:

- diagnozy zjawisk kryzysowych w sferach: społecznej, środowiskowej, przestrzenno-funkcjonalnej, technicznej i gospodarczej, w tym pogłębionej analizy sfery społecznej;
- przestrzennej analizy zjawisk kryzysowych wykonanej w oparciu o podział Miasta na 5 stref;
- wizji lokalnej;
- doskonałej znajomości problemów i potrzeb mieszkańców wśród pracowników Urzędu Miasta w Skierniewicach.

6. Założenia Programu Rewitalizacji Miasta Skierniewice

6.1. Okres realizacji Programu Rewitalizacji Miasta Skierniewice

Okres realizacji Programu Rewitalizacji Miasta Skierniewice na lata 2016 - 2022 częściowo wpisuje się w okres programowania budżetu Unii Europejskiej na lata 2014 – 2020. Niektóre z projektów mogą być trudne pod względem inwestycyjnym i będą realizowane w dłuższym czasie. Miasto Skierniewice oraz inne jednostki realizujące projekty chciałyby wszystkie projekty wykonać jak najszybciej. Okres realizacji determinują jednak uwarunkowania budżetowe oraz techniczne. Głównym elementem niepewności jest harmonogram naboru wniosków o dotację z *Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego na lata 2014 – 2020*. Realizację wielu projektów uzależnia się od otrzymanej dotacji.

6.2. Zasięg terytorialny rewitalizowanych obszarów

W celu wskazania obszaru rewitalizacji dokonano wyłonienia obszaru zdegradowanego w Mieście Skierniewice. Posłużono się definicjami poszczególnych pojęć zawartych w „Wytycznych...”, zgodnie z którymi:

Stan kryzysowy - stan spowodowany koncentracją negatywnych zjawisk społecznych (w szczególności bezrobocia, ubóstwa, przestępczości, niskiego poziomu edukacji lub kapitału społecznego, niewystarczającego poziomu uczestnictwa w życiu publicznym i kulturalnym), współwystępujących z negatywnymi zjawiskami w co najmniej jednej z następujących sfer:

- a) gospodarczej (w szczególności w zakresie niskiego stopnia przedsiębiorczości, słabej kondycji lokalnych przedsiębiorstw),

- b) środowiskowej (w szczególności w zakresie przekroczenia standardów jakości środowiska, obecności odpadów stwarzających zagrożenie dla życia, zdrowia, ludzi bądź stanu środowiska),
- c) przestrzenno-funkcjonalnej (w szczególności w zakresie niewystarczającego wyposażenia w infrastrukturę techniczną i społeczną, braku dostępu do podstawowych usług lub ich niskiej jakości, niedostosowania rozwiązań urbanistycznych do zmieniających się funkcji obszaru, niskiego poziomu obsługi komunikacyjnej, deficytu lub niskiej jakości terenów publicznych),
- d) technicznej (w szczególności w zakresie degradacji stanu technicznego obiektów budowlanych, w tym o przeznaczeniu mieszkaniowym, oraz braku funkcjonowania rozwiązań technicznych umożliwiających efektywne korzystanie z obiektów budowlanych, w szczególności w zakresie energooszczędności i ochrony środowiska).

Obszar zdegradowany to obszar, na którym zidentyfikowano stan kryzysowy. Dotyczy to najczęściej obszarów miejskich, ale także wiejskich. Obszar zdegradowany może być podzielony na podobszary, w tym podobszary nieposiadające ze sobą wspólnych granic pod warunkiem stwierdzenia sytuacji kryzysowej na każdym z podobszarów.

Obszar rewitalizacji to obszar obejmujący całość lub część obszaru zdegradowanego, cechującego się szczególną koncentracją negatywnych zjawisk, na którym, z uwagi na istotne znaczenie dla rozwoju lokalnego, zamierza się prowadzić rewitalizację. Obszar rewitalizacji może być podzielony na podobszary, w tym podobszary nieposiadające ze sobą wspólnych granic, lecz nie może obejmować terenów większych niż 20% powierzchni gminy oraz zamieszkałych przez więcej niż 30% mieszkańców gminy. W skład obszaru rewitalizacji mogą wejść obszary występowania problemów przestrzennych, takich jak tereny poprzemysłowe (w tym portowe i powydobywcze), powojkowe lub pokolejowe, wyłącznie w przypadku, gdy przewidziane dla nich działania są ściśle powiązane z celami rewitalizacji dla danego obszaru rewitalizacji.

Zgodnie z „Wytycznymi...” zasięg przestrzenny obszaru rewitalizacji w Mieście Skierniewice określono przy założeniu, że program rewitalizacji może obejmować więcej niż jedno terytorium wymagające wsparcia, a zasięg każdego z tych obszarów wyznaczany jest przy założeniu, że jest to kryterium ograniczone przestrzennie, tj. obejmujące tereny o szczególnej koncentracji negatywnych zjawisk istotne dla rozwoju danej gminy (w przypadku niniejszego Programu – Miasta Skierniewice). Zasięg przestrzenny obszaru rewitalizacji został wyznaczony w oparciu o wielokryterialną analizę / diagnozę uwzględniającą problemy społeczne, gospodarcze oraz przestrzenne, w tym również środowisko kulturowe i atrakcyjność turystyczną. Zidentyfikowano potrzeby rewitalizacyjne. Dokonano analizy danych udostępnionych przez: Policję, Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Skierniewicach, Miejską Komisję Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Skierniewicach, działające na obszarze Miasta stowarzyszenia i fundacje, szkoły. Uwzględniono również informacje pozyskane podczas przeprowadzonych konsultacji społecznych. Przeprowadzona analiza umożliwiła wskazanie obszaru zdegradowanego oraz obszaru rewitalizacji w Mieście Skierniewice.

Obszar rewitalizacji łącznie nie obejmuje więcej niż 20% powierzchni gminy i dotyczy liczby ludności nie większej niż 30% jej mieszkańców, co dokładniej opisano poniżej.

Wyznaczono jeden obszar zdegradowany, położony w centralnej części Miasta, który wydłuża się na jego południowe tereny. Granice wytyczonego obszaru zdegradowanego pokrywają się z granicami obszaru rewitalizacji. W oparciu o przeprowadzoną diagnozę stwierdzono tu występowanie koncentracji negatywnych zjawisk społecznych oraz gospodarczych, środowiskowych, przestrzenno-funkcjonalnych, technicznych, o których mowa powyżej. Obszar rewitalizacji ma powierzchnię 2,341 km² co stanowi 6,755 % powierzchni Miasta, zamieszkały jest przez ok. 14120 mieszkańców, co stanowi 29% ogólnej liczby mieszkańców Miasta Skierniewice (stan na XII 2015 r.).

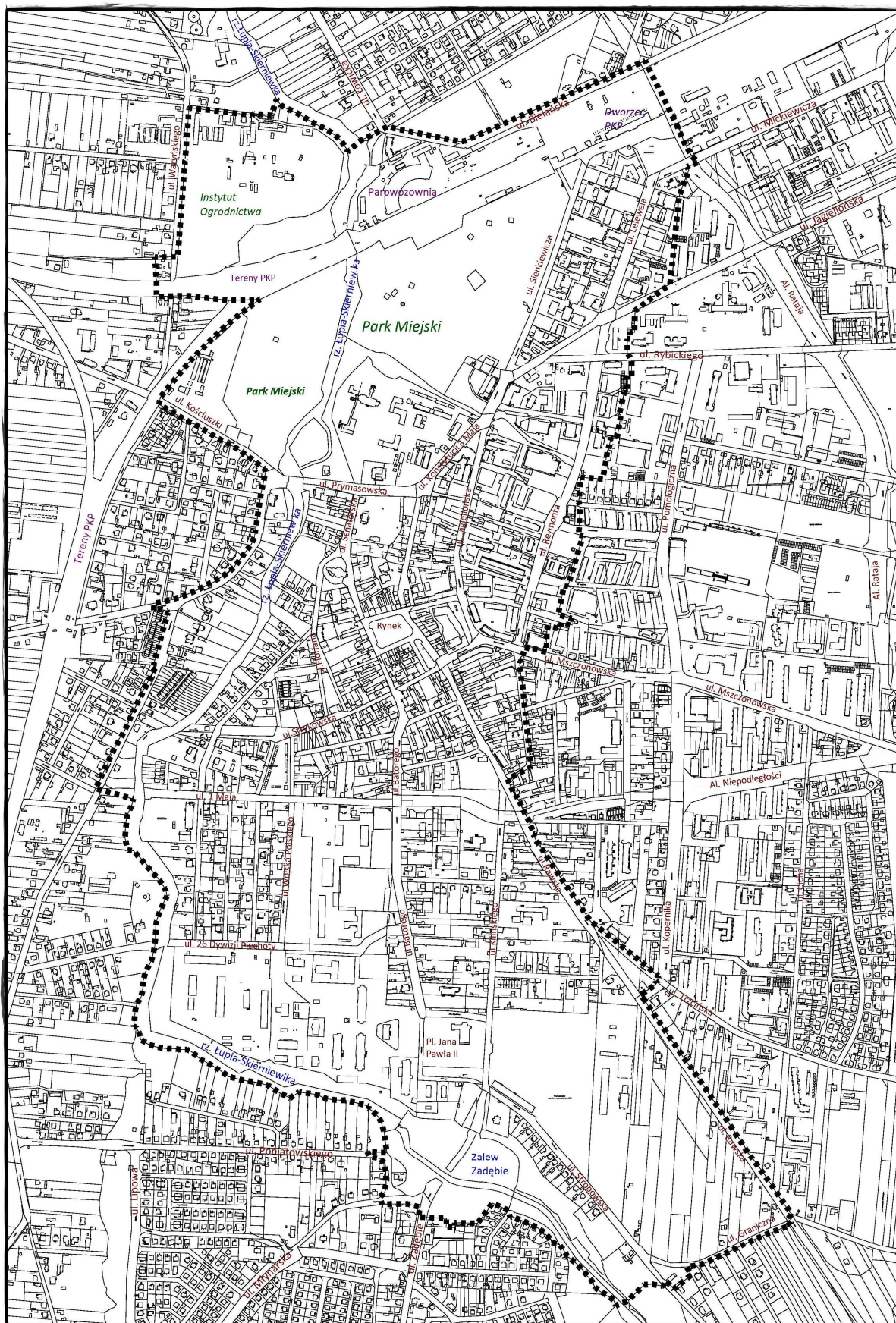
6.3. Obszar rewitalizacji

Obszar rewitalizacji obejmuje następujące ulice w obrębie Miasta Skierniewice:

1 Maja, 26 Dywizji Piechoty, Al. Niepodległości (część), Batorego, Bielańską (część), Czystą, Dąbie, Długą (część), Dworcową, Floriana, Gałęckiego, Harcerską, Jagiellońską, Kilińskiego, Konstytucji 3 Maja, Koszarową, Kościelną, Kozińskiego (część), Lelewela, Mareckiego, Okrzei, Okurzałego, Piłsudskiego, Pl. Dąbrowskiego, Pl. Dworcowy, Pl. Jana Pawła II, Podrzeczną, Prymasowską, Rawską (część), Reymonta, Rynek, Rzeczną, Senatorską, Sienkiewicza, Słoneczną, Sobieskiego (część), Sportową, Strobowską (część), Strykowską, Strzelecką, Św. Stanisława, Trzczańską (część), Tuwima, Waryńskiego (część), Wita Stwosza, Wodną, Wojska Polskiego, Żwirki,

gdzie zaobserwowano szczególną koncentrację negatywnych zjawisk w sferze społecznej, współwystępujących z negatywnymi zjawiskami w sferach: gospodarczej, środowiskowej, przestrzenno-funkcjonalnej oraz technicznej.

Poniżej przedstawiono mapę, na której wyznaczono jego granice. Wyznaczony obszar rewitalizacji położony jest w tzw. starej części Miasta Skierniewice, co obrazuje mapa poniżej. Nie oznacza to jednak, że problemy nie występują w innych częściach Miasta. Podczas diagnozy stwierdzono, że na innych obszarach również występują problemy społeczne, infrastrukturalne, gospodarcze, jednak natężenie tych problemów nie jest tak duże, jak w wyznaczonej strefie. Główne kryterium stanowi sfera społeczna. Natężenie problemów społecznych dotyczy głównie centrum Miasta. To tam występuje największe ubóstwo, bezrobocie, co potwierdziła diagnoza stanu Miasta Skierniewice, przeprowadzona w oparciu o dane otrzymane m.in. z Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Skierniewicach, Policji, stowarzyszeń i fundacji działających na obszarze miasta.

Mapa 3: Granice obszaru rewitalizacji w Mieście Skierniewice (Źródło: Urząd Miasta Skierniewice)

Wyznaczony obszar obejmuje centrum Miasta, które jednocześnie stanowi jego historyczny trzon. Od strony północnej obszar ograniczony jest terenem położonym w pobliżu linii kolejowej oraz ulicą Waryńskiego. Obejmuje Parowozownię i zabytkowy Park Miejski. W zachodniej części granica obszaru przebiega wzdłuż: ulicy Ludwika Waryńskiego, linii kolejowej, ulic: Tadeusza Kościuszki, Józefa Piłsudskiego, Jana Koźmińskiego, następnie wzdłuż doliny rzeki Łupi (Skierniewki), prowadząc do Zalewu Zadębie na południu. Południowa granica obszaru prowadzi wzdłuż ulicy Granicznej, która łączy się z ulicą Rawską wytyczającą granicę wschodnią. W dalszej części granica ta przebiega krótkim odcinkiem ulicy Mikołaja Kopernika do ulicy Trzcńskiej a następnie łączy się z powrotem z ulicą Rawską, przebiegając dalej ulicą Ogrodową do ulicy Władysława Stanisława Reymonta, Joachima Lelewela, prowadząc do drogi krajowej Nr 70 i linii kolejowej.

Poniżej przedstawiono granice obszaru rewitalizacji wraz z miejscami realizacji planowanych projektów rewitalizacyjnych na mapie Miasta Skierniewice. Ich lista wraz z opisami znajduje się w rozdziale 5.7 oraz 5.8 niniejszego dokumentu.

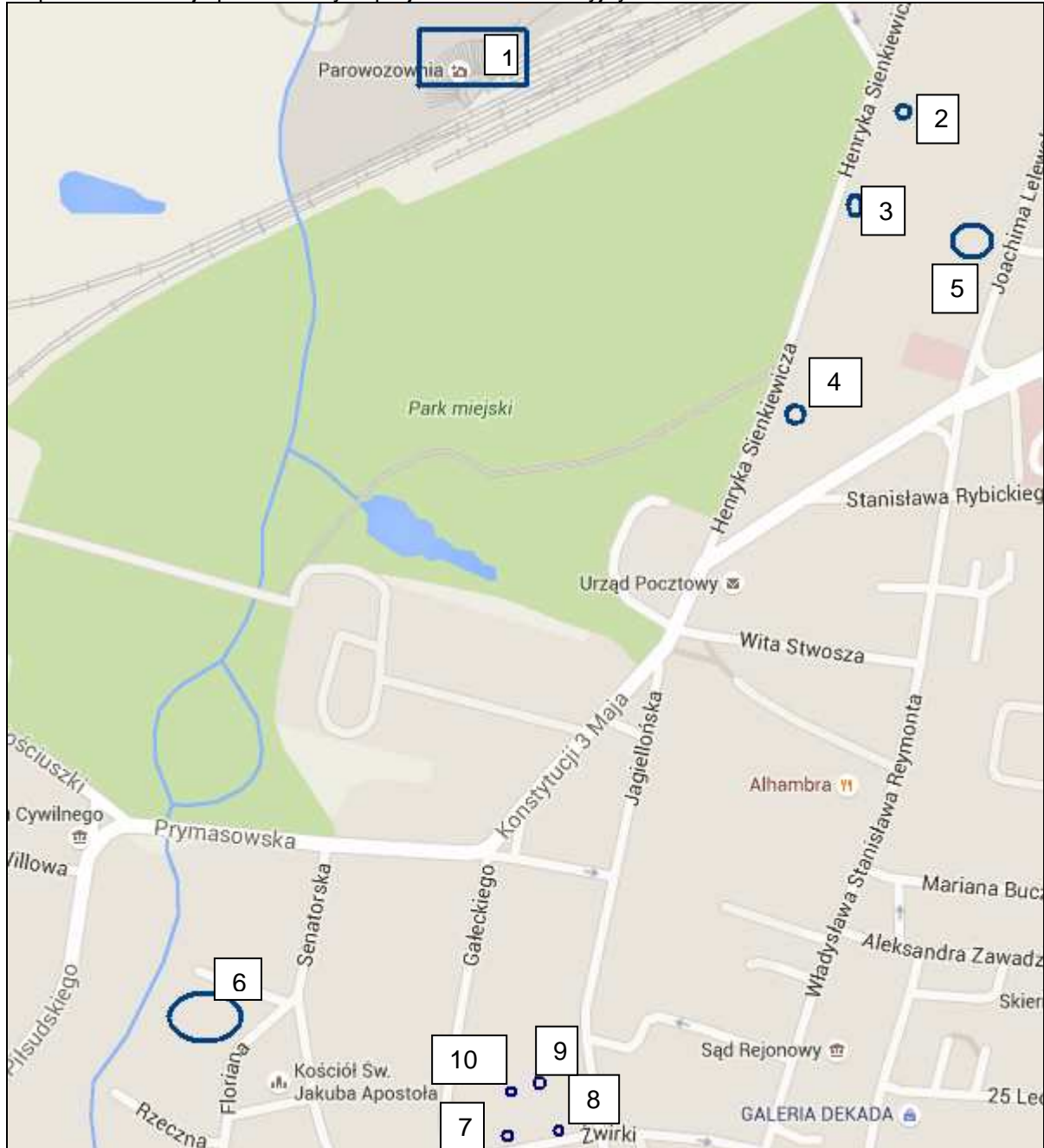
Mapa 4: Granice obszaru rewitalizacji na tle granic Miasta Skierniewice (fioletowe okręgi oznaczają miejsca realizacji planowanych projektów rewitalizacyjnych).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Geoportalu Miasta Skierniewice, www.skierniewice.geoportal2.pl

Kolejne mapy wskazują lokalizacje planowanych projektów rewitalizacyjnych w zbliżeniu.

Mapa 5: Lokalizacja podstawowych projektów rewitalizacyjnych – cz. 1

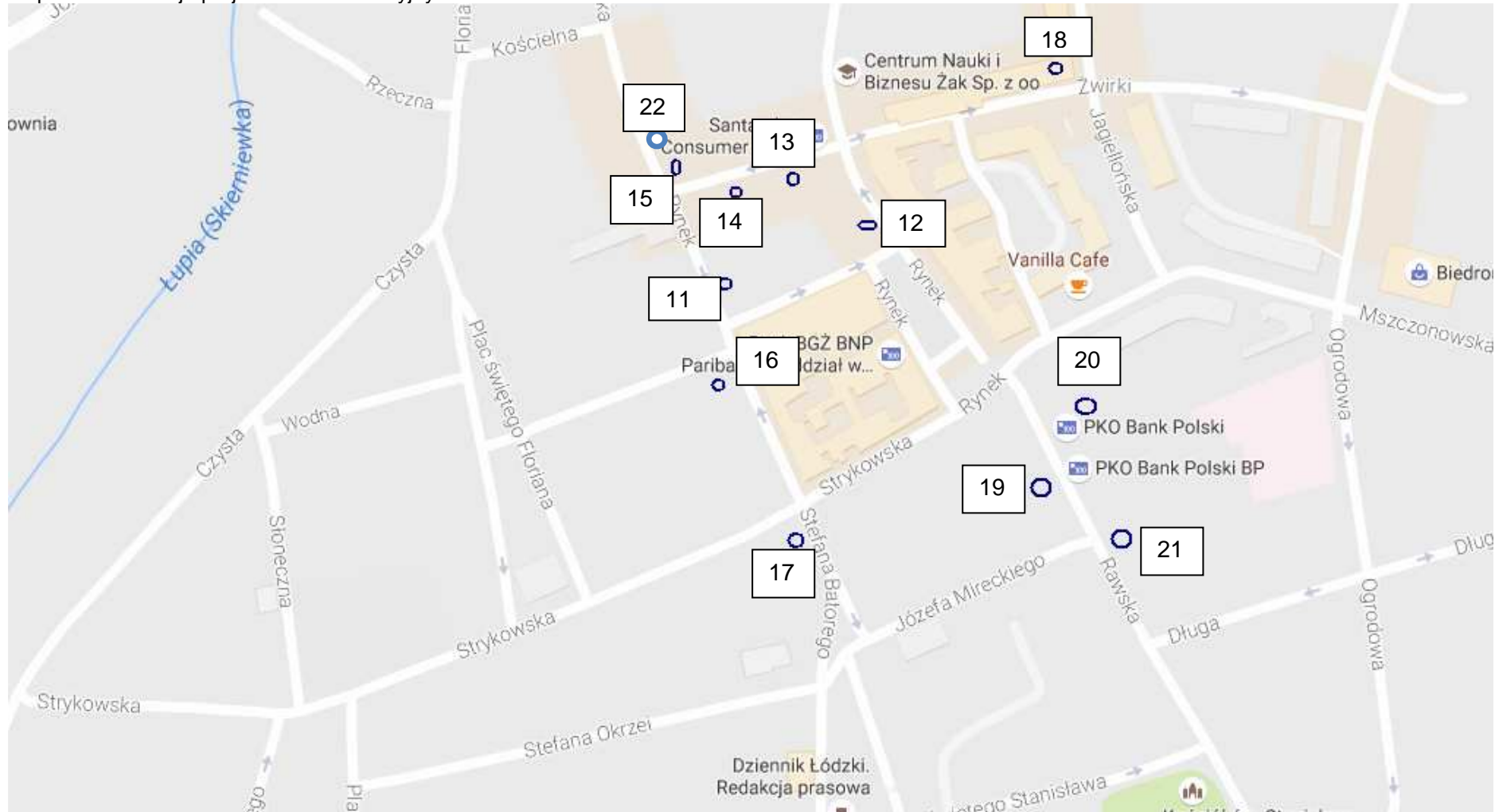

Legenda:

- 1 – Parowozownia, ul. Łowicka 1;
- 2 – ul. Sienkiewicza 22A;
- 3 – ul. Sienkiewicza 18;
- 4 – ul. Sienkiewicza 6;
- 5 – ul. Lelewela 9;
- 6 – ul. Podrzeczna / ul. Św. Floriana
- 7 – ul. Żwirki 3;
- 8 - ul. Żwirki 3a;
- 9 - ul. Żwirki 3b;
- 10 - ul. Żwirki 3c;

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Mapy Google, www.google.pl/maps/place/Skierniewice

Mapa 6: Lokalizacja projektów rewitalizacyjnych – cz. 2

11 – ul. Rynek 1

12 – ul. Rynek 8

13 – ul. Rynek 10/11

14 – ul. Rynek 15

15 – ul. Rynek 35

16 – ul. Okurzałego 1

17 – Batorego 2

18 – u. Jagiellońska 3

19 – Rawska 4

20 – Rawska 11

21 – Rawska 13

22 – Senatorska 2

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Mapy Google, www.google.pl/maps/place/Skierniewice

Mapa 7: Lokalizacja projektów rewitalizacyjnych – cz. 3

Legenda:

23 – ul. Batorego 48;

24 – ul. Batorego 64

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Mapy Google, www.google.pl/maps/place/Skierniewice

Wskazany obszar wymaga działań rewitalizacyjnych i stanowi strefę zdegradowaną, która negatywnie wpływa na resztę obszaru Miasta. Działania rewitalizacyjne na tym obszarze przyczynią się do przeciwdziałania negatywnym zjawiskom społecznym w całym Mieście.

6.4. Uzasadnienie wyboru obszaru rewitalizowanego oraz realizacja zasady partnerstwa i partycypacja społeczna

Obszar objęty rewitalizacją został wytyczony na podstawie ogólnej diagnozy stanu Miasta Skierniewice, diagnozy pogłębionej obszaru problemowego oraz szerokich konsultacji przeprowadzonych ze społecznością lokalną. Partycypacja społeczna została wpisana w proces rewitalizacji jako fundament działań na każdym etapie tego procesu: diagnozowania, programowania, wdrażania oraz monitorowania. Chciano utworzyć strefę objętą działaniami rewitalizacyjnymi w sposób jawny i przejrzysty, z zapewnieniem aktywnego **udziału interesariuszy na każdym etapie**. Temu służyły **konsultacje społeczne**. Jednocześnie należało wziąć pod uwagę zapisy „Wytycznych...”, zgodnie z którymi rewitalizacja stanowi proces wyprowadzenia ze stanu kryzysowego obszarów

zdegradowanych, prowadzony w sposób kompleksowy, poprzez zintegrowane działania na rzecz lokalnej społeczności, przestrzeni i gospodarki.

Pierwotne plany Miasta zakładały opracowanie Programu rewitalizacji na podstawie „Wytycznych...” jednak, kiedy w listopadzie 2015 roku zaczęła obowiązywać ustawa o rewitalizacji, prace nad programem poprowadzono w oparciu o dokument wyższej rangi. Dlatego też rozpoczęto dialog społeczny od tematu zasięgu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji.

1. 23.11.2015 r., godz. 12.00

Pierwsze spotkanie konsultacyjne odbyło się z pracownikami jednostek organizacyjnych Urzędu Miasta Skierniewice oraz spółek miejskich. Prowadzono prace nad nakreśleniem głównych problemów występujących w sferze społecznej, gospodarczej, funkcjonalno-przestrzennej, środowiskowej i technicznej oraz nad wstępnym nakreśleniem mapy obszaru zdegradowanego, który należałoby objąć procesem rewitalizacji. Podczas spotkania zebranych poinformowano, iż na ulicach miasta były przeprowadzane rozmowy z mieszkańcami, z których wynikało, że:

- Skierniewiczanie nie chcą dojeżdżać do pracy do Łodzi lub Warszawy - zrezygnowaliby z wyższych płac, jakie są tam oferowane na korzyść pracy w miejscu zamieszkania;
- w Parku Miejskim mogłyby stanąć ławeczki/leżaki ze stanowiskiem na laptopy;
- dzieci - szczególnie te zamieszkujące stare kamienice w centrum Miasta - nie mają możliwości uprawiania sportów blisko swojego miejsca zamieszkania; obiekty sportowe powinny być zlokalizowane nieopodal miejsca zamieszkania, ze względu na większe bezpieczeństwo dzieci; zaproponowano: budowę nowych placów zabaw, organizację przestrzeni do gry – np. Padel, bule;
- klienci Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie nie chcą szukać ani podejmować pracy;
- istnieje niechęć do zakładania własnej działalności gospodarczej.

W trakcie spotkania poddano do przemyślenia realizację pomysłów tj.:

- założenie portalu z przykładowo wypełnionymi wnioskami dotyczącymi pozyskiwania środków finansowych z UE na różnego rodzaju przedsięwzięcia;
- organizację miejsc spotkań i całego systemu wsparcia dla osób starszych (np. pomoc w zakupach);
- rozbudowę sieci ścieżek rowerowych z uwagi na bardzo dużą liczbę rowerzystów w Mieście.

2. 23.11.2015 r., godz. 15.00

W drugim spotkaniu uczestniczyli przedstawiciele skierniewickich organizacji pozarządowych, lokalnych przedsiębiorców oraz mieszkańcy Miasta. Spotkanie poświęcono pracom nad mapą obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji.

Polskie Stowarzyszenie Miłośników Kolei zaproponowało objęcie obszarem rewitalizacji Parowozownię, zlokalizowaną przy ul. Łowickiej 1 - uwaga została uwzględniona.

Przedstawiciele Stowarzyszenia Rodziców i Opiekunów Dzieci Niepełnosprawnych „Wspólna Troska” zgłosili potrzebę poprawy warunków funkcjonowania osób niepełnosprawnych - uwaga została uwzględniona.

Przedstawiciel Polskiego Komitetu Pomocy Społecznej (PKPS) zasygnalizował potrzebę utworzenia Domu Dziennego Pobytu na terenie byłych koszar wojskowych - uwaga została uwzględniona.

Przedstawicielka Ligi Ochrony Przyrody (LOP) za zasadne uznała objęcie rewitalizacją pozostałej części Parku Miejskiego wraz z remontem mostku od ul. Łowickiej.

Obecni na spotkaniu mieszkańcy dopytywali także o możliwość objęcia obszarem rewitalizacji terenu tzw. byłego poligonu wojskowego oraz dwóch starych kamienic w rejonie ul. Mickiewicza/Szkolnej.

Ponadto:

- wskazano potrzebę usunięcia złomowiska, które znajduje się w rejonie ul. Harcerskiej/1 Maja
 - uznano, że teren ten jest zbyt atrakcyjny na tego typu przedsięwzięcia;
- zasugerowano zbadanie problemu odpływu ścieków w rejonie ul. Sienkiewicza – wadliwie działająca kanalizacja lub nielegalny zrzut.

Ponadto, po przeprowadzonych konsultacjach do Urzędu Miasta Skierniewice wpłynął wniosek Miejskiej Biblioteki Publicznej w Skierniewicach o umieszczenie w Programie Rewitalizacji projektu budowy nowego budynku biblioteki. Wpłynął również szereg uwag z Wydziału Kultury i Promocji Urzędu Miasta Skierniewice, odnoszących się do treści Programu. Uwagi uwzględniono.

3. 29.01.2016 r. w godz. 16.30-19.00

Prowadzono konsultacje społeczne w formie spotkania otwartego - dotyczące projektu uchwały Rady Miasta Skierniewice w sprawie wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji. Poruszono następujące tematy:

- podstawy i uwarunkowania wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji zgodnie z ustawą o rewitalizacji,
- możliwości współpracy mieszkańców z Miastem w zakresie rewitalizacji,
- kryteria jakimi kierowano się projektując obszar przeznaczony do rewitalizacji.

Spotkanie miało charakter pełnej interakcji z uczestnikami. Uczestnicy zadawali liczne pytania, które dotyczyły w szczególności:

- możliwości finansowania projektów na obszarze rewitalizowanym w latach 2016–2022,
- udziału organizacji pozarządowych w działaniach rewitalizacyjnych,
- uwarunkowań prawnych udziału właścicieli kamienic w procesie rewitalizacji.

Odpowiedziano na wszystkie pytania, po czym przedstawiono na mapie projektowane granice obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji.

Mieszkańcy zaproponowali kilka zmian w przebiegu ww. granic. Szczególnie ważne okazało się objęcie obszarem rewitalizacji dużych terenów zielonych w centralnej części miasta – poza parkiem miejskim, także terenów należących do Instytutu Ogrodnictwa (wraz z „Willą Aleksandria”).

Mieszkańcy postulowali również o objęcie obszarem rewitalizacji terenów w rejonie ulic Bielańskiej-Składowej-Skłodowskiej.

Jako niezasadne wskazano uwzględnienie w obszarze rewitalizacji terenów przy ul. Mickiewicza (nr parzyste).

Ważnym elementem konsultacji było też przedstawienie przez mieszkańców szeregu problemów miasta, które warto byłoby rozwiązać w procesach rewitalizacyjnych. Chodziło głównie o odnowienie unikalnych, historycznych kamienic w poszczególnych obszarach miasta. Wskazano również problem małej liczby koszy na śmieci i ławek wzdłuż ciągów pieszych (poza ścisłym centrum miasta) oraz problemy osób starszych.

Wszystkie uwagi, sugestie uznano za niezwykle cenne. Posłużyły one do wyznaczenia celów rewitalizacji w ramach programu rewitalizacji.

4. 12.02.2016 r w godz. 16.30-19.00

Przeprowadzono konsultacje społeczne w formie debaty publicznej. Konsultacje dotyczyły projektu uchwały Rady Miasta Skierniewice w sprawie wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji. Osobom uczestniczącym w debacie udostępniony został projekt uchwały będący przedmiotem konsultacji wraz z załącznikiem mapowym, w skali umożliwiającej odczytanie przebiegu granic projektowanego obszaru.

W spotkaniu uczestniczyli przedstawiciele Urzędu Miasta Skierniewice oraz mieszkańcy miasta. Konsultacje miały charakter indywidualnych rozmów z mieszkańcami i lokalnymi interesariuszami. W ich wyniku nikt nie zgłosił uwag do przedstawionego obszaru. Mieszkańcy zadawali pytania w kwestii zamierzeń inwestycyjnych miasta oraz możliwości realizacji własnych zamierzeń inwestycyjnych w strefie rewitalizowanej. Prowadzący starali się odpowiedzieć na wszystkie nurtujące mieszkańców pytania.

5. 20.01. - 12.02.2016 r.

Prowadzono konsultacje społeczne w formie zbierania uwag, propozycji i opinii na piśmie za pomocą formularza, dotyczące projektu uchwały Rady Miasta Skierniewice w sprawie wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji. Konsultacje społeczne w formie zbierania uwag, propozycji i opinii w postaci papierowej i elektronicznej z wykorzystaniem formularza konsultacji zostały przeprowadzone na podstawie ustawy z dnia 9 października 2015 roku o rewitalizacji oraz zarządzenia Nr 4.2016 Prezydenta Miasta Skierniewice z dnia 12.01.2016 r. w sprawie ogłoszenia przeprowadzenia konsultacji społecznych projektu uchwały Rady Miasta Skierniewice w sprawie wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji.

Do Urzędu Miasta Skierniewice wpłynęły w sumie 4 wypełnione formularze konsultacji. 3 osoby pozytywnie zaopiniowały propozycję wyznaczenia granic obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji. 1 osoba negatywnie zaopiniowała ww. granice.

W ramach formularzy zgłoszono następujące uwagi, propozycje i opinie:

Lp.	Zgłoszone uwagi, propozycje i opinie	Stanowisko organu przeprowadzającego konsultacje
1.	Wyrażono pozytywną opinię dotyczącą uwzględnienia w ramach wyznaczonego obszaru rewitalizacji terenów powojсковych położonych między ul. Batorego/1 Maja/ Wojska Polskiego.	-
2.	Prośba o rozważenie możliwości wpisania do uchwały prawa pierwokupu przez gminę nieruchomości zlokalizowanych na obszarze rewitalizacji	uwaga uwzględniona
3.	Brak uwzględnienia obszaru posiadającego w swojej zabudowie zabytki zabudowy XIX-wiecznej rozciągającego się od ul. Zwierzynieckiej, Poniatowskiego, Kościuszki, Plantowej. Rozszerzyć teren zdegradowany i teren rewitalizacji o ww. obszar ze względu na możliwość korzystania z dofinansowania na remonty ww. obiektów z funduszy UE oraz Ministra Kultury przez obecnych lub przyszłych właścicieli/najemców.	uwaga nieuwzględniona - wskazany teren nie można uznać za obszar znajdujący się w stanie kryzysowym z powodu koncentracji negatywnych zjawisk społecznych, w szczególności bezrobocia, ubóstwa, przestępczości, niskiego poziomu edukacji lub kapitału społecznego, a także niewystarczającego poziomu uczestnictwa w życiu publicznym i kulturalnym
4.	Brak uwzględnienia obszaru przy ul. Waryńskiego, na którym znajduje się tzw. Willa Sabediany. Rozszerzyć teren zdegradowany i teren rewitalizacji o ww. obszar ze względu na możliwość korzystania z dofinansowania na remonty ww. obiektów z funduszy UE oraz Ministra Kultury przez obecnych lub przyszłych właścicieli/najemców.	uwaga uwzględniona

W toku prowadzonych prac Miasto Skierniewice zmieniło podstawy opracowania programu rewitalizacji z ustawy o rewitalizacji na „Wytyczne w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020”. Dlatego też dalszym konsultacjom poddawane były projekty Programu rewitalizacji. Wcześniej uchwałą Nr XXVII/115/2016 Rady Miasta Skierniewice z dnia 21 lipca 2016 r. uchylono uchwałę Nr XXII/38/2016 Rady Miasta Skierniewice z dnia 10 marca 2016 r. w sprawie wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji.

6. 15 - 22.06.2016 r.

Prowadzono konsultacje społeczne projektu „Gminnego Programu Rewitalizacji Miasta Skierniewice na lata 2016-2022” w formie zbierania uwag, propozycji i opinii na piśmie za pomocą formularza.

W wyniku konsultacji wpłynęła 1 opinia dotycząca propozycji zmiany nazwy zadania z: „Przebudowa budynku przy ulicy Batorego 64J pod potrzeby muzeum historycznego w Skierniewicach w związku z rewitalizacją terenów powojсковych” na: „Remont i adaptacja budynku na potrzeby Muzeum Historycznego w Skierniewicach”. Propozycję zmiany uzasadniono potrzebą ujednoczenia nazwy zadania we wszystkich dokumentach Miasta Skierniewice oraz dopasowania go do potrzeb konkursu na jego dofinansowanie.

Uwagę uznano za zasadną i wprowadzono stosowne poprawki do projektu Programu.

7. 03 - 10.08.2016 r.

Prowadzono konsultacje społeczne uzupełnionej wersji projektu programu rewitalizacji pn. „Programu Rewitalizacji Miasta Skierniewice na lata 2016-2022” w formie zbierania uwag, propozycji i opinii na piśmie za pomocą formularza. W wyniku konsultacji wpłynęły cztery uwagi, dotyczące:

- braku opisu potrzeb rewitalizacyjnych (scharakteryzowania potrzeb Skierniewiczian dotyczących np.: polepszenia warunków zamieszkania w starej części Miasta Skierniewice; wsparcia rodzin korzystających z pomocy społecznej; wsparcia dzieci i młodzieży; otoczenia opieką osób starszych i niepełnosprawnych. Zwrócono uwagę na degradację tzw. starej części miasta i potrzebę poprawy funkcjonalności przestrzeni publicznej);
- skrócenia opisu charakteryzującego zgodność Programu Rewitalizacji z politykami, strategiami itp.;
- zastąpienia zwrotu „obszar zdegradowany” na „obszar rewitalizacji”;
- przedstawienia w czytelny, usystematyzowany sposób potrzeb rewitalizacyjnych, odpowiadających im celów i kierunków rewitalizacji oraz projektów rewitalizacyjnych - dla każdej ze sfer (społecznej, środowiskowej, przestrzenno-funkcjonalnej i technicznej, gospodarczej).

Wszystkie uwagi uznano za zasadne i wprowadzono stosowne poprawki do projektu Programu Rewitalizacji Miasta Skierniewice na lata 2016-2022.

Uczestniczący w konsultacjach chcieli objąć rewitalizacją jak największą część Miasta, w której występują problemy społeczne wraz z towarzyszącymi im problemami w obszarze: gospodarczym, środowiskowym, przestrzenno-funkcjonalnym, technicznym. Charakterystyczne zagospodarowanie przestrzenne Miasta oraz nierównomierne występowanie problemów wymusza przeprowadzenie działań naprawczych we wszystkich kwartałach Miasta. Jednak wszystkie podmioty uczestniczące w procesie tworzenia strefy musiały wziąć pod uwagę podstawową zasadę rewitalizacji wyływającą z „Wytucznych ...” – zasadę koncentracji, obszar rewitalizacji nie może być większy niż 20% powierzchni gminy oraz zamieszkały przez nie więcej niż 30% liczby mieszkańców gminy. Program dotyczy zatem terenów o istotnym znaczeniu dla rozwoju Miasta Skierniewice, obejmujących całość obszaru zdegradowanego i dotkniętych szczególną koncentracją problemów i negatywnych zjawisk kryzysowych. Wyznaczony obszar obejmuje tereny o największych potrzebach społecznych. Obszar musiał stanowić w pewnym stopniu kompromis. Dlatego też nie ujęto wielu kwartałów, gdzie problemy również występują, jednak ze względów na ograniczoną wielkość strefy nie mogły zostać uwzględnione.

W wyniku dokonanej diagnozy stanu Miasta oraz przeprowadzonych z mieszkańcami konsultacji strefą rewitalizacji objęto teren Parku Miejskiego, kwartał pomiędzy ulicą Waryńskiego a torami kolejowymi, dołączono również teren Parowozowni. Nie włączono do obszaru rewitalizacji strefy ulic Marii Curie Skłodowskiej, Składowej, Bielańskiej, o co wnosili niektórzy mieszkańcy, zauważając tam nasilenie się problemów społecznych. To samo dotyczy ulic Adama Mickiewicza, Szkolnej. Objęcie tych ulic spowodowałoby przekroczenie liczby mieszkańców do poziomu powyżej 30%.

Na wyznaczonym terenie obok ogromnych problemów społecznych stwierdzono występowanie problemów:

- gospodarczych – mała ilość przedsiębiorstw zakładanych przez samych mieszkańców strefy, występuje również niekorzystna struktura przedsiębiorstw. Większość z nich to działalności handlowe.
- środowiskowych – występuje tu duże zanieczyszczenie środowiska naturalnego, co spowodowane jest niską emisją, dużym ruchem pojazdów wszelkiego typu. Na całym terenie występuje również hałas.
- przestrzenno-funkcjonalnych – stwierdzono niedostosowanie rozwiązań urbanistycznych do zmieniających się funkcji obszaru (np. teren po koszarach wojskowych), zły stan techniczny obiektów i przestrzeni (zaniedbane podwórka, zabudowa plombowa w centrum Miasta).
- technicznych – degradację budynków budowlanych w całym obszarze rewitalizacji.

Warto w tym miejscu zauważyć, iż przeprowadzenie konsultacji społecznych pozwoliło na integrację mieszkańców oraz poszczególnych jednostek Miasta. Mieszkańcy podkreślili wiele nowych problemów Miasta, z którymi Miasto będzie musiało zmierzyć się w kolejnych latach.

Niniejszy Program Rewitalizacji uwzględnia także uwagi i opinie zgłoszone przez Urząd Marszałkowski w Łodzi. Wprowadzone na tym etapie prace zmiany także podlegały konsultacjom społecznym. Informacje dotyczące wyników konsultacji społecznych publikowane są na stronie BIP Urzędu Miasta Skierniewice.

6.5. Wizja stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji (planowany efekt rewitalizacji)

Wizja to stan obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji, czyli planowany efekt rewitalizacji. Wizja to pewien obraz pożądanego stanu obszaru, jaki chce się osiągnąć po wdrożeniu pewnych działań, czyli w tym wypadku na koniec wdrażania *Programu Rewitalizacji Miasta Skierniewice na lata 2016 – 2022*.

Wizję wyprowadzenia wytyczonego obszaru rewitalizacji z sytuacji kryzysowej (czyli planowany efekt rewitalizacji) w Mieście Skierniewice, sformułowano w następujący sposób:

Obszar rewitalizacji w Skierniewicach obszarem o atrakcyjnych warunkach życia i pracy dla wszystkich mieszkańców, ośrodkiem intensywnego i zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego, gdzie wzmocnione więzi społeczne i ożywiona przestrzeń publiczna tworzą obraz integralnego i rozwijającego się obszaru.

6.6. Cele rewitalizacji oraz kierunki działań

Na podstawie diagnozy określono problemy w poszczególnych sferach na zdefiniowanym obszarze, który podlegać będzie rewitalizacji. W rezultacie wyodrębniono następujące cele rewitalizacji oraz kierunki działania w sferach: społecznej, funkcjonalno-przestrzennej i technicznej oraz gospodarczej, zmierzające do eliminacji bądź ograniczenia zaobserwowanych negatywnych zjawisk:

SFERA SPOŁECZNA

Cel 1. Zwiększenie dostępności infrastruktury kultury, sportu i rekreacji dla mieszkańców obszaru rewitalizacji

Kierunki działania:

- a) Poprawa jakości podwórek, m.in. poprzez: odnowienie tkanki mieszkaniowej; realizację dodatkowych zajęć pozalekcyjnych, które rozwijając uczniów, będą wpływały również na ich poczucie estetyki oraz będą budowały poczucie odpowiedzialności za własną przestrzeń; integrację oraz aktywizację osób starszych; aktywizację zawodową osób z obszaru rewitalizacji;
- b) Wsparcie dla tworzenia miejsc rekreacji i placów zabaw, m.in. poprzez: aktywizację oraz wspieranie inicjatyw stowarzyszeń, fundacji oraz osób prywatnych;
- c) Stworzenie dostępu do instytucji kulturalnych mieszkańcom bez względu na wiek, płeć i stan majątkowy, m.in. poprzez: remont i adaptację budynku na potrzeby Muzeum Historycznego w Skierniewicach oraz działania rewitalizacyjne na obszarze Parowozowni;

Cel 2. Wzmacnianie kapitału społecznego

Kierunki działania:

- a) Zahamowanie negatywnych tendencji społecznych w mieście - bezrobocia, patologii społecznych, m.in. poprzez: tworzenie miejsc realizacji projektów kulturalnych; wspieranie w działaniach spółdzielni socjalnych; rehabilitację zawodową osób niepełnosprawnych i ich integrację społeczną; powstanie Zakładu Aktywizacji Zawodowej;
- b) Stworzenie szerokiej oferty kursów dokształcających, m.in. poprzez: aktywizację zawodową osób objętych interwencją; organizację zajęć pozalekcyjnych dla dzieci i młodzieży; stworzenie Zakładu Aktywizacji Zawodowej;

Cel 3. Poprawa warunków życia wszystkich mieszkańców Miasta Skierniewice

z priorytetowym uwzględnieniem mieszkańców obszaru rewitalizowanego

- a) Wsparcie dla osób starszych i niepełnosprawnych, m.in. poprzez: stworzenie Domu Pomocy Społecznej; organizację spotkań aktywizacyjnych; realizację projektów kulturowych; zwiększenie jakości przestrzeni publicznej w Mieście poprzez wykonanie szeregu prac budowlanych, ułatwiających poruszanie się po obszarze; realizację spotkań integracyjnych dla osób starszych;

- b) Zapewnienie bezpieczeństwa mieszkańców, m.in. poprzez: inwestycje w infrastrukturę techniczną; modernizację zniszczonych budynków; odnowę podwórek;
- c) Ochrona zdrowia i popularyzacja zdrowego trybu życia, m.in. poprzez: powstanie Domu Pomocy Społecznej; organizację zajęć pozalekcyjnych dla uczniów w tym w zakresie wdrażania postaw proekologicznych; promowanie wśród osób starszych zdrowego stylu życia;

Dla osiągnięcia rzeczywistego wpływu PR na sytuację społeczno-gospodarczą obszaru wsparcia, przedsięwzięciom infrastrukturalnym będą towarzyszyły zaplanowane działania społeczne współfinansowane z Europejskiego Funduszu Społecznego, dzięki czemu zapewniona zostanie komplementarność źródeł finansowania (uzupełnianie i łączenie wsparcia ze środków EFRR, EFS, itp. z wykluczeniem ryzyka podwójnego dofinansowania).

SFERA ŚRODOWISKOWA, FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNA I TECHNICZNA

Cel 1. Poprawa warunków mieszkaniowych na obszarze rewitalizacji w Mieście Skierniewice

Kierunki działania:

- a) Rewitalizacja obiektów mieszkalnych na obszarze rewitalizacji w Mieście, m.in. poprzez: modernizację, w tym termomodernizację budynków; budowę Domu Pomocy Społecznej;
- b) Poprawa stanu kamienic na obszarze rewitalizacji terenie Miasta, m.in. poprzez: realizację działań związanych z odnową i termomodernizacją budynków;
- c) Wzrost efektywności energetycznej obiektów mieszkalnych, m.in. poprzez: ich termomodernizację, ale także szerzenie postaw proekologicznych wśród mieszkańców;

Cel 2. Poprawa jakości środowiska naturalnego

Kierunki działania:

- a) Poprawa ogólnej efektywności energetycznej Miasta, m.in. poprzez: działania związane z termomodernizacją budynków w obszarze rewitalizowanym;
- b) Poprawa jakości powietrza, m.in. poprzez: działania związane z termomodernizacją budynków w obszarze rewitalizowanym;

Cel 3. Poprawa jakości życia osób niepełnosprawnych

Kierunki działania:

- a) Tworzenie i ulepszanie infrastruktury dla osób niepełnosprawnych, m.in. poprzez: stworzenie Domu Pomocy Społecznej; przebudowę ciągów pieszych; adaptację budynków na cele służące wsparciu oraz opiece nad osobami niepełnosprawnymi;

Cel 4. Zachowanie ładu przestrzennego i estetyki Miasta, wzmacnianie istniejących i wspieranie nowych funkcji miasta

Kierunki działania:

- a) Przywrócenie historycznego wizerunku Miasta (centrum Miasta), m.in. poprzez: rewitalizację tkanki mieszkaniowej, w tym remont nawierzchni, ciągów pieszych a także modernizację

budynków; modernizację, budowę i zaadaptowanie zniszczonych budynków na cele społeczne; odnowa przestrzeni objętych rewitalizacją;

- b) Wspieranie prorozwojowych inwestycji wprowadzających nowe lub rozwijających istniejące funkcje turystyczne, kulturalne i społeczne, m.in. poprzez: adaptację budynków służących aktywizacji społeczno-zawodowej, wsparciu oraz opiece nad osobami niepełnosprawnymi; remont i adaptację budynku na potrzeby Muzeum Historycznego w Skierniewicach; rewitalizację i adaptacją zabytkowej Parowozowni Skierniewice do celów muzealnych i realizacji projektów kulturalnych

SFERA GOSPODARCZA

Zdefiniowane poniżej cele i kierunki działania związane są z bezpośrednim wpływem na rozwój gospodarczy obszarów rewitalizowanych. Celem wszystkich działań prowadzonych w pozostałych sferach jest natomiast tworzenie takich warunków życia i rozwoju, aby doprowadzić do zwiększenia potencjału gospodarczego Skierniewic i zintensyfikowania działalności, szczególnie w sektorze małych i średnich przedsiębiorstw.

Cel 1. Tworzenie warunków dla rozwoju gospodarczego na obszarze rewitalizowanym Miasta Skierniewice

Kierunki działania:

- a) Wspieranie małych firm, m.in. poprzez: aktywizację zawodową osób zamieszkujących na obszarze wsparcia; realizację szkoleń; wsparcie spółdzielni socjalnych;
- b) Poprawa ogólnego wizerunku Miasta, m.in. poprzez: stworzenie Zakładu Aktywizacji Zawodowej; realizację dodatkowych zajęć dla dzieci i młodzieży; organizację szkoleń; aktywizację osób starszych;

Cel 2. Aktywizacja mieszkańców

Kierunki działania:

- a) Tworzenie warunków rozwoju drobnej przedsiębiorczości poprzez bezpłatne szkolenia, doradztwo, m.in. poprzez: stworzenie Zakładu Aktywizacji Zawodowej oraz wsparcie w działaniu spółdzielni socjalnych;
- b) Pobudzenie postaw przedsiębiorczych pośród mieszkańców strefy rewitalizacji, m.in. poprzez: organizację szkoleń zawodowych; aktywizację osób bezrobotnych, a także osób starszych; wsparcie dla dzieci i młodzieży poprzez realizację dodatkowych zajęć mających na celu wyrównanie szans edukacyjnych;
- c) Wzmocnienie funkcji edukacyjnej, m.in. poprzez: realizację szkoleń; tworzenie warunków spotkań i aktywizacji dla osób starszych; wyrównywanie szans osób niepełnosprawnych oraz bezrobotnych;

POTRZEBY REWITALIZACYJNE, CELE, KIERUNKI

I PROJEKTY REWITALIZACYJNE – komplementarność problemowa

Poniżej w tabeli przedstawiono potrzeby rewitalizacyjne, odpowiadające im cele i kierunki rewitalizacji oraz projekty rewitalizacyjne dla każdej ze sfer (1 – społeczna; 2 - środowiskowa, przestrzenno-funkcjonalna i techniczna; 3 – gospodarcza):

sfera	potrzeba rewitalizacyjna	cel rewitalizacji	kierunek działania	projekt rewitalizacyjny
1	wsparcie rodzin korzystających z pomocy społecznej, w tym w szczególności rodzin ubogich, w których występuje bezrobocie	Cel 2. Wzmacnianie kapitału społecznego	<ul style="list-style-type: none"> – Zahamowanie negatywnych tendencji społecznych w mieście - bezrobocia, patologii społecznych – Stworzenie szerokiej oferty kursów doszkalających 	<ul style="list-style-type: none"> – Organizacja zajęć pozalekcyjnych dla dzieci i młodzieży w połączeniu ze wsparciem psychologicznym – Spotkania integracyjne dla osób starszych – Adaptacja budynków służących aktywizacji społeczno-zawodowej, wsparciu oraz opiece nad osobami niepełnosprawnymi – Promocja i wsparcie dla spółdzielni socjalnych
	wsparcie dzieci i młodzieży, które ze względu na sytuację rodzinną mają utrudniony dostęp do wiedzy oraz niekorzystne warunki nauczania.	Cel 2. Wzmacnianie kapitału społecznego; Cel 3. Poprawa warunków życia wszystkich mieszkańców Miasta Skierniewice z priorytetowym uwzględnieniem mieszkańców obszaru rewitalizowanego	<ul style="list-style-type: none"> – Zahamowanie negatywnych tendencji społecznych w mieście - bezrobocia, patologii społecznych – Stworzenie szerokiej oferty kursów doszkalających – Ochrona zdrowia i popularyzacja zdrowego trybu życia 	<ul style="list-style-type: none"> – Organizacja zajęć pozalekcyjnych dla dzieci i młodzieży w połączeniu ze wsparciem psychologicznym – Spotkania integracyjne dla osób starszych – Adaptacja budynków służących aktywizacji społeczno-zawodowej, wsparciu oraz opiece nad osobami niepełnosprawnymi – Promocja i wsparcie dla spółdzielni socjalnych
	otoczenie opieką osób starszych i niepełnosprawnych, które mają bardzo ograniczony dostęp do oferty kulturalnej Miasta, ale także możliwości wykonywania pracy.	Cel 2. Wzmacnianie kapitału społecznego; Cel 3. Poprawa warunków życia wszystkich mieszkańców Miasta Skierniewice z priorytetowym uwzględnieniem mieszkańców obszaru rewitalizowanego	<ul style="list-style-type: none"> – Zahamowanie negatywnych tendencji społecznych w mieście - bezrobocia, patologii społecznych – Stworzenie szerokiej oferty kursów doszkalających – Wsparcie dla osób starszych i niepełnosprawnych – Zapewnienie bezpieczeństwa mieszkańców – Ochrona zdrowia i popularyzacja zdrowego trybu życia 	<ul style="list-style-type: none"> – Organizacja zajęć pozalekcyjnych dla dzieci i młodzieży w połączeniu ze wsparciem psychologicznym – Spotkania integracyjne dla osób starszych – Rewitalizacja tkanki mieszkaniowej na wyznaczonym obszarze rewitalizacji w Mieście Skierniewice – Adaptacja budynków służących aktywizacji społeczno-zawodowej, wsparciu oraz opiece nad osobami niepełnosprawnymi – Budowa zatok parkingowych, chodników, ciągu pieszo-jezdnego, kanalizacji deszczowej oraz oświetlenia ulicznego – Promocja i wsparcie dla spółdzielni socjalnych
	polepszenie warunków zamieszkania w starej części Miasta Skierniewice	Cel 1. Zwiększenie dostępności infrastruktury kultury, sportu i rekreacji dla mieszkańców obszaru rewitalizacji; Cel 3. Poprawa warunków	<ul style="list-style-type: none"> – Poprawa jakości podwórek – Wsparcie dla tworzenia miejsc rekreacji i placów zabaw – Stworzenie dostępu do instytucji kulturalnych mieszkańcom bez względu na wiek, płeć i stan 	<ul style="list-style-type: none"> – Organizacja zajęć pozalekcyjnych dla dzieci i młodzieży w połączeniu ze wsparciem psychologicznym; – Spotkania integracyjne dla osób starszych – Rewitalizacja tkanki mieszkaniowej na wyznaczonym obszarze rewitalizacji w Mieście

sfera	potrzeba rewitalizacyjna	cel rewitalizacji	kierunek działania	projekt rewitalizacyjny
		życia wszystkich mieszkańców Miasta Skierniewice z priorytetowym uwzględnieniem mieszkańców obszaru rewitalizowanego	majątkowy <ul style="list-style-type: none"> – Wsparcie dla osób starszych i niepełnosprawnych – Zapewnienie bezpieczeństwa mieszkańców – Ochrona zdrowia i popularyzacja zdrowego trybu życia 	Skierniewice <ul style="list-style-type: none"> – Adaptacja budynków służących aktywizacji społeczno-zawodowej, wsparciu oraz opiece nad osobami niepełnosprawnymi – Remont i adaptacja budynku na potrzeby Muzeum Historycznego w Skierniewicach – Budowa zatok parkingowych, chodników, ciągu pieszo-jezdnego, kanalizacji deszczowej oraz oświetlenia ulicznego – Promocja i wsparcie dla spółdzielni socjalnych – Rewitalizacja i adaptacja zabytkowej Parowozowni Skierniewice do celów muzealnych i realizacji projektów kulturalnych
2	rewitalizacja tkanki mieszkaniowej	Cel 1. Poprawa warunków mieszkaniowych na obszarze rewitalizacji w Mieście Skierniewice Cel 2. Poprawa jakości środowiska naturalnego Cel 3. Poprawa jakości życia osób niepełnosprawnych Cel 4. Zachowanie ładu przestrzennego i estetyki Miasta, wzmacnianie istniejących i wspieranie nowych funkcji miasta	<ul style="list-style-type: none"> – Rewitalizacja obiektów mieszkalnych na obszarze rewitalizacji w Mieście – Poprawa stanu kamienic na obszarze rewitalizacji terenie Miasta – Wzrost efektywności energetycznej obiektów mieszkalnych – Poprawa ogólnej efektywności energetycznej Miasta – Poprawa jakości powietrza – Tworzenie i ulepszanie infrastruktury dla osób niepełnosprawnych – Przywrócenie historycznego wizerunku Miasta (centrum Miasta) 	<ul style="list-style-type: none"> – Rewitalizacja tkanki mieszkaniowej na wyznaczonym obszarze rewitalizacji w Mieście Skierniewice – Adaptacja budynków służących aktywizacji społeczno-zawodowej, wsparciu oraz opiece nad osobami niepełnosprawnymi – Budowa zatok parkingowych, chodników, ciągu pieszo-jezdnego, kanalizacji deszczowej oraz oświetlenia ulicznego
	poprawa funkcjonalności przestrzeni publicznej	Cel 1. Poprawa warunków mieszkaniowych na obszarze rewitalizacji w Mieście Skierniewice Cel 3. Poprawa jakości życia osób niepełnosprawnych Cel 4. Zachowanie ładu przestrzennego i estetyki Miasta, wzmacnianie istniejących i wspieranie nowych funkcji miasta	<ul style="list-style-type: none"> – Rewitalizacja obiektów mieszkalnych na obszarze rewitalizacji w Mieście – Poprawa stanu kamienic na obszarze rewitalizacji terenie Miasta – Wzrost efektywności energetycznej obiektów mieszkalnych – Tworzenie i ulepszanie infrastruktury dla osób niepełnosprawnych – Przywrócenie historycznego wizerunku Miasta (centrum Miasta) 	<ul style="list-style-type: none"> – Rewitalizacja tkanki mieszkaniowej na wyznaczonym obszarze rewitalizacji w Mieście Skierniewice – Adaptacja budynków służących aktywizacji społeczno-zawodowej, wsparciu oraz opiece nad osobami niepełnosprawnymi – Budowa zatok parkingowych, chodników, ciągu pieszo-jezdnego, kanalizacji deszczowej oraz oświetlenia ulicznego

sfera	potrzeba rewitalizacyjna	cel rewitalizacji	kierunek działania	projekt rewitalizacyjny
	uporządkowanie przestrzeni i zadbania o zabytkowe obszary Miasta	Cel 4. Zachowanie ładu przestrzennego i estetyki Miasta, wzmocnienie istniejących i wspieranie nowych funkcji miasta	<ul style="list-style-type: none"> – Przywrócenie historycznego wizerunku Miasta (centrum Miasta) – Wspieranie prorozwojowych inwestycji wprowadzających nowe lub rozwijających istniejące funkcje turystyczne, kulturalne i społeczne 	<ul style="list-style-type: none"> – Rewitalizacja tkanki mieszkaniowej na wyznaczonym obszarze rewitalizacji w Mieście Skierniewice – Adaptacja budynków służących aktywizacji społeczno-zawodowej, wsparciu oraz opiece nad osobami niepełnosprawnymi – Remont i adaptacja budynku na potrzeby Muzeum Historycznego w Skierniewicach – Budowa zatok parkingowych, chodników, ciągu pieszo-jezdnego, kanalizacji deszczowej oraz oświetlenia ulicznego – Rewitalizacja i adaptacja zabytkowej Parowozowni Skierniewice do celów muzealnych i realizacji projektów kulturalnych
3	wsparcie dla przedsiębiorstw zlokalizowanych w tzw. starej części Miasta, a także wsparcie dla rozwoju usług lokalnych	Cel 1. Tworzenie warunków dla rozwoju gospodarczego na obszarze rewitalizowanym Miasta Skierniewice	<ul style="list-style-type: none"> – Wspieranie małych firm – Poprawa ogólnego wizerunku Miasta 	<ul style="list-style-type: none"> – Organizacja zajęć pozalekcyjnych dla dzieci i młodzieży w połączeniu ze wsparciem psychologicznym – Spotkania integracyjne dla osób starszych – Adaptacja budynków służących aktywizacji społeczno-zawodowej, wsparciu oraz opiece nad osobami niepełnosprawnymi – Promocja i wsparcie dla spółdzielni socjalnych
	prowadzenie działań inwestycyjnych poprawiających jakość życia oraz podnoszących walory funkcjonalno-przestrzenne i środowiskowe przestrzeni z myślą o poprawie warunków prowadzenia działalności gospodarczej	Cel 1. Tworzenie warunków dla rozwoju gospodarczego na obszarze rewitalizowanym Miasta Skierniewice	<ul style="list-style-type: none"> – Wspieranie małych firm – Poprawa ogólnego wizerunku Miasta 	<ul style="list-style-type: none"> – Organizacja zajęć pozalekcyjnych dla dzieci i młodzieży w połączeniu ze wsparciem psychologicznym – Spotkania integracyjne dla osób starszych – Adaptacja budynków służących aktywizacji społeczno-zawodowej, wsparciu oraz opiece nad osobami niepełnosprawnymi – Promocja i wsparcie dla spółdzielni socjalnych
	aktywizacja osób bezrobotnych oraz starszych	<p>Cel 1. Tworzenie warunków dla rozwoju gospodarczego na obszarze rewitalizowanym Miasta Skierniewice</p> <p>Cel 2. Aktywizacja mieszkańców</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Wspieranie małych firm – Poprawa ogólnego wizerunku Miasta – Tworzenie warunków rozwoju drobnej przedsiębiorczości poprzez bezpłatne szkolenia, doradztwo – Podjęcie postaw 	<ul style="list-style-type: none"> – Organizacja zajęć pozalekcyjnych dla dzieci i młodzieży w połączeniu ze wsparciem psychologicznym – Spotkania integracyjne dla osób starszych – Adaptacja budynków służących aktywizacji społeczno-zawodowej, wsparciu oraz opiece nad

sfera	potrzeba rewitalizacyjna	cel rewitalizacji	kierunek działania	projekt rewitalizacyjny
			przedsiębiorczych pośród mieszkańców strefy rewitalizacji – Wzmocnienie funkcji edukacyjnej	osobami niepełnosprawnymi – Promocja i wsparcie dla spółdzielni socjalnych
	edukacja dzieci i młodzieży oraz wsparcie ich rozwoju	Cel 1. Tworzenie warunków dla rozwoju gospodarczego na obszarze rewitalizowanym Miasta Skierniewice Cel 2. Aktywizacja mieszkańców	– Poprawa ogólnego wizerunku Miasta – Pobudzenie postaw przedsiębiorczych pośród mieszkańców strefy rewitalizacji – Wzmocnienie funkcji edukacyjnej	– Organizacja zajęć pozalekcyjnych dla dzieci i młodzieży w połączeniu ze wsparciem psychologicznym – Spotkania integracyjne dla osób starszych – Adaptacja budynków służących aktywizacji społeczno-zawodowej, wsparciu oraz opiece nad osobami niepełnosprawnymi
	budowanie pozytywnego wizerunku oraz poczucia bezpieczeństwa w tzw. starej części Miasta Skierniewice	Cel 2. Aktywizacja mieszkańców	– Tworzenie warunków rozwoju drobnej przedsiębiorczości poprzez bezpłatne szkolenia, doradztwo – Pobudzenie postaw przedsiębiorczych pośród mieszkańców strefy rewitalizacji – Wzmocnienie funkcji edukacyjnej	– Organizacja zajęć pozalekcyjnych dla dzieci i młodzieży w połączeniu ze wsparciem psychologicznym – Spotkania integracyjne dla osób starszych – Adaptacja budynków służących aktywizacji społeczno-zawodowej, wsparciu oraz opiece nad osobami niepełnosprawnymi

6.7. Planowane podstawowe projekty rewitalizacyjne

W tabelach poniżej przedstawiono podstawowe przedsięwzięcia rewitalizacyjne, czyli takie bez których realizacja celów programu rewitalizacji nie będzie możliwa i obszar rewitalizacji nie będzie w stanie wyjść z kryzysowej sytuacji. Działania te są skierowane na określony i zidentyfikowany dzięki diagnozie obszar rewitalizacji, co przedstawiają poniższe opisy projektów.

Zadbano również o to, by projekty były względem siebie komplementarne, dopełniały się m.in. pod względem tematycznym, dzięki czemu program rewitalizacji będzie oddziaływał na obszar rewitalizacji we wszystkich niezbędnych aspektach (społecznym, gospodarczym, przestrzenno-funkcyjnym, technicznym, środowiskowym). Nie dopuszczono do tego, by działania były fragmentaryczne i dotyczyły np. tylko sfery technicznej. W Programie zaproponowano, aby projekty społeczne obejmowały obszar rewitalizacji, oddziaływały na obszar objęty stanem kryzysowym, a w dalszej kolejności, jeżeli możliwe stanie się takie oddziaływanie - na tereny przyległe do niego lub położone w bardziej oddalonych częściach Miasta. Pozytywne oddziaływanie na tereny poza wyznaczonym obszarem rewitalizacji będzie stanowiło wartość dodaną projektów, co jest oczywiście zjawiskiem pożądanym.

Nazwa projektu rewitalizacyjnego
Organizacja zajęć pozalekcyjnych dla dzieci i młodzieży w połączeniu ze wsparciem psychologicznym
Podmioty realizujące projekt
Miasto Skierniewice Organizacje pozarządowe mogą realizować projekty w partnerstwie z Miastem lub samodzielnie.
Zakres realizowanych zadań
Współczesna szkoła powinna dbać przede wszystkim o wszechstronny rozwój osobowości ucznia, kształtując takie cechy jak: otwartość, aktywność, kreatywność i zaangażowanie. Świetnym polem do realizacji tego zadania mogą być zajęcia pozalekcyjne, będące przedłużeniem procesu dydaktyczno-wychowawczego, a zarazem formą rozwijającą zainteresowania i uzdolnienia ucznia, a także zagospodarowującą kulturalny wypoczynek i rozrywkę. Organizowane w szkole i poza nią zajęcia pozalekcyjne mają na celu ujawnianie zainteresowań i uzdolnień uczniów oraz propagowanie alternatywnych sposobów spędzania wolnego czasu, a w tym szczególnie: - stymulowanie postaw twórczych, swobodne wyrażanie siebie ruchem i komunikowanie się z innymi, dążenie do rozwijania własnej osobowości poprzez własną działalność w czasie zajęć; - wyzwalanie możliwości kreatywnych, zaspokajanie potrzeby twórczej aktywności, rozwijanie zdolności recytatorskich, aktorskich i muzycznych, wdrażanie do łatwiejszego nawiązywania kontaktów międzyludzkich i odnajdywania swego miejsca w grupie; - kształtowanie postaw proekologicznych, budzenie wrażliwości na piękno przyrody. Zajęcia mają na celu wyrównanie szans edukacyjnych wszystkich mieszkańców obszaru rewitalizacji. Każde dziecko ma otrzymać pomoc w kreowaniu własnych marzeń i zainteresowań. Poza tym

potrzebna jest pomoc psychologiczna dla dzieci i ich rodzin.

Działania będą realizowane w sposób ciągły i dotyczyć będą obszaru rewitalizowanego. Na ich przykładzie będą mogły być oczywiście realizowane podobne zajęcia dla dzieci i młodzieży w innych częściach miasta, jednak poza Programem Rewitalizacji. Projekt może stać się wzorcem działania, przykładem dobrych praktyk, na podstawie którego podobne działania będą obejmowały kolejne grupy dzieci i młodzieży z obszaru Skierniewic.

Lokalizacja (miejsce przeprowadzenia projektu)

Działania będą realizowane w sposób ciągły i dotyczyć będą obszaru rewitalizacji.

Szacowana wartość projektu

Szacowany koszt projektu to 1 500 000,00 PLN.

Planuje się pozyskanie dotacji z EFS w wysokości do 85% kosztów projektu

Wkład EFS – 1 275 000,00 PLN

Wkład własny Miasta Skierniewice – 225 000,00 PLN

W ramach realizacji planuje się również próbę uzyskania dofinansowania z innych źródeł, takich jak np. Ministerstwo Edukacji Narodowej, Ministerstwo Sportu i Turystyki.

Szacowana data realizacji

2017 - 2022

Wpływ na realizację Programu Rewitalizacji – prognozowane rezultaty

Projekt wpłynie na wzrost poziomu edukacji wśród dzieci i młodzieży zamieszkałych na obszarze rewitalizacji. Promowane będą postawy obywatelskie, co ma budować społeczeństwo obywatelskie. W długim okresie czasu wzrost poziomu edukacji ma wpłynąć na spadek bezrobocia i wykluczenia społecznego. Również w długim okresie czasu, efekty projektu będą dostrzegalne poza obszarem rewitalizacji, na skutek rozprzestrzeniania się dobrych praktyk w innych częściach Miasta.

Proponowane wskaźniki rezultatu:

- Liczba osób objętych programami edukacyjnymi (osoby)
- Spadek bezrobocia (%)
- Spadek przestępczości (%)

Sposób oceny rezultatów i ich zmierzenia w odniesieniu do celów rewitalizacji

Wskaźniki rezultatu:

- sondaż diagnostyczny – ankieta
- dane GUS
- monitorowanie liczby dokonywanych rozbojów, napadów, przestępstw – dane z Komendy Policji

Nazwa projektu rewitalizacyjnego
Spotkania integracyjne dla osób starszych
Podmioty realizujące projekt
Miasto Skierniewice Organizacje pozarządowe mogą realizować projekty w partnerstwie z Miastem lub samodzielnie.
Zakres realizowanych zadań
<p>W Diagnozie stanu Miasta Skierniewice wykazano, z jakimi problemami borykają się starsi mieszkańcy. Wskazano problem ubóstwa i niepełnosprawności. Osoby te stanowią ogromny potencjał, który może i powinien być wykorzystany przez organizacje pozarządowe i społeczności lokalne. To przede wszystkim nieocenione źródło tak zwanej wiedzy pragmatycznej, czyli wiedzy budowanej na podstawie długoletnich życiowych i zawodowych doświadczeń. To także umiejętności praktyczne, przydatne innym czy też czas, który osoby starsze mogą poświęcić na pracę w organizacji pozarządowej czy społeczności lokalnej. Podczas konsultacji społecznych Programu to osoby starsze z obszaru tzw. starej części Miasta wykazały niezwykłą aktywność i pomysłowość, dlatego muszą zostać włączone w proces rewitalizacji.</p> <p>Zespół projektów ma promować wśród tych osób zdrowy styl życia oraz organizować przedsięwzięcia aktywizujące te osoby. Osoby starsze mają same włączyć się w proces tworzenia różnych projektów dla siebie, przy wsparciu Miasta oraz lokalnych organizacji.</p>
Lokalizacja (miejsce przeprowadzenia projektu)
Działania będą realizowane w sposób ciągły i dotyczyć będą obszaru rewitalizacji.
Szacowana wartość projektu
<p>Szacowany koszt projektu to 1 500 000,00 PLN.</p> <p>Planuje się pozyskanie dotacji z EFS w wysokości do 85% kosztów projektu</p> <p>Wkład EFS – 1 275 000,00 PLN</p> <p>Wkład własny Miasta Skierniewice – 225 000,00 PLN</p> <p>W ramach realizacji planuje się również próbę uzyskania dofinansowania z innych źródeł, takich jak np. PFRON.</p>
Szacowana data realizacji
2017 - 2022
Wpływ na realizację Programu Rewitalizacji – prognozowane rezultaty
<p>Projekt wpłynie na wzrost poziomu integracji społecznej, aktywności osób starszych zamieszkałych na obszarze rewitalizacji.</p> <p><u>Proponowane wskaźniki rezultatu:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> – Liczba osób objętych programami społecznymi (osoby)
Sposób oceny rezultatów i ich zmierzenia w odniesieniu do celów rewitalizacji
<p><u>Wskaźniki rezultatu:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> – sondaż diagnostyczny – ankieta

Nazwa projektu rewitalizacyjnego	
Rewitalizacja tkanki mieszkaniowej na wyznaczonym obszarze rewitalizacji w Mieście Skierniewice	
Podmioty realizujące projekt	
Zakład Gospodarki Mieszkaniowej Sp. z o.o. ul. Rawska 33, 96-100 Skierniewice	
Zakres realizowanych zadań	
Inwestycja polegać będzie na: termomodernizacji ścian zewnętrznych, ścian fundamentowych, ociepleniu stropów oraz stropodachów, wymianie stolarki okiennej w części wspólnej budynku oraz wymianie stolarki drzwiowej zewnętrznej. W zakres inwestycji wchodzić będzie również wykonanie instalacji centralnego ogrzewania oraz ciepłej wody użytkowej. Przewiduje się również zagospodarowanie przestrzeni publicznej w celu wprowadzenia ładu przestrzennego oraz podniesienia atrakcyjności terenów rewitalizowanych: remont nawierzchni podwórz i parkingów wraz z ciągami pieszych.	
Lokalizacja (miejsce przeprowadzenia projektu)	
Lelewela 9, 96-100 Skierniewice Sienkiewicza 18, 96-100 Skierniewice Sienkiewicza 22A, 96-100 Skierniewice Sienkiewicza 6, 96-100 Skierniewice Jagiellońska 3, 96-100 Skierniewice Żwirki 3, 96-100 Skierniewice Żwirki 3a, 96-100 Skierniewice Żwirki 3b, 96-100 Skierniewice Żwirki 3c, 96-100 Skierniewice Rynek 1, 96-100 Skierniewice Rynek 8, 96-100 Skierniewice	Rynek 10/11, 96-100 Skierniewice Rynek 15, 96-100 Skierniewice Rynek 35, 96-100 Skierniewice Batorego 48, 96-100 Skierniewice Batorego 2, 96-100 Skierniewice Okurzałego 1, 96-100 Skierniewice Rawska 4, 96-100 Skierniewice Rawska 11, 96-100 Skierniewice Rawska 13, 96-100 Skierniewice Senatorska 2, 96-100 Skierniewice
Szacowana wartość projektu	
Szacowany koszt projektu to 10 000 000,00 PLN. Planuje się pozyskanie dotacji z EFRR (RPO WŁ) w wysokości do 85% kosztów projektu Wkład EFRR – 8 500 000,00 PLN Wkład własny Miasta Skierniewice – 1 500 000,00 PLN	
Szacowana data realizacji	
Planuje się realizację projektu w latach 2017 – 2022.	
Wpływ na realizację Programu Rewitalizacji – prognozowane rezultaty	
Obecnie tkanka mieszkaniowa objęta projektem nie jest miejscem atrakcyjnym dla mieszkańców. Stan techniczny mieszkań oraz doprowadzona do nich infrastruktura, a raczej braki w jej zakresie powodują, że osoby, które są w dobrej sytuacji finansowej znajdują mieszkanie w innej części Miasta i przeprowadzają się do niego. Głównie dotyczy to osób młodych, pracujących, które stawiają sobie wyższe aspiracje w życiu i które chcą mieszkać w miejscu spokojnym, przytulnym, gdzie będą czuły się bezpieczne, a jednocześnie miejsce to będzie spełniało ich wymagania w zakresie dostępnej infrastruktury. Efektem jest pozostawanie w tzw. starej części Skierniewic osób starszych, często ubogich, bezrobotnych, którym nigdy nie zależało lub przestało zależeć na zaspokojeniu potrzeb	

wyższego rzędu lub zwyczajnie nie stać ich pod względem finansowym na dokonanie zmian.

Dzięki realizacji projektu znacznej poprawie ulegnie jakość życia mieszkańców obszaru rewitalizacji w Mieście Skierniewice. Nastąpi poprawa tkanki mieszkaniowej w obszarze rewitalizacji, co pozytywnie wpłynie na komfort zamieszkania w obecnie zdegradowanych budynkach. Zmniejszy się migracja mieszkańców z tego terenu. Poprawa efektywności energetycznej budynków mieszkaniowych spowoduje również obniżenie kosztów utrzymania mieszkań, co będzie mieć pozytywny wpływ na domowy budżet mieszkańców. Dodatkową korzyścią będzie zmniejszenie zapotrzebowania na energię, co w znacznym stopniu przełoży się na obniżenie zużycia paliw konwencjonalnych i w konsekwencji spowoduje ograniczenie emisji gazów cieplarnianych.

Proponowane wskaźniki rezultatu:

- Powierzchnia poddana rewitalizacji (ha)
- Powierzchnia kompleksowo zagospodarowanej przestrzeni publicznej rewitalizowanych terenów (ha)
- Liczba zrewitalizowanych obiektów (szt.)
- Powierzchnia budynków objęta termomodernizacją (m²)
- Ilość zaoszczędzonej energii w wyniku realizacji projektu (MW/rok)

W wyniku realizacji projektu pojawią się również rezultaty miękkie:

- poprawa jakości obiektów oraz podwyższenie poziomu i jakości życia mieszkańców
- zwiększenie poziomu bezpieczeństwa w centrum Miasta
- poprawa wizerunku tzw. starej części Miasta
- podwyższenie jakości powietrza atmosferycznego
- rozwój funkcji turystycznej obszaru rewitalizacji

Sposób oceny rezultatów i ich zmierzenia w odniesieniu do celów rewitalizacji

Wskaźniki rezultatu:

- dokumentacja projektowa
- audyty energetyczne

Rezultaty miękkie:

- sondaż diagnostyczny – ankieta
- monitorowanie liczby przedsiębiorstw zajmujących się działalnością związaną z turystyką – dane z Urzędu Miasta Skierniewice, GUS
- monitorowanie liczby dokonywanych rozbojów, napadów, przestępstw – dane z Komendy Miejskiej Policji

Nazwa projektu rewitalizacyjnego
Adaptacja budynków służących aktywizacji społeczno-zawodowej, wsparciu oraz opiece nad osobami niepełnosprawnymi
Podmioty realizujące projekt
Stowarzyszenie Rodziców i Opiekunów Dzieci Niepełnosprawnych „Wspólna Troska” Stefana Batorego 64H, 96-100 Skierniewice
Zakres realizowanych zadań
Inwestycją będzie objętych 6 budynków, w tym jeden (po przeprowadzonej inwentaryzacji) przeznaczono do rozbiórki, planuje się budowę nowego obiektu na jego miejscu. Jeden budynek jest po generalnym remoncie, wymaga jednak jeszcze prac - dobudowania zadaszenia przy wejściu, adaptacji piwnicy dla potrzeb osób niepełnosprawnych, budowę ścieżek i dojazdu oraz wykonanie odwodnienia budynku i terenu (kanalizacja deszczowa). Pozostałe budynki są w stanie do generalnego remontu. Planuje się zerwanie tynków, resztek instalacji i wykonanie tych prac od nowa. W ramach inwestycji będzie konieczne rozbudowanie części budynków wg standardów, jakie muszą one spełniać. W budynkach po remoncie/rozbudowie powstaną: Zakład Aktywizacji Zawodowej oraz Dom Pomocy Społecznej dla osób niepełnosprawnych intelektualnie. W budynku wyremontowanym funkcjonują placówki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej.
Lokalizacja (miejsce przeprowadzenia projektu)
Stefana Batorego 64 96-100 Skierniewice
Szacowana wartość projektu
Szacowany koszt projektu to 10 000 000,00 PLN. Planuje się pozyskanie dotacji z EFRR w wysokości do 85% kosztów projektu Wkład EFRR – 8 500 000,00 PLN Wkład własny Stowarzyszenia – 1 500 000,00 PLN W ramach realizacji planuje się również próbę uzyskania dofinansowania z innych źródeł, takich jak np. NFOŚiGW, PFRON.
Szacowana data realizacji
Planuje się realizację projektu w latach 2017 – 2020.
Wpływ na realizację Programu Rewitalizacji – prognozowane rezultaty
Rewitalizacja obszaru odbywać się będzie z inicjatywy społeczności lokalnej, która chce wyjść naprzeciw jej potrzebom i stworzyć miejsce, gdzie osoby niepełnosprawne będą mogły aktywnie żyć. Przedstawiona propozycja rewitalizacji jest efektem aktywności społecznej rodziców dzieci niepełnosprawnych, działających w Stowarzyszeniu „Wspólna Troska”. Przeprowadzenie rewitalizacji na tym obszarze umożliwi prowadzenie w budynkach zaplanowanej działalności, co z kolei spowoduje przekształcenie terenu, jego ożywienie społeczne, gdyż w przyszłości na terenie objętym rewitalizacją: <ul style="list-style-type: none"> – prowadzone będą działania na rzecz rozwoju zasobów ludzkich, – prowadzone będzie przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu, – realizowane będą zdania związane z zapobieganiem zjawisku bezrobocia,

- tworzone będą równe szanse dla rozwoju dzieci i młodzieży oraz osób dorosłych.

Osoby, które obecnie przebywają na terenie objętym programem spędzają tutaj większość czasu swojego życia (pięć razy w tygodniu po osiem godzin dziennie). Realizacja projektu umożliwi zwiększenie liczby osób i wydłużenie czasu przebywania na terenie rewitalizowanym, osoby wymagające takiej opieki będą tu spędzać 24 godziny na dobę. Zaplanowane przez Stowarzyszenie oraz rodziców działania, przyczynią się do przywrócenia do życia budynków, które od kilkudziesięciu lat popadają w coraz większe zniszczenie.

Dzięki realizacji projektu poprawie ulegną warunki życia mieszkańców – osób niepełnosprawnych. Powstanie Zakładu Aktywizacji Zawodowej polepszy sytuację na rynku pracy zarejestrowanych osób bezrobotnych, dzięki czemu będą oni lepiej przygotowani do podjęcia pracy, zwiększą się również ich szanse na znalezienie zatrudnienia. W efekcie polepszą się warunki ich życia. Powstanie Domu Pomocy Społecznej polepszy zaś warunki życia osób niepełnosprawnych intelektualnie, zostaną one otoczone profesjonalną opieką, dostosowaną do ich potrzeb. W ten sposób rodziny tych osób zostaną odciążone z obowiązku ciągłej opieki, dzięki czemu będą mogły podjąć pracę, co z kolei wpłynie na zwiększenie ich poziomu życia.

Proponowane wskaźniki rezultatu:

- Powierzchnia poddana rewitalizacji (ha)
- Powierzchnia kompleksowo zagospodarowanej przestrzeni publicznej rewitalizowanych terenów (ha)
- Liczba zrewitalizowanych obiektów (szt.)
- Wskaźnik bezrobocia wśród mieszkańców terenów zrewitalizowanych (%)
- Liczba osób objętych opieką w DPS (osoby)
- Liczba osób w niepełnosprawnych zatrudnionych w Zakładzie Aktywizacji Zawodowej (osoby)

W wyniku realizacji projektu pojawią się również rezultaty miękkie:

- poprawa jakości życia mieszkańców (w wyniku znalezienia pracy, otoczenia członka rodziny specjalistyczną opieką, itp.)
- poprawa wizerunku obszaru rewitalizacji
- rozwój sfery gospodarczej obszaru rewitalizacji
- aktywizacja zawodowa osób niepełnosprawnych

Sposób oceny rezultatów i ich zmierzenia w odniesieniu do celów rewitalizacji

Wskaźniki rezultatu:

- dokumentacja projektowa
- dane z GUS, Powiatowego Urzędu Pracy w Skierniewicach o liczbie zarejestrowanych bezrobotnych, realizowanych programach aktywizacji zawodowej i udziale w nich osób zarejestrowanych
- dane z DPS dotyczące liczby podopiecznych

Rezultaty miękkie:

- sondaż diagnostyczny – ankieta
- monitorowanie liczby nowopowstałych przedsiębiorstw – dane z Urzędu Miasta Skierniewice,

GUS
– monitorowanie liczby osób objętych opieką przez DPS
– monitorowanie liczby osób zatrudnionych w ZAZ

Nazwa projektu rewitalizacyjnego
Remont i adaptacja budynku na potrzeby Muzeum Historycznego w Skierniewicach
Podmioty realizujące projekt
Miasto Skierniewice Ul. Rynek 1, 96-100 Skierniewice
Zakres realizowanych zadań
W ramach realizacji projektu przewiduje się wykonanie robót budowlanych budynku wpisanego do rejestru zabytków w dniu 3 lutego 1992 r. pod pozycjami od 862 do 866. Teren podlegający pracom budowlanym zewnętrznym wokół budynku także widnieje w rejestrze zabytków. Projekt obejmuje kompleksowy remont budynku dawnego lazaretu wraz z otoczeniem. Planuje się wykonanie dokumentacji projektowej dla wszystkich niezbędnych branż: m.in. wodno-kanalizacyjnej, elektrycznej, klimatyzacji, niskich prądów, budowlanej, aranżacji wnętrz, wyposażenia obiektu na cele muzealne, a także zagospodarowania otoczenia wraz z zielenią, parkingami, ciągami pieszymi i drogami. Na potrzeby adaptacyjne budynku zostanie zakupione wyposażenie: części biurowej i magazynowej, sali wielofunkcyjnej, ekspozycji muzealnych w gabloty, inscenizacje, ekspozycji zmiennych w ekspozytorzy oraz w niezbędne multimedia.
Lokalizacja (miejsce przeprowadzenia projektu)
ul. Batorego 64J, 96-100 Skierniewice
Szacowana wartość projektu
Szacowany koszt projektu to 8 000 000,00 PLN. Planuje się pozyskanie dotacji z EFRR (RPO Wł.) w wysokości do 85% kosztów projektu Wkład EFRR – 6 800 000,00 PLN Wkład własny Miasta Skierniewice – 1 200 000,00 PLN
Szacowana data realizacji
Planuje się realizację projektu w latach 2017 – 2018.
Wpływ na realizację Programu Rewitalizacji – prognozowane rezultaty
Obecnie miejsce objęte projektem stanowi zdegradowany budynek, niepełniący żadnych pozytywnych funkcji, nie przynoszący żadnych korzyści mieszkańcom obszaru rewitalizacji – wręcz przeciwnie – stanowi miejsce spotkań przy alkoholu i innych używkach. Spotykają się tam osoby bezrobotne, z problemem alkoholowym. Jest to też miejsce spotkań młodzieży, która nienauczona spędzania czasu w sposób produktywny, ciekawy i dla niej interesujący, powiela negatywne zachowania dorosłych. Istnienie takich miejsc przyczynia się do rozszerzania się skali problemów natury społecznej. Stąd chęć i potrzeba wprowadzenia zmian, które uczynią to miejsce atrakcyjnym i

rozwojowym punktem na mapie obszaru rewitalizacji.

Realizacja projektu przyczyni się do zniwelowania na obszarze objętym projektem problemów społecznych. Projekt niejako „zabierze” dotychczasowym bywalcom miejsce organizacji spotkań przy alkoholu, nadając mu zupełnie odmienną funkcję – pełnienie funkcji instytucji kultury. Mieszkańcy obszaru rewitalizacji będą brać aktywny udział w życiu kulturalnym – uczestniczyć w kulturze i ją współtworzyć. Będą czuli się dumni z lokalnych i regionalnych tradycji oraz odpowiedzialni za otoczenie w którym żyją. Będą przygotowani do odbioru komunikatów kultury oraz będą posiadać wiedzę o regionie. Wzrost poczucia tożsamości mieszkańców, ich zaangażowanie w życie społeczne (kulturalne), wpłynie na budowę pozytywnego obrazu kultury w obszarze rewitalizacji, a następnie również poza jego granicami. Projekt przyczyni się do zwiększenia efektywności wykorzystania zasobów kulturowych oraz umożliwi proces budowania tożsamości kulturowej i kształtowania społeczeństwa obywatelskiego. Będzie to możliwe dzięki powstaniu bazy dla tworzenia i rozwoju produktów i usług kulturalnych oraz zapewnieniu mieszkańcom obszaru rewitalizacji oferty kulturalnej. W wyniku realizacji projektu wzrośnie jakość infrastruktury społecznej, poziom świadczonych usług o charakterze kulturalnym. Dostęp do Muzeum i jego zasobów będą mieć zapewniony przede wszystkim mieszkańcy obszaru rewitalizacji (z czasem realizowany w Skierniewicach program Skierniewicka Rodzina „PLUS” obejmie także dostęp do Muzeum Historycznego w Skierniewicach), ale także mieszkańcy pozostałych części Miasta - wszyscy zainteresowani. Wizyty w Muzeum będą szczególnie promowane wśród szkół funkcjonujących na obszarze rewitalizacji, dzięki czemu dzieci i młodzież będą miały możliwość obcować z kulturą i przekazywać zdobytą wiedzę swoim rodzinom.

Projekt wpłynie na polepszenie wizerunku obszaru rewitalizacji, zachowane zostanie dziedzictwo kulturowe i historyczne. W ramach projektu wnioskodawca przewiduje następujące wskaźniki:

Proponowane wskaźniki rezultatu:

- Powierzchnia poddana rewitalizacji (ha)
- Powierzchnia kompleksowo zagospodarowanej przestrzeni publicznej rewitalizowanych terenów (ha)
- Liczba zrewitalizowanych obiektów (szt.)
- Liczba nowych ofert programowych w zakresie kultury i turystyki (szt.)
- Liczba osób korzystających z nowej lokalnej bazy kulturalnej i turystycznej (szt.)
- Powierzchnia usługowa faktycznie wykorzystywana (m²)

W wyniku realizacji projektu pojawią się również rezultaty miękkie:

- zwiększenie poziomu bezpieczeństwa w obszarze rewitalizacji
- poprawa wizerunku obszaru rewitalizacji
- rozwój funkcji turystycznej obszaru rewitalizacji
- powiększenie oferty kulturalnej skierowanej ku mieszkańcom obszaru rewitalizacji, w tym dzieci i młodzieży
- zachowanie dziedzictwa historycznego i kulturowego Miasta i regionu

Sposób oceny rezultatów i ich zmierzenia w odniesieniu do celów rewitalizacji

Wskaźniki rezultatu:

- dokumentacja projektowa
- dokumentacja wewnętrzna Muzeum

Rezultaty miękkie:

- sondaż diagnostyczny – ankieta
- monitorowanie liczby turystów – dane z GUS

Nazwa projektu rewitalizacyjnego

Budowa zatok parkingowych, chodników, ciągu pieszo-jezdnego, kanalizacji deszczowej oraz oświetlenia ulicznego

Podmioty realizujące projekt

Miasto Skierniewice
Ul. Rynek 1, 96-100 Skierniewice

Zakres realizowanych zadań

W ramach projektu planuje się przebudowę Bulwaru przy ul. Podrzecznej i Św. Floriana w Skierniewicach. Projekt zakłada:

- budowę zatok parkingowych,
- budowę chodników,
- budowę ciągu pieszo-jezdnego,
- budowę kanalizacji deszczowej,
- budowę oświetlenia ulicznego.

Branża drogowa

Po wykonaniu inwestycji jezdni ul. Św. Floriana zyska zatokę parkingową na 18 miejsc postojowych, w tym jedno dla osoby niepełnosprawnej. Chodnik zostanie przeniesiony za zatokę postojową. W ul. Podrzecznej zostanie wybudowana zatoka parkingowa na 19 miejsc postojowych (w tym jedno dla osoby niepełnosprawnej), powstanie chodnik wzdłuż zatoki.

Wzdłuż rzeki powstanie ciąg pieszo-jezdny oraz chodnik, planuje się również budowę chodnika w formie placu centralnego.

Branża sanitarna

Projektuje się 4 wpusty uliczne, sześć studzienek rewizyjnych oraz separator, który ma na celu podczyszczenie wód opadowych i roztopowych przed odprowadzeniem ich do rzeki. Celem jest odprowadzenie wód opadowych z utwardzonych terenów w ramach inwestycji oraz odebranie już spływającej wody z ul. Św. Floriana poprzez ul. Podrzeczną do rzeki.

Branża elektryczna

Przewiduje się rozebranie istniejącego oświetlenia ulicznego osadzonego na słupach betonowych oraz budowę nowego oświetlenia z latarni stylizowanych, charakterem nawiązujących do zastosowanych w przebudowanych wcześniej ulicach Kościelnej, Senatorskiej i w Rynku przed Ratuszem.

Lokalizacja (miejsce przeprowadzenia projektu)

ul. Podrzeczna, ul. Św. Floriana

Miasto Skierniewice Numery ewidencyjne działek, na których obiekt jest usytuowany: 157, 156/1, 155, 153/3, 152/3, 151/3, 142, 141 obr. nr 9
Szacowana wartość projektu
Szacowany koszt projektu to 750 000,00 PLN. Planuje się pozyskanie dotacji z EFRR w wysokości do 85% kosztów projektu Wkład EFRR – 637 500,00 PLN Wkład własny Miasta Skierniewice – 112 500,00 PLN
Szacowana data realizacji
Planuje się realizację projektu w roku 2016.
Wpływ na realizację Programu Rewitalizacji – prognozowane rezultaty
<p>Dzięki realizacji projektu znacznie zmniejszy się ryzyko wypadków z udziałem pieszych i rowerzystów w obszarze rewitalizacji, ponadto wzrośnie poziom bezpieczeństwa wszystkich uczestników ruchu drogowego, albowiem ulica zostanie prawidłowo oświetlona. Dzięki właściwemu oświetleniu zmniejszy się również liczba drobnych rozbojów, podczas których sprawcy bardzo często wykorzystują sytuację, kiedy drogą poruszają się osoby samotne po zmroku. Ponadto, zwiększy się dostępność do miejsc znajdujących się w centrum miasta, dla osób poruszających się samochodami, zlikwidowane zostanie również ryzyko okresowego zalewania parkingów, dróg oraz budynków.</p> <p>Dzięki realizacji projektu zwiększy się jakość przestrzeni publicznej w obszarze rewitalizacji. Obszar objęty projektem zostanie uporządkowany i przebudowany w taki sposób, by stać się atrakcyjnym miejscem dla mieszkańców i odwiedzających. Przestrzeń zostanie zagospodarowana tak, by korzystali z niej piesi, rowerzyści, czy osoby jeżdżące na rolkach. Dzięki wprowadzeniu miejsc parkingowych oraz stylizowanego oświetlenia ulicznego, zachowany zostanie ład przestrzenny. Przestrzeń stanie się estetyczna.</p> <p><u>Proponowane wskaźniki rezultatu:</u></p> <ul style="list-style-type: none">– Powierzchnia poddana rewitalizacji (ha)– Powierzchnia kompleksowo zagospodarowanej przestrzeni publicznej rewitalizowanych terenów (ha)– Powierzchnia usługowa faktycznie wykorzystywana (m²)– Liczba nowych przedsiębiorstw (szt.) <p><u>W wyniku realizacji projektu pojawią się również rezultaty miękkie:</u></p> <ul style="list-style-type: none">– poprawa jakości przestrzeni publicznej, zachowanie estetyki i ładu przestrzennego– zwiększenie poziomu bezpieczeństwa w tzw. starej części Miasta– poprawa wizerunku obszaru rewitalizacji– rozwój funkcji turystycznej obszaru rewitalizacji– polepszenie stanu środowiska naturalnego
Sposób oceny rezultatów i ich zmierzenia w odniesieniu do celów rewitalizacji
<p><u>Wskaźniki rezultatu:</u></p> <ul style="list-style-type: none">– dokumentacja projektowa

- monitorowanie liczby przedsiębiorstw, w szczególności tych zajmujących się działalnością związaną z turystyką – dane z Urzędu Miejskiego w Skierniewicach

Rezultaty miękkie:

- sondaż diagnostyczny - ankieta
- monitorowanie liczby turystów – dane z GUS
- monitorowanie liczby dokonywanych rozbojów, napadów, przestępstw – dane z Komendy Policji

SONDAŻ DIAGNOSTYCZNY - ANKIETA

Jednym ze sposobów mierzenia rezultatów jest ankietyzacja mieszkańców Miasta.

Poniżej zaprezentowano tabelę wskazującą, jaka liczebność próby jest niezbędna dla różnej wielkości grup, by uzyskać 95-procentową pewność, że błąd próby nie przekroczy 5% przy wyniku pomiaru wynoszącym 50 %.

Tabela 15: Liczebność próby potrzebna do uzyskania reprezentatywnych wyników przy założeniu 5-procentowego błędu próby i 95-procentowego poziomu ufności.

Wielkość populacji	10	30	60	80	110	170	210	320	550	1100	1700	2400	4000	8000	20000	100000
Wielkość próby	10	28	52	66	86	118	136	175	228	285	313	331	351	367	377	384
Wielkość próby do wielkości populacji [%]	100	93	87	83	78	69	65	55	41	26	18	14	9	5	2	0,4

Źródło: Paul HAGUE „Badania marketingowe. Planowanie, metodologia i ocena wyników (ISBN 83-246-0082-5).

Wybór próby z wielkości populacji mieszkańców Miasta Skierniewice

Liczba mieszkańców Miasta Skierniewice na koniec 2014 roku (wg danych GUS) wyniosła 48 660 mieszkańców. Mieści się ona zatem w przedziale wielkości populacji pomiędzy 20 000 a 100 000 osób.

Optymalna wielkość próby gwarantującej 95-procentowe prawdopodobieństwo, że pośród całej populacji od 47 do 53 procent osób potwierdza wynik badania, **zawiera się pomiędzy 377 a 384 osób.**

SEKTOR SPOŁECZNY

Niezwykle ważnym elementem rewitalizacji jest wsparcie osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Osoby te zamieszkują różne kwartały Miasta, kumulacja problemów występuje jednak w centrum Skierniewic, w wyznaczonym obszarze rewitalizacji.

Przewiduje się tworzenie mieszkań wspieranych i mieszkań chronionych, w których osoby zagrożone wykluczeniem społecznym przygotowywane byłyby do samodzielnego życia; tworzenie świetlic środowiskowych lub socjoterapeutycznych, w których dzieci i młodzież mogłyby zjeść ciepły posiłek, odrobić lekcje i nauczyć się efektywnego spędzania czasu wolnego, a rodzice i opiekunowie dzieci mogliby otrzymać pomoc i wsparcie w dziedzinie pełnienia prawidłowych ról i prawidłowego wychowania dzieci itd. Działania te mogą być prowadzone zarówno przez Władze Miasta jak i organizacje pozarządowe. Miasto szczególnie wspierać będzie organizacje (fundacje,

stowarzyszenia), które będą chciały aktywnie włączyć się w proces rewitalizacji, co przyczyni się do realizacji tak ważnej w działaniach rewitalizacyjnych zasady partnerstwa.

Ograniczanie rozmiarów wykluczenia społecznego i ubóstwa odbywające się przede wszystkim poprzez aktywizację zawodową osób objętych interwencją, prowadzić będzie do włączenia społecznego i poprawy ich jakości życia. Łączenie aktywnych instrumentów rynku pracy i działań służących integracji społecznej stanowi najbardziej skuteczny sposób walki zarówno z bezrobociem jak i z ubóstwem.

Planuje się również aktywne wsparcie osób niepełnosprawnych poprzez stworzenie Domu Pomocy Społecznej dla osób niepełnosprawnych intelektualnie oraz ZAZ. W ten sposób nastąpi poprawa jakości życia podopiecznych DPS, działanie to ma również na celu ograniczenie wykluczenia społecznego i aktywizację zawodową dorosłych osób niepełnosprawnych.

PARTNERSTWO I PARTYCYPACJA SPOŁECZNA

W czasie obowiązywania Programu Rewitalizacji wszystkie podmioty działające w Mieście mogą włączyć swoje projekty do Programu. W tym celu powinny złożyć propozycję projektu do Sekretariatu Urzędu Miasta określając:

- tytuł projektu (nazwa),
- wskazanie podmiotów realizujących projekt (listę podmiotów uczestniczących we wdrażaniu),
- opis projektu, zakres realizowanych zadań,
- lokalizację (miejsce przeprowadzenia danego projektu),
- cele projektu,
- harmonogram realizacji projektu,
- szacowaną wartość,
- prognozowane rezultaty wraz ze sposobem ich oceny i zmierzenia w odniesieniu do celów rewitalizacji.

Każdy zgłoszony projekt musi wpisywać się w cele i kierunki działania Programu Rewitalizacji Miasta Skierniewice i bezpośrednio wpływać na wskazany w PR obszar rewitalizacji.

6.8. Przedsięwzięcia rewitalizacyjne o charakterze uzupełniającym

Zgodnie z „Wytycznymi ...” poniżej przedstawiono opis przedsięwzięć rewitalizacyjnych uzupełniających, tj. takich, które ze względu na mniejszą skalę oddziaływania trudno zidentyfikować indywidualnie, a są oczekiwane ze względu na realizację celów programu rewitalizacji. Wskazano obszary tematyczne, zagadnienia istotne z punktu widzenia potrzeb obszaru rewitalizacji.

W przedmiotowym PR projektem społecznym towarzyszą projekty infrastrukturalne, a zatem nie dopuszczono do tego, by działania były fragmentaryczne i dotyczyły np. tylko sfery technicznej. Jak wspomniano wcześniej, projekty społeczne będą obejmowały obszar rewitalizacji, ich oddziaływanie będzie prawdopodobnie wykraczać również poza ten obszar, na tereny położone poza

nim, jednak będzie to tzw. wartość dodana projektów. Zadaniem projektów jest wyprowadzenie obszaru rewitalizacji ze stanu kryzysowego.

Poniżej przedstawiono opisy projektów przewidzianych do realizacji, jako przedsięwzięcia o charakterze uzupełniającym.

Nazwa projektu rewitalizacyjnego
Promocja i wsparcie dla spółdzielni socjalnych
Podmioty realizujące projekt
Miasto Skierniewice Organizacje pozarządowe mogą realizować projekty w partnerstwie z Miastem lub samodzielnie.
Zakres realizowanych zadań
Problemem wyznaczonego obszaru rewitalizacji jest apatia mieszkańców, niska aktywność gospodarcza, w zasadzie brak przedsiębiorczości. Obszar ten zamieszkują głównie osoby starsze, bezrobotne, rodziny, w których problemem jest uzależnienie od alkoholu, czy przemoc domowa. Podłożem tych problemów jest zaś zła sytuacja finansowa, która przyczynia się do degradacji wartości i celów życiowych. Niestety na przestrzeni lat zjawisko się pogłębia, ponieważ dzieci niejako dziedziczą zachowania rodziców. Czerpią ze złych wzorców, kopiując negatywne postawy. Głównym celem projektu jest zwiększenie zaangażowania mieszkańców obszaru rewitalizacji w sferze działań obywatelskich poprzez funkcjonalne i konkretne wzmocnienie możliwości rozwojowych podmiotów ekonomii społecznej - spółdzielni socjalnych w różnych obszarach ich aktywności przy pomocy edukacyjno-doradczego wsparcia ich działalności w zakresie prawnych i ekonomiczno-księgowych aspektów funkcjonowania oraz nałożonych na nie przez ustawodawcę zadań statutowych na rzecz reintegracji społecznej i zawodowej swoich członków oraz ich środowiska lokalnego, a także przedsięwzięć społecznie użytecznych w sferze zadań publicznych określonych w ustawie o działalności pożytku publicznego i wolontariacie. Projekt wpłynie dodatkowo na rehabilitację zawodową osób niepełnosprawnych i ich integrację społeczną.
Lokalizacja (miejsce przeprowadzenia projektu)
Działania będą realizowane w sposób ciągły i dotyczyć będą obszaru rewitalizacji.
Szacowana wartość projektu
Szacowany koszt projektu to 1 000 000,00 PLN. Planuje się pozyskanie dotacji z EFS w wysokości do 85% kosztów projektu Wkład EFS – 850 000,00 PLN Wkład własny Miasta Skierniewice – 150 000,00 PLN W ramach realizacji planuje się również próbę uzyskania dofinansowania z innych źródeł, takich jak np. Urząd Marszałkowski w Łodzi.
Szacowana data realizacji
2017 - 2022
Wpływ na realizację Programu Rewitalizacji – prognozowane rezultaty

Projekt wpłynie na wzrost przedsiębiorczości na terenie obszaru rewitalizacji. Tym samym nastąpi spadek bezrobocia.

Proponowane wskaźniki rezultatu:

- Liczba osób objętych programami wsparcia (osoby)
- Spadek bezrobocia (%)
- Spadek przestępczości (%)

Sposób oceny rezultatów i ich zmierzenia w odniesieniu do celów rewitalizacji

Wskaźniki rezultatu:

- sondaż diagnostyczny – ankieta
- dane GUS

Nazwa projektu rewitalizacyjnego

Rewitalizacja i adaptacja zabytkowej Parowozowni Skierniewice do celów muzealnych i realizacji projektów kulturalnych

Podmioty realizujące projekt

Polskie Stowarzyszenie Miłośników Kolei
Pl. Defilad 1, 00-901 Warszawa

Zakres realizowanych zadań

Zadanie obejmuje wykonanie robót budowlanych przy obiekcie zagrożonym utratą wartości zabytkowych, których realizacja jest niezbędna do usunięcia tych zagrożeń, a następnie umożliwi adaptację Parowozowni Skierniewice do celów muzealnych i realizacji projektów kulturalnych.

Parowozownia Skierniewice jest zabytkowym kompleksem (zespółem budynków i budowli), o wyjątkowej dla województwa łódzkiego oraz całości regionu centralnej Polski wartości historycznej i naukowej, z uwagi na:

A) Walory historyczne:

- 1) Zespół stanowi jedyny w obszarze centralnej i wschodniej Polski kompletnie zachowany (wraz z funkcjonalnością technologiczną) obiekt zaplecza technicznego trakcji kolejowej (parowozów), osadzony w realiach przełomu XIX i XX wieku.
- 2) Zespół stanowi jedyny zachowany (z funkcjonalnością) element infrastruktury służącej do obsługi pojazdów pierwszej na ziemiach polskich magistrali kolejowej – Drogi Żelaznej Warszawsko-Wiedeńskiej.
- 3) Zespół jest najstarszym w kraju (lokowany w roku 1846) obiektem techniczno-warsztatowego zaplecza kolei, z niezmiennie zachowaną pierwotną funkcją i przeznaczeniem.
- 4) Zespół jest jednym z najstarszych obiektów przemysłowych na obszarze województwa łódzkiego (poza Łodzią).

B) Walory naukowe i edukacyjne:

- 1) W zespole Parowozowni zgromadzono reprezentatywny dla historii krajowego kolejnictwa zbiór taboru z licznymi (także sprawnymi technicznie) eksponatami datowanymi na okres

wczesnej fazy rozwoju kolejnictwa (1855-1895). Zbiór ten liczy sobie około 100 jednostek (lokomotywy, wagony, pojazdy specjalne) będąc trzecią co do wielkości (po zbiorze Muzeum kolejnictwa i zbiorach „skansenów” Grupy PKP) kolekcją w kraju, jak również jedną ze znaczących w Europie. Hala parowozowa będąca podstawowym obiektem kompleksu Parowozowni mieści zasadniczą i najcenniejszą część kolekcji.

- 2) W zespole Parowozowni zachowano (w dużej mierze w stanie czynnym) oryginalne wyposażenie warsztatów, kuźni, odlewni oraz urządzenia do bieżącej obsługi parowozów (zaopatrywania ich w paliwo i wodę). Najstarsze urządzenia techniczne datowane są na lata 1889-1895.
- 3) W Parowozowni oprócz zbiorów poświęconych pojazdom, zgromadzono także jedyną w kraju (jedną z nielicznych w Europie) specjalizowaną kolekcję zabytkowych urządzeń sterowania ruchem kolejowym (konstrukcje z przełomu XIX i XX wieku) oraz urządzeń łączności kolejowej. Zbiory te utrzymywane są w dużej mierze w stanie normalnej sprawności (na potrzeby demonstracyjne).

C) Walory społeczne, turystyczne, kulturowe i promocyjne dla regionu:

- 1) Parowozownia Skierniewice jest elementem kulturowego „Europejskiego Szlaku Kolei Warszawsko-Wiedeńskiej” (pierwszym geograficznie na terenie woj. łódzkiego) oraz jednocześnie elementem regionalnego szlaku historii techniki „Industrialne Mazowsze”.
- 2) Parowozownia ujęta jest na liście 175 kluczowych (reprezentatywnych) dla województwa łódzkiego zabytków architektury i budownictwa i stanowi jeden z kilkunastu najistotniejszych (wg materiałów Urzędu Wojewódzkiego w Łodzi) dla województwa łódzkiego zabytkowych obiektów przemysłowych, w tym jeden z nielicznych zabytkowych obiektów przemysłowych zlokalizowany poza Łodzią. W Wojewódzkim Programie Opieki nad Zabytkami na lata 2012-2015 Parowozownia Skierniewice została sklasyfikowana jako zabytek wymagający pilnego remontu.
- 3) Parowozownia i zgromadzone w niej zbiory są nieodpłatnie udostępniane publicznie w stałych, ogłaszanych corocznie terminach (co miesiąc od maja do października, oraz dodatkowo w dniach ogólnokrajowych akcji lub regionalnych wydarzeń – Noc Muzeów, Europejskie Dni Dziedzictwa; Dni Transportu Publicznego, Skierniewickie Święto Kwiatów i inne). Zwiedzającym jest zapewniona fachowa obsługa przewodnicka oraz bezpłatne materiały informacyjne (broszury i foldery tematyczne, foldery promujące region, osobne opisy wybranych eksponatów itp.).
- 4) Poza udostępnianiem do zwiedzania, Parowozownia jest również nieodpłatnie udostępniana publicznie w stałych, ogłoszonych corocznie terminach na potrzeby szerokiego spektrum wydarzeń kulturalnych: koncerty, spektakle teatralne, wieczory literackie. Organizowane są również okolicznościowe wystawy, plenery fotograficzne, rekonstrukcje historyczne.
- 5) W Parowozowni organizowane są lekcje dla uczniów szkół podstawowych, gimnazjalnych i średnich z zakresu historii kolei w regionie oraz z zakresu bezpieczeństwa na terenie i w pojazdach kolejowych (np. w ramach akcji „Bezpieczny Przejazd”).
- 6) Wnętrza Parowozowni i zgromadzona w niej kolekcja są okazjonalnie użyczane dla produkcji

filmowych i telewizyjnych oraz na potrzeby realizacji audycji telewizyjnych promujących region, filmów dokumentalnych i etud szkolnych.

- 7) Liczba osób korzystających bezpłatnie z oferty związanej z Parowozownią wzrasta. W latach 2013-2015 liczba zwiedzających wynosiła ponad 6000 osób rocznie (liczba odwiedzających jest rejestrowana poprzez wydawanie numerowanych biletów pamiątkowych).

D) Zewnętrzną ocenę walorów:

- 1) W 2011 r. Parowozownia Skierniewice otrzymała wyróżnienie w konkursie Regionalnej Organizacji Turystycznej Woj. Łódzkiego na Najlepszy Produkt Turystyczny Województwa Łódzkiego 2011 r.
- 2) W roku 2012 Stowarzyszenie otrzymało prestiżową nagrodę przyznaną w Grupie PKP: „Człowiek roku – przyjaciel kolei”,
- 3) W projekcie „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Skierniewice” (2013 r.) Parowozownię oznaczono jako teren 266U zalecając „ograniczenie rodzaju zabudowy usługowej do usług związanych z utrzymaniem i eksponowaniem zabytkowych obiektów kolejnictwa” i „sposób zagospodarowania obszaru podporządkowany utrzymaniu i eksponowaniu zabytkowej zabudowy zespołu parowozowni – stosownie do wymogów przepisów ustawy o ochronie zabytków”. W Suikzp „zakłada się otwarcie Muzeum Kolei Warszawsko-Wiedeńskiej w Skierniewicach. Bazą dla budowy w Skierniewicach atrakcyjnego ośrodka turystyki z w/wym. zakresu są obiekty zabytkowe: Parowozownia, a także należące do PKP zabudowania dworca kolejowego, wieży ciśnień itp.”

E) potencjał Parowozowni (syntetyczne zestawienie):

Parowozownia Skierniewice posiada unikalny potencjał, wykorzystywany systematycznie od 2004 r. na potrzeby organizacji wydarzeń kulturalnych:

- możliwość właściwego utrzymania i remontu eksponowanych zabytków techniki we własnym, specjalistycznym zapleczu technicznym;
- możliwość prezentowania historycznego (z własnej kolekcji) i dzisiejszego (zaproszonych przewoźników kolejowych) taboru kolejowego (ostatnia specjalna wystawa pojazdów własnych maj 2015, pojazdów zaproszonych w listopadzie 2014 r. – w roku 2015 utrudnienia dojazdu z uwagi na przebudowę torów PKP);
- możliwość okazjonalnego udostępniania zabytkowych pojazdów historycznych oraz terenu Parowozowni na potrzeby produkcji filmowych i inscenizacji historycznych (ostatnia w lutym 2015 r.);
- możliwość obsługi technicznej (obsługa lokomotyw, wagonów) i organizacyjnej (obsługa osób) turystycznych pociągów historycznych oraz współczesnych pociągów specjalnych (ostatni we wrześniu 2013 r.);
- możliwość wykorzystania zabytkowych hal na pokazy i wystawy lub koncerty (ostatnio podczas obchodów 170-lecia kolei, październik 2015).
- dogodne położenie (w centrum Polski pomiędzy aglomeracją łódzką i warszawską) przy modernizowanej linii kolejowej Warszawa - Łódź (planowany dojazd pociągiem ok. 30-40 min.) oraz w odległości ok. 10 km od węzła autostrady A2;

- powiązanie zabytkowego kompleksu technicznego z położonym obok XVII-XIX w. założeniem parkowo-pałacowym (Park i pałac biskupów łowickich; willa i ogród „Sobediany”).
- bliskość terenów atrakcyjnych przyrodniczo (Bolimowski Park Krajobrazowy).

Zabytek posiada wyjątkową wartość kulturotwórczą (poznawczą), ponieważ stanowi jedyne kompletnie zachowane i w pełni funkcjonalne zaplecze techniczne d. Kolei Warszawsko-Wiedeńskiej, pełniące zarazem funkcje muzealne, kulturalne i edukacyjne. W hali i na przyległym terenie znajduje się kolekcja historycznego taboru i urządzeń kolejowych (trzecia w kraju pod względem wielkości po zbiorach Muzeum Kolejnictwa i Grupy PKP).

F) historię zabytku

Lokalizacja (miejsce przeprowadzenia projektu)

Parowozownia Skierniewice, ul. Łowicka 1, 96-100 Skierniewice

Szacowana wartość projektu

Szacowany koszt projektu to 5 000 000,00 PLN.

Planuje się pozyskanie dotacji z EFRR (RPO WŁ) w wysokości do 85% kosztów projektu

Wkład EFRR – 4 250 000,00 PLN

Wkład własny Stowarzyszenia – 750 000,00 PLN

Stowarzyszenie rozważa finansowanie projektu również z innych źródeł, jeśli tylko nadarzy się taka sposobność.

Szacowana data realizacji

Planuje się realizację projektu w latach 2016 – 2022.

Wpływ na realizację Programu Rewitalizacji – prognozowane rezultaty

Dzięki realizacji projektu zabezpieczony zostanie niebezpieczny obszar Parowozowni, który przyciąga osoby, dla których zwiedzanie tego miejsca nie stanowi atrakcji turystycznej. Osoby te wkraczają na teren Parowozowni nielegalnie, np. w celu kontynuowania wcześniejszej zabawy ze znajomymi. Parowozownia, podobnie jak budynek który ma być zaadaptowany na potrzeby Muzeum, poza tym, że jest miejscem niebezpiecznym w miejscach niedozwolonych do zwiedzania, pełni czasami funkcję miejsca spotkań przy alkoholu i używkach. Dzięki realizacji projektu, teren ten zostanie zabezpieczony, wzmocniona zostanie również funkcja jaką pełni obecnie. Dzięki realizacji projektu zwiększy się także jakość zasobów muzealnych, umożliwiona zostanie także realizacja projektów kulturalnych. Wzmocniona zostanie oferta turystyczna obszaru rewitalizacji, oddziaływanie projektu obejmie jednak również obszar dalszej części Miasta, co jest wartością dodaną projektu. Zachowane zostanie dziedzictwo kulturowe i historyczne obszaru.

Proponowane wskaźniki rezultatu:

- Powierzchnia poddana rewitalizacji (ha)
- Powierzchnia kompleksowo zagospodarowanej przestrzeni publicznej rewitalizowanych terenów (ha)
- Liczba zrewitalizowanych obiektów (szt.)
- Liczba nowych ofert programowych w zakresie kultury i turystyki (szt.)

- Liczba osób korzystających z nowej lokalnej bazy kulturalnej i turystycznej (szt.)
- Powierzchnia usługowa faktycznie wykorzystywana (m²)

W wyniku realizacji projektu pojawiają się również rezultaty miękkie:

- poprawa jakości obiektów, zachowanie dziedzictwa kulturowego i historycznego
- poprawa wizerunku obszaru rewitalizacji
- powiększenie oferty kulturalnej skierowanej ku mieszkańcom obszaru rewitalizacji, w tym dzieci i młodzieży
- rozwój funkcji turystycznej obszaru rewitalizacji

Sposób oceny rezultatów i ich zmierzenia w odniesieniu do celów rewitalizacji

Wskaźniki rezultatu:

- dokumentacja projektowa
- dokumenty wewnętrzne Stowarzyszenia

Rezultaty miękkie:

- sondaż diagnostyczny - ankieta
- monitorowanie liczby przedsiębiorstw, w tym w szczególności zajmujących się działalnością związaną z turystyką – dane z Urzędu Miasta Skierniewice

6.9. Komplementarność i kompleksowość projektów rewitalizacyjnych

KOMPLEKSOWOŚĆ

Program Rewitalizacji Miasta Skierniewice na lata 2016 – 2022 przedstawia projekty rewitalizacyjne kompleksowo – uwzględnia współfinansowanie tychże działań z różnych źródeł, w tym z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego na lata 2014 - 2020, Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, wskazuje również na możliwość wyboru innych programów pomocowych, jeżeli tylko dany projekt będzie spełniał przedstawiane kryteria. Do programów tych należy np. Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, PFRON czy Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu. Program przewiduje także możliwość finansowania projektów z środków prywatnych, jedynym wymaganiem jest, by proponowane projekty przedstawiały wymagane w niniejszym Programie informacje.

Ponadto projekty przedstawione w PR uwzględniają działania w sferze społecznej, gospodarczej, przestrzenno-funkcjonalnej, technicznej i środowiskowej, a zatem nie pomijają żadnego z obszarów. Nie są to działania punktowe, a takie które wywierają wpływ na cały obszar rewitalizacji, często również oddziaływanie projektów będzie widoczne w długim okresie czasu w dalszej części Miasta, m.in. dzięki realizacji podobnych projektów w innych częściach Skierniewic.

Projekty są różnorodne, ale jednocześnie są ze sobą powiązane, dzięki czemu oddziałują synergicznie na obszar rewitalizacji. Przyczyniają się do podniesienia poziomu i jakości życia mieszkańców, z jednej strony polepszają warunki zamieszkania, z drugiej przyczyniają się do zwiększenia aktywności zawodowej osób bezrobotnych, aktywizacji osób starszych czy poprawie

jakości życia osób niepełnosprawnych. Służą aktywizacji społeczeństwa z obszaru rewitalizacji, podniesieniu jakości życia mieszkańców tego obszaru, odnowie przestrzeni publicznej, wywierają silny wpływ na funkcję kulturową i turystyczną obszaru. Efekty realizacji projektów są ze sobą powiązane, nie tylko poprzez oddziaływanie na codzienne życie mieszkańców w sferze zamieszkania, pracy, kultury, rozrywki i nauki, ale także poprzez odnowę przestrzeni publicznej. Projekty mają na celu osiągnięcie długotrwałych efektów w sferze społecznej, gospodarczej, przestrzenno-funkcjonalnej, środowiskowej i technicznej. W ten sposób wszystkie projekty wykorzystują efekty realizacji innych, zachodzi synergia na etapie ich realizacji oraz synchronizacja efektów oddziaływania na sytuację kryzysową.

Tabela 16: Kompleksowość i komplementarność projektów rewitalizacyjnych – źródła finansowania

nazwa projektu	planowane – rozważane źródła finansowania								
	Miasto Skierniewice	EFS	Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu	PFRON	RPO WŁ na lata 2014 - 2020	Stowarzyszenie Rodziców i Opiekunów Dzieci Niepełnosprawnych „Wspólna Troska”	NFOŚiGW	Urząd Marszałkowski w Łodzi	Polskie Stowarzyszenie Miłośników Kolei
Organizacja zajęć pozalekcyjnych dla dzieci i młodzieży w połączeniu ze wsparciem psychologicznym	X	X	X						
Spotkania integracyjne dla osób starszych	X	X		X					
Rewitalizacja tkanki mieszkaniowej na wyznaczonym obszarze rewitalizacji w Mieście Skierniewice	X				X				
Adaptacja budynków służących aktywizacji społeczno-zawodowej, wsparciu oraz opiece nad osobami niepełnosprawnymi				X	X	X	X		
Remont i adaptacja budynku na potrzeby Muzeum Historycznego w Skierniewicach	X				X				
Budowa zatok parkingowych, chodników, ciągu pieszo-jezdnego, kanalizacji deszczowej oraz oświetlenia ulicznego	X				X				
Promocja i wsparcie dla spółdzielni socjalnych	X	X						X	
Rewitalizacja i adaptacja zabytkowej Parowozowni Skierniewice do celów muzealnych i realizacji projektów kulturalnych					X				X

Tabela 17: Kompleksowość projektów rewitalizacyjnych – sfery występowania i współwystępowania negatywnych zjawisk, wskazanie, na które sfery projekt oddziałuje, wzajemne powiązania oraz synergia projektów; komplementarność problemowa

nazwa projektu	sfery występowania negatywnych zjawisk				
	społeczna	gospodarcza	środowiskowa	przestrzenno-funkcjonalna	techniczna
Organizacja zajęć pozalekcyjnych dla dzieci i młodzieży w połączeniu ze wsparciem psychologicznym	X		X	X	
Spotkania integracyjne dla osób starszych	X	X			
Rewitalizacja tkanki mieszkaniowej na wyznaczonym obszarze rewitalizacji w Mieście Skierniewice	X		X	X	X
Adaptacja budynków służących aktywizacji społeczno-zawodowej, wsparciu oraz opiece nad osobami niepełnosprawnymi	X	X		X	X
Remont i adaptacja budynku na potrzeby Muzeum Historycznego w Skierniewicach	X			X	X
Budowa zatok parkingowych, chodników, ciągu pieszo-jezdnego, kanalizacji deszczowej oraz oświetlenia ulicznego	X	X	X	X	
Promocja i wsparcie dla spółdzielni socjalnych	X	X			
Rewitalizacja i adaptacja zabytkowej Parowozowni Skierniewice do celów muzealnych i realizacji projektów kulturalnych	X			X	

KOMPLEMENTARNOŚĆ PROBLEMOWA

Przedstawione w Programie projekty uzupełniają się tematycznie, dzięki czemu Program będzie oddziaływał na obszar rewitalizacji we wszystkich aspektach (społecznym, gospodarczym, przestrzenno-funkcyjnym, technicznym i środowiskowym). Powiązania zachodzą pomiędzy projektami społecznymi, skierowane są one ku różnym grupom wiekowym (dzieci, młodzież, seniorzy, osoby dorosłe), ale i różnym grupom społecznym (osoby bezrobotne, niepełnosprawne, zagrożone wykluczeniem społecznym, dotknięte ubóstwem). Powiązania zachodzą również pomiędzy projektami społecznymi i projektami infrastrukturalnymi, które poza rezultatami twardymi oddziałują również na sferę społeczną, np. w wyniku budowy Muzeum zlikwidowane zostanie miejsce spotkań, gdzie spożywany jest alkohol i inne używki, zachowane zostanie dziedzictwo kulturowe i historyczne obszaru, ale także wzmocni się atrakcyjność turystyczna obszaru rewitalizacji, a pośrednio również całego Miasta, rozszerzona zostanie oferta kulturowa, zwiększony zostanie dostęp do infrastruktury kultury dla wszystkich mieszkańców obszaru rewitalizacji, w tym dzieci i młodzieży.

Zadbano również o to, by realizowane były zarówno projekty społeczne jak i projekty infrastrukturalne, a zatem nie dopuszczono do tego, by działania były fragmentaryczne i dotyczyły np. tylko sfery technicznej. Opis każdego z planowanych projektów zawiera informację o stanie pożądanym, jaki zamierza się osiągnąć dzięki jego realizacji, wskazano również proponowane wskaźniki rezultatu oraz sposoby ich zmierzenia (rozdział 5.7 i 5.8).

Projekty zawarte w niniejszym PR wpisują się w *Strategię Rozwoju Miasta Skierniewice do roku 2020*. Wizją Rozwoju Miasta zawartą w Strategii jest: *Miasto Skierniewice atrakcyjnym miejscem zamieszkania, o wysokim poziomie rozwoju, przyjaznej środowisku gospodarce, atrakcyjne turystycznie oraz inwestycyjnie, oferujące perspektywę dobrej jakości życia*. Wizja Miasta zawarta w PR jest spójna z przytoczoną. Proponowane projekty rewitalizacyjne przyczyniają się do realizacji celu głównego strategii, jakim jest:

Rozwój nowoczesnego Miasta i zrównoważonej gospodarki o środowiskowych walorach technologicznych i dynamicznej przedsiębiorczości z udziałem aktywnych zawodowo i społecznie mieszkańców.

Zawarte w PR cele są w szczególności spójne z następującymi celami Strategii:

CEL STRATEGICZNY II. ROZWÓJ TURYSTYKI, SPORTU I REKREACJI

Cel operacyjny 2.2. Rozwój oferty turystycznej i produktu turystycznego oraz rekreacyjno-sportowego Skierniewic

CEL STRATEGICZNY III ROZWÓJ INFRASTRUKTURY

Cel operacyjny 3.1. Rozwój nowoczesnego transportu publicznego

Cel operacyjny 3.2. Rozwój infrastruktury związanej z budownictwem mieszkaniowym

Cel operacyjny 3.4. Rozwój nowoczesnej edukacji

CEL STRATEGICZNY V: REWITALIZACJA KULTUROWA, PRZYRODNICZA I SPOŁECZNA;

Cel Operacyjny 5.1. *Rewitalizacja obszaru miejskiego i terenów zdegradowanych, w tym o znaczeniu historycznym dla Miasta Skierniewice*

Szerzej komplementarność dokumentów została opisana w rozdziale 2.1 Nawiązanie do lokalnych i regionalnych dokumentów strategicznych. W tymże rozdziale wyjaśniono także powiązania PR z innymi dokumentami strategicznymi / planistycznymi Miasta Skierniewice.

Cały rozdział 2 niniejszego PR poświęcono na wykazanie komplementarności Programu z dokumentami strategicznymi dotyczącymi rozwoju przestrzenno-społeczno-gospodarczego na poziomie europejskim, krajowym, regionalnym i lokalnym.

KOMPLEMENTARNOŚĆ PRZESTRZENNA

Zaproponowane w Programie Projekty dobrano w taki sposób, aby efektywnie oddziaływały one na cały dotknięty kryzysem obszar (a nie punktowo, w pojedynczych miejscach, jak zaznaczono w „Wytycznych ...”), projekty dopełniają się przestrzennie, zachodzi pomiędzy nimi efekt synergii, co wyjaśniono już powyżej.

Projekty społeczne przedstawione w Programie obejmują obszar rewitalizacji, ale zakłada się, że będą one stanowiły projekty wzorcowe, na podstawie których, podobne działania będą mogły być prowadzone poza obszarem rewitalizacji (nie zostały one wskazane w programie). Zakłada się silne oddziaływanie projektów w samym obszarze rewitalizacji, ale także poza jego granicami, co stanowi wartość dodaną projektów i będzie przynosić korzyści na terenie całych Skierniewic. Dzięki takiemu podejściu, nie dopuszcza się do przenoszenia problemów na inne obszary oraz zapobiega się powstaniu niepożądanych efektów społecznych, takich jak segregacja społeczna i wykluczenie. Zaproponowane projekty, w tym o charakterze infrastrukturalnym, mają doprowadzić do podwyższenia jakości życia osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, co nie znajdzie odzwierciedlenia w obniżeniu jakości życia osób spoza wyznaczonego obszaru rewitalizacji. PR dąży do wyrównania dysproporcji i szans pomiędzy mieszkańcami Miasta, kładąc nacisk na realizację projektów w obszarze rewitalizacji, wzmacniając tym samym kapitał społeczny zarówno obszaru rewitalizacji jak i pośrednio – całego Miasta.

W miarę upływu czasu, możliwości finansowych oraz aktywności społecznej, PR będzie uzupełniany o inne projekty, tak aby efekty realizacji PR jeszcze mocniej wpływały na rozwój obszaru rewitalizacji i jego mieszkańców. Kluczowy stanie się monitoring prac i ich efektów oraz reagowanie na zachodzące zmiany, co zostało opisane w kolejnych rozdziałach. Konieczna jest także weryfikacja działań prowadzonych poza obszarem rewitalizacji (np. wynikających ze strategii rozwoju miasta), tak aby nie zagrażały one działaniom podejmowanym na obszarze rewitalizacji, a wręcz przeciwnie, uzupełniały się. Nie dopuszcza się jednak możliwości zagrożenia obszarowi rewitalizacji, albowiem wszystkie działania na obszarze Miasta są koordynowane przez Prezydenta Skierniewic, który czuwa nad ich prawidłową realizacją.

KOMPLEMENTARNOŚĆ ŹRÓDEŁ FINANSOWANIA

Niniejszy PR zapewnia komplementarność źródeł finansowania, co w kontekście polityki spójności 2014-2020, oznacza, że projekty rewitalizacyjne w nim zawarte, zakładają wykorzystanie wsparcia ze środków EFRR, EFS i FS z wykluczeniem ryzyka podwójnego dofinansowania (rodzaj źródeł finansowania projektów opisano przy każdym z nich). Dzięki takiemu podejściu PR prowadzi

do uzyskania korzystnych efektów dla wyznaczonego obszaru rewitalizacji, jednocześnie realizując zasadę dodatkowości środków UE. Źródła finansowania przedstawia tabela: *Kompleksowość projektów rewitalizacyjnych – źródła finansowania*, powyżej.

Zachodzi również koordynacja i synergia projektów, szczególnie w zakresie projektów finansowanych w ramach EFRR i EFS. Projekty mają na celu osiągnięcie długotrwałych efektów w sferze społecznej, gospodarczej, przestrzenno-funkcjonalnej, środowiskowej i technicznej. Projekty o charakterze społecznym mają na celu wyrównanie szans mieszkańców w dostępie do nauki, rekreacji, pracy. Budują wysokiej jakości kapitał społeczny, tak potrzebny dla prawidłowego rozwoju obszaru rewitalizacji. Projekty te mają również na celu budowę bądź przywrócenie umiejętności i kwalifikacji mieszkańców, mają jednoczyć, pomagać tworzyć więzi społeczne, budować przywiązanie do miejsca zamieszkania. Projekty infrastrukturalne tworzą zaś podstawy dla podwyższenia jakości życia mieszkańców, zwiększają dostęp do dóbr kultury, zwiększają również estetykę przestrzeni oraz poprawiają jakość środowiska przyrodniczego, dzięki czemu warunki zamieszkania, pracy, nauki i rekreacji stają się lepsze, wzrasta komfort użytkowania przestrzeni publicznej. W ten sposób wszystkie projekty wykorzystują efekty realizacji innych, zachodzi synergia na etapie ich realizacji oraz synchronizacja efektów oddziaływania.

PR dopuszcza, a wręcz promuje włączenie w realizację Programu prywatnych źródeł finansowania, co jest jednak w zupełności uzależnione od inwestorów prywatnych. Połączenie prywatnych i publicznych źródeł finansowania, umożliwi jeszcze większą dynamikę wprowadzania zmian, oczywiście przy odpowiednim nadzorze wdrażanych w ten sposób projektów.

KOMPLEMENTARNOŚĆ PROCEDURALNO-INSTYTUCJONALNA

Zgodnie z „Wytocznymi ...” „Komplementarność proceduralno-instytucjonalna oznacza konieczność takiego zaprojektowania systemu zarządzania programem rewitalizacji, który pozwoli na efektywne współdziałanie na jego rzecz różnych instytucji oraz wzajemne uzupełnianie się i spójność procedur. W tym celu niezbędne jest osadzenie systemu zarządzania programem rewitalizacji w przyjętym przez daną gminę systemie zarządzania w ogóle.”

System ten przedstawiono w kolejnych rozdziałach GRP.

KOMPLEMENTARNOŚĆ MIĘDZYOKRESOWA

W ramach polityki spójności 2007 – 2013 Miasto Skierniewice zrealizowało 3 projekty rewitalizacyjne, których krótki opis przedstawiono poniżej. Niniejszy program rewitalizacji służy m.in. uzupełnieniu tych przedsięwzięć projektami komplementarnymi realizowanymi w latach 2016 – 2022, wyróżnionymi w niniejszym PR. W ten sposób zostaje zachowana ciągłość programowa, która w procesie rewitalizacji ma kluczowe znaczenie. Powiązania zachodzące pomiędzy projektami z dwóch wskazanych okresów programowania Funduszy Europejskich dowodzą zachowania komplementarności międzyokresowej. Zachodzi spójność pomiędzy celami projektów, a wytyczonymi w ramach PR celami i kierunkami działania. Projekty uzupełniają się - podczas realizacji jednych wykorzystywane są efekty i wyciągane wnioski z tych już przeprowadzonych.

Projekty współfinansowane z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego na lata 2007 – 2013:

Ożywienie społeczno-gospodarcze w północno - wschodniej części województwa łódzkiego poprzez rewitalizację terenów powojсковych w Skierniewicach	
Oś priorytetowa VI	Odnowa obszarów miejskich
Działanie VI.1	Rewitalizacja obszarów problemowych
Wartość całkowita projektu	25 689 401,42 zł
Kwota dofinansowania z EFRR	14 022 229,72 zł
Okres realizacji projektu	2009 – 2012
<u>Cel bezpośredni:</u> wprowadzenie zdegradowanych terenów powojсковych w Skierniewicach w strukturę miejską wraz z nadaniem im rangi terenów obsługi regionalnej (charakteru miastotwórczego) poprzez działania eliminujące niedobory techniczne obszaru i stworzenie warunków lokalowych i infrastrukturalnych do rozwoju działalności edukacyjnej (dzięki renowacji istniejących terenów powojсковych), w tym stworzenie bazy edukacyjno-laboratoryjnej dla publicznej bezpłatnej Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Skierniewicach, zapewniającej młodzieży regionu skierniewickiego dostępność do nauki na poziomie wyższym w publicznej szkole wyższej oraz umożliwiającej włączenie w proces dydaktyczny osób niepełnosprawnych.	

Rewitalizacja zabytkowego parku miejskiego w Skierniewicach, dawnego ogrodu Prymasów Polski	
Oś priorytetowa VI	Odnowa obszarów miejskich
Działanie VI.1	Rewitalizacja obszarów problemowych
Wartość całkowita projektu	12 450 772,00 zł
Kwota dofinansowania z EFRR	9 930 311,79 zł
Okres realizacji projektu	2010 – 2014
Cele bezpośrednie: <ol style="list-style-type: none">1. Rewitalizacja substancji architektonicznej parku – przebudowa alejek parkowych, małej architektury;2. Przywrócenie i poprawa funkcjonalności ruchu pieszego na terenie parku – przebudowa alejek w parku oraz remont oświetlenia;3. Przebudowa małej architektury oraz tworzenie i modernizacja miejsc rekreacji i terenów zielonych;4. Zwiększenie estetyki przestrzeni publicznej oraz ochrona środowiska naturalnego;5. Zapewnienie bezpieczeństwa na terenie Parku poprzez instalację monitoringu.	

Zagospodarowanie przestrzenne obszaru objętego ochroną konserwatorską – trakt dworcowy, etap I – plac przed dworcem.	
Oś priorytetowa VI	Odnowa obszarów miejskich
Działanie VI.1	Rewitalizacja obszarów problemowych
Wartość całkowita projektu	2 961 270,16 zł
Kwota dofinansowania z EFRR	2 517 079,63 zł
Okres realizacji projektu	2010 – 2012
<u>Cele główny projektu:</u> poprawa jakości przestrzeni publicznej miasta poprzez rewitalizację Placu Dworcowego w Skierniewicach.	
<u>Cele szczegółowe:</u>	
a) Przywrócenie funkcji reprezentacyjnej Placu Dworcowego;	
b) Poprawa poziomu bezpieczeństwa publicznego;	
c) Poprawa jakości życia i warunków prowadzenia działalności gospodarczej.	

6.10. Mechanizmy zapewnienia komplementarności między poszczególnymi projektami oraz pomiędzy działaniami różnych podmiotów i funduszy na obszarze objętym programem rewitalizacji

Zgodnie z definicją rewitalizacji, działania podejmowane przez Miasto Skierniewice, odnoszące się do poszczególnych aspektów rewitalizacji, wymagają współpracy i włączenia w proces rewitalizacji szerokiego grona interesariuszy. Mowa tu zarówno o mieszkańcach, jak i stowarzyszeniach, organizacjach, wspólnotach mieszkaniowych, prywatnych inwestorach, itp.

Konieczne jest podjęcie działań inwestycyjnych umożliwiających kompleksową przemianę przestrzeni publicznych, stworzenie miejsc przyjaznych aktualnym i potencjalnym mieszkańcom oraz turystom, co wzmocni atrakcyjność obszaru rewitalizacji. Działania muszą wpłynąć na podwyższenie jakości życia mieszkańców, ale także przyczynić się do rozwoju gospodarczego obszaru.

Konieczne jest także zaangażowanie lokalnej społeczności w proces rewitalizacji, co zostało już uczynione na etapie wyznaczania obszaru rewitalizacji. Lokalna społeczność musi jednak brać również aktywny udział w realizacji Programu, w poszczególnych, wytypowanych działaniach. Stąd przedstawiono w PR projekty stricte społeczne oraz projekty infrastrukturalne, które wywierają jednak ogromny wpływ na społeczeństwo zamieszkałe obszar rewitalizacji. Pożądane jest zaangażowanie i aktywny udział organizacji pozarządowych realizujących inicjatywy m.in. na rzecz rozwoju społeczno-gospodarczego i wyrównywania szans, dzięki czemu wszelkie projekty o charakterze społecznym będą realizowane w sposób profesjonalny, zgodny z potrzebami mieszkańców obszaru.

Wytypowane w Programie projekty rewitalizacyjne mają za zadanie wykorzystać dostępne zasoby, a ich realizacja ma przebiegać w oparciu o dostępne instrumenty finansowe, które mają ułatwić przeprowadzenie procesu rewitalizacji w obszarze rewitalizacji Miasta Skierniewice.

6.11. Planowane wskaźniki osiągnięcia celów

Rewitalizacja wyznaczonego obszaru Miasta Skierniewice jest działaniem komplementarnym do celów wytyczonych w programach rewitalizacji obowiązujących na terenie Miasta w latach ubiegłych. Zgodnie z nimi, kierunek jaki powinna przyjąć rewitalizacja wskazanego obszaru, to ochrona dziedzictwa kulturowego, rozwój turystyki, promocja i wspieranie przedsiębiorczości lokalnej, a także aktywizacja zawodowa różnych grup społecznych, zwłaszcza tych zagrożonych wykluczeniem oraz długotrwałym bezrobociem.

Realizacja Programu Rewitalizacji Miasta Skierniewice na lata 2016 – 2022 powinna przyczynić się zarówno w krótszej jak i dłuższej perspektywie do:

- wyrównywania szans oraz integracji społecznej osób niepełnosprawnych, starszych – skutecznego włączania seniorów w działania lokalnych społeczności;
- wyrównywania szans dzieci i młodzieży z obszaru rewitalizacji;
- przeciwdziałania bezrobociu poprzez tworzenie nowych i utrzymanie istniejących miejsc pracy;
- prężnej działalności spółdzielni socjalnych;
- rozwoju kultury lokalnej i regionalnej – wzrostu znaczenia lokalnych imprez kulturalnych;
- poprawy warunków zamieszkania ludności z obszaru rewitalizacji;
- wykształcenia postaw przedsiębiorczych wśród mieszkańców obszaru rewitalizacji, a także mobilizacji i chęci do wdrażania zmian;
- osiągnięcia wysokiego poziomu rozwoju gospodarczego, społecznego i kulturalnego obszaru rewitalizacji – wzrostu inwestycji zewnętrznych, spadku przestępczości, wzrostu liczby turystów;
- dalszego rozwoju przedsiębiorczości zwłaszcza małych i średnich przedsiębiorstw, wprowadzających innowacje gospodarcze lub powodujących transfer technologii – wzrost liczby zarejestrowanych podmiotów gospodarczych w poszczególnych latach;
- poprawy stanu infrastruktury technicznej i drogowej w celu poprawy warunków bezpieczeństwa mieszkańców obszaru rewitalizacji oraz w celu realizowania nowych inwestycji gospodarczych;
- poprawy stanu środowiska naturalnego oraz promocji zasobów przyrodniczych, w tym ograniczenia zanieczyszczeń przedostających się do środowiska naturalnego oraz prowadzenia monitoringu źródeł i wielkości zanieczyszczeń;

Dla działań przewidzianych w Programie Rewitalizacji określa się listę przykładowych wskaźników, na podstawie której weryfikowane będą osiągnięcia założonych celów. Lista będzie rozszerzana i uzupełniana w trakcie opracowywania kolejnych przedsięwzięć na dalsze lata realizacji Programu.

Wskaźniki produktu	jednostka miary
Liczba zrewitalizowanych obszarów	szt.
Powierzchnia zrewitalizowanych obszarów	ha
Liczba obiektów, które uzyskały nowe funkcje w wyniku rewitalizacji	szt.

Program Rewitalizacji Miasta Skierniewice na lata 2016 – 2022 (wersja zmieniona)

Liczba wybudowanych/przebudowanych obiektów małej architektury	szt.
Liczba utworzonych /zmodernizowanych miejsc rekreacji i terenów zielonych	szt.
Długość wymienionej/wybudowanej/przebudowanej/zmodernizowanej instalacji gazowej	m
Liczba wybudowanych systemów monitoringu w celu podniesienia bezpieczeństwa publicznego	szt.
Liczba obiektów objętych termomodernizacją	szt.
Liczba obiektów zmodernizowanych na cele kulturalne i turystyczne	szt.
Liczba systemów zabezpieczeń w obiektach dziedzictwa kulturowego	szt.
Wskaźniki rezultatu	jednostka miary
Powierzchnia poddana rewitalizacji	ha
Liczba przedsiębiorstw powstałych na zrewitalizowanym obszarze	szt.
Powierzchnia obszaru rewitalizacji objętego systemem monitoringu	ha
Powierzchnia terenów przygotowanych pod realizację nowych inwestycji gospodarczych	ha
Powierzchnia kompleksowo zagospodarowanej przestrzeni publicznej zrewitalizowanych terenów	ha
Liczba zrewitalizowanych obiektów	szt.
Powierzchnia budynków objęta termomodernizacją	m ²
Ilość zaoszczędzonej energii w wyniku realizacji projektu	MW/rok
Liczba nowych ofert programowych w zakresie kultury i turystyki	szt.
Liczba osób korzystających z nowej lokalnej bazy kulturalnej i turystycznej	szt.
Powierzchnia usługowa faktycznie wykorzystywana	m ²
Liczba nowych przedsiębiorstw	szt.
Liczba osób objętych programami społecznymi	osoby
Liczba osób objętych programami wsparcia	osoby
Liczba osób objętych opieką w DPS	osoby
Liczba osób w niepełnosprawnych zatrudnionych w Zakładzie Aktywizacji Zawodowej	osoby
Spadek przestępczości	%
Spadek bezrobocia	%
Liczba nowych punktów usługowych na terenach zrewitalizowanych	szt.
Wskaźniki oddziaływania	jednostka miary
Wskaźnik bezrobocia wśród mieszkańców terenów zrewitalizowanych	%
Migracje z terenów poddanych rewitalizacji	osoby
Stale miejsca pracy w obszarze kultury i turystyki	szt.
Wskaźnik wykształcenia wśród mieszkańców terenów zrewitalizowanych	%
Liczba absolwentów szkół średnich na terenie zrewitalizowanym	szt.
Liczba utrzymanych miejsc pracy (w okresie 2 lat)	szt.
Liczba utrzymanych punktów usługowych (w okresie 2 lat)	szt.

7. Indykatywne ramy finansowe - plan finansowy realizacji Programu Rewitalizacji w latach 2016 - 2022

Środki finansowe stanowiące wsparcie dla przeprowadzenia projektów rewitalizacyjnych Miasto może – w zależności od charakteru projektu – uzyskać z różnych źródeł.

W ramach *Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego na lata 2014 - 2020* są to działania obejmujące następujące priorytety inwestycyjne:

CELE TEMATYCZNE ORAZ PRIORYTETY INWESTYCYJNE
Cel Tematyczny 3 Wzmacnianie konkurencyjności MŚP
3a Promowanie przedsiębiorczości, w szczególności poprzez ułatwianie gospodarczego wykorzystywania nowych pomysłów oraz sprzyjanie tworzeniu nowych firm, w tym również poprzez inkubatory przedsiębiorczości
Cel tematyczny 4 Wspieranie przejścia na gospodarkę niskoemisyjną we wszystkich sektorach
4c Wspieranie efektywności energetycznej, inteligentnego zarządzania energią i wykorzystania odnawialnych źródeł energii w infrastrukturze publicznej, w tym w budynkach publicznych, i w sektorze mieszkaniowym
4e Promowanie strategii niskoemisyjnych dla wszystkich rodzajów terytoriów, w szczególności dla obszarów miejskich, w tym wspieranie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej i działań adaptacyjnych mających oddziaływanie łagodzące na zmiany klimatu
Cel tematyczny 6 Zachowanie i ochrona środowiska naturalnego oraz wspieranie efektywnego gospodarowania zasobami
6c Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego
6e Podejmowanie przedsięwzięć mających na celu poprawę stanu jakości środowiska miejskiego, rewitalizację miast, rekultywację i dekontaminację terenów przemysłowych (w tym terenów powojсковych), zmniejszenie zanieczyszczenia powietrza oraz propagowanie działań służących zmniejszaniu hałasu
Cel tematyczny 7 Promowanie zrównoważonego transportu i usuwanie niedoborów przepustowości w działaniu najważniejszej infrastruktury sieciowej
7d Rozwój i rehabilitacja kompleksowych, wysokiej jakości i interoperacyjnych systemów transportu kolejowego oraz propagowanie działań służących zmniejszaniu hałasu
Cel tematyczny 8 Promowanie trwałego i wysokiej jakości zatrudnienia oraz wsparcie mobilności pracowników
8i dostęp do zatrudnienia dla osób poszukujących pracy i osób biernych zawodowo, w tym długotrwale bezrobotnych oraz oddalonych od rynku pracy, także poprzez lokalne inicjatywy inicjatywy na rzecz zatrudnienia oraz wspieranie mobilności pracowników
8iii praca na własny rachunek, przedsiębiorczość i tworzenie przedsiębiorstw w tym innowacyjnych mikro-, małych i średnich przedsiębiorstwach
Cel tematyczny 9 Wspieranie włączenia społecznego i walka z ubóstwem
9b wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności na obszarach miejskich i wiejskich
9i aktywne włączenie, w tym z myślą o promowaniu równych szans oraz aktywnego uczestnictwa i

zwiększaniu szans na zatrudnienie
9iv ułatwianie dostępu do przystępnych cenowo, trwałych oraz wysokiej jakości usług, w tym opieki zdrowotnej i usług socjalnych świadczonych w interesie ogólnym
9v wspieranie przedsiębiorczości społecznej i integracji zawodowej w przedsiębiorstwach społecznych oraz ekonomii społecznej i solidarnej w celu ułatwiania dostępu do zatrudnienia

Źródło: Wytyczne w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020

W ramach krajowych programów operacyjnych możliwe jest uzyskanie wsparcia do projektów z poniżej wymienionych priorytetów inwestycyjnych:

Program Operacyjny	Priorytety Inwestycyjne
Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2014-2020	<p>4iii Wspieranie efektywności energetycznej, inteligentnego zarządzania energią i wykorzystywania odnawialnych źródeł energii w infrastrukturze publicznej, w tym w budynkach publicznych, i w sektorze mieszkaniowym</p> <p>4v Promowanie strategii niskoemisyjnych dla wszystkich rodzajów terytoriów, w szczególności dla obszarów miejskich, w tym wspieranie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej i działań adaptacyjnych mających oddziaływanie łagodzące na zmiany klimatu</p> <p>6c Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego</p> <p>6e (iv) Podejmowanie przedsięwzięć mających na celu poprawę stanu jakości środowiska miejskiego, rewitalizację miast, rekultywację i dekontaminację terenów przemysłowych (w tym terenów powojaskowych), zmniejszenie zanieczyszczenia powietrza oraz propagowania działań służących zmniejszeniu hałasu</p> <p>9a Inwestycje w infrastrukturę zdrowotną i społeczną, które przyczyniają się do rozwoju krajowego, regionalnego i lokalnego, zmniejszania nierówności w zakresie stanu zdrowia, promowanie włączenia społecznego poprzez lepszy dostęp do usług społecznych, kulturalnych i rekreacyjnych oraz przejścia z usług instytucjonalnych na usługi na poziomie społeczności lokalnych</p>
Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój	8ii Trwała integracja na rynku pracy ludzi młodych, w szczególności tych, którzy nie pracują, nie kształcą się ani nie szkolą, w tym ludzi młodych zagrożonych wykluczeniem społecznym i ludzi młodych wywodzących się ze środowisk marginalizowanych, także poprzez wdrażanie gwarancji dla młodzieży
Program Operacyjny Polska Wschodnia	4e Promowanie strategii niskoemisyjnych dla wszystkich rodzajów terytoriów, w szczególności dla obszarów miejskich, w tym wspieranie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej i działań adaptacyjnych mających oddziaływanie łagodzące na zmiany klimatu
Program Operacyjny Polska Cyfrowa	<p>2a Poszerzanie zakresu dostępności łączy szerokopasmowych oraz wprowadzanie szybkich sieci internetowych oraz wspieranie wprowadzania nowych technologii i sieci dla gospodarki cyfrowej</p> <p>2c Wzmocnienie zastosowań TIK dla e-administracji, e-uczenia się, e-włączenia społecznego, e-kultury i e-zdrowia.</p>

Źródło: Wytyczne w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020

Program Rewitalizacji Miasta Skierniewice na lata 2016 – 2022 (wersja zmieniona)

Dodatkowo, projekty w ramach programu rewitalizacji mogą być finansowane z Inicjatyw UE typu JESSICA, środków budżetowych Gminy, Środków Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, Środków Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Łodzi, środków instytucji sektora publicznego oraz w ramach Partnerstwa Publiczno-Prywatnego.

Plan finansowy projektów rewitalizacyjnych (kwoty podano w tys. PLN)

Projekt	rok 2016				rok 2017			
	ogółem	Środki UE	Środki własne	inne	ogółem	Środki UE	Środki własne	inne
Organizacja zajęć pozalekcyjnych dla dzieci i młodzieży w połączeniu ze wsparciem psychologicznym	0	0	0	0	250	212,5	37,5	0
Spotkania integracyjne dla osób starszych	0	0	0	0	250	212,5	37,5	0
Rewitalizacja tkanki mieszkaniowej na wyznaczonym obszarze rewitalizacji w Mieście Skierniewice	0	0	0	0	1665	1415,25	249,75	0
Adaptacja budynków służących aktywizacji społeczno-zawodowej, wsparciu oraz opiece nad osobami niepełnosprawnymi.	0	0	0	0	2500	2125	375	0
Remont i adaptacja budynku na potrzeby Muzeum Historycznego w Skierniewicach	0	0	0	0	4000	3400	600	0
Budowa zatok parkingowych, chodników, ciągu pieszojezdnego, kanalizacji deszczowej oraz oświetlenia ulicznego	750	637,5	112,5	0	0	0	0	0
Promocja i wsparcie dla spółdzielni socjalnych	0	0	0	0	170	144,5	25,5	0
Rewitalizacja i adaptacja zabytkowej Parowozowni Skierniewice do celów muzealnych i realizacji projektów kulturalnych	700	595	105	0	700	595	105	0

cd.

Projekt	rok 2018				rok 2019			
	ogółem	Środki UE	Środki własne	inne	ogółem	Środki UE	Środki własne	inne
Organizacja zajęć pozalekcyjnych dla dzieci i młodzieży w połączeniu ze wsparciem psychologicznym	250	212,5	37,5	0	250	212,5	37,5	0
Spotkania integracyjne dla osób starszych	250	212,5	37,5	0	250	212,5	37,5	0
Rewitalizacja tkanki mieszkaniowej na wyznaczonym obszarze rewitalizacji w Mieście Skierniewice	1667	1416,95	250,05	0	1667	1416,95	250,05	0
Adaptacja budynków służących aktywizacji społeczno-zawodowej, wsparciu oraz opiece nad osobami niepełnosprawnymi.	2500	2125	375	0	2500	2125	375	0
Remont i adaptacja budynku na potrzeby Muzeum Historycznego w Skierniewicach	4000	3400	600	0	0	0	0	0
Budowa zatok parkingowych, chodników, ciągu pieszojezdnego, kanalizacji deszczowej oraz oświetlenia ulicznego	0	0	0	0	0	0	0	0
Promocja i wsparcie dla spółdzielni socjalnych	170	144,5	25,5	0	170	144,5	25,5	0
Rewitalizacja i adaptacja zabytkowej Parowozowni Skierniewice do celów muzealnych i realizacji projektów kulturalnych	700	595	105	0	700	595	105	0

Program Rewitalizacji Miasta Skierniewice na lata 2016 – 2022 (wersja zmieniona)

cd.

Projekt	rok 2020				rok 2021			
	ogółem	Środki UE	Środki własne	inne	ogółem	Środki UE	Środki własne	inne
Organizacja zajęć pozalekcyjnych dla dzieci i młodzieży w połączeniu ze wsparciem psychologicznym	250	212,5	37,5	0	250	212,5	37,5	0
Spotkania integracyjne dla osób starszych	250	212,5	37,5	0	250	212,5	37,5	0
Rewitalizacja tkanki mieszkaniowej na wyznaczonym obszarze rewitalizacji w Mieście Skierniewice	1667	1416,95	250,05	0	1667	1416,95	250,05	0
Adaptacja budynków służących aktywizacji społeczno-zawodowej, wsparciu oraz opiece nad osobami niepełnosprawnymi.	2500	2125	375	0	0	0	0	0
Remont i adaptacja budynku na potrzeby Muzeum Historycznego w Skierniewicach	0	0	0	0	0	0	0	0
Budowa zatok parkingowych, chodników, ciągu pieszojezdnego, kanalizacji deszczowej oraz oświetlenia ulicznego	0	0	0	0	0	0	0	0
Promocja i wsparcie dla spółdzielni socjalnych	170	144,5	25,5	0	170	144,5	25,5	0
Rewitalizacja i adaptacja zabytkowej Parowozowni Skierniewice do celów muzealnych i realizacji projektów kulturalnych	700	595	105	0	700	595	105	0

cd.

Projekt	rok 2022				suma			
	ogółem	Środki UE	Środki własne	inne	ogółem	Środki UE	Środki własne	inne
Organizacja zajęć pozalekcyjnych dla dzieci i młodzieży w połączeniu ze wsparciem psychologicznym	250	212,5	37,5	0	1500	1275	225	0
Spotkania integracyjne dla osób starszych	250	212,5	37,5	250	1500	1275	225	0
Rewitalizacja tkanki mieszkaniowej na wyznaczonym obszarze rewitalizacji w Mieście Skierniewice	1667	1416,95	250,05	0	10000	8500	1500	0
Adaptacja budynków służących aktywizacji społeczno-zawodowej, wsparciu oraz opiece nad osobami niepełnosprawnymi.	0	0	0	0	10000	8500	1500	0
Remont i adaptacja budynku na potrzeby Muzeum Historycznego w Skierniewicach	0	0	0	0	8000	6800	1200	0
Budowa zatok parkingowych, chodników, ciągu pieszojezdnego, kanalizacji deszczowej oraz oświetlenia ulicznego	0	0	0	0	750	637,5	112,5	0
Promocja i wsparcie dla spółdzielni socjalnych	150	127,5	22,5	0	1000	850	150	0
Rewitalizacja i adaptacja zabytkowej Parowozowni Skierniewice do celów muzealnych i realizacji projektów kulturalnych	800	680	120	0	5000	4250	750	0

8. Mechanizmy włączania podmiotów i grup aktywnych na terenie Miasta w proces rewitalizacji.

KOMUNIKACJA SPOŁECZNA

Uwarunkowania współpracy

Fundamentem ideowym wyznaczającym podstawy współpracy państwa, w tym samorządów terytorialnych i organizacji pozarządowych jest zasada subsydiarności, zapisana w preambule Konstytucji RP. Zakłada ona, że państwo bierze na siebie tylko te zadania, których nie są w stanie rozwiązać obywatele i ich wspólnoty. Praktyczną konsekwencją przyjęcia tej zasady jest decentralizacja państwa i przekazywanie władzy lokalnej wspólnotom samorządowym. Bardzo ważnym krokiem na tej drodze jest przeniesienie znacznej części kompetencji rządu centralnego samorządom: powiatom i województwom. Obok tego procesu powinien się dokonywać proces przekazywania części kompetencji państwa obywatelom dobrowolnie zrzeszającym się dla rozwiązywania zadań społecznych. Przemawiają za tym nie tylko względy ideowe, ale i praktyczne. Nie chodzi tylko o to, że obywatele mają prawo sami definiować swoje problemy i liczyć na pomoc państwa w ich rozwiązywaniu, ale także o to, iż w wielu dziedzinach organizacje te szybciej i taniej potrafią rozwiązać problemy niż administracja rządowa i samorządowa.

Podstawowym faktem, który winni uświadamiać sobie wszyscy samorządowcy i pozarządowcy jest to, że podmiotem ich działania są ludzie. Zarówno samorząd lokalny, jak i organizacje pozarządowe, choć w oparciu o różne podstawy (samorząd z mocy prawa, organizacje dobrowolnie) są reprezentantami społeczności. Obie te instytucje, znów w różny sposób i na różnych zasadach, dążą do wspólnego celu. Jest nim zaspokajanie potrzeb społecznych, służenie ludziom, którzy wybrali swoich przedstawicieli do tych instytucji. Zrozumienie tego, skądinąd oczywistego faktu, nie jest wcale powszechne, a jest to przecież fundament współdziałania, w ramach wspólnej misji, jaką jest dobro społeczności lokalnej. Organizacje pozarządowe z reguły są znacznie bliżej ludzi, wyrastają w odpowiedzi na ich konkretne potrzeby. Administracja natomiast często (na całym świecie zresztą) zapomina o swojej misji, o tym, komu służy. Świadomość misji, nadanie podmiotowości ludziom uruchamia proces uwłaszczenia obywateli, przywrócenia im podmiotowości poprzez tworzenie możliwości wpływania na własne sprawy. Jednym z nurtów takiego procesu uwłaszczenia obywateli jest budowanie współpracy władz lokalnych z organizacjami pozarządowymi, które pełnią funkcję uspołeczniania życia zbiorowego.

Organizacje, o czym była już mowa, powstają tam, gdzie pojawiają się niezaspokojone potrzeby. Najczęściej są odpowiedzią na problemy dnia codziennego, gdyż te właśnie są najbardziej istotne. Część organizacji w sposób świadomy pozostaje na tym poziomie działania. To jest ich misja, tak określiły swoją rolę i miejsce: pomagać wtedy, gdy pojawia się problem. Najczęściej zresztą uzupełniają w ten sposób działania samorządu i państwa. Jednak inne organizacje starają się

poszukiwać przyczyn problemów, a nie tylko łagodzić ich skutki. Jest to skuteczna metoda rozwiązywania problemów, ale trudna, bo wymagająca umiejętności i wytrwałości w docieraniu do rzeczywistych źródeł problemów, spojrzenia ponad codziennością. Wiele organizacji, które w tym właśnie upatrują swoją rolę, stara się docierać do źródeł problemów i rozwiązywać je, i to zarówno w skali lokalnej, jak i ogólnopolskiej.

Tak też starają się działać samorządu, a pomocne w tym są długofalowe strategie działania.

Władza samorządowa z mocy prawa jest gospodarzem w swojej gminie. Dobry gospodarz to nie zawsze ten, który sam wszystko potrafi zrobić najlepiej, ale przede wszystkim ten, który potrafi dobrze kierować innymi. Władze samorządowe powinny przede wszystkim tworzyć warunki do współpracy, z wszystkimi tymi, którzy działają dla dobra społeczności lokalnej, w tym z organizacjami pozarządowymi.

Organizacje potrafią osiągać założone rezultaty taniej i skuteczniej niż na przykład jednostki budżetowe, obciążone administracją i skrzepowane przepisami. Jest to również, a może nawet przede wszystkim, ważne z jednego jeszcze powodu. Ludzie wtedy są szczęśliwi, gdy czują w pełni, że ich potrzeby są zaspokajane, gdy się ich nie wyręcza, ale daje się możliwość decydowania o zaspokajaniu własnych potrzeb. Jedną z form takiego uczestnictwa jest właśnie współpraca z organizacjami pozarządowymi, które reprezentują interesy obywateli.

Innym elementem świadomości współpracy jest uświadomienie sobie ról, jakie pełnią obaj partnerzy. Władze lokalne, w ramach bycia gospodarzem w swojej gminie, zobowiązane są do świadczenia określonego zakresu usług o określonych standardach. Natomiast organizacje pozarządowe tworzone są dobrowolnie, same określają to co robią. W określeniu ról pomaga zidentyfikowanie i przekonanie się nawzajem o swoich atutach. Samorząd, na przykład ma możliwość kreowania warunków i regulacji dotyczących różnych sfer życia publicznego, posiada zasoby i środki na prowadzenie działań na rzecz mieszkańców, ma dostęp do różnych źródeł informacji. Organizacje natomiast są elastyczne, nie są bowiem skrzepowane tyloma przepisami co samorząd, mogą być zatem znacznie bardziej innowacyjne, mają lepsze rozpoznanie potrzeb społecznych, mogą efektywniej świadczyć usługi na rzecz mieszkańców. Dobre poznanie siebie nawzajem, określenie własnych atutów i słabości pozwala precyzyjnie określić role obu partnerów. Różnice w ich możliwościach działania i w tym, czym dysponują stanowią siłę współpracy, w której obaj partnerzy mogą uzupełniać się, pomnażając efekty współdziałania.

Organizacje pozarządowe jako partner samorządu terytorialnego

Organizacje są reprezentantem społeczności lokalnej, wyrazicielem potrzeb, dążeń i oczekiwań tej społeczności (lub jej grup). To powoduje, że dla samorządu organizacje stanowią znakomity „pas transmisyjny”, którym przepływają informacje zarówno od ludzi do samorządu, jak i od samorządu do społeczeństwa. Organizacje jako reprezentant społeczności powinny mieć zatem możliwość wypowiedzania się w sprawach ważnych dla społeczności i współuczestniczyć w podejmowaniu istotnych dla mieszkańców decyzji. Główne formy współpracy to: stała współpraca informacyjna, konsultacje, współdziałanie w podejmowaniu decyzji przez władze samorządowe. Organizacje świadczą również, o czym była już mowa, pomoc bezpośrednią na rzecz mieszkańców

społeczności lokalnej. Dysponują w tym zakresie potencjałem, wiedzą i doświadczeniami. Mogą być zatem znakomitym wykonawcą zadań publicznych, których zakres i sposób realizacji określa samorząd.

Główna forma współpracy: kontraktowanie usług organizacjom przez samorząd. Organizacje obok wykonywania zleczanych przez samorząd zadań publicznych, proponują zupełnie niekonwencjonalne, nowatorskie sposoby rozwiązywania problemów. Pełnią funkcję innowacyjną i w tym zakresie samorząd również powinien współpracować z nimi, przede wszystkim inspirując działania innowacyjne i wspierając ich realizację.

Główne formy współpracy to: programy dotacji i inne formy wspierania organizacji.

Organizacje pozarządowe cechuje głównie:

- bardzo dobre rozpoznanie potrzeb, dążeń i oczekiwań społecznych;
- elastyczność podejmowanych działań, łatwość w dostosowaniu ich do potrzeb i preferencji klientów/adresatów działań organizacji;
- aktywizowanie i organizowanie wokół działań organizacji społeczności lokalnej;
- możliwość pozyskiwania środków na realizację działań niedostępnych lub trudno dostępnych dla samorządu i innych partnerów;

Programy współpracy pomiędzy samorządem i organizacjami samorządowymi przewidują takie formy współpracy jak:

- konsultowanie decyzji podejmowanych przez władze samorządowe z organizacjami pozarządowymi, najlepiej w ustalonym wspólnie trybie i formie;
- określenie zasad i procedur ubiegania się przez organizacje pozarządowe o dotacje z budżetu samorządowego na realizację innowacyjnych projektów służących mieszkańcom danej społeczności lokalnej;
- uwzględnianie organizacji pozarządowych w przetargach na wykonywanie zadań publicznych;

Działania organizacji można wspierać poprzez:

- możliwość korzystania z infrastruktury posiadanej przez samorząd;
- możliwość korzystania z wiedzy i doświadczeń ekspertów samorządowych;
- możliwość udzielania przez Miasto rekomendacji dla organizacji pozarządowych;
- możliwość korzystania ze szkoleń i to zarówno w zakresie merytorycznych zagadnień, jak i w zakresie rozwoju organizacyjnego, jak też dotyczących funkcjonowania władz samorządowych, Urzędu Miasta, etc.³⁸.

³⁸ Wykorzystano: Tomasz Schimanek, „Organizacje pozarządowe w Polsce”

9. System wdrażania Programu Rewitalizacji Miasta Skierniewice

Program rewitalizacji jest dokumentem ponadkadencyjnym, określającym cele i programy działań na kilka lat oraz wymagającym ciągłej pracy nad podnoszeniem jego jakości. Proces jego wdrażania jest złożonym przedsięwzięciem, wymagającym dobrego przygotowania informacyjnego i stałej komunikacji z otoczeniem. Wdrożeniu PR towarzyszyć będzie jego ewaluacja, która będzie się opierać na pozyskiwaniu obiektywnej informacji o jego przebiegu, skutkach i publicznym odbiorze.

Program rewitalizacji jest warunkiem koniecznym do rozwoju danej jednostki terytorialnej, stanowi jedno z ważniejszych narzędzi wprowadzania zmian na terenie Miasta w obszarze rewitalizacji. Sam dokument nie jest jednak receptą na sukces. Aby mógł przynieść zaplanowane efekty, konieczne jest sukcesywne jego wdrażanie, czuwanie nad jego realizacją i kontrolowanie przebiegu, do czego niezbędne jest osadzenie go w systemie zarządzania rozwojem Miasta.

Właściwy proces wdrażania Programu wymaga połączenia wysiłków wielu instytucji, organizacji i osób. **Opiera się na współpracy ze wszystkimi grupami interesariuszy, szczególnie ze społecznością zamieszkującą obszar rewitalizacji, innymi użytkownikami tego obszaru, przedsiębiorcami oraz organizacjami pozarządowymi.** Przedkładany PR jest "własnością" społeczności lokalnej - dla niej przede wszystkim był budowany. Udział lokalnych liderów i lokalnej społeczności będzie czynnikiem wspierającym procesy implementacyjne. Niezwykle istotne jest partnerstwo. Wdrażanie wytyczonych planów zakłada potrzebę animacji od podstaw, która wiąże się z głębszymi kwestiami, takimi jak: zmiana mentalności, stosunki społeczne oraz kultura lokalna, których ewolucja jest procesem rozłożonym na wiele lat.

Grupę docelową zaproponowanych w Programie Rewitalizacji działań rewitalizacyjnych będą stanowić mieszkańcy wyznaczonego obszaru rewitalizacji, w tym w szczególności: dzieci i młodzież, osoby starsze, mieszkańcy budynków znajdujących się przy ul.: Lelewela 9, Sienkiewicza 18, Sienkiewicza 22A, Batorego 2, Batorego 48, Sienkiewicza 6, Jagiellońskiej 3, Żwirki 3, Żwirki 3a, Żwirki 3b, Żwirki 3c, Rynek 1, Rynek 8, Rynek 10/11, Rynek 15, Rynek 35, Okurzałego 1, Rawskiej 4, Rawskiej 11, Rawskiej 13, Senatorskiej 2, osoby niepełnosprawne, a także osoby bezrobotne.

Odbiorcy projektów zostali wskazani także w opisie poszczególnych projektów rewitalizacyjnych.

Wartością dodaną projektów infrastrukturalnych będzie fakt, iż z efektów ich realizacji będą korzystać również inni mieszkańcy Miasta Skierniewice (zamieszkali poza obszarem rewitalizacji), a także osoby przyjezdne.

Realizacja PR uzależniona jest od wysokości pozyskanych środków zarówno krajowych jak i z funduszy strukturalnych. Biorąc pod uwagę prognozę dopuszczalnej wysokości zobowiązań w poszczególnych latach i wysokość środków, jakie mogą być wydatkowane bezpośrednio z budżetu, możliwości finansowe Miasta wskazują, że na realizację przyjętych celów Jednostka zabezpieczy 15% wkładu w stosunku do uzyskanych środków wspólnotowych.

Za wdrażanie PR odpowiedzialny będzie Urząd Miasta Skierniewice.

ZARZĄDZANIE

Prezydent Miasta Skierniewice po uchwaleniu Programu Rewitalizacji powoła **Zespół ds. Rewitalizacji**, którego Członkami staną się przedstawiciele interesariuszy programu rewitalizacji. Będzie on pełnił funkcję instytucji zarządzającej i koordynującej realizację PR.

Zespół ds. Rewitalizacji stanowić będzie trzon współpracy i dialogu interesariuszy z organami Urzędu Miasta. Będzie czuwać nad przygotowaniem, prowadzeniem i oceną programu rewitalizacji przy współpracy z Prezydentem Miasta Skierniewice. Prace Zespołu będą przebiegać wg utworzonego regulaminu.

Zakres zadań Instytucji Zarządzającej obejmuje m.in.:

- zapewnienia zgodności realizacji dokumentu z poszczególnymi dokumentami programowymi wyższego rzędu, w tym w szczególności w zakresie zamówień publicznych, zasad konkurencji, ochrony środowiska, jak też zagwarantowanie przestrzegania zasad zawierania kontraktów publicznych,
- zbieranie danych statystycznych i finansowych na temat postępów wdrażania oraz przebiegu realizacji projektów w ramach PR,
- zapewnienie przygotowania i wdrożenia planu działań w zakresie informacji i promocji PR,
- przygotowanie rocznych raportów na temat wdrażania PR,
- zbieranie informacji do rocznego raportu o nieprawidłowościach,
- dokonanie oceny po zakończeniu realizacji PR.

INSTYTUCJA WDRAŻAJĄCA PROGRAM REWITALIZACJI MIASTA SKIERNIEWICE

Instytucją wdrażającą Program Rewitalizacji będzie **Urząd Miasta Skierniewice**. Kluczową postacią w procesie realizacji i monitoringu Programu jest Prezydent Miasta Skierniewice. Kierując bieżącą działalnością, ma on największy wpływ zarówno na sam proces opracowywania PR, jego wdrażania, jak również oceny jego realizacji. Do najważniejszych zadań Prezydenta w zakresie zarządzania i monitoringu należeć będzie bezpośredni nadzór nad wdrażaniem PR oraz wyznaczenie koordynatora jego realizacji. Wszystkie działania prowadzone na obszarze Miasta Skierniewice są koordynowane przez Prezydenta Skierniewic, który czuwa nad ich prawidłową realizacją, a zatem działania prowadzone w ramach Programu Rewitalizacji będą odpowiednio skoordynowane z działaniami prowadzonymi w innych częściach Miasta poza Programem oraz z tymi realizowanymi już na samym obszarze rewitalizacji.

Wdrażanie Programu na każdym etapie podlegać będzie weryfikacji i aktualizacji. Opierać się będzie na odpowiednim rozdziale zadań realizacyjnych w ramach struktury organizacyjnej Urzędu. Pozwala to na koncentrowanie się na konkretnym przedsięwzięciu, a tym samym zwiększa jego efektywność. System zarządzania programem rewitalizacji został uwzględniony w ogólnym systemie zarządzania Miastem Skierniewice, co pozwala na zachowanie spójności procedur, efektywne współdziałanie oraz wzajemne uzupełnianie się działań różnych instytucji.

Urząd Miasta odpowiedzialny będzie za:

- opracowanie i składanie wniosków o finansowanie zewnętrzne,
- bezpośrednią realizację działań przewidzianych w PR w zakresie przygotowania przetargów, gromadzenia dokumentacji bieżącej, nadzoru nad wykonawcą pod kątem terminowości i jakości wywiązania się z zobowiązania,
- zapewnienie informowania o współfinansowaniu przez UE realizowanych projektów.

Ważną rolę w procesach wdrożeniowych Dokumentu odgrywać powinien **koordynator PR** jako osoba zaangażowana bezpośrednio w realizację zadań w nim wyznaczonych i dobrze zorientowana w istniejących realiach, mająca jednocześnie bezpośredni wpływ na procesy gospodarcze i społeczne zachodzące w Mieście.

Główne zadania koordynatora polegałyby na:

- bieżącej analizie stanu realizacji PR;
- obserwacji uwarunkowań wewnętrznych i zewnętrznych wpływających lub mogących wpłynąć na realizację PR, w tym uwzględnienie partycypacji społecznej w monitorowaniu procesu rewitalizacji;
- prowadzeniu bazy informacji;
- wypracowaniu kryteriów oceny stanu realizacji PR;
- aktywnym poszukiwaniu źródeł finansowania.

Wdrażanie na każdym etapie podlega weryfikacji i aktualizacji. Opierać powinno się ono na odpowiednim rozdziale zadań realizacyjnych w ramach struktury organizacyjnej Urzędu. Pozwala to na koncentrowanie się na konkretnym przedsięwzięciu, a tym samym zwiększa jego efektywność. System zarządzania programem rewitalizacji został uwzględniony w ogólnym systemie zarządzania Miastem Skierniewice, co pozwala na zachowanie spójności procedur, efektywne współdziałanie oraz wzajemne uzupełniania się działań różnych instytucji.

Interesariusze	Działania
mieszkańcy obszaru rewitalizacji	- organizacja cyklicznych spotkań dla mieszkańców mających na celu przedstawienie celów Programu oraz poszczególnych projektów (przynajmniej raz w roku) - organizacja spotkań dla mieszkańców podczas realizacji projektów (mieszkańcy będą mogli włączyć się w proces projektowania i organizacji przestrzeni, projektowania szkoleń itp.) - organizacja konsultacji indywidualnych (przynajmniej raz w roku) - powiadamianie o ważnych wydarzeniach związanych z wdrażaniem Programu (na stronie internetowej Miasta Skierniewice, w lokalnych wydawnictwach)
przedsiębiorcy z obszaru rewitalizacji	- organizacja konsultacji indywidualnych (m.in. spotkań na temat wsparcia UE dla lokalnych przedsiębiorstw) – przynajmniej raz w roku, lub na prośbę przedsiębiorców - powiadamianie o ważnych wydarzeniach związanych z wdrażaniem Programu (na stronie internetowej Miasta Skierniewice, w lokalnych wydawnictwach)
organizacje pozarządowe	- organizacja indywidualnych spotkań z organizacjami na temat możliwości włączenia się w procesy rewitalizacyjne (konsultacja programów edukacyjnych, społecznych)

jednostki edukacyjne (szkoły, przedszkola)	- aktywizacja jednostek edukacyjnych w celu realizacji projektów edukacyjnych, które mają kluczowe znaczenie dla procesów edukacyjnych - udział przedstawiciela odpowiedzialnego za edukację w Komitecie koordynującym
służby porządkowe	- indywidualne spotkania z policją (konsultacja projektów mających na celu poprawę bezpieczeństwa)

HARMONOGRAM

Poniżej przedstawiono harmonogram wdrażania programu rewitalizacji w oparciu o przedstawione wcześniej projekty rewitalizacyjne. Harmonogram będzie ulegać zmianom według bieżących potrzeb, możliwości finansowania, a także w przypadku pojawienia się nowych projektów.

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Organizacja zajęć pozalekcyjnych dla dzieci i młodzieży w połączeniu ze wsparciem psychologicznym							
Spotkania integracyjne dla osób starszych							
Rewitalizacja tkanki mieszkaniowej na wyznaczonym obszarze rewitalizacji w Mieście Skierniewice							
Adaptacja budynków służących aktywizacji społeczno-zawodowej, wsparciu oraz opiece nad osobami niepełnosprawnymi.							
Remont i adaptacja budynku na potrzeby Muzeum Historycznego w Skierniewicach							
Budowa zatok parkingowych, chodników, ciągu pieszo-jezdnego, kanalizacji deszczowej oraz oświetlenia ulicznego							
Promocja i wsparcie dla spółdzielni socjalnych							
Rewitalizacja i adaptacja zabytkowej Parowozowni Skierniewice do celów muzealnych i realizacji projektów kulturalnych							

10. Sposoby monitorowania, oceny i promocja Programu Rewitalizacji

MONITOROWANIE

Monitorowanie jest procesem, który ma na celu analizowanie stanu zawansowania projektu czy programu rewitalizacji i jego zgodności z postawionymi celami. Istotą monitorowania jest wyciąganie wniosków z tego, co zostało i nie zostało zrobione. Jest nią także modyfikowanie dalszych poczynań w taki sposób, aby osiągnąć zakładany cel w przyszłości. Istotnym elementem monitorowania jest wypracowanie technik zbierania informacji oraz opracowanie odpowiednich wskaźników, które będą odzwierciedlały efektywność prowadzonych działań.

Monitorowania wdrażania PR oraz jego poszczególnych elementów dokonywać będzie Komitet Monitorujący. Aby zachować ciągłość procesu przygotowania PR i jego realizacji, w skład Komitetu Monitorującego wchodzić będą członkowie grupy roboczej, zaangażowanej w sporządzanie PR. Skład Komitetu Monitorującego przedstawiać się będzie zatem następująco:

- Prezydent Miasta Skierniewice,
- Skarbnik Miasta,
- Przewodniczący zespołu koordynującego,
- Przedstawiciel Rady Miasta.

Zebrania Komitetu Monitorującego odbywać się będą raz na pół roku. Istnieje możliwość częstszych spotkań po uprzednim zawiadomieniu członków Komitetu. Zasady organizacji pracy Komitetu Monitorującego oraz jednostki administracyjno-technicznej obsługującej ww. komitet określone powinny być zarządzeniem Prezydenta Miasta. Obowiązkiem jednostki obsługującej komitet będzie zawiadamianie członków Komitetu o terminach posiedzeń oraz przygotowywanie na w/w posiedzenia szczegółowych informacji na temat postępów w realizacji PR w formie standardowego raportu monitorującego. Jej obowiązkiem będzie także przygotowywanie protokołów z posiedzeń Komitetu Monitorującego, zawierających ustalenia z w/w posiedzeń i przesyłanie ich do członków Komitetu. Komitet Monitorujący analizować będzie ilościowe i jakościowe informacje na temat wdrażanych projektów i całego PR w aspekcie finansowym i rzeczowym. Celem takiej analizy jest zapewnienie zgodności realizacji projektów i PR z wcześniej zatwierdzonymi założeniami i celami. Jeśli w raportach monitoringowych ujawnione zostaną problemy związane z wdrażaniem PR, Komitet Monitorujący powinien podjąć działania mające na celu wyeliminowanie pojawiających się trudności wdrożeniowych.

Na koniec każdego podokresu planowania (tzn. w styczniu 2022 roku) Komitet Monitorujący sporządzi raport końcowy, obrazujący faktycznie zrealizowane zadania w kontekście założeń Programu. Wszelkie rozbieżności pomiędzy ustaleniami PR, a jego rzeczywistym wykonaniem będą w w/w raporcie wyjaśnione. Raport końcowy będzie dostępny do wglądu w Urzędzie Miasta Skierniewice.

OCENA SKUTECZNOŚCI DZIAŁAŃ, EWALUACJA, WPROWADZANIE MODYFIKACJI W REAKCJI NA ZMIANY ZACHODZĄCE W OTOCZENIU PROGRAMU

W procesie monitorowania Programu przewidziano następujące fazy:

Ocenę wstępną

Rozpoczęcie programu i wchodzących w jego skład projektów poprzedzone zostanie ustaleniem wszelkich parametrów ilościowych i jakościowych (wskaźniki określające wyniki realizowanych zadań). Zostaną również wyraźnie określone etapy częściowej realizacji poszczególnych zadań (termin rozpoczęcia i zakończenia). Przyjęte raz parametry powinny być stosowane przez cały czas realizacji programu i projektów.

Monitoring sterujący

Dotyczy całego okresu wdrażania projektu. Zadaniem prowadzonego monitorowania będzie wykrycie wszelkich odchyłeń, jakie mają miejsce w trakcie realizacji projektu.

Kontrolę końcową - ewaluację efektów

Ewaluacja zaczyna się w już procesie planowania/programowania. Można powiedzieć, że planowanie ukierunkowuje ewaluację i ewaluacja ukierunkowuje planowanie przyszłych działań. Jest to bardzo ważna funkcja ewaluacji, gdyż pozwala na zbadanie wewnętrznej logiki programu/projektu. Logika programu/projektu opisuje relacje pomiędzy wszystkimi jego elementami: potrzebami, strategią, celami, nakładami, działaniami, produktami, rezultatami i wpływem. Ewaluacja, badając wewnętrzną spójność programu/projektu, weryfikuje w jaki sposób nakłady programu przekształcane są w produkty, jak produkty prowadzą do uzyskania rezultatów i oddziaływania, a więc i zaspokojenia potrzeb grup docelowych.

Ogólnym celem ewaluacji jest podwyższanie stopnia adekwatności, efektywności i znaczenia rezultatów wynikających z programów finansowanych przez Unię Europejską. Głównym zadaniem jest zatem dążenie do stałego ulepszania skuteczności i efektywności interwencji publicznej, rozumiane nie tylko jako pozytywne efekty społeczne lub gospodarcze związane bezpośrednio z programem, lecz także jako zwiększenie przejrzystości i promowania działań podejmowanych przez władze publiczne.

Główne zastosowania ewaluacji:

- identyfikacja słabych i mocnych stron;
- oszacowanie możliwości i ograniczeń;
- usprawnienie zarządzania;
- wskazanie kierunków rozwoju i priorytetów działalności sektora publicznego;
- poprawianie błędów dla celów odpowiedzialności;
- wsparcie alokacji zasobów finansowych;
- ulepszenie procesu decyzyjnego.

W szczególności zadaniem ewaluacji jest dostarczenie odpowiednim odbiorcom dokładnych ocen stanu wdrożenia programów w zakresie:

- działania programów;
- wydajności i trwałości w stosunku do założonych celów;
- wpływu na problemy, do których odnoszą się programy;
- wyciągniętych wniosków w celu poprawy wdrożenia programów i projektowania nowych programów;
- identyfikacji dobrych praktyk o potencjalnym szerszym zastosowaniu.

Jednym z celów ewaluacji jest również zapewnienie przejrzystości wykorzystania środków publicznych poprzez przekazywanie i upowszechnianie informacji o powodzeniu lub niepowodzeniu przedsięwzięć finansowanych z programów pomocowych. Ewaluacja ma również wymiar edukacyjny. Uczy bowiem rejestrować i stymulować zmianę, analizować i rozumieć złożoność zjawisk.

Ocena końcowa powinna określić, na ile zakładane w PR cele zostały osiągnięte oraz ustalić przyczyny wszelkich odchyłeń w realizacji. Ewaluacja posłuży za podstawę sprawdzenia, czy planowane efekty są zgodne z przyjętymi celami i ich miarami. W trakcie ewaluacji zostanie również dokonana analiza podejmowanych działań korygujących. Wnioski z ewaluacji zostaną wykorzystane w trakcie realizacji kolejnych, podobnych projektów w przyszłości.

PROMOCJA PROGRAMU REWITALIZACJI

Miasto Skierniewice będzie upowszechniać informacje o projektach i ich efektach przede wszystkim na obszarze ich realizacji oraz na ogólnodostępnej stronie internetowej.

Działania promocyjne będą zgodne z wymogami rozporządzenia w sprawie środków informacyjnych i promocyjnych stosowanych przez Państwa Członkowskie odnośnie pomocy z funduszy strukturalnych.

Zapewnienie informacji zwrotnej jest jednym z kluczowych elementów umożliwiających efektywne wdrażanie PR oraz ocenę działań promocyjnych. Również systematyczne zbieranie danych i gromadzenie ich w istniejących bazach danych jest elementem ułatwiającym późniejsze prace i działania promocyjne. Celem ewaluacji działań promocyjnych jest odpowiedź na pytanie, czy wszyscy mieszkańcy regionu mają wystarczającą wiedzę o działaniach realizowanych przez Urząd Miasta? W przypadku problemów z promocją, działania powinny być korygowane w miarę zapisów projektu. Innym celem jest zapewnienie efektywnej promocji przy jednoczesnym obniżeniu jej kosztów.

W prasie lokalnej i regionalnej oraz w Internecie podawane będą systematycznie informacje na temat zaangażowania finansowego UE w realizację projektów oraz stanie zaawansowania realizacji zadań i ich efektów w ramach Programu Rewitalizacji.